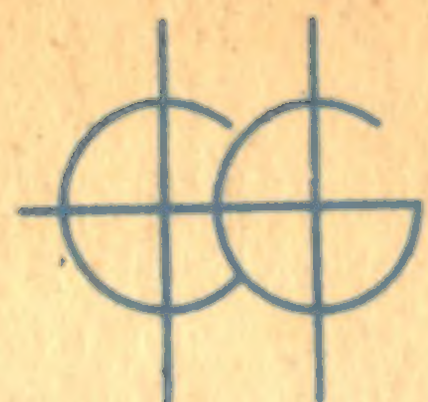

473

Günter de Bruyn
Cercetări în marca Brandenburg
și alte povestiri

De la debutul său petrecut în 1960, an în care i-au fost editate povestirile „Nunta la Wetzlow" și „Intîlnire pe Spree", prozatorul Günter de Bruyn (n. 1926) a desfășurat o prodigioasă activitate de creație, ce-l situează printre numele de primă mărime ale literaturii din Republica Democrată Germană. Pe lîngă povestirile, apărute fie separat („Cercetări în marca Brandenburg"), fie reunite în volume („Un lac negru, adînc ca abisul", „Babilon") și cîteva romane („Delfinul", „Măgarul lui Buridan", „Premiul", „Noua măreție"), a publicat o serie de remarcabile eseuri literare și biografia critică „Viața lui Jean-Paul Friedrich Richter".
Selecția de față încearcă să pună în lumină trăsăturile definitorii ale operei lui Günter de Bruyn: finețea scriiturii, expresivitatea detaliului, precizia notației psihologice și, înainte de toate, o anume predilecție tematică, stăruitoarea opoziție între aparență și adevăr, ca și tipul de personaj purtător al acestui conflict.

EDITURA UNIVERS

GLOBUS

ISBN 973-34-0092-0

Lei 12

14

GÜNTER DE BRUYN
Cercetări în marca Brandenburg și alte povestiri

1989

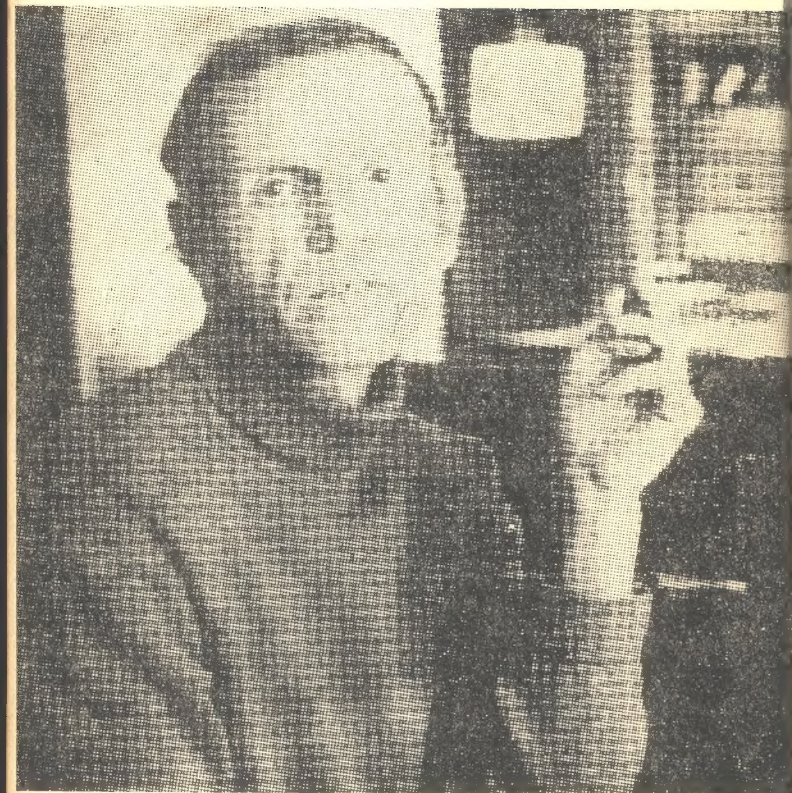
GÜNTER DE BRUYN

Cercetări în marca Brandenburg
și alte povestiri

Colecția GLOBUS / Editura Univers

GLOBUS

Günter
de Bruyn

Cercetări în marca Brandenburg și alte povestiri

Traducere, postfață
și note de
ADRIANA ROTARU

EDITURA UNIVERS
București
1989

COPERTA COLECȚIEI : ION STATE
Grafica și ilustrația : Anna-Maria Orban

Povestirile au fost selectate din volumele :
MÄRKISCHE FORSCHUNGEN
(c) Mitteldeutscher Verlag Halle (Saale) 1978
HOCHZEIT IN WELTZOW
FEDEZEEN
STALLSCHREIBERSTRASSE 45
VERGISSMEINNICHT
URLAUB
FREIHEITSBERAUBUNG
VIKTORIA
ZUM THEMA : LESEN
in Günter de Bruyn :
FRAUENDIENST
(c) Mitteldeutscher Verlag Halle (Saale) 1986
BLUME
in „Im Querschnitt", ed. Werner Liersch
(c) Mitteldeutscher Verlag Halle (Saale) 1979

ISBN 973-34-0092-0

CÎTE CEVA DESPRE CITIT

Uneori sînt întrebat cum am devenit scriitor și de fiecare dată, în primul moment de derută, mă simt îndemnat să răspund printr-un singur cuvînt : „Citind". Dar, mai întîi, la întrebările de acest tip nu se așteaptă răspunsuri atît de scurte, ci mărturisiri de caznă creatoare și muncă grea asupra propriei persoane ; apoi, vorbind astfel, riști să dobîndești peste noapte reputația unui străin de viață și împătimit de cărți, care, în loc să prospecteze realitatea, confecționează literatură din surse intermediare ; în al treilea rînd însă, răspunsul nici nu corespunde adevărului, pentru că simplifică nepermis, confundă întregul cu o parte a lui și omite unele lucruri esențiale. Deci el nu se dă. Se escamotează. Și asta e iarăși fals. Deoarece, chiar dacă nimeni nu devine scriitor numai prin lecturi, totuși nu e mai puțin valabil afirmația că nimeni nu devine scriitor fără să citească.

Ori de cîte ori un scriitor rostește vreo vorbă spre lauda lecturii, ne ducem îndată cu gîndul la vînzătorul de la magazinul de legume-fructe, care înalță în slăvi meritele fructelor în menținerea sănătății. E perfect adevărat ce ni se spune : fructele sînt sănătoase, iar cititul util, și cu toate acestea parcă îți inspiră mai multă încredere, cînd îl auzi pe scriitor dîndu-și cu

părerea despre fructe, iar pe vînzătorul de fructe, despre citit. Dar nu numai din cauza sus-amintită preferă scriitorii să-și treacă sub tăcere lecturile și să lase dezbaterile literare din presă în seama altora. Orice opinie privind literatura contemporană le e întîmpinată cu reproșuri, imputîndu-li-se recuzări sau adeziuni eronate, după cum orice citat dintr-o operă clasică naște neîntîrziat supoziția că au luat-o drept model — însă nici aceste neplăceri nu constituie adevăratele motive ale rezervei lor. Totul e mult mai simplu : ei se jenează să apară drept cititori pasionați.

La vremea cînd mama, nemăritată încă, punea mîna pe vreo carte, părintele ei obișnuia să întrebe, cu mînie abia stăpînită, dacă s-a șters praful peste tot în casă și dacă nu mai sînt ciorapi de cîrpit. Ca bibliotecar, mi-a fost adesea dat să aud oameni bine intenționați entuziasmîndu-se de profesia mea, fiindcă își imaginau că ea îmi permite să citesc întruna. Elogiul îmi strica buna dispoziție, nu numai pentru că bibliotecarii se deosebesc de alți salariați prin aceea că primesc mai puțini bani, iar activitatea de bază, respectiv cititul, trebuie să și-o presteze în timpul liber, ci mai ales pentru că remarca avea un substrat destul de limpede, adică : minunată meserie, n-ai de făcut mai nimic. Însă, din fericire, încă de la examenul de admitere la școala de bibliotecari sîntem pregătiți pentru confruntarea cu asemenea atitudini. Comisia îți cere să-ți justifici alegerea profesiei, și dacă încerci să opui acelui „de ce" dragostea ta pentru cărți, pe chipuri se zugrăvește atîta tristețe, încît, din compasiune pentru doamnele examinatoare, aproape că-ți uiți grijile legate de propriul tău viitor. Se așteaptă pesemne un răspuns cam așa : „Fiindcă iubesc oamenii și doresc să-i fac mai buni cu ajutorul cărților". Nu reușesc să scap de bănuiala că acolo mai dăinuie cîte ceva din vederile bunicului meu. Deoarece, într-adevăr, pentru majoritatea oamenilor lectura continuă să reprezinte un lux, le vine greu să înțeleagă că ea poate fi o muncă necesară. Și, pentru că li se recomandă mereu scriitorilor : „Străduiți-vă să cunoașteți realitatea !" (ignorînd că, în zilele noastre, o parte din cunoașterea realității provine din cărți) și niciodată nu li se spune : „Citiți mai mult !", ei renunță la confidențele pe această temă, neavînd certitudinea că o atare axiomă va fi acceptată ca o axiomă. Doar nici prietenelor sau mătușilor nu le spui : „Azi n-am timp, trebuie să citesc", ci, apelînd la o formulare mai generală, le explici că ai de lucru. Iar dacă, pe deasupra, lectura îți mai face și plăcere, te simți oarecum cu conștiința încărcată.

Se susține că unii autori nu citesc decît ceea ce scriu ei înșiși, dar eu cred că e vorba de o exagerare, iar pe cei ce se pretind în exclusivitate cititori de romane polițiste îi suspectez de fanfaronadă. Și autorii care se mîndresc cu lipsa lor de lectură nu se pot apăra de influența unor cărți.

Poate citim multe lucruri de prisos. Astăzi am impresia că la multe aș fi putut renunța. Dar nu știu dacă nu cumva greșesc. Avem nevoie probabil de numeroase lecturi, inclusiv mediocre, ca să ne delimităm orizontul și unitățile de măsură. Sînt sigur că nu mă va părăsi vreodată sentimentul de a fi trecut pe lîngă

lecturi importante pentru mine. Citesc ca să văd ce scriu alţii, ca să cunosc mai bine timpul în care trăiesc şi pe cel al înaintaşilor mei, fiindcă mă interesează anume teme şi particularităţi de expresie, dar în ultimă instanţă mă aflu neîncetat în căutarea puţinelor cărţi ce pot deveni pentru mine evenimente de viaţă, transmiţîndu-mi experienţe vii, prilejuindu-mi întîlniri la fel de durabile ca întîlnirile cu unii oameni, căci din acel moment ele mă vor însoţi activ mai departe, implicîndu-se în munca mea. Aşa ceva există, depăşind distanţele în timp şi spaţiu, independent de sentinţele criticilor şi ale istoricilor literari. Gîndul că o asemenea carte îi poate lăsa indiferenţi pe alţii nu mă nelinişteşte. Pentru ei vor fi fiind importante alte cărţi.

CERCETĂRI ÎN MARCA BRANDENBURG

Povestire pentru amatorii de istorie literară

PROLOG ÎN TEATRU

Teatrul e ocupat pînă la ultimul loc, ceea ce totuşi nu înseamnă prea mult, el fiind cel mai mic din capitală, mai curînd o cameră, decît o sală de teatru. Nu se joacă un spectacol, se ţine o conferinţă, prima din ciclul : „Scriitori uitaţi — readuşi în actualitate“.

Referentul se chinuie cu obligatoriile propoziţii din final. Al doilea bărbat de pe scenă, cel ce rostise cuvintele de introducere, se pregăteşte să le rostească pe cele de mulţumire şi rămas-bun. Îşi desprinde spinarea de fotoliu, şi-o îndreaptă fără să se scoale, întoarce faţa dinspre referent către public, zîmbeşte şi se ridică în picioare, ca să-şi lanseze rapid frazele spirituale de încheiere, tăind calea aplauzelor, care izbucnesc apoi ca o furtună.

Se aplaudă îndelung. Nici spectatorii grăbiţi, cu numerele de la garderobă strînse în pumn, nu îndrăznesc încă să plece. Timp de cîteva secunde, referentul trimite publicului un surîs chinuit, schiţează o reverenţă numai din umeri, rămînînd aşezat în fotoliul său, şi, cu gesturi nervoase, începe să-şi pună ordine în hîrtii. Celălalt, care, întors spre el, aplauda împreună cu spectatorii, cu o mişcare avîntată a braţelor larg depărtate de trup, se precipită spre autorul conferinţei, îl apucă de braţ cu amîndouă mîinile

și îl aduce în față, la rampă. Acolo îl părăsește, retrăgîndu-se într-o margine a scenei, de unde aplaudă mai departe, arătînd mereu, cu brațul întins, spre referent. Acesta se înclină o dată, încă o dată, apoi caută o cale de retragere, dar celălalt îi zădărnicește din nou fuga. Braț la braț, coboară amîndoi în sală. Pe scenă au rămas singure cele două jilțuri Empire, în roșu și aur. Recuzită a unei epoci evocate pentru două ceasuri. Aplauzele răsună mai tare, în timp ce pe fundalul gol al scenei un aparat de proiecție învie imaginea acelui scriitor, pînă astăzi uitat, însă acum, iată, regăsit, portretul ce va împodobi cîndva cărțile de școală ale nepoților noștri : fața prelungă, îngustă, deasupra jaboului de dantelă, fruntea neobișnuit de înaltă, șuvițele firave de păr blond, gura mică, din colțurile căreia urcă spre nas două linii severe, ochii mari.

Oricine a asistat la sfîrșitul unei conferințe, al unei seri de poezie sau al unei întîlniri cu vreun autor va fi de părere că știe ce se întîmplă cînd scade fluxul aplauzelor : masa auditoriului se scurge afară din sală, mai mult sau mai puțin grăbită, și se înghesuie la garderobă, în vreme ce cîțiva, fie interesați în mod deosebit de tema reuniunii, fie simpli vînători de celebrități, se strîng în jurul referentului ca să-i mai pună întrebări, să schimbe cu el o părere sau să-i prezinte elogii. Cei ce așteaptă ca lucrurile să se petreacă și de astă dată aidoma, greșesc. E adevărat că mulțimea se adună la ușile de ieșire din sală și se revarsă spre garderobă, la fel de adevărat că douăsprezece pînă la cincisprezece persoane au pornit hotărîte spre scenă, dar țelul lor nu e referentul, un om cu

ochii arzînd adînc în orbite pe chipul osos, de posedat (s-ar zice chiar că nimeni nu-l bagă în seamă, așa cum stă, pierdut, între scenă și primul șir de fotolii) — ci dimpotrivă, celălalt bărbat, care s-a aflat pe scenă toată seara, cea mai mare parte a timpului tăcînd și ascultînd cu luare aminte, pronunțînd doar puține vorbe, însă acelea într-adevăr pline de duh, un bărbat cu chipul nicidecum osos, ci rotund și plesnind de sănătate.

Spre el deci și numai spre el își croiesc drum admiratorii ca atrași de un magnet, fremătînd de așteptare unii sau compunîndu-și zeloși surîsul, alții gravi, plini de venerație ori de sfială. Pe el îl caută mîini întinse, îl copleșesc felicitări, pentru urechile lui sînt cuvinte de laudă, recunoștință, surpriză și încîntare, lui i se pun întrebările, cu părerea lui se măsoară alte păreri.

El dă răspuns fiecăruia, mulțumește, se apără, contrazice, explică — totul cu acea voce sonoră, bine timbrată, a omului deprins cu aparițiile în public, care de altfel îi și plac. Se formează un cerc în jurul lui. Pînă și timizii au prins destul curaj ca să-l interpeleze. Răsună rîsete. Un fotoreporter escaladează scena și fotografiază grupul, văzut de sus. Sesizînd manevra, sărbătoritul face un semn de refuz, se înalță pe vîrfuri, privește în jur și-și deschide o cale de ieșire din împresurare. Îl caută pe referent, îl prinde la garderobă și îl aduce înapoi.

Acum sînt fotografiați împreună, în fața scenei, pe ea, stînd în picioare sau așezați în fotolii. În revista radio-tv de săptămîna viitoare nu va apărea totuși decît fotografia unuia singur. Prof. dr. Menzel, cunoscut din seria de emi-

siuni „Istoria noastră și noi", răspunzînd la întrebările spectatorilor. Așa sau aproape așa are să sune textul tipărit sub fotografie.

Capitolul 1

ÎNTÎLNIREA DIN PĂDURE

Winfried Menzel și Ernst Pötsch s-au întîlnit pentru prima dată într-o zi de ianuarie, pe drumul puțin circulat dintre Liepros și Schwedenow. Menzel trecuse fără dificultăți peste înățimile împădurite, al căror sol nisipos înghițea cu răbdare ploaia ce nu mai contenise de la Crăciun, dar în șesul întins pînă pe malul lacului cu turbă, apa din șanțurile de scurgere dăduse pe dinafară, făcînd să mustească pajiștile și inundînd drumul, așadar, aici plimbarea cu mașina luase deocamdată sfîrșit. Nesocotind avertismentele soției, căreia întoarcerea i se păruse soluția cea mai potrivită, Menzel folosise marginea din stînga a drumului, ceva mai ridicată, încercînd să traverseze băltoaca uriașă ce-i împiedica înaintarea, dar se pomenise prins ca într-o capcană în pămîntul cleios, frămîntat și transformat în mocirlă de camioanele ocolului silvic. Tentativele de revenire pe teren solid prin marșarier făcuseră ca roțile să se afunde tot mai adînc în noroi, pînă cînd mașina se culcase în cele din urmă cu pîntecul de-a dreptul pe pămînt, orice alte eforturi devenind inutile. Între cei doi soți atmosfera era suficient de încărcată, astfel încît ironia cu care doamna Menzel glorifică tehnica automobilistică a bărbatului ei fu cu totul de prisos. Cum însă amîndoi se exersaseră de nenumărate ori în situații

de acest tip, agresivitatea din automobilul împotmolit de-a curmezișul drumului își găsi o supapă de evacuare în dezbaterea unei chestiuni vitale, anume cine urma să coboare din mașină, cu încălțămintea sa elegantă, de oraș, pentru a străbate cei trei kilometri prin bălți și noroaie pînă la Schwedenow, ca să cheme pe cineva în ajutor. Motive fals-obiective se invocară în sprijinul ambelor variante și, fiindcă în privința cantității și calității argumentelor, Menzel deținea întotdeauna superioritatea, nu picioarele lui, ci mai curînd ale ei ar fi fost amenințate de o baie nedorită, dacă n-ar fi avut loc în acel moment întîlnirea care ne interesează : călare pe bicicletă, se ivi Pötsch.

Ceea ce avea să devină mai tîrziu o prietenie, începu cu răsucirea pripită a unui mîner și un geam lăsat în jos, un „Alo !", o coborîre greoaie de pe bicicletă, cîțiva pași circumspecți în cizme de cauciuc, o încuviințare mută către potopul de cuvinte al femeii, o privire printre roțile mașinii, evaluînd catastrofa — după care Pötsch își împinse bicicleta mai departe, fără să-i pese de apă, în lungul drumului, peste pod, pe deal în sus, soții în schimb rămaseră în adăpostul lor cald, fumară, așteptară să treacă timpul, observară îngrijorați micșorarea distanței dintre portiera dreaptă și nivelul apei, neputîndu-se pune de acord asupra cauzelor fenomenului : automobilul se scufundase mai adînc în mocirlă, sau inundația continua să crească. Ploua la nesfîrșit.

Cînd penumbra începuse a se îndesi, prefăcîndu-se în întuneric, iar apa atinsese de-acum portiera, auziră păcănitul unui tractor apropiindu-se. În spatele tractoristului, a cărui dispo-

ziție nu era dintre cele mai bune, îl întrezăriră pe Pötsch, care fixă apoi cablul de oțel cu cîrligul și, după ce automobilul se găsi readus în siguranță, pe teren ferm, prezentă pretențiile bănești ale omului cu tractorul, apreciate de Menzel ca modeste, astfel încît el scoase pe geamul mașinii o sumă de trei ori mai mare, spunîndu-i lui Pötsch s-o împartă cu tovarășul său — amănunt de care avea să se rușineze mai tîrziu. Căci, fără a învrednici banii cu o privire, Pötsch îi întinse tractoristului (acesta fiind, de altfel, fratele său), ridică mîna într-un vag salut de rămas-bun și porni să-și reia locul pe tractor, cînd un nou „Alo!" îl opri și îl aduse înapoi.

Menzel mai avea încă o întrebare, iar răspunsul conținea cuvîntul magic, ce urma să împletească destinele celor doi. Dacă îl așteptau și alte porțiuni periculoase pe traseu pînă să iasă în șosea la Liepros, voi să știe Menzel, și Pötsch îi răspunse că da, puțin înainte de intrarea în sat, unde pădurea coboară în lunca Spreei și unde, în vecinătatea unui braț al rîului, înecat în stuf, o răscruce de trei drumuri formează un loc deschis, numit Trei Ulmi, acolo ar fi bine să se țină cît mai aproape de lizieră, ca să nu-și împotmolească iar automobilul în nămol.

— Trei Ulmi? întrebă din nou Menzel. Tot așa se cheamă și azi? Poate mai există și Azilul săracilor?

— Cunoașteți regiunea?

— Numai din cărți.

— Din cărți?

— Ale lui Max Schwedenow.

Judecînd după expresia feței lui și după gesturi, Pötsch era cu siguranță omul pe care trebuia să-l poftești de trei ori, înainte să îndrăznească a se atinge de ceva, dar în clipa aceea el deschise portiera din spate fără să mai aștepte vreo invitație, călcă (doamnei Menzel i se opri răsuflarea) cu cizmele de cauciuc, pline de noroi, pe covorașul cochet din mașină, căzu pe banchetă cu hainele șiroind de apă și, amețit de uimire, vorbi:

— Îl știți pe Max von Schwedenow? Sînteți cumva profesorul Menzel?

Capitolul 2

AUTORUL UITAT

După cum cititorul își dă limpede seama, întrebarea nu putea primi decît un răspuns afirmativ. Da, profesorul Menzel era acela care, în tovărășia soției sale, colinda mlaștinile și cîmpiile nisipoase din marca Brandenburg*, riscînd aproape să cadă victimă forțelor dezlănțuite ale naturii. Și cu biciclistul, sosit să elibereze perechea din captivitatea ei lacustră, am făcut cunoștință. Dar, se va întreba cititorul, cine e cel de-al treilea, al cărui nume a fost menționat aici, el însuși neputînd fi vreodată introdus în povestire ca personaj, acest literat de origine nobiliară, pare-se, oarecum incertă,

* Marca Brandenburg, constituită în secolul XII, a ocupat teritoriul pe care se întind astăzi regiunile Potsdam, Frankfurt/Oder și (parțial) Cottbus, unități administrative grupate în jurul Berlinului, în partea de est a R.D.G., la granița cu Polonia.

acest Max von (sau cîtuși de puțin „von") Schwedenow ?

Lămuririle cele mai bune (desigur prea detaliate în raport cu scopurile relatării noastre) ni le-ar putea furniza cei doi care sub semnul său au legat prietenie și nu s-ar sătura nicicînd să vorbească despre el. Totuși ne-ar fi de prea puțin folos să tragem cu urechea la dialogurile lor, căci fiecare dintre ei presupune (cu îndreptățire) la celălalt cunoștințe ce lipsesc cititorului, pînă la cele elementare și fundamentale, noțiunile școlare, cultura de lexicon, inexistente și ele în momentul de față, deoarece ghidurile, dicționarele de autori și enciclopediile în circulație, manualele de istorie și compendiile de istoria literaturii îi omit numele, chiar și *Allgemeine Deutsche Biographie* * se află într-o ignoranță totală în ceea ce-l privește — iată de ce vom prefera să folosim călătoria celor trei între lacul cu turbă și Liepros (în cursul căreia nu s-a petrecut nimic altceva decît un schimb de cuvinte inaccesibil neinițiaților) pentru o succintă informare, de care posteritatea va putea să se dispenseze, căci urmașii noștri o vor deține încă din primele clase, însoțită de ilustrația din cartea de citire sau de istorie : opera unui pictor necunoscut, portretul în ulei din care te privește cu gravitate severă un tînăr subnutrit, cu ochi de copil.

Max Schwedenow, născut în 1770, decedat în 1813, istoric progresist și scriitor revoluționar — va sta scris dedesubt, după toate probabilitățile, iar aceste date sumare sînt deocamdată

* Lexicon de personalități din spațiul german, editat în secolul XIX.

tot ce ne trebuie, pentru a înțelege pe ce se întemeia prietenia născută pe un drum forestier, la căderea nopții : pe un obiect al cercetării și exegezei literare, la care cei doi ajunseseră mergînd pe căi extrem de diferite.

Chestionat într-un interviu, recent transmis la radio, profesorul Menzel făcuse unele confesiuni în legătură cu aceste preocupări ale sale. Luînd ca punct de plecare binecunoscutul citat din Goethe * referitor la moștenirea culturală (pe care știa să-l declame cu aplomb), îi subliniase pentru început importanța, deschiderea spre viitor, valabilitatea dincolo de linia de demarcație a epocii sale, dar se întrebase apoi dacă el cuprinde realmente tot ceea ce ține de problematica amintită și răspunsese propriei lui întrebări printr-o temerară negație. Patrimoniul cultural, pe care sîntem chemați să-l luăm în posesie, precizase profesorul, înseamnă mai mult decît am moștenit de la străbuni, anume include și ceea ce ei au disprețuit, anatemizat sau uitat. Căci prin termenul imprecis de străbuni, folosit aici de Goethe, noi înțelegem de fapt burghezia, care fusese, ce-i drept, dispusă să-și drapeze cultural goana după profit, dar în nici un caz să cultive tradiții progresiste. De timpuriu, încă din studenție, se statornicise în conștiința lui gîndul că harta trecutului era presărată cu pete albe ce-și așteptau exploratorii și, îndemnat de această convingere, cercetase sistematic și consecvent în

* E vorba de versurile din *Faust* : „Was du ererbt von deinen Vätern hast, / Erwirb es, um es zu besitzen", care în tălmăcirea românească sună astfel : „Ce ți-a lăsat străbunul din străbun, / Ca să-l posezi, cîștigă-l iară"

domeniul său de activitate (specialitatea sa fiind, după cum se știe, istoria), pentru a descoperi personalități învăluite, pe nedrept dar nu întîmplător, de uitare. O trimitere camuflată a lui Mehring * îl pusese pe urmele lui Schwedenow. Acesta i se revelase ulterior ca un literat de o însemnătate ieșită din comun, ceea ce venise în întîmpinarea înclinațiilor lui particulare. Curînd avea să dea publicității, rod al unor ani îndelungați de studiu, cartea sa dedicată acestui reprezentant al democratismului revoluționar german. Iar titlul ales, „Un iacobin din marca Brandenburg", face de fapt inutilă observația că această restituire va îmbogăți vastul tezaur al tradițiilor revoluționare cu o nestemată de o strălucire cu totul neobișnuită. „Căci opera istorică și literară a lui Max Schwedenow", astfel se încheia interviul profesorului Menzel, „a constituit cel mai fulminant răspuns la interogația pe care asaltul Bastiliei o lansase și către Germania."

De o gîndire atît de sistematică, de o asemenea consecvență, de atare perspectivă spre general, necesară pentru a intui anvergura unei teme, ce urmează a fi realizată într-un compartiment individual, nici nu putea fi vorba la Ernst Pötsch, în clipa cînd Menzel (aici anticipăm, transpunîndu-ne într-o etapă viitoare, cînd cei doi prieteni vor conversa de la egal la egal) îl întrebă pe ce cale ajunsese la Schwedenow. După ce ezită mult, căută mult, încercă să se eschiveze cu afirmația : „Printr-o întîmplare !", Pötsch se urni în cele din urmă, ca

* Franz Mehring (1846—1919) — istoric și publicist, militant comunist, a făcut parte din conducerea grupului *Spartacus*.

să povestească despre el însuși și nimic altceva, despre simțămintele lui, preferințele lui, interesele lui, printre altele despre un episod sentimental din care nu se alesese nimic, despre lecțiile lui la școala din sat, pe care-și dădea osteneala să le învioreze cu puțină istorie locală sau pretexta că o face, argumentul servindu-i drept justificare pentru a înlocui uneori studiul manualelor cu cel al registrelor parohiale, de pildă atunci cînd i se părea important să descopere documentul în măsură să-i ateste existența unei oarecare Dorette din Liepros, semnalată în scrisorile lui Schwedenow.

Ori de cîte ori trebuia să vorbească despre sine. Pötsch scăpa mereu firul, astfel încît, urmărindu-l, Menzel își pierdu răbdarea și decise : „Ai ajuns la M.S. prin investigații pe plan local". Iar aprecierea era perfect justă, măcar în parte.

Căci Pötsch iubea toate lucrurile din preajmă, pe care și le însușea, străduindu-se a le cunoaște cît mai exact cu putință. Dacă Menzel stătea în vîrful unui turn de observație, scrutînd depărtările cu binoclul, trebuie să ni-l închipuim pe Pötsch lucrînd cu lupa într-un teren neted, unde orice șir de tufișuri îi ridica obstacole vederii. Știința lui era limitată, dar, în interiorul limitelor date, universală. N-avea o curiozitate deosebită pentru botanică și cu toate acestea pinii care înconjurau satul îl interesau pînă la amănunte cum ar fi structura lemnului. Nu-i trecuse vreodată prin minte să se califice în construcții, dar simțea nevoia să afle cum fuseseră tăiați bolovanii, în urmă cu o sută cincizeci de ani, cînd se clădise casa în care locuia el astăzi, în ce fel se obținuse această

netezime a zidurilor exterioare. Săparea unei gropi de fundaţie îl incita la studii geologice, o discuţie cu un topograf îl trimitea să răsfoiască tratate de matematică. Orice excursie în alt ţinut îi devenea prilej de comparaţii şi cea mai frumoasă parte a călătoriei era pentru el întoarcerea acasă. Pötsch nu era un gînditor îndrăzneţ, ci unul precis, un fanatic al detaliului, enciclopedist al micului univers familiar. Max von Schwedenow se născuse la Schwedenow şi lui nu-i trebuia motiv mai întemeiat ca să se ocupe de el. Faptul că romanele scrise de el îşi plasau acţiunea la Liepros era de ajuns ca să i le facă lui Pötsch nepreţuite şi de neînlocuit.

Menzel avea dreptate, istoria locală constituia o sursă a entuziasmului său încăpăţînat pentru Schwedenow, nicicînd în pericol de a seca, dar era totuşi numai una din ele. Căci exista şi o a doua: afinităţile lui Pötsch cu Max Schwedenow-omul. În literatura aceea, el se regăsea pe sine. În ficţiunile lui Schwedenow prindeau glas propriile lui sentimente, îşi aflau întruchiparea nostalgiile lui, gîndurile îi fuseseră gîndite dinainte, de altcineva. Pötsch se privea în romanele şi poemele scriitorului său iubit ca într-o oglindă — şi era fermecat de el însuşi.

Să-l lăsăm să-şi guste încîntarea în tihnă, fără însă a socoti miraculoase acele echivalenţe, aşa cum i se păreau lui, în primul rînd fiindcă nu încape îndoială că unele din frînturile fiinţei sale, pe care el credea că le întîlneşte reproduse în cărţi, abia sub înrîurirea lor luaseră naştere într-însul. Cine poate spune dacă iubim ceea ce ne seamănă sau dacă nu cumva

ne schimbăm noi înşine, ajungînd încetul cu încetul să semănăm cu ceea ce iubim ?

Menzel l-a suspectat multă vreme că, dacă faimosul Ludwig Leichhardt * n-ar fi văzut lumina zilei la Trebatsch, adică la o depărtare de zece kilometri, ci la Liepros sau Schwedenow, Pötsch s-ar fi specializat în cercetări australiene. Pötsch luă în serios întrebarea, cînd Menzel i-o puse în cele din urmă, şi reflectă îndelung, pînă să respingă supoziţia : nu-i putea ierta lui Leichhardt că, nici în „Contribuţii la geologia Australiei“, nici în „Jurnalul expediţiei de la Moreton Bay la Port Essington“, nu făcuse vreo referire la Trebatsch sau la cursul superior al Spreei.

Capitolul 3

EXAMENUL

După cum adeveresc ridicările grafice de teren de la începutul secolului nostru, în acel timp se mai afla în locul numit Trei Ulmi, unde se întîlnesc drumurile forestiere venite dinspre Arndtsdorf, Schwedenow şi Görtz, Azilul săracilor din Liepros, clădirea în care, din 1804 pînă în 1810 (pe vremea cînd era încă o casă, nu un azil), istoricul, romancierul şi liricul cunoscut acum cititorului nostru trăise şi îşi aşternuse pe hîrtie principalele opere de maturitate : cele trei tomuri ale „Faptelor de seamă din campaniile militare ale coaliţiei pînă la pacea de la Basel“, articolul polemic „Con-

* Ludwig Leichhardt (1813—1848) — explorator al continentului australian. La un an după apariţia „Jurnalului“ său, cercetătorul a întreprins o nouă expediţie, din care nu s-a mai întors.

federaţia păcii", volumul de poezii „Veştedă cunună de primăvară", romanele „Barfus", „Rusticus" şi „Povestea vieţii lui Emil, germanul". Ulmii („cu voioşie, voi, neînfrînţii, din vajnic pămînt vă-nălţaţi în văzduhul cel liber", se spune despre ei în poemul „Acasă") pieriseră fără urmă încă de pe vremea lui Franz Robert, autorul celor dintîi studii despre Schwedenow, iar casa, pe care nici o inscripţie comemorativă n-o împodobise vreodată, căzuse pradă demolării în febra construcţiilor de după primul război mondial, cînd satul se întinsese pînă la braţul Spreei. Ca să-i găsească fundaţia, Pötsch fusese nevoit să facă săpături. *

Zăbovea împreună cu Menzel în întuneric, pe sub pini, şi-i descria panorama, cum trebuie să se fi oferit ea privirii celui ce ar fi ieşit pe uşă cu o sută şaptezeci de ani în urmă, cînd spinările dealurilor încă nu erau acoperite de păduri : la mijloc satul, ascuns după coroanele teilor, la stînga lacul cu apa încărcată de plante, format de braţul rîului, încă navigabil pe atunci, la dreapta castelul pe insula împrejmuită de rîul Spree, braţul său şi şanţul de apărare. De altfel, casa (clădită, judecînd după forma cărămizilor, înainte de 1730) corespundea ca mărime şi, atît cît ne putem da seama, ca aspect celei descrise în „Emil". Pötsch era chiar de

* În pofida abundentelor date şi referiri istorico-bibliografice, Max Schwedenow este un personaj fictiv. Pretinsul citat de mai sus pastişează următorul pasaj din poemul lui Hölderlin, *Stejarii* : „Din adînci rădăcini voios vă-mbulziţi voi şi liberi / Laolaltă în sus şi-apucaţi, precum vulturul prada, / Cu puternice braţe întinsul şi-n sus, înspre nouri, / Îndreptată cu licăr măreţ vi-e coroana-nsorită."

părere că descoperise resturi ale chioşcului cu caprifoi din grădină, unde are loc în roman discuţia hotărîtoare dintre Emil şi tatăl său.

Vorbea curgător şi expresiv cînd comenta detalii şi înfăptui (desigur, fără s-o ştie) miracolul de a-l reduce pe profesor la tăcere.

Interesul lui Menzel era mare, nu însă mai mare ca teama lui de guturai. Simţea umezeala învăluindu-i umerii şi, pentru că soţia, rămasă în maşină, apăsa pe claxon la intervale tot mai dese, dădu şi el curînd semnalul de pornire.

Cîteva minute mai tîrziu opreau în mijlocul satului, pe uliţa largă, unde, în zarea unor becuri nu tocmai generoase, admirară prin geamurile aburite ale maşinii contururile vagi ale casei parohiale, bisericii şi conacului vechi. exact în acest loc, explică Pötsch, sărise din trăsură tînărul conte Barfus, cînd, întorcîndu-se din Franţa, găsise castelul în flăcări. Şi de teiul acela din dreapta trebuie să se fi rezemat Max, în vîrstă de vreo douăzeci de ani pe atunci, venit pe furiş de la Schwedenow doar ca să pîndească umbra Dorettei lunecînd peste ferestrele casei parohiale. Însă drumeagul spre păduricea din Trebatsch, unde Dorette rostise cuvintele : „De-acum sînt a ta cu totul şi pe vecie", devenindu-i în acest chip logodnică, nu mai exista — capătul lui va fi fost acolo, în faţă, unde se vede acum magazinul cel nou. Iar păduricea fusese desfiinţată, nu de mult, prin construcţia unui siloz.

Întîlnirea, după ani de lecturi, cu o persoană tot atît de precis informată asupra obiectului comun de studiu însemna pentru Menzel şi Pötsch deopotrivă un eveniment neobişnuit, comparabil cu bucuria unui călător care, stră-

bătînd o țară străină fără să-i cunoască limba, e deodată întîmpinat de un compatriot care-l înțelege, cu care poate vorbi ca și cum s-ar afla acasă, care-i recepteazā nuanțele, reacționînd la orice glumă, orice subtext.

Povestiră despre Max și Dorette, despre contele Barfus, despre Emil și colonel, ca despre cunoștințe apropiate amîndurora, își amintiră (numai în aluzii, mai mult nefiind necesar) dialoguri, întîmplări, gesturi și jocuri de mimică, pe un ton ce sugera mai curînd o reciprocă dăruire de rememorări prețioase și intime. Citară împreună versuri, pe care unul din ei le începea, ca să le încheie triumfător celălalt. Ridicară întrebări încă nesoluționate de cercetare, rezumîndu-și punctul de vedere propriu. Făcuse el cunoștință într-adevăr cu Robespierre, după cum lăsa să se presupună acea notație de jurnal de la Paris ? Scriind „înalta doamnă", se referea la contesa de Liepros sau, poate, la regina Luise ? Unde se pierduseră ultimele lui jurnale ? Cine era prietenul care-i tipărise scrisorile postum ? Care fusese data exactă a morții eroului venerat și unde se va fi aflînd lăcașul veșnicei sale odihne ?

Satisfacția produsă de convorbire era pentru amîndoi aceeași, imboldurile însă total diferite. În vreme ce la Pötsch exploda o nevoie de comunicare prea mult timp reprimată, la Menzel intraseră în funcțiune, încă din primul moment, anumite mobiluri. El orienta pe nesimțite haosul aparent al conversației. Întrebările lui, astfel puse încît nu se adresau direct lui Pötsch, erau întrebări de examen. Testa un potențial colaborator și aliat. Iar acesta, chiar dacă nu în toate domeniile la același nivel, trecu totuși cu

brio proba. Orice menționare a unui personaj secundar, fie el cît de modest, nu-l punea defel în încurcătură, plasa corect în context datele și locurile acțiunilor, avînd mereu în minte reperele sociale și politice ale epocii. Pötsch se arăta deficitar numai cînd discuția se muta pe terenul filozofiei, istoriei și literaturii universale. Dimpotrivă, detaliile biografice și reflectarea lor în operă erau mînuite de cel examinat mai sigur decît de examinator însuși — un fapt, pe lîngă care profesorul trecu fără să-l remarce.

— Nu, altădată !

Vorbise femeia, fără s-o fi întrebat cineva, în numele soțului ei, care se mulțumi să dea din umeri și să zîmbească. Pötsch, tîrît de însuflețirea care-l făcea să piardă măsura și, din această cauză, incapabil să-și dea seama de starea de spirit a doamnei Menzel, propusese tocmai vizitarea castelului, unde se putea ajunge numai pe jos, traversînd curtea proprietății de odinioară. Zadarnic o încredință el că drumul nu era lung (cel mult vreo două sute de metri), căci n-o putu convinge să-și schimbe părerea. Însăși groaza de cantitatea de noroi pe care ar fi dislocat-o, luînd-o cu ele, tălpile antiderapante ale cizmelor de cauciuc, pentru a o depune apoi în mașină (curățenia acesteia făcînd parte din atribuțiile ei personale), ca și foamea și imaginea îndepărtată a cinei ar fi fost suficiente ca să-i determine hotărîrea neînduplecată de a porni în sfîrșit spre casă, dar la aceste motive se mai adaugă încă unul : acela că se simțea neglijată — și pe bună dreptate.

E adevărat, se obișnuise să constate cu calm că musafirii îi vin în casă de dragul bărbatului, iar munca ei (de medic pediatru) le trezea in-

teresul numai cînd ajungeau în impas (cînd, adică, li se îmbolnăveau mititeii cei scumpi), cu toate acestea era vorba, fără excepție, de oameni bine crescuți, care-și dădeau cel puțin osteneala să-i facă suportabilă insignifianța, îl obligau pe Menzel să se abată din cînd în cînd de la subiectele lui profesionale, strecurau cîte o mică bîrfă, împingeau deliberat discuția spre zone învecinate cu medicina, oferindu-i și ei prilejul să intervină cu vreo observație, sau, neavînd la îndemînă alte idei, recurgeau în ultimă instanță la tentative de flirt, îi admirau rochia, desenată (chiar dacă nu și croită) de ea însăși, ori sugerau că, datorită siluetei ei zvelte, nu-și arată vîrsta nici pe departe. În schimb, pentru acest Pötsch ea parcă nici n-ar fi existat ca individ în sine. Cînd se uita la ea cu acei ochi adînciți în orbite, în vreme ce-și căuta absorbit cuvintele cu care să-și zugrăvească miniaturile de epocă, n-avea pentru dînsa altă privire decît pentru soțul ei. Nu o femeie frumoasă, încă tînără, se oglindea în ochii aceia, nicidecum, ci doar consoarta sau (în furia ei, găsi această expresie care credea ea că pune punctul pe i) un accesoriu al profesorului. Pötsch îi atribuia, fără nici un dubiu, același bagaj de cunoștințe și aceeași pasiune care-i anima pe ei doi și fu destul de insensibil ca să nu bage de seamă ce prompt acționa la ea un mecanism constituit ca o consecință a stăruitoarei plictiseli, provocate de contactul permanent, de ani de zile, cu tematica Schwedenow : simpla enunțare a numelui avea ca efect o nevoie spontană de a căsca, pe care cele mai mari eforturi de voință nu reușeau s-o reprime. Pötsch nu luă notă nici de insistența cu care femeia își privea ceasul.

Perseverenta ei tăcere convenea de minune logoreii lui perseverente. Abia acel „nu“ ferm, opus propunerii de vizitare a castelului îl redusese la muțenie și anume atît de brusc, încît doamna Menzel își regretă pe loc impolitețea. De aceea, la despărțire folosi deosebit de numeroase cuvinte pentru a exprima simplul fapt că această întîlnire însemnase foarte mult pentru bărbatul ei (deci nu și pentru ea).

Pe cînd Pötsch, coborît din mașină, stătea în ploaia ce continua să curgă la fel de monoton, Menzel deschise încă o dată portiera și îl uimi, întrebîndu-l unde intenționa să-și publice lucrarea.

Aici, cea mai fidelă redare optică a reacției lui Pötsch ar fi trei rînduri de semne de întrebare. Căci el n-avu inspirația unui răspuns și nici măcar nu fu în stare să spună că nici nu se gîndise la un asemenea proiect.

Pe de altă parte, Menzel nu era în măsură să interpreteze corect această tăcere. O luă drept tactică, ceea ce nu putea decît să-i inspire respect.

— Vorbim altădată. Cînd treceți pe la mine ?

— Curînd, dacă-mi permiteți.

— Dați-mi un telefon înainte.

Pentru prima dată în viață, Pötsch primi o carte de vizită. O adăposti cu mare grijă în buzunarul din căptușeala pufoaicei. Avea de mers o oră pe jos pînă la Schwedenow, dar calea îi păru scurtă. Între timp, ploaia se transformase fără știrea lui în lapoviță. El încerca să-și clarifice tema studiului pe care ar fi urmat să-l scrie. Cînd ajunse în partea de drum inundată, nu departe de lacul cu turbă, știa de-acum titlul : „În căutarea unui mormînt“.

Capitolul 4

VISURI DE AUR

Împreună cu doamna Pötsch, își fac intrarea în povestirea noastră alte patru personaje, pe care, din dorința de a evita suprapopularea ei, noi am prefera să le excludem, dacă lucrul ar fi cu putință fără a denatura scena întoarcerii acasă, cînd în cugetul lui Pötsch vor începe să încolțească unele simțăminte, care mai tîrziu aveau să se întindă și să cotropească totul în jur, ca niște uriașe plante otrăvite.

Cele patru personaje se cheamă Alwine, Fritz, Ludwig și Dorette, sînt mama, fratele și copiii lui Pötsch, șed la masa din bucătărie, mănîncă mult și cu zgomot, nu irosesc nici o picătură din sosul de la cîrnați, mai cer încă gospodinei, care dă zor încolo și încoace, între plită și ușă, nu-și întrerup pălăvrăgeala, cînd îl văd apărînd pe Pötsch, ud și înghețat pe dinafară, iar pe dinăuntru încălzit de planuri publicistice. Adulții, mama Alwine (numită îndeobște Buni) și fratele Fritz, comentau vînzările de fîn, iar minorii, intimitățile profesorilor din Liepros. Ar trebui acceptată oferta de troc a lui Pannwitz (fîn contra purcel), sau mai bine așteptată primăvara, cînd proviziile de nutreț aveau să se împuțineze ? Profesoara de rusă era însărcinată sau nu — și, dacă da, cu cine făcuse copilul ?

Pötsch, plin de întîmplările zilei și de visuri pe care ardea de nerăbdare să le împărtășească, fu implicat în controverse ce-l lăsau indiferent. Mîncă și bău, se pronunță asupra situației pe piața fînului, evită să ia concret poziție față de procentul de adevăr conținut în zvonurile de uz

școlar și așteptă sfîrșitul mesei, care-i păru mai lungă ca oricînd. Sentimentul că fusese întotdeauna frustrat printre ai lui și-l mărturisi atunci pentru întîia oară și-l gîndi în formularea clasică : străin în casa ta.

Apoi, în fine, sosi momentul. Buni se retrase și se cuibări în fața televizorului. Fratele Fritz își luă energic șapca și haina, ca să se ducă la cîrciumă. După repetate îndemnuri și avertismente, copiii se înduplecară să se bage în pat. Pötsch rămase singur cu nevasta. Acum putea vorbi.

Totuși, înainte de a-i îngădui să deschidă gura, socotim necesar, pentru a lămuri primele sale cuvinte („Celebrul tău omonim..."), să menționăm faptul că doamna Pötsch (cu prenumele Elke), născută, ce-i drept, nu la Schwedenow, ci în reședința raională Beeskow, purtase cu toate acestea în perioada de dinaintea căsătoriei numele de Schwedenow, ca de altfel două din cele unsprezece familii stabilite în Schwedenow. Cine cunoaște ținutul, știe că acesta nu e un lucru chiar atît de neobișnuit. Și la Liepros există o familie Liepros, la Arndtsdorf un brutar Arndtsdorf, iar excursionistul ce se va osteni să viziteze cimitirul din Görtz va putea citi acolo inscripții în memoria unui lung șir de defuncți, care s-au numit ca și satul lor. Franz Robert, primul exeget al lui Schwedenow, sesizase amănuntul, care îl condusese la ipoteza că afirmația răspîndită de unii prieteni ai istoricului și literatului după moartea sa, cum că „Max von Schwedenow" ar fi un pseudonim, nesemnificînd altceva decît „Max, originar din Schwedenow", e cu totul falsă ; cel în cauză ar proveni mai curînd (conform teoriei lui Franz

Robert) dintr-o familie de ţărani din Schwedenow, cu numele de Schwedenow, uzurpînd particula „von" doar din vanitate adolescentină. Întrucît documentele lipseau, teza era tot atît de puţin demonstrabilă ca şi cea anterioară, însă profesorul Menzel o îmbrăţişase cu elan, tăiase prin urmare acel „von", acordîndu-i în schimb scriitorului titlul de onoare „democrat revoluţionar mic-burghez, descendent al unui neam de iobagi (în acest mod, doamna Pötsch i se va înfăţişa ca o stră-stră-stră-nepoată a lui Schwedenow şi, astfel privind-o, peste cîteva luni, pe la începutul verii, o va prezenta numeroşilor săi oaspeţi drept „născută Schwedenow, din Schwedenow", pentru ca apoi, întorcîndu-se spre Pötsch, să observe : „Acum ne dăm seama pe ce cale se ajunge la performanţe ştiinţifice — prin amor. Deci, căutaţi femeia !")

Glosele profesorului vor fi foarte spirituale, însă eronate. Pötsch nu ajunsese la poet datorită femeii. Probabil ar fi mai puţin greşit, dacă am spune : ajunsese la ea datorită poetului. Fiindcă nu se poate tăgădui că numele ce o împodobea pe aleasa inimii sale avusese pentru el o anumită însemnătate. Nu numai că dăduse liceanului timid, închis într-un internat, prilejul şi pretextul de a se apropia de tînăra fată, ci în acelaşi timp o şi aureolase în ochii lui. Îl admira pe Max von Schwedenow şi venea din Schwedenow — cum deci să n-aibă farmec pentru el o Elke Schwedenow, care de altfel nici nu era lipsită de farmec ? Şi oare nu era posibil, ba chiar plauzibil să existe efectiv o relaţie de rudenie între poetul Max şi tînăra Elke ? Totuşi trebuie precizat că nici certitudinea mult speratei legături de sînge nu i-ar fi decis alegerea. Cu siguranţă că dragostea lui nu s-ar fi aprins, dacă fata ar fi fost rece, limbută, grasă ori amatoare de lux. N-o iubea din cauza numelui ei, dar numele era unul din motivele pentru care o iubea ; şi era suficient de obsedat de cercetările lui, ca să se lase uneori legănat de gîndul (căruia nu se încumeta să-i dea glas) : Poate copiii noştri sînt înrudiţi cu Max von Schwedenow.

La cel de-al doilea copil, Dorette, încetase cu părere de rău să gîndească astfel, deoarece între timp îi devenise clar că legenda contrazisă de Franz Robert, anume aceea că Max von Schwedenow ar fi un pseudonim, nu era, din păcate, lipsită de temei.

Iată de ce, în această seară cu lapoviţă, după ce copiii plecaseră în sfîrşit la culcare, cînd Buni moţăia în faţa televizorului, iar fratele Fritz îşi continua tratativele în chestiunea fînului cu consăteanul Pannwitz la cîrciumă, el nu-şi începu relatarea cu cuvintele „Celebrul tău strămoş...", ci se mulţumi să vorbească despre celebrul omonim al soţiei lui, care acum avea să-l facă şi pe el celebru.

Fiindcă era vesel şi fiindcă i se părea comic să compare perspectiva măruntei lui celebrităţi cu cea a faimei cuvenite literatului, izbucni în rîs după această frază de introducere şi femeii i-ar fi stat bine să rîdă împreună cu el. Însă ea n-o făcu. Întrebă numai, aplecată peste ligheanul ei, fără să întrerupă spălatul vaselor, fără să-şi întoarcă faţa o clipă spre bărbat : „Cum aşa ?" — ceea ce tot nu era rău, căci întrebările denotau interes şi el putu istorisi totul, cu vioiciune, cu multe amănunte şi chiar cu unele citate, de la automobilul înnămolit pînă

la întrebarea, unde intenţiona să publice. Dar în momentul cînd portiera maşinii (din povestirea lui) se închise, iar el stătea fericit în ploaie, gustînd încîntarea primului colocviu ştiinţific despre Schwedenow şi în faţa ochilor i se înfiripa visul de aur de a fi tipărit, pe femeie n-o duse mintea mai departe de observaţia : aşadar, domnul profesor nu s-a gîndit să-şi transporte salvatorul acasă cu maşina ?

În loc să răspundă, Pötsch îşi imagină plin de entuziasm voluptatea cu care avea să conceapă planul viitoarei sale lucrări, îşi expuse exultînd raţionamentul, care-l conduse la o concluzie fundamentală şi, prin ea, la un ţel : hotărî că nu meritau scrise decît lucrurile cunoscute doar lui şi nimănui altcuiva. Trebuia să fie o surpriză pentru însuşi profesorul Menzel (al cărui nume n-ar fi consimţit vreodată să-l rostească dezbrăcat de titlu, nici măcar în bucătărie). El, omul de ştiinţă, trebuia să afle de la un profesor de ţară date noi, s-ar putea spune senzaţionale, dacă va reuşi ce-şi propusese, anume să aducă dovada că la Max von Schwedenow nu numai numele era neautentic (ca un fulger coborîse asupra lui revelaţia, mai înainte, în bezna şi umezeala de afară) ci şi anul morţii.

Pauza intercalată aici de Pötsch avea rolul de a-i da soţiei prilejul unei reacţii. Ea îl folosi, dar nu ca să se manifeste printr-o exclamaţie de mirare sau o întrebare interesată, ci (atrasă de cuvîntul-cheie „umezeală“), pentru a-i pipăi puloverul, a constata că e ud şi a-i recomanda să-l schimbe.

Întrucît înflăcărarea lui Pötsch era de ajuns pentru doi, drumul femeii (cu bărbatul pe urmele ei) pînă în dormitor, deschiderea du-

lapului, dezbrăcatul, îmbrăcatul şi drumul înapoi în bucătărie întrerupse numai spălatul vaselor, nu şi tema dezvoltată de Pötsch, care ajunsese acum la capitolul : documente. Franz Robert nu găsise vreunul. În ziua indicată în mai multe rînduri de Max von Schwedenow ca dată a naşterii sale, se afla înscrisă în registrul parohial din Liepros (Schwedenow n-avea parohie proprie) naşterea lui Friedrich Wilhelm Maximilian von Massow, fiu al unui colonel în retragere, intendentul ocolului silvic al coroanei prusace Schwedenow, el însă nu-i dăduse atenţie, pentru că sub notiţa respectivă altă mînă completase cu altă cerneală : deced. în 1820 la Berlin. Ori el nu se îndoia de versiunea difuzată de prietenii lui Schwedenow : scriitorul căzuse la Lützen, în 1813.

Doamna Pötsch isprăvise cu vasele, ştersese masa, măturase bucătăria, permanent însoţită de discursul bărbatului, care stătea în picioare lîngă ligheanul cu vase spălate, ţinea un şervet în mînă, dar încă nu apucase să şteargă nimic, fiindcă îl acaparaseră preocupări mai înalte : zeci de trimiteri la cariera militară a tatălui, de pildă, rude menţionate în scrisori, care te făceau să presupui o familie nobilă şi influentă, povestirea „Onoare pierdută“, poate mai relevantă din punct de vedere biografic decît literar, unde un colonel v. M. (!), izgonit din armată sub acuzaţia de laşitate la Jena şi Auerstedt *, luptă să-şi obţină reabilitarea — şi cîte altele.

---

* În bătăliile de la Jena şi Auerstedt, în octombrie 1806, armata prusacă a fost înfrîntă de Napoleon. A urmat ocuparea Berlinului.

Bucătăria era suficient de spaţioasă ca să te poţi plimba prin ea în lung şi-n lat şi asta făcea acum Pötsch, în timp ce-i explica soţiei ce etape de lucru îi erau rezervate în viitor. Ea preluase de mult şervetul şi, ori de cîte ori bărbatul ajungea în dreptul ei, îi punea în mînă diverse farfurii, căni sau castroane, pe care el, vorbind fără încetare, le ducea la bufet şi le aşeza acolo atît de neîndemînatic, încît foarte curînd, fără să-l întrerupă, Elke trebui să intervină, ca să-şi pună vesela în ordine, pe cînd el îşi limpezea ideile din mers, vorbind, construia schema studiului său şi vedea aievea ostenelile cu care va parcurge toate registrele cu decese petrecute în anul 1820 la Berlin — osteneli ce s-ar prea putea să fie inutile. Căci dovada că un Maximilian von Massow murise la Berlin nu contrazicea încă afirmaţia că Max von Schwedenow căzuse în 1813 pentru rege, patrie şi libertate. Probabil avea să fie constrîns să reconstituie biografia acestui von Massow.

— O să cam lipsesc de-acasă, Elke, încheie el, pe cînd femeia arunca din uşă o ultimă privire de control în bucătărie. Nu fu mulţumită, dimpotrivă, puse iar mîna pe mătură, deoarece incursiunile lui ştiinţifice zugrăviseră urme de noroi pe podea.

Însă în privinţa cizmelor de cauciuc nu-şi pierdu vremea cu reproşuri. Îşi aşeză bărbatul pe un scaun şi i le trase din picioare.

— Poate cel mai bun lucru ar fi să mă ocup mai întîi de listele cu numele celor căzuţi, spuse el, cînd o văzu venind cu papucii.

Capitolul 5

ŞTIRI LOCALE

Schwedenow şi Görtz aparţineau de oficiul poştal din Liepros. Dirigintă era doamna Seegebrecht, care împărţea şi corespondenţa. Despre locuitorii celor trei comune, ea deţinea mai multe informaţii decît oricare altul. Totuşi nu era şi cea mai bună informatoare, deoarece îşi respecta pînă într-atît îndatoririle de păstrare a secretului poştal, încît nu accepta să divulge decît fragmente ale ştiinţei sale. Destăinuia numai lucruri bune despre persoanele pe care le simpatiza, despre celelalte numai rele, ambele însă deopotrivă de incomplete. Astfel, conştiinţa ei profesională se păstra nepătată, în timp ce dădea de înţeles ascultătorilor că ştie mai multe decît spune. Se ferea să rostească nume, dar de-a lungul celor două decenii de activitate îşi pusese la punct un sistem perfect de perifraze, care excludea posibilitatea unei confuzii. Dacă în final interlocutorul pronunţa numele respectiv, ea striga triumfătoare :

— Dumneavoastră aţi spus-o, nu eu !

Pe lîngă sursele convenţionale de ştiri, cum ar fi telegramele, cărţile poştale, vizitele zilnice la domiciliu (cutiile de scrisori de la porţi le ignora din principiu), monopolul poştei asupra convorbirilor telefonice servea şi el la potolirea nesăţioasei ei dorinţe de cunoaştere. Fiindcă posturi telefonice particulare nu existau la Liepros şi Schwedenow. În cazul cînd n-aveai chef să mituieşti pe contabila de la cooperativă, pe administratorul şcolii sau pe secretara de la sfat, nu-ţi rămînea decît să telefonezi de la doamna Seegebrecht, iar ea era obligată să

asiste și să asculte, deoarece regulamentul îi interzicea să lase nesupravegheată, în prezența unui client, încăperea principală a oficiului, unde se afla casieria. Suna deci la centrala din Beeskow, tăifăsuia puțin cu telefonistele pe care le cunoștea sau profita de ocazie pentru a face cunoștință cu cele noi, primea legătura, preda cu regret receptorul și se așeza lîngă cel ce urma să vorbească, luînd, în concordanță cu tema convorbirii, o mină gravă sau surîzătoare, fără să-și ascundă interesul.

Era evident că-i vine greu să nu se amestece, dar n-o făcea niciodată, întrucît, după cum am spus, își lua în serios obligațiile meseriei și, după depunerea receptorului în furcă, nu-și permitea tatonări în legătură cu discuția purtată, decît dacă se simțea încurajată de client.

Pentru Pötsch, orice telefon reprezenta o acțiune temerară, plină de emoții — mai ales unul acasă la profesorul Menzel. Iar în vecinătatea unui martor, căruia dorea să-i alimenteze cît mai puțin posibil curiozitatea, dificultățile sporeau.

Cele opt zile, intervalul de conveniență pe care Pötsch și-l impusese, îi dăduseră timp să reflecteze minuțios la caracterul convorbirii, dar în ultimă instanță nu ajunsese la vreun rezultat, fiindcă îi era cu neputință să prevadă reacțiile profesorului. Pînă la urmă înaintase atît de departe în pesimism, încît presupusese că va fi nevoie să-i amintească lui Menzel, cu numeroase precauții, de întîlnirea din pădure. Își alungă deci din minte variantele vioaie ale preambulului, compuse în primele zile, pornind de la identitatea de nume dintre scriitor și comună, și se fixă la un text lipsit de originalitate: „Vă cer scuze pentru deranj, domnule profesor, mă numesc Pötsch, poate vă amintiți; sînt profesorul din Liepros, cu care ați discutat săptămîna trecută despre Schwedenow."

Așadar, după ce doamna Seegebrecht aflase destul de la telefonistă despre starea drumurilor în urma ninsorilor din ultimele zile, el recită frazele prestabilite sau, mai exact, încercă să le recite, căci, de îndată ce-și spuse numele, Menzel îi tăie vorba cu un: „Minunat!", care pe Pötsch îl înveseli subit și, în consecință, gura minusculă a doamnei Seegebrecht se destinse, desenînd un zîmbet.

Își potrivise scaunul în așa fel încît să poată sta comod, fără să-și piardă clientul din ochi. Privirea ei exprima bunăvoință, a lui fugea de ea cu încăpățînare, agățîndu-se de fereastră, de tavan, lunecînd pe pardoseala acoperită cu linoleum. Deși convorbirea, importantă pentru el, îl silea să se concentreze, într-un strat mai profund al conștiinței îl chinuia sentimentul impoliteței față de această femeie, care persevera din fidelitate profesională, cu toate că el îi descurajase interesul prin lipsa de valoare informațională, din punctul ei de vedere, a celor auzite. Fața ei o arăta limpede: se întuneca văzînd cu ochii.

Fiindcă, în afară de formula de introducere: „Vă cer scuze pentru deranj, domnule profesor, mă numesc Pötsch..." și de momentul de bucurie, din care mai putuse deduce cîte ceva, în rest doamnei Seegebrecht nu-i mai fu dat să audă din acest dialog, exagerat de scump din pricina lungimii și de un caracter cu totul ieșit din comun (asta era clar), decît replicile celui ce nu voia sau nu izbutea să spună nimic.

„Da... da... sigur... înțeleg... natural... categoric... aha !...“ Nimic mai concludent timp de cinci, zece, douăsprezece minute, ca și cum ea nici n-ar fi fost acolo. Rareori i se întîmplase doamnei Seegebrecht să se plictisească atît de tare, asistînd la o convorbire telefonică.

Pötsch, în schimb, nici nu băga de seamă cum trece timpul. „Minunat !“, exclamase Menzel, apoi, disprețuind întrebările banale despre sănătate sau vreme, trecuse imediat la marea lor cauză comună, la cartea lui adică, pe care tocmai o finisa, o peria puțin stilistic, modificînd însă și cîteva mărunțișuri de conținut, detalii biografice, dintre care unele („O să vă placă ce vă spun, domnule Pötsch“) i se prezentaseră într-o lumină nouă după discuția lor în ploaie, de la Trei Ulmi. Într-o asemenea operă de delimitări ideologice, aspectele biografice erau marginale, firește, dar jucau rolul lor, chiar dacă numai secundar. Și fiindcă avea întîmplător manuscrisul în față, iar pe Pötsch îl interesa fără îndoială, Menzel îi citi îndată pasajul la care se referise, apoi încă unul, aflat în conexiune cu primul, pentru înțelegerea căruia trebuia însă anticipat cu niște precizări, ca Pötsch să poată pătrunde ironia îndreptată împotriva istoricilor burghezi, ceea ce nu era totuși realmente posibil decît după o privire de ansamblu asupra structurii întregului capitol, care trebuia interpretat în context cu apendicele referitor la istorism.

Și mereu așa, minute în șir, iar dacă Pötsch nu auzise în viața lui de istorism și nu știa ce e aceea un apendice, nimic nu-l împiedica să aprobe întruna : „Da, da, da“ — și acest cuvînt, cel mai scurt dintre toate, era încă prea lung

pentru pauzele lăsate de Menzel între diferitele părți ale discursului său. Dar interesul lui Pötsch era la fel de mare ca și bucuria lui de a fi cel ales să audă asemenea lucruri, astfel încît nu se simți nedreptățit. Oricum n-avusese de gînd să vorbească la telefon despre problemele care-l preocupau. Pentru asta va aștepta vizita la Menzel — de care fu vorba la sfîrșit. Profesorul închise subiectul tot atît de abrupt cum îl deschisese, întrebă dacă Pötsch putea veni la el miercuri, orele 16 — și-și luă rămas bun. Abia cînd achită nota, Pötsch își dădu seama ce sacrificiu de timp făcuse pentru el profesorul.

Dar pînă cînd centrala din Beeskow anunță durata convorbirii, se mai scurseră cîteva minute, iar acelea fură lungi cu adevărat. Pentru că acum avea de-a face cu doamna Seegebrecht, care nu era în toane bune. I-ar fi putut descreți fruntea, doar dacă ar fi fost dispus s-o introducă în tainele dialogului său anterior. Cum însă nu era, produse niște improvizații despre cotele apelor Spreei, despre cantina școlii și eventuala stare a profesoarei de rusă — fără succes. Doamna Seegebrecht nu putea fi înveselită cu astfel de noutăți stătute și iată de ce, în zilele următoare, ea găsi cu cale să difuzeze printre acei locuitori din Schwedenow pe care-i vedea cu ochi buni o știre de ultimă oră, bineînțeles fragmentată și neconținînd nume, care însă, pentru orice ascultător priceput s-o recompună, suna cam așa : „Un profesor de la Berlin scrie o carte despre satul nostru și un coleg al lui, de aici, de la școală, îi pune la dispoziție materialul — prin urmare : Atenție !“

Capitolul 6

ÎN ORCUS *

Nu numai ca să-i ajutăm să înțeleagă entuziasmul lui Pötsch, dar și pentru delectarea lor personală, am dori cititorilor ca acest capitol să le poată evoca suficient de expresiv lucrurile frumoase și costisitoare, cu care profesorul de țară avu ocazia să-și încînte privirea, în acea miercuri, după ce manevrase, fix la orele 16, soneria de la poarta profesorului Menzel. De teamă să nu întîrzie, sosise prea devreme și, ca să nu lase impresia că dă buzna, mai făcuse o plimbare prin cartierul de vile, întins pînă la marginea pădurii. În strădania sa de a-și ordona ideile pe care voia să le supună atenției profesorului, se rătăcise în ele atît de tare, încît, întors cu totul spre haosul său interior, nu mai avea ochi pentru frumusețile ce-i stăteau în față. Mînerul de alamă al soneriei, pe care îl ținea acum în mînă, închipuia o cunună, împletită din trupuri de fete cu sînii cît gămăliile de ac, dar lui nu-i apăru altminteri decît unul din butoanele de plastic, oferite spre vînzare la cooperativa din Liepros. Din gardul de fier forjat, o altă operă de artă, el zări numai spațiile dintre ornamentele florale, prin care, dincolo de gazonul, ireproșabil întreținut chiar și iarna, ar fi putut admira vila în stil neogotic, dacă privirea nu i-ar fi fost atrasă magnetic către un singur punct, anume spre ușa de unde se aștepta să-l vadă ieșind pe profesorul Menzel.

---

* În mitologia latină, numele zeului morții, ulterior identificat cu Hades ; prin extindere — denumire a infernului.

Era, așadar, deocamdată orb în fața oricăror frumuseți, dar nu și surd la sonoritățile mecanismului declanșat de el însuși, prin ridicarea cununii de fecioare. Liniștea după-amiezii în așezarea din afara orașului fu străpunsă de trei bătăi de gong, urmate de un lătrat vioi, care sună mai întîi depărtat și înăbușit de pereții casei, apoi țîșni fără veste din stîlpul de cărămidă al porții, chiar lîngă urechea lui Pötsch, însoțit de un zgomot de fond, un fîșîit întrerupt de trosnete.

Interfonul, cu decenii în urmă o curiozitate a locuințelor de lux, stă azi la îndemîna oricărui chiriaș de bloc și, de obicei, nu intimidează pe nimeni. Dar Pötsch, omul de la țară, pe care aproape un deceniu îl despărțea de cei patru ani de studenție trăiți la Berlin, știa, firește, de existența unor asemenea instalații, însă nu întîlnise vreuna, astfel încît, speriat de vacarmul neprevăzut, produs de amplificarea lătratului, nu se pricepu imediat ce și încotro ar fi trebuit să răspundă, cînd peste fîșîit și lătrat se suprapuse o voce de femeie, întrebînd :

— Da, vă rog ?

Fu necesar un al doilea „Vă rog ?“ și un „Cine-i acolo ?“, modulat într-o tonalitate mai puțin amabilă, pînă cînd el izbuti să depisteze grătarul vorbitor, discret plasat, și, socotind nimerit să se adapteze intensității sonore a aparatului, își introduse răcnind numele în stîlpul porții. Faptul că-și trădase astfel neștiința avu avantajul că vocea îi dădu în continuare indicații amănunțite asupra modului cum trebuia să deschidă poarta, iar el le respectă cu o exactitate jenantă. Pășind pe dale de granit roșii și cenușii, aranjate alternativ, ajunse în fața

ușii. Aici i se năpusti în întîmpinare un bernardin lățos de mărimea unui vițel, care se potoli curînd și se gudură sub mîngîierile și ghionții prietenești ai lui Pötsch.

Din toate frumusețile ce-l înconjuraseră în ultimele ceasuri, a cîinelui fu cea dintîi de care deveni conștient — și anume din calcul. Deoarece se temea de primele minute de conversație, cînd experiența ne învață că totul se rezumă la un schimb de fraze amicale, anodine, de care el, luat pe nepregătite, ochi în ochi cu un profesor, mai ales cu acesta, nu se simțea în stare. Însă dat fiind că o serie de gospodari din Schwedenow, cîștigînd în schimbul independenței lor un surplus de timp liber, își îndreptaseră resursele nevalorificate de inițiativă particulară spre creșterea cîinilor de rasă, unele cunoștințe legate de această îndeletnicire se aflau înmagazinate în enciclopedismul local al lui Pötsch. Știa cîte ceva despre cîini și spera ca, păstrînd bernardinul pe lîngă sine, desigur cu toate măsurile de prevedere trebuincioase, îl va putea folosi drept pretext neostentativ al unei mici discuții premeditate.

Calculul se dovedi din păcate greșit, fiindcă Menzel, îndată ce-și făcu apariția, goni mai întîi cîinele în cămăruța lui (care de altfel era cam cît camera copiilor lui Pötsch) și apoi, rodat de experiențele cu alți vizitatori, care avuseseră cu toții ideea originală a lui Pötsch, declară deschis că bernardinul aparținea soției, el însuși neavînd nici un fel de atașament față de cîini, de animale în genere, de tot ceea ce, prin opoziție cu cultura în sens strict, se numește natură, deci pentru el nu merita să lauzi gazonul, trandafirii și toate celelalte zarzava-

turi din casă și grădină, atare elogii fiind oportune exclusiv în prezența doamnei sale.

Pötsch se strădui să nu pară atins, ci amuzat. Bineînțeles că disimulă inabil. Rîsul lui silit nu-l amăgi pe Menzel, însă nici nu-l dezamăgi. Mai curînd, simpatia lui pentru Pötsch crescu o dată cu sentimentul propriei superiorități și el oferi tot ce credea că-i poate face plăcere tînărului său oaspete. Îi arătă prin urmare comorile casei.

Desigur că în același timp se arătă și pe sine, și anume în așa fel încît Pötsch socoti că avusese prilejul unei revelații. Constată la profesor strania coexistență a unor trăsături considerate incompatibile, pe care le etichetă provizoriu cu noțiunile de „cinism“ și „naivitate“, totuși acestea denumeau atît de inexact fenomenul, încît el simți pentru sine (iar mai tîrziu pentru Elke) nevoia să se clarifice, recurgînd mereu la exemple. Deși îi demonstrase cu cîtă perspicacitate sesiza și respingea flateriile, în clipa următoare, cînd era vorba de lucruri ce-i aparțineau, Menzel pretindea pur și simplu măguliri, într-un mod pe care Pötsch nu pregetă să-l numească în sinea sa pueril, firește, numai după ce știu cu certitudine că goana profesorului după complimente era neprefăcută. Se convinse cu greu de acest adevăr, pe care la început refuză să-l accepte în raport cu un om atît de apreciat, atît de sigur de meritele sale. Apoi însă lăudă cît putu mai bine, atîta doar că priceperea lui lăsa de dorit. Chiar după ce-și dăduse seama că nici o exagerare nu va fi prea exagerată, nu reușea întotdeauna să spună cu glas tare ceea ce-i venise în minte.

Abia porniseră să facă turul vilei și cea dintîi escală îl și puse în încurcătură, deoarece, cînd profesorul îl chestionă voios : „Ce părere aveți ?“, el încă se mai crezu obligat să dea dovadă de spirit critic. În discuție era un obiect prețios de factură specială, mai precis menajera, al cărei glas îl derutase mai înainte, în fața porții. Ea îi fu prezentată acum drept „inestimabila noastră doamnă Spiessbach“ și, după ce părăsiră încăperea, fu informat fără întîrziere că femeia se chema de fapt Spiessbauch, dar că Menzel, nesuportînd asemenea desfigurare a omului printr-un nume dizgrațios, îi spusese încă din prima zi că, prin omiterea unei vocale insignifiante, intenționa să-i adapteze numele stilului casei.* Pötsch reacționase anapoda, căci, în loc să izbucnească în hohote aprobatoare, își amintise de aristocrații care-și botezau servitorii, fără excepție, Anton.

Iritarea gazdei fu atît de vizibilă, încît Pötsch nu mai comise vreo gafă asemănătoare, în schimb îi scăpă una de alt tip. Pe cînd vizitau prima cameră, mobilată cu piese vechi, foarte frumoase, îi veni din nefericire pe buze o reflecție a lui Schwedenow : constatarea că, de multe ori, calitatea unei cărți e în raport invers proporțional cu calitatea mesei pe care a fost scrisă. Menzel tăcu, dar chipul lui spunea : „Spiritual pot fi și eu“.

Pötsch nu se simțea ofensat. În sfîrșit își înțelesese rolul și făcea eforturi să se achite onorabil. Comentariile lui Menzel îi sugerau direcția în care trebuia să meargă. Profesorul se voia elogiat nu ca proprietar, ci ca om de cultură, de gust și de spirit. Îl puteai cîștiga cu un rîs complice, cu erupții de entuziasm, cu întrebări ce vădeau interes. Ceea ce-și însușea Pötsch cu atîta trudă nu însemna de fapt arta lingușirii. Fiindcă la el respectul, prețuirea existau cu adevărat. Rîdea spontan la anecdotele ce însoțeau fiecare vază, fiecare mobilă. Avea întrebări peste întrebări despre faianțe și intarsii, Empire și Biedermeier. El deprindea doar cum să-și exteriorizeze foarte apăsat simțămintele, mulțumind pe această cale pentru cîștigul ce-i revenea efectiv. Căci cunoștințele lui de istoria literaturii și artei se îmbogățeau, sensibilitatea stilistică îi devenea mai fermă, grație acestui excelent pedagog, care știa să-i caracterizeze istoriografia burgheză pe marginea unui portret al lui Ranke* sau stilul de viață al epocii napoleoniene, pornind de la un *secrétaire* din 1810.

Însă acestea erau numai preparativele. Marea surpriză veni la sfîrșit : biblioteca. Unii bibliofili amuțiseră de invidie văzînd-o. Pötsch, dimpotrivă, își pierdu capul de fericire. Nicicînd nu-și jucase atît de bine rolul, pe care de altfel în acel moment îl uită cu desăvîrșire.

După o scurtă explorare a bogăției ce umplea rafturile, Menzel îl conduse la sanctuar : ediții princeps din 1789 pînă în 1815, istoricii mai întîi, autori rari, nicicînd retipăriți, ca Bülow**

* Joc de cuvinte intraductibil în original. Numele discutat se compune din *Spiess* (țepușă) și *Bauch* (pîntece). Prin omiterea vocalei *u*, *Bauch* devine *Bach* (pîrîu).

* Leopold Ranke (1795—1886) — istoriograf al statului prusac și autor al unei *Istorii universale*, scrisă în spirit conservator.

** Adam Heinrich Dietrich von Bülow (1757—1808) — autor al unor lucrări cu caracter militar, în care, printre altele, se analizează deficiențele strategice ale campaniilor antinapoleoniene.

sau Massenbach *, cîțiva filozofi, sumedenie de memorii și periodice, apoi literații, Goethe, Schiller, Forster, Richter, Kleist și Körner, cei doi Schlegel, Tieck, în șiruri lungi, iar la urmă, Pötsch fu pătruns de solemnitatea clipei, Max von Schwedenow : „Barfus", „Emil", „Confederația păcii" cu coperta originală, „Istoria campaniilor militare ale coaliției" chiar dinainte de apariția în volum, publicată fragmentar într-o revistă. Pötsch nu mai știa spre ce să întindă mîna.

Pentru exegetul lui Schwedenow, achiziția de ediții princeps nu era un hobby, ci o necesitate, întrucît numai două romane (singurele, pe care Pötsch le avea) fuseseră reeditate de Franz Robert, undeva, la granița dintre veacuri. Pe celelalte, oaspetele profesorului le putuse citi doar în sala Bibliotecii de stat. Știind asta, vom înțelege de ce, cățărat pe scară, nu se mai sătura răsfoind și arăta ca un însetat ajuns la izvor.

Dar Menzel avea planurile lui. „Haidem în Orcus !", hotărî el după ce aruncă o privire la ceas și, văzînd că Pötsch nu se dă dus de lîngă rafturi, îl tentă cu promisiunea că dincolo va găsi și mai mult material despre M.S.

Porecla mitologică se referea la subsolul clădirii, pe care profesorul declara a fi stăpîn cu puteri nelimitate, precum zeul Hades pe tărîmurile subpămîntene. În Elysium, recte sauna, abia aruncară o privire, pe lîngă instalația de încălzire trecură fără să se oprească, apoi Menzel deschise o ușă din scînduri, anunțînd : „Intrăm în Tartarus". Era camera lui de lucru, un spațiu cuprins între pereți văruiți în alb, fără ferestre, cu mobilă puțină : o masă lungă, pe ea mașina de scris, magnetofonul, vrafuri de cărți și hîrtii, un scaun, un taburet, etajere adăpostind alte cărți, caiete, dosare, asta era tot. Farmecul încăperii consta în liniștea, în izolarea ei.

De cum se așezară, doamna Spiessbauch le și aduse cafeaua, îi servi fără să scoată un sunet și, așa cum arăta, ai fi zis că în acea încăpere i se interzisese din prima zi să pronunțe vreo silabă. Menzel se uită iar la ceas și constată că le rămăsese o oră pînă la sosirea mașinii ce trebuia să-l ducă la televiziune. Mai erau încă multe de dezbătut, anume punctele unu, doi, trei și patru, pe care el le prezentă în continuare, sistematic și într-o formulare atît de frumos cizelată, încît expunerea părea gata pregătită pentru tipar, deși caracterizarea nu i se potrivea întocmai, căci alocuțiunea se ocupa, ce-i drept, de opinia publică, fără a-i fi însă destinată. Dezvăluirile profesorului purtau mențiunea subînțeleasă : „Strict confidențial !", și în acel ceas înălțător, Pötsch fu pe deplin conștient de cinstea ce i se făcea. Lemnul tare al taburetului îl supăra tot atît de puțin ca și muțenia impusă, fiindcă din nou i se îngăduiau doar încuviințări monosilabice.

Cînd, la șase și jumătate, petrecut încă o dată de lătratul bernardinului, ieșea din Orcus și părăsea casa, pentru a călători patru ore cu tramvaiul, autobuzul și bicicleta, servieta i se îngreunase, deoarece, alături de buchetul de violete pe care uitase să-l ofere, ea adăpostea acum

* Christian von Massenbach (1758—1827) — a publicat în anii 1808—1810 cîteva cărți, prin care demasca o serie de personalități ale epocii. În 1817 a fost condamnat pentru o încercare de șantaj.

două cărți de Schwedenow și un manuscris dactilografiat în trei volume. În schimb, inima îi era ușoară și senină. În tramvai citi „Scrisorile către prieteni“, tipărite postum în 1815, atît de importante pentru proiectele lui, fiindcă introducerea cuprindea unica informație existentă despre moartea lui Schwedenow, asupra căreia plana acum un mare semn de întrebare. Luîndu-și în primire bicicleta, lăsată la Arndtsdorf, și străbătînd pădurea în noaptea limpede și rece, își rearanja în minte programul de patru puncte al lui Menzel, întregit cu descrieri ale profesorului, menajerei și vilei, toate la un loc alcătuind o narațiune cît mai captivantă pentru Elke. Ajuns în bucătăria caldă, cu aromă de prăjituri tocmai scoase de la cuptor, unde Elke mai trebăluia încă, își simți abia atunci foamea. Dar cînd rosti primele cuvinte, nu de golul din stomac fu vorba, ci de orașul din care venea :

— Ce-ai zice, dacă ne-am muta la Berlin ?

Capitolul 7

EFECTUL UNUI BUCHET DE VIOLETE

Elke Pötsch făcea parte dintre acei oameni care susțin despre sine că au picioarele bine înfipte în pămînt — altfel spus, nu se lasă furați de amintiri, nu-și trimit visele înaintea faptelor, trăiesc în prezent, fac ce trebuie făcut (cu toată seriozitatea) și dorm bine. Nu-și bat capul cu întrebări și cu verbe la conjunctiv. Nu dau vrabia din mînă pe cioara de pe gard, se întind doar cît le e plapuma și, o dată ce iau o hotărîre, n-o mai regretă — ceea ce

nu le vine prea greu, de vreme ce urmările ei, oricum vor fi ele, negre sau cenușii, n-au fost aurite în prealabil cu poleiala speranței. Spre deosebire de visători, utopiști, căutători de ace în fîn și de noduri în papură, care veșnic măsoară realitatea cu compasul dorințelor lor (găsind-o prea mică), ei, cei ce se mulțumesc cu măsurile omologate și practicate, știu să se facă plăcuți, în public ca și în particular. N-au o înclinație supărătoare spre critică și nu se pun de-a curmezișul, nu vor recurge nicicînd la acel instrument periculos, la idealuri, ca să taie craca pe care stau ori măcar să se mute pe alta. Elke n-avea obiecții nici la vremea de afară. Din punctul ei de vedere, nu exista vreme bună sau rea, ci numai îmbrăcăminte nepotrivită.

Urmînd exemplul însuflețitor al unei mame tenace, neînfricate și neobosite, care crescuse patru copii, îndurase un bărbat fără dragoste de muncă și nimeni n-o auzise vreodată plîngîndu-se, Elke nu-și permitea nici o boală, nici o clipă de proastă dispoziție. Deși copii n-avea decît doi, mergea în pas susținut, cum îi cerea meseria ei, de profesoară de sport, în fruntea unei familii de șase persoane. Nu putea să vadă o nedreptate în faptul că trebuia să se îngrijească ea singură de casa moștenită de Pötsch de la părinți (care, pe lîngă că era mare, mai avea în inventar două pogoane de grădină, două grajduri pe punctul de a se dărăpăna, o magazie deja dărăpănată, un cîine, două pisici și treisprezece găini). Bărbatul și cumnatul aduceau bani acasă, așa cum se cuvenea, Buni era bătrînă, copiii mici și, cînd nu se putea altfel, Elke reușea să-i someze pe toți cinci și să-i

urnească, mai cu voie, mai fără, la corvezile gospodăriei.

Toți consătenii o îndrăgeau, fiindcă știa să se facă părtașă, cu bucurie, la interesele fiecăruia. Cu alții se putea sfătui mai bine decît cu bărbatul ei despre ce le pria copiilor să mănînce sau prețul lemnelor de foc. Cînd pășea în lungul unei stive de lemne, socotind din ochi numărul de metri cubi și lăudînd afacerea făcută, dădea oricui sentimentul că se descurcă în viață. Cine voia să afle ceva despre plantele medicinale, ciuperci ori magiun, se ducea la Elke. Ea, care n-avea timp niciodată, găsea timp pentru oricine. Fără să arate că se grăbește, se pricepea să scurteze discuția.

Numai în după-amiezele de duminică stătea mai mult de vorbă. Atunci făcea vizite și se ducea să se plimbe. Fiindcă respecta cu strictețe o regulă, stabilită de ea însăși : duminicile și sărbătorile trebuiau să-i procure satisfacții. Curățenia din casă și din curte îi bucura ochiul încă din zorii zilei. Frenezia gătitului, care-i umplea toată dimineața, își găsea încununarea în masa de prînz, singura din săptămînă la care întreaga familie se aduna în camera mare. Spălatul vaselor se suspenda pînă luni. Și pe cînd Fritz sta tolănit pe canapea, Buni lupta cu somnul, ghemuită într-un fotoliu, iar bărbatul se făcea nevăzut, cum îi era obiceiul, în camera lui de lucru, ea se aranja la repezeală, chema cîinele și copiii și o pornea, uneori pînă departe, la Munții Cocostîrcului, de unde se poate zări labirintul de pîrîiașe, prin care lacul cu turbă își unește apele cu rîul Spree, iar alteori numai pînă la prietena ei din Görtz. Aici era mai întîi la rînd grădina, care trebuia cercetată

pas cu pas, lăudată, dar și criticată din cînd în cînd, apoi răgazul prelungit la o ceașcă de cafea, în vreme ce cîinele și copiii se zbenguiau pe lîngă iazul din sat. Răspîndea în jurul ei o tihnă de duminică, pe care o transmitea și celorlalți, trepidația în care trăiau îi părăsea, chinul nemulțumirii lor trebuia să amuțească în fața acestei liniștite mulțumiri cu puțin. Prietenele vorbeau despre una și alta, despre copii, bineînțeles, și despre timpul care trece și despre apropierea bătrîneții, dar niciodată despre căsnicia Elkei, care, în ce privește legătura trupească, era ca și moartă, încă de mult.

Ei i se părea cu siguranță normal, pentru că nu cunoscuse altceva. Se terminase, bine deci, asta era viața, aveau doi copii, mai mulți nici nu voiau să aibă. Resemnarea în acest punct se armoniza perfect cu minunatul echilibru al vieții ei.

Acest echilibru fusese perturbat acum de Pötsch, desigur fără voie. El nu se gîndise nicidecum la liniștea sufletească a nevestei în seara cînd, întorcîndu-se de la Berlin, pusese înainte de toate o întrebare. Nici măcar nu aștepta un răspuns. Nu-l preocupa ce-ar putea gîndi Elke despre planurile lui de mutare în capitală. Tot ce voia era să vorbească, să se laude cu succesul, să-și zugrăvească fericirea. Nu căuta păreri, ci doar un pic de rezonanță. Elke procedă înțelept, neîncercînd deocamdată să-i dea un răspuns, pe care nici ea nu-l știa. Zise : „Cred că ți-e foame". Și puse masa.

Întrebarea bărbatului n-o îngrijorase foarte tare. Se deprinsese cu ciudățeniile lui și nu le mai lua în serios. Îi fu destul de ușor să se poarte ca de obicei : o ascultătoare docilă, că-

reia nu i se pretinde altceva decît un interes moderat. Dar era numai ochi și urechi, ca să nu-i scape modificările cu adevărat importante, intervenite eventual în acest joc de-a Schwedenow. După ce Pötsch epuizase aspectele secundare (Elke găsindu-le în general mai puțin nostime decît le prezenta el) și atacase miezul problemei, ea și remarcase două particularități neliniștitoare : voioșia lui dezlănțuită și încercările pline de delicatețe (chiar dacă nu întru totul izbutite) de a o cruța de plicticoasele detalii istorico-literare. Nu sesiză totuși că el ordonase în așa fel cele patru puncte pe care avea să i le aducă la cunoștință, încît cel mai însemnat pentru ea fusese lăsat la sfîrșit.

Era necesar (îi relată Pötsch la tartinele cu lebăr, servindu-se copios de citate din Menzel) ca Max Schwedenow să fie „inoculat în conștiința publică“ și anume atît de energic, încît, începînd chiar de azi, nici un istoric sau cercetător literar să nu mai poată trece indiferent pe lîngă el, de mîine, orice programă analitică lipsită de numele lui să fie respinsă ca incompletă, iar peste doi ani să apară tuturor ca inevitabilă o comemorare, regizată la nivel republican, cu ocazia împlinirii a o sută șaizeci și cinci de ani de la moarte. Se-nțelege că Menzel intenționa să facă uz de toată artileria publicitară prin mass-media. Cartea lui despre „Iacobinul din marca Brandenburg“ avea să încheie victorioasa bătălie.

Cu asta, Pötsch ajunse la misiunea ce-i revenea. Împinse din fața lui resturile sandvișului cu brînză, își șterse firimiturile de la gură, grăsimea de pe degete și scoase din servietă o copie a monografiei Schwedenow, care

în prezent e privită de toată lumea drept o operă de referință. Cele peste șase sute de pagini, dactilografiate pe foiță, umpleau trei dosare. După primul punct din program, cel cu caracter general (campania Schwedenow), venea al doilea : Menzel îi încredințase lui Pötsch valoroasa lucrare, pentru corectură și verificarea tuturor datelor și referirilor biografice. Pötsch nu-i ascunse Elkei faptul că încrederea ce i se acordase îi insufla o justificată mîndrie.

— O grămadă de muncă, observă ea.

— Cum adică ? Plesnesc de curiozitate.

— Și punctul trei ?

Aici se vădea abilitatea profesorului. Elke pricepu lesne că nu era indicat ca influențarea opiniei publice să se facă de către o singură persoană. Trebuia eliminat riscul de a se înfiripa bănuiala că întreaga acțiune ar porni de la marota cuiva. De aceea, nu profesorul însuși, ci un cunoscut al lui de la editura „Urania“ luase inițiativa ciclului de conferințe „Scriitori uitați — readuși în actualitate“, propunînd, pentru o deschidere de efect, un referat științific de largă accesibilitate, la care Menzel, aparent după multe ezitări, acceptase rolul prezentatorului, însă ca referent alesese pe altcineva, pentru a crea de la bun început impresia unui interes mai amplu față de tema dată. Elke găsi foarte iscusită stratagema, deoarece recunoștea că, în propriii ei ochi, pasiunea lui Pötsch pentru Schwedenow începuse să-i pară mai puțin ridicolă, de cînd o știa împărtășită de alții. Numele referentului nu-i fu greu să-l ghicească, întrucît ședea chiar în fața ei, strălucind de bucurie.

Între timp se făcuse miezul nopții. Nu se uitară la ceas, dar îl auziră pe frate, respectiv cumnat, care-și încheiase programul de cîrciumă și se întorcea acasă, apoi se pomeniră cu el în bucătărie, căci aroma de prăjituri îi gîdilase nările. Fritz n-avea senzația că deranjează. El se simțea bine în tovărășia oricui, de aceea gîndul că ar putea fi inoportun cuiva nu-i încolțise niciodată în minte. Înaripat de bere, flecări vrute și nevrute, îndeosebi despre afacerile cu fîn și sfeclă și porci, pe care plănuia să le facă (afaceri hărăzite să rămînă veșnic în stadiul de proiect) și admiră atît de pornit mirosul prăjiturilor, încît Elke trebui să le scoată pe masă și să pună de cafea pentru toți trei. Pötsch era prea fericit, ca să mai poată să se enerveze. În schimb, dispunea de resurse pentru a mima o oboseală ce părea strict autentică. Fritz care, neavînd suficientă imaginație, nu reușea să-și închipuie în ce stare se va afla a doua zi dimineață, la șase, cînd trebuia să se urce din nou pe tractorul lui, protestă în zadar contra acestei grăbite despărțiri.

Și totuși soții nu izbutiră să treacă neîntîrziat la prelucrarea punctului patru. Cadrul (anume, dormitorul conjugal), cuvintele, mimica și niște plante produseră, toate împreună, o întîrziere neprevăzută în reluarea discuției. O asociație de idei cu gazonul lui Menzel readuse în memoria lui Pötsch violetele. N-avusese prilejul să le înmîneze doamnei profesor, prin urmare le dărui nevestei. Cum ea nu știa (nici nu află vreodată) pentru cine fuseseră cumpărate, ideea : „La Berlin, el s-a gîndit nu numai la Schwedenow, ci și la mine !“ se traduse într-o serie de gesturi, care mai întîi îi apropiară unul de altul, apoi îi făcură să-și amintească brusc de gingășii și dezmierdări de mult uitate.

Următoarea jumătate de ceas fu neașteptată și dătătoare de fericire. Cu toate acestea, cînd perechea se desfăcu din nou, cei doi regăsindu-se, fiecare pe sine, în golul lăsat în urmă de refluxul voluptății, pe care alergau să-l ocupe gîndurile, ei se îndepărtară tot mai mult unul de celălalt, fără să-și dea seama. Pe el îl însuflețea în continuare același elan, se vedea de pe acum în oglinda fanteziei escaladînd piscurile strălucitoare ale gloriei, în vreme ce femeia rătăcea într-un abis sufletesc, pîndită de dorință, neîncredere și teamă. La el, avîntul spiritului se descărcase doar trupește, pentru ca apoi să acționeze în același fel ca înainte. În ea, dimpotrivă, se petrecuse o schimbare, care o deruta. Un lucru nou începuse și nu știa încă dacă noul era bun sau rău. Pierduse ceva — și anume siguranța. Dacă ar fi fost capabilă să vorbească, i-ar fi cerut bărbatului ei imposibilul, jurăminte de dragoste, de pildă, poate făgăduiala că nu va îngădui acestor simțăminte să se stingă iarăși. Dar, rămasă fără grai, ea spera măcar într-o trecere fugară a mîinii lui peste părul ei, ca semn că mai exista pentru el, și intui pericolul de a simți asemenea dorințe lîngă un asemenea bărbat. Și le interzise deci, se chemă la ordine, își porunci luciditate, se întoarse către experiența trecutului, neîncrederea, teama ei de schimbări îi veniră în ajutor. Cuvîntul-semnal era : Berlin. Dacă între buchetul de violete și întrebarea pusă de bărbat la sosire exista o legătură, atunci intenția lui

era mai serioasă decît presupusese ea și, din întrebarea lui, retorică fusese doar forma, atunci sensul era : „Ne mutăm la Berlin !". Buchetul de flori i-l adusese dinadins, ca s-o înduioșeze, tandrețea repede risipită nu fusese decît o metodă de a-i sugruma rezistența în fașă.

Pötsch n-avea habar cît de mult ar fi însemnat un simplu gest pentru soția lui, în acea clipă. Cu mîna, pe care ea o aștepta să se abată prin părul ei, își mîngîia bărbia aspră, rasă prost. Gîndurile, care peste cîteva secunde aveau să ia forma cuvintelor, nu erau la Elke, ci la profesorul Menzel, al cărui punct patru venise în sfîrșit momentul să-l expună.

Ca și cum convorbirea n-ar fi fost întreruptă de nimic altceva, decît de întoarcerea lui Fritz de la cîrciumă, el își continuă povestea cu partea cea mai importantă dintre toate, oferta profesorului de a face din cercetătorul diletant un om de știință, angajîndu-l pe Pötsch la institutul său.

— Înțelegi ce înseamnă asta pentru mine, Elke ?

Înțelegea, fără îndoială. Însă înțelesese de asemenea ce însemna pentru ea însăși, iar în afară de aceasta, lupta ei pentru înăbușirea speranțelor ce o inundaseră cu cîteva minute mai devreme nu se încheiase încă, așa că nu putu să-i răspundă, ceea ce pe el nu-l supără cîtuși de puțin, îl îndemnă doar să-i dea lămuriri mai amănunțite, să amintească de procentul minuscul de nesiguranță ce mai plana asupra acestor intenții (nu din pricina lui, căci el acceptase pe loc) și în primul rînd să-i explice despre ce institut era vorba.

— Ai auzit cumva de I.C.I.S.M.I. sau IC-IS-MI ? Nu ? Nici eu, pînă astăzi după-masă. Atunci nici cu P.M. nu te-ai întîlnit. Află că așa i se spune (dar numai în surdină, la ureche sau cu palma dusă la gură) noului loc de muncă al bărbatului tău (unde, reține, te rog, el va trebui să-și dea în curînd și doctoratul). Am să-ți explic imediat. I e clar. C înseamnă central, singur pe țară, nesubordonat vreunei universități ori altei instituții. Între IS și MI trebuie să-ți închipui un „și". Iar cunoscînd că acela de care ne ocupăm, Schwedenow adică, a fost istoric și că istoria se mai cheamă istoriografie, l-ai și dedus pe IS. Situația se complică oarecum în ultima parte a prescurtării. Ea are de-a face cu bărbatul tău, care-i învață pe copii la școală materia respectivă, deci trebuie să cunoască metodica istoriei. Institutul central de istoriografie și metodica istoriei se numește, așadar, minunea asta și se întinde peste capetele tuturor celor care cercetează sau scriu sau predau istoria, de la facultăți pînă la revistele de specialitate, venind să umple un spațiu gol între numitele instituții și minister, care a stat așa, ca un teren necultivat, pînă cînd l-a văzut profesorul sau, cum spun gurile rele, i-a ajutat pe cei de sus să-l vadă. Pentru că literele celelalte, P.M., șoptite pe coridoarele universității și academiei, prescurtează o ticăloșie, înseamnă „parohia lui Menzel". Dar tocmai de aceea mă fascinează profesorul : el însuși mi-a povestit toate astea — și crede-mă că rîdea în hohote.

Capitolul 8

INTERPRETĂRI

Trei săptămîni mai tîrziu, Pötsch avea posibilitatea să-și corecteze tabloul pe care și-l zugrăvise în minte cu privire la clădirea institutului. Își imaginase un edificiu reprezentativ, nu neapărat cu portal și coloane, dar cel puțin cu o ușă mare de sticlă și o inscripție cu litere vizibile de la distanță. Ceea ce găsi fu un imobil meschin, pe care I.C.I.S.M.I. trebuia să-l împartă cu niște firme comerciale, redacții și diverse oficii, care, spre orientarea publicului, decoraseră cu cărțile lor de vizită mica ușă de lemn de la intrare. În casa scării, o gazetă de perete făgăduia creșterea producției de mase plastice. Culoarele fără ferestre miroseau intens a friptură cu sos. Venise în pauza de prînz și trebui să aștepte.

Faptul că secretara, care-l trimise să ia loc pe unul din scaunele destinate publicului, nu fu deloc impresionată de numele lui i se păru normal, însă muțenia indiferentă, cu care-i întîmpină precizarea că fusese convocat la directorul institutului îl irită totuși, deoarece se pregătise pentru o rafală de întrebări. La urma urmei, orice intrus putea susține că a fost convocat, încercînd să răpească timpul prețios al profesorului cu fleacuri. Curiozitatea minimă la care se așteptase era o întrebare despre ora la care fusese chemat. Începînd de la prînz, ar fi sunat răspunsul lui, nu lipsit de mîndrie, întrucît privea ca pe un semn de intimitate amănuntul că Menzel nu fixase întrevederea în ore și minute.

Iar termenul „intimitate“ nu era chiar deplasat, pentru cineva pe care profesorul îl sunase de cinci ori în ultimele douăzeci de zile (la telefonul școlii), prima dată la numai optsprezece ore după vizita lui Pötsch în Orcus, deci la unu după prînz, în ultima recreație. Menzel dorise să afle cum îi plăcea lui Pötsch (care abia apucase a răsfoi manuscrisul la întîmplare) al său „Iacobin în marca Brandenburg“.

— Excelent, răspunsese Pötsch, mîndru de promptitudinea reacției sale, cu toate că detesta să mintă.

— La ce pagină sînteți ?

Pötsch își dăduse îndată seama că profesorului îi era posibil să-și imagineze un om care, avînd lucrarea lui în mînă, ar putea fi reținut de la lectură de propria lui muncă și de nevoia de somn, așa că improvizase pripit :

— La pagina 63 abia, din păcate.

— Înseamnă că răfuiala cu Gentz * ați citit-o. L-am lichidat magistral sau nu ?

— Magistral e exact cuvîntul.

— Mă bucur să aud asta, realmente, mă bucur foarte mult ! Atunci, distracție plăcută cu restul de cinci sute treizeci de pagini. La revedere !

Ce simplu era, gîndise Pötsch, după ce-i trecuse sperietura. Următoarele telefoane de acest tip nu-l surprinseseră iarăși pe picior greșit. Nu mai fusese constrîns să ascundă în ce stadiu se afla efectiv cu cititul și pasajele cu care se mîndrea Menzel îi erau de fiecare dată cunoscute. Dacă i s-ar fi pus vreo întrebare în le-

* Friedrich Gentz (1764—1832) — publicist, consilier militar al regelui Prusiei, mai tîrziu colaborator al lui Metternich.

gătură cu eventualele detalii eronate, ar fi avut unele noutăți pentru profesor. Rezerve critice Menzel nu părea să presupună și nici nu lăsase între frazele lui spații suficient de mari, ca să se poată intercala atari rezerve. Iar pentru a face uz de spațiile mici, Pötsch ar fi trebuit să știe mai precis ce nu-i place. Fiindcă numai ideile clare și le putea exprima în puține cuvinte. Critica sa era însă extrem de confuză. Se simțea tot mai indispus de la o pagină la alta, însă venerația lui față de Menzel era atît de mare, încît se împotrivea să-și definească indispoziția. Știe oricine cît e de greu să găsești cusururi, acolo unde ai vrea cu tot dinadinsul să lauzi.

La cel de-al cincilea apel, Pötsch fusese în măsură să anunțe că a încheiat lectura, corecturile și revizia datelor biografice, iar Menzel îl invitase la institut. „După prînz, voi fi acolo."

Ei bine, era ora prînzului. Așa mirosea, reieșea și din ocupațiile secretarei, care se hrănea cu feliuțe subțiri de graham și citea ziarul, fără a învrednici cu o vorbă sau o privire pe vizitatorul sosit atît de devreme, ca să prelungească pe cît posibil durata convorbirii. Căci nu erau de pus în dezbatere doar rectificările lui, destul de importante și ele ; dincolo de acestea, dorea să se facă util cu o critică, într-un punct numai, care-l privea pe el însuși în mod special. Ușor n-avea să fie. Nu voia să-l jignească pe Menzel, de aceea își va camufla obiecțiile în întrebări. Menzel va fi convins că dă ajutor, pe cînd în realitate va primi.

Zgomotul de uși descuiate pe culoar păru a fi semnalul ce reaminti secretarei prezența lui

Pötsch. Îl îndrumă cu un etaj mai sus, unde fu întîmpinat de o doamnă îmbrăcată în culori vii, cu chipul pictat de asemenea în culori vii și cu o disponibilitate afectivă enormă. Statura ei impunătoare îl alarmă pe Pötsch. Tonul ei cald, matern, cu siguranță menit să-i alunge timiditatea, o spori și mai mult. Îi păstră mîna într-a ei pînă cînd află cine este și ce dorește, iar în minutele ce mai trebuiră să treacă pînă să se întoarcă de la masă dr. Albin, nu primi nici cea mai mică informație referitoare la Menzel, pe care zadarnic se străduise să-l introducă în discuție, în schimb i se prezentă pe scurt tot ce merita știut despre personajul din fața lui, doamna dr. Eggenfels, mîna dreaptă a lui Menzel în toate problemele a căror abordare necesita farmec și tact. Fiind o copilă care-și începuse viața în subsoluri (această confidență avea să rămînă pentru Pötsch o șaradă veșnic nedezlegată), dînsa evoluase, nu fără ajutorul lui Menzel, pînă la poziția de cercetător cu titlul de doctor și trei lucrări publicate, ce repurtaseră un mare succes de stimă, deși autoarea n-avea nici măcar vîrsta lui Pötsch (ceea ce pe el îl umplu de mirare, ținînd seama de aura ei maternă).

În vreme ce încerca să se ferească din calea acelor ochi mari și umezi, se întrebă dacă angoasa ce-l copleșea în aceste încăperi ar dispărea, cînd ar lucra aici zi de zi și s-ar familiariza cu toate persoanele feminine din instituție. Trei ceasuri mai tîrziu, părăsind clădirea, încă nu-și putuse da răspuns la întrebarea lui. Labirintul camerelor distribuite pe trei etaje îi era încă de nepătruns, ca și relația sa cu oamenii pe care-i întîlnise.

Dr. Albin, care se prezentă drept adjunctul lui Menzel, în realitate fiind un fel de şef de personal şi administraţie, era la curent cu intenţia lui Menzel de a-l vedea pe Pötsch. Declară politicos : „Mă bucur, domnule Pötsch“ şi-i aduse la cunoştinţă că profesorul se afla într-adevăr în institut, fiind însă foarte prins, motiv pentru care-l ruga să discute corecturile cu subalternul său, colegul Brattke, pînă cînd el personal va găsi vreme să-l primească. Albin îl îndreptă pe Pötsch spre inevitabilul fotoliu de oaspeţi, luă loc la birou şi-i telefonă colegului Brattke, pe care-l tutuia pe tonul cu care i-ar fi spus „Stimate domn“. Cu toate că rosti pentru a doua oară „Mă bucur“, nu putea fi suspectat de vreo urmă de bucurie. Susţinea că se bucură să salute prezenţa lui Pötsch, din toamnă, în colectivul institutului, ceea ce putea să însemne că n-avea o aversiune categorică împotriva acestui fapt.

Bucuria fierbinte, pe care Pötsch o resimţi la auzul veştii, nu se răci din pricina corectitudinii de gheaţă a lui Albin. Iar strădania lui, mereu reluată, de a da glas acestei bucurii, umplu timpul pînă la apariţia lui Brattke, o fiinţă greu de perceput acustic, în schimb, sub raport vizual, de-a dreptul şocantă.

Paşii lui Brattke nu produceau nici un sunet, pentru că picioarele lui lungi se terminau într-o pereche de pîslari. Cu dr. Albin n-avu nimic de vorbit, lui Pötsch îi murmură ceva, după toate probabilităţile un salut oarecare, urmat fără tranziţie de invitaţia de a-l însoţi. Apoi se şi întoarse să plece, cu dorinţa evidentă de a părăsi fără întîrziere biroul doctorului.

Pötsch abia apucă să schimbe cu Albin amabilităţile de rămas-bun.

Şocantă în înfăţişarea lui Brattke era, înainte de toate, statura lui uriaşă. Pentru a părea mai puţin mare decît era, îşi rotunjea spinarea, străduindu-se să-şi aducă astfel capul la nivelul semenilor săi de dimensiuni normale. Dar nimic nu putea abate atenţia de la înălţimea lui exagerată, nici spatele cocoşat şi nici diversele lui originalităţi : umbletul silenţios în pîslari, puloverul neobişnuit de lung, făcut să-l încălzească mult mai jos de mijloc, şi lanţul din jurul gîtului, de care-i atîrnau ochelarii pentru citit.

Nota personală a biroului lui Brattke, unde nu puteai să ajungi decît străbătînd o mulţime de coridoare şi scări întortocheate, consta în dezordine. Încăperea era ticsită de cărţi şi hîrtii. Doar prin culoare sinuoase îţi puteai croi drum pînă la masa de scris. Unicul scaun destinat vizitatorilor trebui mai întîi dezgropat de sub stivele de cărţi. În mod surprinzător, căutarea manuscrisului lui Menzel dură numai cîteva minute.

— Hai să-i dăm drumul ! zise Brattke, de astă-dată desluşit, vorbind în norul de praf pe care-l stîrnise, lovind coperţile biblioraftului una de alta.

Pötsch nu îndrăznise să-şi introducă direct corecturile în textul lui Menzel. Le notase cu cel mai citeţ scris al său pe bileţele separate, ataşîndu-le la filele respective. Brattke n-avea asemenea scrupule. Fără întrebări, fără comentarii, tăia şi scria deasupra ce-i dicta Pötsch. Era vorba de modificări minore, pe care Pötsch încetă curînd să le formuleze ca propuneri,

cînd văzu că Brattke acceptă totul, fără obiecții. Își păstră în rezervă doar cîteva lucruri, care i se păreau discutabile, ca să i le prezinte el singur profesorului, mai tîrziu.

Abia cînd ochelarii lui Brattke își reluară locul pe pulover, legănîndu-se la capetele lănțugului lor, începu un dialog care, un timp, îi dădu lui Pötsch impresia unui interogatoriu.

Cum i se pare ? Ce ? Cartea șefului, bineînțeles. Pötsch își luă avînt de cîteva ori, emise calificativul de „remarcabil", pe care-l regretă, ca fiind prea modest, și îl înlocui cu „impunător". Dar, întrucît pe acesta îl găsi excesiv, încercă să-l relativeze prin formula „pe de-o parte", la care Brattke îl întrerupse și vru să știe în ce consta partea cealaltă.

Lui Pötsch i se păru nepotrivit să răspundă simplu : „Nu știu precis !", iar Brattke avu cruzimea să-l asculte minute în șir, fără a-i scurta divagațiile. Așteptă pînă cînd numeroasele fraze, frînte la jumătate sau la trei sferturi, care dădeau ocol acelui „pe de altă parte" fără să-l înhațe, se epuizară și spuse că știe acum de ce șeful e atît de încîntat de noul său colaborator.

Ceea ce auzise, nu-i displăcu lui Pötsch. I se putea citi pe chip. Ar fi dorit să întrebe : „E chiar încîntat ?", ca să mai audă o dată. Își reținu însă întrebarea, deoarece intui că remarca lui Brattke n-avea un sens amical, ci mai degrabă unul ironic.

Brattke nu simți nevoia să se explice. Se ridică, ieși cu pași neauziți din birou și reveni cu un ceainic, pentru a-l instala pe reșoul aflat la fereastră, după un parapet de cărți. În timp

ce căuta cutia cu ceai și cana în spatele unor rînduri de clasoare, puse două întrebări : dacă lui Pötsch îi place ceaiul și dacă e realmente profesor la țară, cum pretinde șeful.

Faptul că discuția celor doi nu-și pierdu atît de repede aspectul de interogatoriu și de examen i se datora îndeosebi lui Pötsch, căruia timiditatea îi interzicea să aleagă el însuși o temă ori să pună întrebări. Prin inactivitate, îl obliga pe celălalt să devină activ. În plus, tăcerea lui retractilă trezea o curiozitate, care într-un fel îl măgulea și pe care socotea de datoria lui s-o satisfacă. Așadar, ca răspuns la întrebarea despre ceai, nu se mulțumi să dea din cap, ci cuvîntă pe larg (timp avea la dispoziție din plin, iar tema nu-i crea dificultăți), descriindu-și tabieturile în privința lichidelor : cafea dimineața și la prînz, iar seara, cînd avea mult de lucru, un ceai tare, ca să-și alunge oboseala. Întrebarea referitoare la profesie și domiciliu o interpretă ca pe una adresată biografiei lui în general, dar, după cum era și de așteptat, se rezumă la creionarea unei existențe de cercetător pe cont propriu, închinată în întregime lui Schwedenow.

Brattke supraveghea reșoul, asculta și din cînd în cînd mai arunca o întrebare : Țineți la băutură ? Ce părere aveți despre programele analitice de istorie ? Ce vă atrage de fapt la institut ? Pe urmă răscoli în jur după cești, pe urmă după zahăr. Lingurițele neivindu-se de nicăieri, scuturară zahărul din cutie și amestecară cu un briceag.

— Aţi auzit de Einhard * ?, întrebă Brattke.
— Nu ştiu, însă cred că...
— Dar de Nithard ** ?
— Staţi puţin, mi se pare că am întîlnit undeva numele.
— Einhard şi Nithard — ei doi sînt Schwedenow-ul meu. Iar ce am de făcut aici, vedeţi şi dumneavoastră : să caut în maculatura lui Menzel virgule puse anapoda, să-i fac note de subsol şi registre.
De astădată, Pötsch interceptă imediat sugestia cuvintelor lui Brattke.
— Nu-mi fac iluzii, cum probabil credeţi. Ştiu cît mai am de învăţat şi mă bucur că mi se dă posibilitatea.
— O, înger inocent ! oftă Brattke, duse ceaşca la gură, sorbi, apoi mai scutură nişte zahăr înăuntru. Şeful caută cu disperare ceea ce n-a găsit în mine, anume pe unul care să-l slugărească fericit, fiindcă admiraţia îi anihilează orice judecată critică.
— Sînteţi de părere că e cazul meu ?
— Am sentimentul că trebuie să vă previn.
Pötsch îşi cufundă privirea în ceai şi cugetă. Apoi zise :
— Dacă aş pricepe mai limpede ce vreţi în fond să spuneţi ! Vi se pare greşit să munceşti din toată inima ?
Brattke rînji. Expresia „din toată inima“ păru să-l încînte :
— Să faci din toată inima pe trepădușul, asta vreau să spun ! Să transformi constrîngerea exterioară într-o desfătare lăuntrică ! Nu numai să porţi cătuşe, dar să le şi adori !
— Vreţi să spuneţi că e liber acela care-şi bate joc de lanţurile lui ?
— Liber nu, însă rămîne el însuşi.
Sărmanul Pötsch ! Asculta cu maximum de bunăvoinţă (era oricînd gata să înveţe ceva de la cineva), îşi aduse aportul la acest dialog după puterile sale, cu un volum oarecare de citate, totuşi îi rămase neclar ce aveau de-a face toate acestea cu sine şi cu domnul acela atît de înalt. Îşi ceru scuze, înainte de a-şi exprima nedumerirea, după care Brattke îi lămuri foarte detaliat oaspetelui său ceea ce el denumea „mecanism psihic“. Dacă ai fi fost dispus să-l crezi, sorgintea admiraţiei lui Pötsch pentru Menzel rezida tocmai în speranţele, pe care acesta i le crease, iar admiraţia paraliza critica, făcînd din calitatea de iobag o calitate de spirit. El, Brattke, dimpotrivă, avusese grijă chiar de la început să-şi păstreze permanent o anumită libertate de mişcare. Gardul, care-l poteja de agresiuni din afară, era critica, înarmată cu toţi ghimpii posibili.
— Critica, fireşte, încuviinţă Pötsch. Vrem doar să-l ajutăm să se desăvîrşească.
— Să-l ajuţi pe Menzel ? Rînjetul lui Brattke reapăru. În preajma şi în atmosfera lui, trebuie să vezi cum te poţi ajuta pe tine însuţi. Şi orice ar fi să faci, eşti în legitimă apărare.
Lui Pötsch nu-i fu deloc uşor să recunoască încă o dată că nu înţelege, dar împrejurările îl siliră s-o facă. Poate că există vreun exemplu, propuse el, cu care Brattke i-ar putea explica aceste afirmaţii.

* Einhard (probabil 770—840) — istoriograf franc. A scris, după modelul lui Suetoniu, o biografie a lui Carol cel Mare : *Vita Caroli Magni.*
** Nithard (mort în 844) — a consemnat în cronica sa disputa dintre fiii lui Ludovic cel Pios.

Deşi Brattke se puse în mişcare alene, fără să se precipite, iar aerul de superioritate care se degaja din înfăţişarea lui nu se şterse nici o clipă, se vedea că aşteptase o asemenea cerere. În loc de orice replică, extrase din buzunar o cheie, descuie cu ea un sertar şi scoase din el, după un păhărel de coniac, un filtru de cafea şi un perforator, cîteva coli de hîrtie, acoperite cu un scris mărunt. Îşi potrivi ochelarii după urechi, dar deocamdată nu citi, ci dădu unele lămuriri prealabile : se îndeletnicea cu lucruri de acest fel, nu ca să le publice cîndva sau să le conserve într-o arhivă, era vorba de un exerciţiu şi atît, gimnastică a minţii, cu destinaţia finală — coşul de hîrtii, totuşi necesitate imperioasă pentru un biet om care, după şase sute de pagini de Menzel, vrea să se asigure că nu şi-a pierdut capacitatea de gîndire. Doar şi el trebuise să facă de cîteva ori toaleta acelei poliloghii interminabile, n-avusese încotro, ca şi Pötsch.

— Eu am vrut ! protestă cel în cauză, dar Brattke nu-i luă la cunoştinţă interpelarea, povesti mai departe, pe un ton amar, despre prestaţiile în subordinea lui Menzel, denumite de el „muncă de clacă", şi pe neaşteptate ajunse iar la ai săi Einhard şi Nithard, la „Vita Caroli Magni" şi „Historiarum Libri", prin urmare la al nouălea veac, un ogor pe care seniorul său nu-i dădea ocazia să-l are şi să strîngă de pe el recolta.

Pötsch nu ştiu să spună decît „Aşa, deci" şi să facă o figură compătimitoare. Faptul că istoriografia avea începuturi atît de timpurii în Germania era o noutate pentru el şi se hotărî s-o reţină. Brattke sorbi din ceaşcă, îşi potrivi

ochelarii pe nas şi trecu în sfîrşit la lectură. Citea repede, cu voce scăzută, fără nici un fel de infatuare, şi începu cu o recenzie, a cărei siguranţă dezminţea afirmaţia autorului cum că domeniul său ar fi fost feudalismul timpuriu :

Supradimensionarea
unui scriitor uitat

Celebritatea e repartizată inegal : pe cel despre care tratează această carte îl cunosc doar cîţiva specialişti, în schimb pe cel care a scris-o îl admiră milioane de telespectatori. Sînt ani de cînd vorbăreţul profesor ne ţine lecţii de istorie pe micul ecran şi ştiu pe unii care ar fi în stare să trimită scrisori pline de indignare televiziunii, dacă serialul, ajuns de mult la vîrsta senectuţii, ar fi lăsat să-şi dea obştescul sfîrşit. Eu nu printre ei mă număr, ci printre bîrfitorii care se aşază cu regularitate în faţa televizorului, ca să aibă prilejul să constate din nou, de fiecare dată, că, dacă n-ar fi împins atît de insistent în prim-plan hazul personal al profesorului, emisiunile ne-ar fi adus mai mult — adică mai multă istorie, mai multă informaţie ştiinţifică.

Iată însă că nedemna clică a clevetitorilor primeşte acum din partea profesorului o lovitură de graţie : şase sute de pagini docte. Nu e chiar o joacă de copil să le citeşti, dar merită osteneala. Menzel convinge : a restitui contemporaneităţii opera istorică şi literară a lui Max Schwedenow (1770—1813) era o necesitate. Apelul lansat de Menzel către conştiinţa naţiunii va stimula interesul multora, îndemnîndu-i să se aplece asupra creaţiei acestui fiu progresist al mărcii Brandenburg. Ea nu va decepţiona

— ci doar, confruntată retrospectiv cu interpretările lui Menzel, va surprinde. Mie unul, lucrarea lui, care explică neobosit fiecare detaliu pînă la ultimele consecințe, îmi pune în față o mare enigmă : cum e cu putință ca un cercetător, care trebuie să știe cîte ceva despre artă (altfel n-ar fi descoperit-o pe aceasta), îi poate fi atît de străin, cînd scrie despre ea ? Cheia acestei enigme eu n-o dețin, presupun însă că n-o vom găsi, căutînd doar la Menzel. Ea se află undeva mai în adînc, sau, dacă preferați, mai sus, în planul ideilor, generată fiind de o concepție, pe care Menzel nu face decît s-o reprezinte într-o ipostază extremă : aceea că literatura (ca și viața) se poate explica pornind de la o teză.

Pentru Menzel, teza sună astfel : Schwedenow a preluat ideile Revoluției franceze, introducîndu-le în literatura războaielor de eliberare *. Acesta este tiparul, în care el înghesuie cu de-a sila întreaga operă, și cine o cunoaște știe cît de schilodită iese ea de acolo. Toate contradicțiile, ambiguitățile, tot farmecul și frumusețea ei s-au pierdut, violențele sînt domesticite, asperitățile nivelate. Ce rămîne are, în cel mai bun caz, o alură eroică, iar ce lipsește cu desăvîrșire e omenescul.

Desigur că orice profesor are libertatea să investigheze o operă sub un singur aspect. Însă Menzel nu investighează, el decretează. Nu se poate spune că ar falsifica (demonstrațiile lui, atunci cînd există, sînt filologic impecabile), omite doar ceea ce e neesențial din punctul său de vedere ; dar neesențial înseamnă pentru el tot ce nu vine în sprijinul tezei lui, sau chiar o infirmă.

Nu e vorba aici de concluzia, antiestetică și eronată, că literatul cu cea mai avansată conștiință politică este, prin însuși acest fapt, și cel mai valoros (istoricului Menzel îi vom ierta ușor o asemenea optică) — ci de metodă în sine, care ar putea face prozeliți, deoarece la el combinația între opulența de informații și abilitatea demagogică e de o seducție fără precedent.

Spuneam că Menzel demonstrează cu precizie, dar el nu se oprește aici : se servește și de afirmații necertificate, pe care inițial le desemnează foarte clar ca atare — pentru ca ulterior să le folosească de zeci de ori drept probe. Un exemplu : presupunînd originea incertă a lui Schwedenow ca iobagă, el argumentează apoi cu această supoziție (destul de șubredă) atît de abundent, încît în ultimă instanță concluzionările referitoare la operă se bazează în exclusivitate pe ea.

Iar dacă această manipulare este încă suficient de transparentă, cealaltă în schimb, avînd drept obiect operele lui Schwedenow, de pildă „Barfus“, va induce în eroare pe oricine nu le cunoaște. Lucrării amintite, Menzel îi dedică aproape jumătate din cartea sa, trei sute de pagini, cam tot atîtea cîte are și romanul. După ce prezintă cu multă acuratețe și forță de convingere tradițiile filozofice și literare din care a rezultat „Barfus“, profesorul îi dă apoi romanului acea interpretare, pe care se sprijină în primul rînd titlul îndrăzneț al cărții lui. Fabula romanului ar fi, după părerea

* Războaiele purtate de Germania, Italia și Spania în anii 1813—1815 împotriva Franței, care au dus la eliberarea țărilor respective și au pregătit sfîrșitul imperiului lui Napoleon I.

sa, următoarea : în cursul unei călătorii de instruire prin Europa, tînărul conte Barfus devine iacobin, fapt ce o determină pe mama sa reacţionară să incendieze castelul din Liepros, pierind ea însăşi în flăcări, împreună cu această moştenire de familie ; contele revine acasă, se căsătoreşte şi îşi realizează idealurile democratice în insurecţia prusacă împotriva lui Napoleon. Un roman politic, aşadar, conchide cine nu-l cunoaşte şi rămîne perplex cînd îl citeşte. Fiindcă parcurge o fermecătoare poveste de dragoste între contele Barfus şi Dorette, fiica pastorului, poveste ce începe cu întoarcerea călătorului din Franţa şi se sfîrşeşte cu o nuntă.

Aceasta nu înseamnă că Menzel şi-ar inventa ceea ce-i trebuie — totul există, citatele sale sînt imbatabile ca şi, din păcate, priceperea lui de a le acorda artificial o pondere pe care ele n-o deţin în economia romanului. Poate că profesorul nostru e condus de o idee metodologică : pentru a-l împiedica pe cititor să treacă indiferent pe lîngă un pasaj în care se vorbeşte de revoluţie, îl comentează pe nu mai puţin de patruzeci şi cinci de pagini. Motivaţia politică a înfiorătorului gest comis de mama dementă e rodul unei speculaţii ingenioase, chiar dacă nu convingătoare. La Schwedenow eu n-am găsit altceva decît repulsia mamei faţă de proiectata mezalianţă a fiului, care în cele din urmă nici măcar nu se petrece, deoarece ni se comunică în final amănuntul că în vinele fiicei pastorului curge sînge albastru, ceea ce de altfel Menzel nu îl escamotează, dar (şi pentru asta îl condamn) nici nu îl include în interpretarea lui, pentru un motiv lesne de înţeles. Şi anume, fiindcă acest fapt i-ar fi putut demola teza cu privire la preluarea idealurilor revoluţiei în insurecţia prusacă, ba chiar, prin intermediul său şi cu metoda lui Menzel, s-ar fi putut demonstra exact contrariul : reconcilierea eroului cu vechea ordine.

Faptul că marea literatură desfide un asemenea mod de abordare devine evident în clipa cînd o citeşti. Atunci îi eşti recunoscător lui Menzel pentru că ţi-a descoperit-o, iar bogăţia ei te face să uiţi cît de blamabil o amputase comentatorul. Singurul pericol constă în aceea că un cititor, care caută în literatură viaţa, va evita cărţile lui Schwedenow, după ce a deschis-o pe cea a lui Menzel. Căci lauda profesorului este în fond o injurie. Dacă Schwedenow ar fi aşa cum îl vede Menzel, renaşterea lui ar aduce mai degrabă a avort. La Schwedenow apare undeva un matematician, ce are mania de a reduce orice frumuseţe la o formă geometrică. I se spune cînd unidimensionalul, cînd viermele lat, cînd omul de hîrtie. La Menzel nu-l întîlnim, dar el mi-a inspirat următoarea imagine pentru încheiere :

Soclul monumentului e masiv şi impozant, iar statuia însăşi ni se înfăţişează supradimensionată, dar făcută din hîrtie şi neavînd vreo asemănare cu acela al cărui nume îl poartă. Cu cine atunci ? Trăsăturile par cunoscute. Dacă ne amintim de televiziune, răspunsul ni se oferă fără întîrziere : acest monument de hîrtie constructorul şi l-a înălţat sieşi.

Brattke îşi scoase ochelarii şi îl privi pe Pötsch, care era total confuz. Avea sentimentul că face un lucru nepermis, stînd împreună cu acel om şi, mai ales, ascultînd astfel, fără obiec-

ții. Dar în minte nu i se născuse nici una măcar. Nu știa : îi lipseau numai cuvintele, sau și gîndurile ? Ar fi putut spune cel mult : „Nu sînt de părerea dumneavoastră !" ori, mai cinstit : „Nu vreau să fiu de părerea dumneavoastră !"

Brattke nu-i lăsă destul timp să reflecteze. Vorbi :

— Și acum, o parodie. Sper că veți recunoaște celebrul model. Nu sînteți obligat să rîdeți. De asta m-am ocupat eu personal în vreme ce o scriam. Prin urmare :

Apelul Scufiței roșii
la insurecția națională

Interpretare literară după prof. dr. Winfried Menzel

Germanistica burgheză n-a fost niciodată receptivă la conținutul național și revoluționar al celei mai populare dintre scrierile lui Schwedenow. În măsura în care s-a oprit asupra ei, a interpretat „Scufița roșie" ca pe un basm, dovedindu-se astfel inaptă să-și spună în continuare cuvîntul în chestiunile privind literatura autentică. Ignorînd virulența celei mai grandioase satire a spațiului de expresie germană, ea nu reușește prin această stratagemă decît să se expună oprobriului istoriei literare.

Deci ce se petrece cu adevărat în această scriere, profund populară și totodată încărcată de simboluri ? Pentru a-i înțelege începutul, trebuie să amintim scrisoarea, deja citată, din 9 noiembrie (!) 1799, în care Schwedenow relatează o convorbire purtată de el cu cîțiva aristocrați, ale căror chipuri deveneau tot mai acre din pricina cuvintelor lui. Plătind tribut limbajului poetic, el recurge, pentru descrierea situației, la o metaforă desprinsă dintr-o ramură de producție esențialmente burgheză : fabricația oțetului. Fermentul alocuțiunii sale a înăcrit fizionomiile exploatatorilor, acesta este sensul, însă în locul termenului „ferment" se folosește vechea denumire de „drojdie", căreia i se mai spune și „mama oțetului". Dar ce temă putea să arunce în fața reprezentanților unei clase parazitare tînărul arzînd de ideile revoluției, dacă nu pe cea a revoltei, a faptei democratice ? Mama oțetului sau, pur și simplu, mama era deci pentru el imaginea ce întruchipa ideea revoluției.

De la mamă pornește de altfel și trama propriu-zisă a acestei scrieri. Ea, mama, este cea care ia inițiativa acțiunii de solidaritate. Ea dă copilului directivele necesare. Ea îi arată calea, recomandîndu-i o activitate consecventă și principială : „Nu te abate din drum... Nu căsca gura pe la toate colțurile".

Pentru a ajuta chiar și pe cei cu gîndirea mai lentă să înțeleagă că aprinderea focosului e declanșată aici de revoluție, Schwedenow are geniala inspirație de a face din copilul pornit în marșul său temerar o fată, adică un personaj nepurtător de pantaloni, prin urmare un „sans-culotte" — care transportă în coșulețul său nu pîine de secară și bere (germană), ci (după bunul obicei francez) pîine de grîu și vin !

Epoca lui Schwedenow este totodată și cea a romantismului, care descoperă pădurea germană. Acolo se află căsuța bunicii, ocrotită de stejari germani, despărțită de lume printr-un paravan de nuci bătrîni. Poetul își revarsă ironia corozivă asupra acestei fericiri la gura sobei. În vreme ce lupul s-a și strecurat în preajmă

și-și pîndește lacom prada, iar tînăra generație cu convingeri progresiste își urmează drumul în pofida oricăror primejdii, bătrîna se odihnește în culcușul ei filistin, doarme, visează, n-are nici măcar suficientă forță ca să deschidă ușa. Ea se lasă înghițită de lup, fără să-i opună rezistență. Numai ignoranța înrăită a germaniștilor reacționari poate pretinde că nu aude aici sunetul clopotelor de la Jena și Auerstedt.

Dar Schwedenow nu stigmatizează doar situația socială din Germania. Lama fină a ironiei sale se îndreaptă și spre poetaștrii care, în loc de a milita pentru drepturile poporului și pentru eliberare națională, caută floarea albastră *. Cît de adînc a pătruns scriitorul metodele de mistificare ale oprimatorilor o dovedește faptul că tocmai lupul, care-l întruchipează pe Napoleon, o sfătuiește pe fetiță : „Privește ce flori frumoase sînt în tot locul, pentru ce nici măcar nu te uiți la ele ? Cred că nici n-ai auzit cît de dulce cîntă păsărelele.“ Cu un sarcasm și o fidelitate inegalabile, sînt surprinse nuanțe ale luptei de clasă pe tărîm ideologic, de tipul celor ce mai ajung la noi, aici și acum, pe calea undelor.

Și lucrurile merg încă mai departe. Cînd, după cunoscuta scenă, de un comic irezistibil, în care se pronunță dictonul despre gura cea mare a bunicii, Napoleon se lasă furat de beția triumfului, iar salvatorul înarmat se apropie, acesta nu e un polițist al coroanei prusace sau un infanterist de elită, ci un vînător. Asociația cu apriga, neînfricata vînătoare a lui

* Motiv al poeziei romantice, provenit din romanul lui Novalis, *Heinrich von Ofterdingen*. Floarea albastră simbolizează aspirația spre absolut.

Lützow * se impune, așadar, de la sine, fiind cu siguranță premeditată de proclamatorul fervent al înarmării maselor populare. Și, pentru a nu lăsa să se strecoare vreo îndoială în privința faptului că lupta de eliberare națională trebuie împletită cu cea de eliberare socială, poetul flutură o dată în plus, în chip demonstrativ, stindardul revoluției, evocînd din nou, în contextul gestului eliberator al vînătorului lui Lützow, unul dintre cele mai pregnante simboluri ale revoluției, boneta iacobină. Fraza, de o înaltă măiestrie literară, sună astfel : „Abia apucase să despice puțin burta lupului și îndată se și zări scufița roșie.“ Scufița roșie ! Cum am putea considera întîmplător faptul că acest simbol semnificativ a fost ales drept titlu al operei însăși ? Iată cine a fost Max Schwedenow !

Pacea de la Tilsit ** adusese pe ordinea de zi a istoriei problemele ridicării naționale în dublu sens. Abordîndu-le nu numai teoretic, ci și practic, atît ca povestitor plăsmuitor de eroi, cît și ca participant activ la războaiele de eliberare, Schwedenow și-a lărgit orizontul, devenind

* Adolf Lützow (1782—1834) — ofițer prusac de cavalerie, din 1822 general. În 1813 a format corpul de voluntari numit „Ceata neagră“, care a atins un efectiv maxim de 3 000 de oameni. Fără a avea o însemnătate militară deosebită, regimentul exprima spiritul patriotic al momentului și aspirația spre redobîndirea independenței.

** Prin tratatul de pace încheiat cu Franța la Tilsit în 1807, Prusia pierduse aproape jumătate din teritoriul său. Deși își păstrase teoretic independența, practic era înglobată în sistemul economic instituit de învingător (blocada continentală contra Angliei).

marele conducător spiritual de care avea nevoie, în acel ceas greu, burghezia în ascensiune.

În timpul lecturii, Brattke ridicase din cînd în cînd privirea de pe file, observîndu-l pe Pötsch. Știa deci ce efect produsese asupra ascultătorului. Pötsch nu se amuza, însă nu era nici descumpănit de astă dată. Plin de indignare fiind, se simțea dator să și-o manifeste. E atît de ieftin, zise el, să ponegrești ceea ce strălucește și să tîrăști sublimul în noroi. Cu asta socoti că se răscumpărase și pentru tăcerea de mai înainte.

Brattke nu fu jignit. Puse hîrtiile la locul lor în sertar, le încuie cu grijă și se mulțumi cu specificarea că nu ambiționează să convingă pe nimeni și că, la urma urmei, Pötsch fusese cel care, dorind să-i înțeleagă felul de a gîndi, ceruse exemple.

Ca să ajungă la profesor, trebuiră să urce iarăși niște scări. Pe culoar, Pötsch mai avu o întrebare. Ca întotdeauna, își căută îndelung vorbele și, după cum i se întîmpla adesea, primele care-i veniră în minte nu lui îi aparțineau, ci altuia. Întrebarea pusă acum lunganului îi fusese adresată lui însuși de Menzel cîndva, cînd el nu putuse răspunde decît prin tăcere. Nici Brattke nu-i dădu vreun răspuns, în schimb îi opuse o întrebare nouă, la care Pötsch rămase, încă o dată, fără replică.

— Intenționați să vă publicați lucrarea ?

— Mi-ați putea sugera unde anume ?

În biroul directorului, Brattke nu zăbovi nici o secundă.

— Trebuie să-ți poți permite și rebeli, remarcă Menzel, bine dispus. Se întoarse îndată spre dosarele cu corecturi, aruncă înăuntru o privire și fu cucerit pe loc — de propriul lui text.

— Nu găsiți că excursul asupra lui Berenhorst e foarte reușit ?

Profesorul dădea astfel tonul pentru imnul de slavă, pe care invitatul său urma să i-l cînte. Pötsch îl cîntă cu convingere, dar nu cu voioșia de altădată, deoarece timpul trecea foarte repede, iar el mai avea de discutat unele corecturi neclarificate. Cînd ajunse în fine unde voia, această parte a audienței dură totuși mai mult decît presupusese Pötsch ; nu din cauza lui (el putea vorbi numai pînă în momentul cînd profesorul sesiza problema), ci fiindcă Menzel răspundea la orice întrebare cu un întreg referat, de parcă l-ar fi avut gata scris, divaga în zonele cele mai îndepărtate, pentru ca totuși în cele din urmă să atingă matematic punctul ce trebuia elucidat. Pötsch asculta cu gura căscată, minunîndu-se, bucurîndu-se, și învăța o mulțime de lucruri. Cînd Menzel făcu o referire la viitoarea lor colaborare, Pötsch roși ca un școlar și se grăbi să dea din cap.

De cum intrase pe ușă, discuția fusese limitată la o oră. Curînd, Pötsch începu să se teamă că nu-i va rămîne timp pentru modesta lui aluzie critică. Ba încerca fără succes s-o insinueze marginal, în umbra unor considerente științifice, ba o uita, apoi reuși să-i formuleze o introducere, dar fu întrerupt, căci Menzel avea de atașat o anecdotă la ceea ce spusese înainte, iar ea îl catapultă într-o temă nouă. Spiritul profesorului scînteie astfel pe zeci de fațete și, cînd efervescența ajunse la capăt, Menzel se ridică de pe scaun, timpul trecuse.

De notat că printre numeroasele însușiri pozitive ale lui Pötsch se număra și disciplina. Ori de cîte ori avea posibilitatea, ducea la bun sfîrșit ce-și propusese. Așadar, își învinse sfiala și critică ce avea de criticat, chiar în clipa cînd Menzel îi întinsese mîna, ca să-și ia rămas-bun.

— Doar o ultimă întrebare. Ce v-a determinat să nu menționați că moartea lui Schwedenow la Lützen e neconfirmată ?

— Asta vă deranjează ? se interesă Menzel cu un zîmbet larg, zăpăcindu-l astfel complet pe Pötsch, care nu putu produce decît un „nu știu", pe deplin conform cu adevărul. Nădăjduise să poată pătrunde întrucîtva intențiile profesorului, se temuse de o ofensă nedorită, dar la amuzament nu se așteptase nicidecum.

— Orice carte, spuse Menzel, fără să elibereze mîna interlocutorului său, se adresează unei anumite categorii de cititori. A mea, nu pentru dumneavoastră a fost scrisă, domnule Pötsch.

Ca măsură de prevedere, cel astfel pus la punct zîmbi acum și el. În cazul cînd era vorba de o glumă, nu voia să lase impresia că ar fi lipsit de simțul umorului.

— Dar și dumneavoastră doriți, continuă Menzel, ca numele lui Schwedenow să-și capete locul binemeritat în programele analitice.

— Firește că da, însă...

— Ei, atunci vedeți !

Cu asta, discuția se încheiase. Pötsch era atît de răvășit, încît coborî pe altă scară decît venise și se dezmetici abia în pivniță, în fața unor grămezi de cărbuni. Tulburarea îl părăsi după o vreme, totuși nu fără să lase urme, chiar dacă, deocamdată, ascunse.

Capitolul 9

ÎN CĂUTAREA UNUI MORMÎNT

Cititorii pe care ultimele replici ale lui Menzel nu i-au edificat vor face bine, procedînd la fel ca Pötsch : adică uitîndu-le și gîndindu-se împreună cu el la bucuriile ce-l mai așteptau înainte de începutul muncii sale în institut (în felul acesta impersonal obișnuia să denumească el începutul noii lui vieți). După cîteva fraze introductive despre viitorul lui luminos, pe care Elke le îndură în tăcere, el le enumeră (în ordinea ascendentă a importanței lor), astfel : unu, studiile pregătitoare pentru cariera sa științifică, în mod special concentrate pe istoria istoriografiei, doi, redactarea conferinței despre scriitorul uitat și trei, partea cea mai frumoasă și mai captivantă, cercetările referitoare la moartea lui Schwedenow.

Și toate acestea fură încununate de o înștiințare fericită, care-i parveni telegrafic pe la începutul primăverii.

Într-o după-amiază de aprilie, la vremea cînd în grădiniță mai înfloreau ultimii ghiocei, iar copiii descopereau cele dintîi brîndușe pe sub stratul de frunziș din anul trecut, nestrîns încă, doamna Seegebrecht își rezemă bicicleta de poartă și traversă curtea în pas alert, îndreptîndu-se spre ușa din față, cu scopul vădit de a ajunge acolo înaintea lui Pötsch, care, venind din camera lui de lucru, avea de coborît o scară destul de înaltă, fapt ce nu-i permitea să se deplaseze cu o viteză prea mare. Finalul competiției avea să decidă dacă predarea telegramei (care la domiciliu nu se putea desfășura tot atît de rapid și laconic ca în oraș) se

va petrece în curte sau în săliță, cum dorea Pötsch, sau în bucătăria vizată de ofensiva doamnei Seegebrecht, unde ea avea să pătrundă cu toată energia, dacă nu era contracarată. Căci acolo se găseau totdeauna lucruri interesante de văzut. Fuseseră spălate sau nu vasele de la masa de prînz, ce prăjitură făcuseră — atare nimicuri erau la fel de relevante pentru serviciul ei personal de informații ca și discuția între patru ochi cu bunica Pötsch despre grijile gospodărești ale nurorii. Dacă n-o tulbura nimeni, o asemenea consultație confidențială se putea prelungi, aducînd la lumină te miri ce intimități de familie.

Cum însă Pötsch, migălind la conferința lui și căutînd tocmai atunci o frază care să redea melancolia văratică a pădurilor de pini, își ridicase ochii spre ele, o zărise pe mesagera poștei sosind pe bicicletă și putuse lua startul în timp util ca să cîștige cursa. O întîmpină deci în ogradă — unde cîinele, plin de antipatie față de instituția personificată de doamna Seegebrecht, se zbătea furios în lanț — și primi din mîna ei telegrama, adresată lui și lipită regulamentar, împreună cu asigurarea liniștitoare :

— Nu e nimic rău.

Îmbărbătarea pornea din bune intenții și era perfect justificată. Numai după ani de zile de relații cu oameni care au timp puțin, bani mulți și preferă să comunice telegrafic, fiindcă asta le dă posibilitatea să-și scrie strictul necesar, numai atunci telegramele nu te mai intimidează. Pötsch, lipsit de această experiență, oscila între teamă și bucurie, într-o încordare cumplită, înfrînată doar de hotărîrea de a nu-și da în vileag emoțiile în fața doamnei Seegebrecht, care

i le pîndea, aproape fără să-și ascundă curiozitatea. Dar nici să-i spună un simplu „mulțumesc“ și să se retragă strategic în camera lui nu era cu putință. La urma urmei, femeia pedalase o jumătate de oră pînă la el, pe drumuri nisipoase.

Întrucît părea ferm decis să nu deschidă plicul în prezența poștăriței, ci doar să însăileze cîteva vorbe despre vreme și starea drumurilor, ea întrebă, spionîndu-l, dacă era nevoie să ia la întoarcere vreun răspuns, ceea ce-l sugestionă atît de puternic, încît desfăcu și citi măgulitorul text, cu chipul cel mai indiferent din lume.

— Are să se bucure Elke, ce ziceți ? se mîndri doamna Seegebrecht, parcă ar fi fost nu purtătoarea, ci chiar autoarea mesajului.

Pötsch își dădea seama că era o ticăloșie din partea lui să nu reacționeze la această neobosită solicitudine, dar n-avea încotro. Mormăi cîte ceva despre țicniții care trimit telegrame, cînd o scrisoare le-ar putea face exact același serviciu, critică drumul impracticabil pînă la Liepros și cu acestea o împinse pe poartă afară pe reprezentanta ofensată a poștei. După aceea însă dădu fuga, nu la fraza despre pădurile melancolice de pini, ci la Elke, în fața căreia dădu, în sfîrșit, frîu liber bucuriei.

Telegrama era de la Menzel și avea următorul cuprins : „Pe data de 15 iunie împlinesc 50 de ani. Dacă sînteți în stare să renunțați la flori și cadouri, vă aștept cu soția, la orele 19. Al dumneavoastră, Menzel.“

Lucrul la conferință nu fu reluat în ziua respectivă. Pötsch proiectă diferite scrisori de răspuns, nici una din ele atît de spirituală cît și-o dorise. Pînă la urmă, rezultatul strădaniilor lui

fu o telegramă extrem de simplă : „Multe mulțumiri. Venim. Al dumneavoastră, Pötsch."

Apoi începură să se agite din pricina interdicției privitoare la cadouri. Elke refuza să-i dea ascultare, avînd viziunea de coșmar a unui lung șir de invitați, care prezentau cu toții flori și cadouri, cu excepția familiei Pötsch, sosită de la țară cu mîinile goale. Trebuia pregătit cel puțin un cadou pentru orice eventualitate, pentru cazul că situația ar fi devenit critică. Pötsch, deși dorința profesorului însemna pentru el un ordin, aplecă urechea și la argumentele nevestei. După o serie de ezitări, îmbrățișă o idee cu caracter de compromis. Pînă la ziua de naștere a lui Menzel mai avea la dispoziție opt săptămîni. În acest timp își putea termina cercetările asupra morții lui Schwedenow. Dacă i-ar înmîna sărbătoritului studiul său, ar fi incontestabil o surpriză, dar nu un cadou.

Neavînd o soluție mai bună, Elke își dădu asentimentul și încercă să-i trezească interesul pentru îngrijorările ei vestimentare, dar orice eforturi în acest sens păreau sortite eșecului. Dacă îi arăta ce are în dulap și consideră penibil, el se mira : „Și de ce nu-ți place ?", după care continua să povestească despre investigațiile lui, care nu progresau îndeajuns de repede.

Realizase destul, chiar și înainte de acest sprint final de opt săptămîni. Materialul biografic obținut din surse intermediare era deja triat și clasat. Știa acum că toți comentatorii lui Schwedenow se informaseră necritic dintr-una și aceeași sursă : cuvîntul înainte la scrisori, semnat nu cu un nume, ci doar cu o inițială : M. Unul singur avusese dubii, descoperind că o poezie de Körner, citată în ultima

scrisoare, fusese de fapt tipărită cu cîteva luni mai tîrziu, cu toate acestea, el nu pusese sub semnul întrebării data morții, ci privise scrisoarea ca pe o contrafacere.

Nici lexicoanele din acea perioadă nu-i fură de mare ajutor. În cazul fericit, cînd îl conțineau pe cel căutat, se rezumau la mențiunea : „Căzut pe cîmpul de luptă în 1813" și numai „Germania studioasă" așeza un semn de întrebare după anul morții.

Mereu pe urmele lui Schwedenow, Pötsch fu silit să facă un nou înconjur, ajungînd la armată. Cum reieșea din scrisori, la Breslau, poetul intrase în regimentul 4 de vînători voluntari. După multe ceasuri obositoare, petrecute în biblioteci și arhive, aflase că încă în 1814 vînătorii se contopiseră cu regimentul 28 de ulani, a cărui istorie fusese așternută pe hîrtie abia în vremea imperiului, nu într-un stil ales, dar cu toată meticulozitatea, de cronicari atît de silitori, încît se ocupaseră — să nu-ți vină să crezi — pînă și de regimentul voluntarilor. Astfel, Pötsch avansă cu un pas. Căci acolo află consemnate, pînă la unul, decesele din toate războaiele. Pötsch căută cu mîini tremurătoare paginile conținînd defuncții dintre 1812 și 1815. Bătălia de la Lützen beneficia de un capitol separat, cel mai mic însă, iar textul, cules cu caractere minuscule, se citea cu greutate : Regimentul contează, ce-i drept, ca participant la luptă, dar întrucît sosise cu întîrziere, nu mai venise în atingere cu inamicul și n-avea de deplîns altă pierdere decît pe vînătorul Wilhelm Schüddekopf, călcat de furgonul cu bagaje. Punct.

În ziua respectivă, Pötsch pierdu trenul de seară și trebui să călătorească noaptea. Cu seriozitatea ce-l caracteriza, parcurse listele tuturor eroilor căzuți, care-și dăduseră viața între Moscova și Paris, mai întîi pentru împăratul Franței și regele Prusiei, apoi pentru regele Prusiei și libertate, iar la sfîrșit numai pentru regele Prusiei. Erau mulți, dar printre ei nu figura nici un von Schwedenow. După ce comparase localitățile și datele ce jucau un anumit rol în scrisori cu acelea din istoria regimentului și constatase că sînt identice pînă la detaliu, astfel că orice confuzie referitoare la numărul regimentului era exclusă, făcu — se poate spune, cu sufletul la gură — primul pas în cea de-a doua etapă a cercetărilor lui, revăzînd listele cu numele ofițerilor, în care nu exista nici un von Schwedenow — de astă dată cu o țintă nouă, sigur de succes. Și într-adevăr, degetul i se opri curînd pe numele căutat : locotenent Friedrich Wilhelm Maximilian von Massow, născ. 1770 la Schwedenow, marca electorală *, căpit. cav. 1814, în retr. 1815, deced. în fcț. de vicezid. al I.C.C. Reg., 1820, Berlin. Fericirea lui Pötsch nu mai cunoscu margini.

Pînă aici ajunsese în momentul cînd își fixă termenul de opt săptămîni. Îi era limpede acum că ipoteza lui stătea în picioare : nu poetul murise de moarte vitejească, ci doar numele lui de împrumut, el însuși rămăsese în viață sub

* Teritoriu reunind principalele părți constitutive ale mărcii Brandenburg. Denumirea se explică prin faptul că — după cum atestă Bula de aur din 1356 — margraful de Brandenburg făcea parte din colegiul celor șapte principi electori, care îl desemnau pe împărat prin vot majoritar.

numele adevărat, tăgăduindu-și trecutul. Nu-i mai lipsea nimic, în afară de probe.

Din nefericire, von Massow fusese vlăstarul unei stirpe cu ramificații multiple și din acest motiv Pötsch se lansa mereu pe piste care, costîndu-l multe osteneli, se dovedeau în final false, printre altele, îl ademeniră și în Polonia, unde arhivari competenți îl sfătuiră ce trebuia să întreprindă la Berlin. Întors aici, făcu iar un pas înainte. Stabili unde fusese înmormîntat, la 14 noiembrie 1820, viceprezidentul I.C.C. Însuflețit de mirajul mormîntului căutat, în fața căruia avea să se afle peste cîteva minute, și nădăjduind că piatra funerară îi va dezlega poate enigma acelei încăpățînate abrevieri, se orientă după un plan de oraș și luă un taxi. Trecură într-adevăr numai cîteva minute pînă se află în fața unui zid, depășind în înălțime toate zidurile de cimitir, văzute de el vreodată. Nu găsi nici poartă, nici autorități dispuse să ia măcar notă de solicitarea lui. Unde se duse, nu fu primit cu înțelegere. Nu vrea să treacă în Berlinul Occidental, îi încredința el mereu, nu vrea decît să vadă un mormînt care, în cazul cînd mai există, aparține aceluiași stat al cărui cetățean este și el, Pötsch, numai că, în mod regretabil, accesul la cimitir a fost interzis, din rațiuni de securitate, firește, el n-are nimic împotrivă, însă poate da asigurări că securitatea nu va avea de suferit din pricina lui. Perseverent cum era, ajunse pînă la urmă în biroul unui ofițer care se pricepea să asculte, ba chiar înțelese și, cu toate că personal n-avea posibilitatea să-l ajute, îi dădu un sfat. Un demers oficial era singura cale cu oarecare șanse de succes, fu el de părere. Pötsch trebuia să

depună o cerere la forul din a cărui însărcinare efectua investigațiile și să aștepte vizele celor două ministere de resort, ceea ce va dura mult, s-ar putea să nu reușească niciodată, oricum, era singura cale. Declarînd că el e propriul său for, Pötsch trezi suspiciuni și se dădu bătut. Răsfoi din scoarță-n scoarță o mulțime de cărți despre cimitirele din Berlin, pierzînd astfel cîteva zile. Nici un rezultat.

Aceste dezamăgiri și bucurii și altele asemenea îi umpleau acum vacanțele, după-amiezele, duminicile și alte zile libere. Cu munca de la școală nu se mai omora ca înainte, ceea ce trebuie înțeles în felul următor : după ce-și termina orele, din clipa cînd încăleca pe bicicletă și se ducea la ale lui, nu-i mai dăruia nici un gînd. Era atît de nepăsător, încît fu cît pe ce să uite a-l pune la curent pe director cu demisia lui.

Elke n-avu nimic de spus, cînd află de la bărbatul ei că directorul întîmpinase planurile lui de evadare nu numai cu o totală lipsă de bunăvoință, cum era de așteptat, ci, mai mult, cu un refuz categoric, dar în sinea ei nutri unele speranțe, care se și ofiliră a doua zi. Căci Pötsch nu încercă să străpungă gratiile solide ale sectorului învățămînt, ci preferă să le ocolească, nu dădu un semnal de atac, ci un simplu telefon, punînd în mișcare un carusel de convorbiri interurbane, care antrenă un profesor universitar, un ministru, numit Fritz, doi secretari de stat și un inspector școlar de la raion, pentru a reveni în punctul de unde pornise, adică la Liepros. Lăudîndu-se cu victoria sa, Pötsch vorbi de o intervenție pe firul scurt, iar Elke își zise pe drept cuvînt că nu-i stătea bine să

repete ca un papagal expresiile folosite de profesorul Menzel.

Practic, în toată procedura, esențialul consta pentru el în cîștigul de timp. O idee, ce se abătuse asupra lui într-o noapte, îi răpi multe ceasuri în următoarele zile. Era efectiv metoda cea mai simplă și mai comodă : să verifice în bibliografii și cataloage, dacă existau cărți ale acestui Massow. Da, existau, și anume (cum se lega acum totul !) exclusiv între 1815 și 1820, neașteptat de multe, mai precis șapte, de fapt niște broșuri, pe ultima fiind indicată și funcția autorului, ca și denumirea neprescurtată a misterioasei instituții. De sub cele trei litere, I.C.C., ieși la iveală : Înaltul Colegiu al Cenzurii. Latura comică a acestei dezvăluiri Pötsch n-o sesiză nicicînd și trebui să treacă o bună bucată de vreme pînă cînd înțelese că transformarea petrecută în persoana și creația acestui scriitor reflecta, în esența ei, degradarea epocii. Pentru că broșurile politice ale lui Massow corespundeau rangului său. „Iacobinul din marca Brandenburg“ își retracta cît se poate de limpede, chiar dacă nedeclarat, convingerile progresiste din anii tinereții, denunțîndu-i acum în chip dezgustător pe studenții rebeli drept iacobini.

După aceste publicații, care-i sprijineau ipotezele fără să aducă totuși dovezi, Pötsch avu norocul să-i parvină (pe la începutul lui iunie) încă o descoperire importantă, dintr-un loc unde scrisese cindva, dar fără să aștepte răspuns. Plicul voluminos, care se aflase pe drum mai mult decît unul sosit pe mare tocmai din Australia, fusese expediat din șesul nisipos al Lüneburgului de un bărbat vîrstnic cu numele de

Alfons Lepetit și cuprindea fotocopia unui necrolog dedicat vicepreședintelui Massow. În urmă cu decenii, Lepetit își luase titlul de doctor cu o lucrare despre „Wilhelm von Humboldt și hotărîrile de la Karlsbad *, din 1819". Pötsch citise disertația și trimisese doctorului o scrisoare, întrebîndu-l dacă în lecturile sale nu-l întîlnise întîmplător pe cenzorul Massow. Întîmplător da, și Lepetit, actualmente pensionar, totodată condeier harnic, se arăta interesat de informațiile deținute de Pötsch asupra lui Massow, în perspectiva unui volum, reunind studii ale cîtorva autori, care avea să poarte titlul „Restaurația în Germania".

— Oare e permis să publici acolo ? întrebă Pötsch, dar nu-i răspunse nimeni, deoarece întrebarea și-o adresase numai sieși și lui Elke. Scrisoarea lui, destinată acelui șes nisipos, consta din multe întrebări și din precizarea (dictată de prudență) că referatul lui pe tema Schwedenow-Massow nu e încă gata.

Însă acum, iată era. Necrologul defunctului domn von Massow consolida minunat presupunerile lui Pötsch privitoare la identitatea personajului. În mod foarte explicabil, se trecea

* Wilhelm von Humboldt (1767—1835) — erudit și om politic, a înființat universitatea din Berlin, care-i poartă numele. S-a retras din funcția de ministru, datorită atitudinii sale ferme împotriva hotărîrilor de la Karlsbad.

Folosind drept pretext asasinarea lui August von Kotzebue de către un student, Metternich a convocat în 1819 conferințele de la Karlsbad, în urma cărora, sub presiunea Prusiei și Austriei, Bundestagul a adoptat hotărîrile ce prevedeau, printre altele, o supraveghere severă a universităților și întărirea cenzurii. Aceste măsuri reacționare au fost abrogate de Bundestag abia în anul 1848.

mai repede peste perioada pînă în 1813. Se pomenea pe scurt de călătorii și de anii petrecuți în ținutul natal, nu departe de casa părintească, ani închinați unor „osteneli cărturărești și scriitoricești". Dar apoi era vorba de o femeie cu care, în 1815, Massow „pecetluise un legămînt de căsătorie" — Elisabeth von Quandt, originară din Altmark *. Numele îl făcu pe Pötsch să cadă pe gînduri, fiindcă i se părea că-l mai întîlnise, numai că nu știa unde. După patru zile, pe cînd preda la istorie despre Jan Hus, cuvîntul „Boemia" îi declanșă în creier o reacție în lanț, iar avalanșa de asociații îl îndrumă cu repeziciune la sursă : la scrisorile tipărite ale lui Schwedenow, unde apărea la un moment dat o anume E., care-i trimite epistole iubitoare de la Franzesbad, călătorește pînă la Breslau ca să-l vadă, iar la plecarea regimentului varsă lacrimi amare. Abia în ultima dintre scrisori, acest anonimat se trădează pe jumătate : „Întrebi de numele ei, iubite prietene : o cheamă Elisabeth von Q. ; însă, cu voia Domnului nu va continua să poarte acest nume decît pînă la întoarcerea mea acasă."

— Doi ani tot a mai trebuit să aștepte ! strigă Pötsch triumfător, arătîndu-i lui Elke pasajul. Apoi îi citi plin de mîndrie ultimele pagini ale conferinței lui, în care concentrase tot ce pleda pentru identitatea dintre Schwedenow și Massow. Chiar dacă probele definitive

* Altmark (marca veche) — regiune situată la vest de Elba, unde, în secolul VIII, Carol cel Mare a organizat una dintre primele mărci de graniță pentru protecția regatului franc. Albrecht Ursul (secolul XII), întemeietorul mărcii Brandenburg, și-a cucerit restul teritoriului pornind din Altmark.

lipseau, argumentaţia era fără îndoială convingătoare.

Elke îl felicită și îi împărtăși bucuria — nu atît din pricina succesului, cît mai curînd a ceea ce el atrăgea după sine, această voioșie a bărbatului, atît de plăcută și pentru ea, și pentru copii.

Capitolul 10
WINNIE CEL MIC

Dictaturile modei funcţionează ca orice alte dictaturi. Constrîng mai întîi la supunere exterioară, apoi, după o perioadă în care se instalează obişnuinţa, se produc mutaţiile din interior. Ce fusese cîndva constrîngere devine acum proprie voinţă. Ce părea odată neobişnuit, urît, comic e acum frumos. Procesul se derulează la unul mai lent, la altul mai rapid, la cîte unii schimbările se petrec fără știrea lor, ei nici măcar nu-și dau seama cît de docil se supun gustului vremii. Mai ales cînd privești imagini vechi, filme vechi, știind fără putinţă de tăgadă că au fost odinioară la unison cu simţul tău estetic, atunci, dacă se întîmplă să pui oarecare preţ pe autonomia gîndirii și a simţirii, te cutremuri. Alţii găsesc pur și simplu caraghios tot ce s-a demodat și trăiesc permanent cu convingerea că simt nu în dependenţă de modă, ci exact cum trebuie.

Numai o singură dată, copil fiind, te identifici în chipul cel mai inocent cu o modă, pe care o socotești, în mod firesc, unica și cea adevărată. Prima transformare, trăită conştient, are un conţinut plin de semnificaţii. Te lepezi de ceea ce e vechi și ţi se înfăţișează în acel moment drept gustul premergătorilor tăi, depășit, demn de dispreţ, iar apoi — chiar ridicol, primești dornic noul, care, crezi tu, îţi aparţine și te exprimă, pe cînd în realitate ești încă o dată conformist. Ai declarat război vechii dictaturi, numai fiindcă te-ai prosternat în faţa celei noi.

Deoarece în zilele noastre modele au o viaţă mai scurtă decît oamenii, ai avea nevoie de o capacitate de adaptare imensă, ca să te dărui fiecăreia cu aceeași ardoare. Nu oricine o posedă. La cei mai mulţi, labilitatea se menţine în anumite limite, deci ei rămîn la a doua fază pe care au atins-o, ulterior încercînd s-o scoată la capăt cu diverse variaţii. Și fiindcă moda n-are sens decît în relaţie cu alţii, cele mai multe șanse de reușită le au cei ce trăiesc retrași, se lipsesc de părerea altora sau se înconjoară cu oameni care acordă modei tot atît de puţin interes ca și ei.

De peste zece ani, Pötsch făcuse figură bună cu veșnicul lui costum de culoare închisă la serbări școlare, ceremonii religioase, înmormîntări, reuniuni tovărășești și aniversări de familie. Acum, dintr-o dată, Elke descoperi că bărbatul ei nu se putea prezenta în nici un caz la Menzel cu pantalonii lui strîmţi, pantofii cu vîrful ascuţit și sfoara aceea de cravată. La început el își ieși din fire și nu voi s-o asculte, însă treptat se neliniști, și în cele din urmă îi propuse să se repeadă amîndoi la oraș pentru cumpărături. Nu prea avură de unde alege și ce le plăcu fu sau un număr mai mare, sau mai mic. Pe seară, se întoarseră de la Beeskow obosiţi și supăraţi, iar cîteva zile mai tîrziu luară trenul pînă la Berlin, unde își scoaseră sufletul alergînd de la un magazin la altul, ca

să cumpere în ultimul ce văzuseră încă din primul : un costum oarecare și o rochie lungă. Spre deosebire de Elke, care își petrecu seara la oglindă, probînd cu plăcere ba una, ba alta și deprinzînd din nou arta machiajului, Pötsch nu îmbrăcă hainele proaspăt cumpărate decît de ziua lui Menzel și se simți costumat ca un clovn.

La ora patru sosi taxiul, care trebuia să ducă la gară eleganta pereche. Copiilor le venea greu să-și recunoască părinții. Efluviile de parfum ale mamei, ei le numiră „duhoare". Buni dădea din cap, alarmată de acele scălîmbăieli, ce nu puteau duce la nimic bun. Pötsch căra o geantă mare de voiaj. Pe lîngă studiul, transcris pe curat și prins într-un dosar, se mai aflau într-însa o lanternă și cizmele nevestei (pentru că drumul înapoi aveau să-l facă în toiul nopții).

Era o zi de lucru. În tren se înghesuiră printre muncitorii navetiști din schimbul de noapte. Cu unii din ei, în copilărie, Pötsch mersese împreună la școală, celor mai tineri le fusese profesor. Tovarășii de călătorie presupuseră că familia Pötsch se ducea la o nuntă. El voi să confirme, ca să simplifice situația, însă Elke le mărturisi adevărul și făcu impresie, fiindcă unul din navetiști îl cunoștea pe Menzel de la televizor. Un altul, care se socotea informat, îi preveni că la asemenea sindrofii toate doamnele vin în rochii lungi pînă la glezne. Atunci Elke o scoase la vedere pe a ei, camuflată sub balon, ridicată și legată în talie, ca să nu atragă atenția. Cei de față aplaudară ca la o paradă a modei. Găsiră că Elke era frumoasă și i-o spuseră. Ea se bucură, dar incertitudinile n-o

părăsiră totuși, deoarece nici Pötsch, nici bărbații din tren nu puteau fi considerați competenți în materie.

Pășiră tăcuți prin cartierul de vile, care și într-o zi obișnuită își păstra înfățișarea sărbătorească. În aer pluteau miresmele trandafirilor. Țîșnitorile din grădini trimiteau valuri de răcoare umedă peste alei. Aparatele de tuns iarba bîzîiau la un diapazon cuviincios. Familiile se strînseseră pe terase. În sunetele muzicii, se rostogoleau rîsete de copii. Bărbații care coborau din mașini, întorcîndu-se de la lucru, erau îmbrăcați ca pentru o petrecere. Elke, instruită grație cumpărăturilor din ultimele săptămîni, aprobă în cunoștință de cauză croiala pantalonilor, gulerele cămășilor, coloritul și lățimea cravatelor. Nici la Beeskov, nici la magazinele universale din Berlin nu văzuse marfă de calitate atît de bună. Mergeau încet, fiindcă n-ar fi vrut să exagereze cu punctualitatea. În nici un caz nu doreau să apară primii.

Casa profesorului Menzel era ușor de recunoscut de la distanță, după numeroasele mașini parcate în față. Nu se vedeau printre ele automobile mici, în schimb îți sărea în ochi o limuzină uriașă, neagră. Opreau taxiuri, care aduceau musafiri. Cînd se deschideau portierele, își făceau mai întîi apariția pantofii doamnelor (unii din ei, aurii sau argintii), apoi gambele, deasupra cărora mîini îngrijite prindeau și ridicau grațios fustele — de altfel, nu toate lungi. În afară de soții Pötsch, nimeni nu venise pe jos.

Își încetiniră mersul, ca să lase aglomerația să se risipească puțin. Cum nu cunoșteau pe nimeni, ar fi putut trece neobservați mai de-

parte, cu geanta lor de voiaj. Elke era chiar tentată s-o facă. Ar mai fi putut prinde trenul de ora opt. Aici se simțea de prisos și nepregătită pentru ceea ce se aștepta de la ea. Observă siguranța de sine și eleganța cu care se mișcau invitații. Unii se îmbrăcaseră neglijent, cîțiva dintre bărbați nu purtau nici măcar cravată, dar asta nu fu pentru ea o consolare, ci dimpotrivă, căci demonstra că se simt la largul lor în acest cerc — ceea ce ea nu avea să izbutească vreodată. Încă din taxi îi făceau semne amicale doamnei Menzel, care aștepta la poartă. Cîțiva bărbați îi sărutară mîna, femeile o îmbrățișară. Vocile lor se amestecau gălăgioase și vesele. Elke se compară cu ei. și-și condamnă crisparea și lipsa de stil. Ca să-și compenseze sentimentul de inferioritate, se refugie într-o pornire de a sfida. În secundele ce precedară schimbul de saluturi politicoase și zîmbete cu domana Menzel, i se păru că vede aievea prăpastia care o separa pe ea și ai ei de acești oameni, pentru care nu era decît o intrusă. Ei nu purtau numai alt fel de haine, se și mișcau altfel, vorbeau într-o limbă pe care ea, deși o putea înțelege, n-ar fi fost în stare s-o reproducă. Se rătăcise printre locuitorii unei lumi cunoscute doar de la televizor. Ei erau aceia care umpleau sălile congreselor, rosteau discursuri, în pauze trimiteau surîsuri în lentilele aparatelor de filmat, făceau semne cu mîna de pe pista de decolare, aveau răspunsuri la orice întrebări, se urcau în avion ca alții în tramvai, emanau o amabilitate perfectă, nutreau o încredere nețărmurită în viitor, ai fi zis că sînt mai acasă la Moscova decît familia Pötsch la Berlin, dar se plimbau și la Frankfurt, Cannes ori Veneția, fără să se rușineze de asemenea privilegii. Dezinvoltura lor se baza pe conștiința propriei importanțe. Oamenii aceștia nu s-ar fi putut afla nicicînd în situația de acum a Elkei. Ieșind din mediul lor, ei nu erau înstrăinați, puși în inferioritate. În mod evident, datorită inteligenței și capacității lor de a planifica, totul devenise atît de frumos, precum cunoaștem : frigider și televizor în fiecare locuință, apoi să nu uităm, atîtea grajduri transformate în garaje. Ei erau misionarii, veniți să sfătuiască de bine populația indigenă, să-i ofere gratuit civilizația trebuincioasă și de aceea se mîndreau cu acei truditori, înzestrați cu simțul datoriei, care pornesc la drum noaptea, prin zăpadă sau ploaie, peste două sate, ca să intre la timp în schimbul de dimineață într-un complex zootehnic ultramodern, ori dorm duși, cînd abia se crapă de ziuă, în autobuzul care-i transportă la combinat. Elke devenea tot mai nedreaptă. Se întrebă : oare micuțul cel drăgălaș, de care povestea într-un grup o doamnă cu gabaritul depășit, ar rămîne la fel de drăgălaș, dacă ar fi dus la grădiniță iarna, zi de zi, nedormit, în trenul ințesat de ora șase ? Pe respectiva doamnă, în vîrstă dar foarte gătită, și-o închipui așteptînd vara, pe caniculă, în stația de autobuz, silită fiind să meargă în oraș, la dentist ; pe cutare tinerel, chipeș ca un actor de cinema, dori să-l vadă fochist la o școală, iar pe ministru și-l imagină în tramvai, la orele de vîrf. În fine, pesemne că ultima doleanță era puțin exagerată — dar, cu asemenea salariu, ministrul ar putea să-și țină și el o mașinuță ieftină, pentru uzul personal, mai gîndi repede Elke, pe cînd buzele ei

schiţau deja zîmbetul de salut. Zîmbi însă în gol, căci deocamdată salutat fu numai Pötsch.

Doamna Menzel întinse mîna într-un mod ce dădea limpede de înţeles că nu aştepta să-i fie sărutată şi fu, zise ea, sigură că soţul ei are să se bucure. Pötsch aproape că-i apucase mîna, cînd îşi dădu seama că trebuia s-o prezinte mai întîi pe Elke. O făcu, bineînţeles, cu maximum de stîngăcie posibil, iar surîsul, care între timp îngheţase pe figura Elkei, putu în sfîrşit să se topească.

Ea schimbă chiar cîteva fraze cu doamna doctor : prima despre vreme, a doua despre trandafiri şi a treia despre voluminoasa geantă de voiaj, care nu adăpostea cadouri prohibite, ci doar cizmele pentru calea lungă pînă acasă. Doamna Menzel îşi aminti de drumurile proaste, din ale căror capcane îi salvase Pötsch, şi socoti înţelept din partea lor, că-şi lăsaseră maşina în garaj. Elke nu consideră că merita să rectifice neînsemnata confuzie.

Doamna Spiessbauch se înălţa în prag, severă şi necruţătoare, îndrumîndu-i cu autoritate pe noii veniţi. Nici un muşchi nu i se clinti pe obraz, în semn că l-ar fi recunoscut pe Pötsch. Primi de la cei doi obiectul ce trebuia depozitat la garderobă. Fură singurii care aveau de predat ceva.

Din prima cameră fusese scoasă aproape toată mobila. Pe cele cîteva scaune rămase şedeau persoanele mai în vîrstă. Ceilalţi musafiri stăteau în picioare, formînd grupuri, vorbind şi rîzînd mult şi zgomotos. Elke se simţi transpusă într-un film pe care, în calitate de spectator nevăzut, poate că l-ar fi privit cu plăcere, dar ca interpretă n-avea ce căuta în el.

Dacă nu voia să joace rolul personajului comic de la ţară, trebuia să se retragă cît mai în umbră. Se furişă deci într-un colţ şi se simţi mizerabil. Constatarea că toţi cei din jur discutau numai fleacuri, că multe haine distinse împodobeau trupuri lipsite de distincţie şi că ea era cea mai tînără o bucură într-adevăr, însă nu-i spori încrederea în sine.

Nu-l văzuse niciodată pe profesor, dar îl descoperi imediat, după mulţimea care-l asediase, ca să-i prezinte felicitări. Fiecare, cum îi venea rîndul, păstra îndelung mîna sărbătoritului într-a sa, cuvîntînd, pentru ca apoi, în faţa micii riposte amuzante a profesorului, să izbucnească în hohote de rîs. Doamnele primeau în încheiere şi un sărut. În rumoarea aceea, Elke îi auzea vocea, dar nu putea înţelege ce spune. Trebuie să fi fost nişte replici nostime. Tot nostim era şi felul cum, în scurtele pauze ale ceremonialului de felicitare, el se străduia să-şi aprindă pipa, fără a reuşi însă, deoarece următorul oaspete îşi şi reclama drepturile asupra mîinii lui. Atunci băga iute pipa în buzunar ori o păstra în gură, pînă cînd următorul sărut devenea inevitabil.

După cum fusese de aşteptat, interdicţia privitoare la cadouri era încălcată copios. Florile, aranjate în vaze preţioase, umpluseră toate pervazele. Deznădăjduită, doamna Menzel strigă că va fi obligată să folosească borcanele pentru murături. Profesorul mustra cu haz pe fiece aducător de ofrande, dar pe urmă pleca atent urechea la explicaţiile lui (dacă nu erau prea lungi). Căci, fireşte, aici nimeni nu dăruia ce dăruim noi bunicii sau cumnatul Fritz, adică bomboane de ciocolată, cravate ori băuturi, fie

ele și de la un magazin de lux. Chiar și mici antichități sau cărți vechi și rare se aflau pe masa din colț, rezervată cadourilor, și erau numai din acelea cu care Menzel avea știute afinități. Nu valoarea în bani hotărîse alegerea lor, ci valoarea sentimentală, „pretium affectionis", cum spuse un musafir erudit, lămurind pe loc această expresie din dreptul roman : era vorba de obiecte în sine lipsite de valoare sau posedînd una neînsemnată, totuși însemnînd în același timp foarte mult pentru posesorul lor. Așa de pildă, cineva găsise o carte pentru copii cu paginile zdrențuite și ilustrații kitsch, înveselitoare pentru orice privitor, a cărei caracteristică aparte consta însă în faptul că fusese cartea preferată a băiețașului Winfried. Unul dintre invitați adusese un ziar din 1950, în coloanele căruia, sub titlul împrumutat din Goethe „Eu nu mă tem ca Germania să devină una" *, Menzel comenta aprobator declarațiile lui Stalin, referitoare la problema germană. Însă cel mai mare succes de ilaritate îl obținu o fotografie din aceeași perioadă, înfrumusețată de o somptuoasă ramă aurită. Surîsul optimist, etalat de Menzel cel din imagine, membru al Tineretului Liber German (pe un fundal compus din ruine, pancartă și drapel) nu putea fi numit altfel decît nerod. Iar profesorul însuși, mimînd în glumă un gest de spaimă, își acoperi

* În volumul lui Johann Peter Eckermann, *Convorbiri cu Goethe*, fraza exactă este de fapt următoarea : „Eu nu mă tem, ca Germania să *nu* devină una". Goethe își explică în continuare poziția : după părerea sa, existența numeroaselor curți princiare din Germania a declanșat o emulație culturală, care nu ar fi fost posibilă în condițiile unui stat centralizat — și se referă, ca termen de comparație, la Franța.

ochii cu palma și exclamă, în timp ce fotografia făcea înconjurul încăperii :

— Zîmbetul unui biruitor al istoriei !

Rîsetele se prelungiră suficient, încît el întrevăzu șansa de a-și aprinde pipa. O avea în gură și pregătise bricheta, cînd îl zări pe Pötsch, retras lîngă Elke, în acel colț ferit, și-și croi drum prin mulțime către ei. Bricheta și pipa dispărură din nou în buzunar, căci el voia să apuce mîna Elkei cu ale lui amîndouă. Fără a-i lăsa timp să-și rostească felicitarea, o trase în centrul camerei și ceru liniște. Zumzetul glasurilor pieri ca prin farmec.

Se știe că prezența tuturor celor veniți să-l sărbătorească îl bucură (începu el, înclinîndu-se cînd într-o parte, cînd în alta) și de asemenea e cunoscut faptul că fiecare din ei reprezintă pentru el ceva deosebit. Numai că uneori există lucruri deosebite între cele deosebite și așa era astăzi vizita acestei tinere doamne, pe care dorea s-o prezinte stimaților săi oaspeți, întrucît, împreună cu soțul ei, ascuns acolo, în spate, ea pășise acum pentru întîia oară pragul casei sale. Iar pe această doamnă nu tinerețea și frumusețea ei o distingeau, cum probabil se vor grăbi să presupună vechii lui prieteni, căci ambele erau reprezentate cu prisosință în acest cadru, și nici faptul că perechea aici de față întruchipa o sferă de existență nouă pentru el, cea a tinerei intelectualități de la cîmpie, nu-l îndemna să facă această prezentare specială, nu, explicația era alta, anume că exact în anul cînd, după un deceniu de trudă, cartea sa despre Max Schwedenow...

La acest pasaj, unul dintre invitați scoase un geamăt de disperare simulată, ceea ce dezlănțui

rîsete, dar nu-l făcu pe sărbătorit să-și piardă șirul. El rîse mai întîi, o dată cu toată lumea, apoi amenință pe glumeț cu degetul, așa cum ameninți copiii, luă de la capăt fraza întreruptă, însă pe urmă se întrerupse singur, pentru a-i striga turbulentului de adineauri, pe care îl numea Fritz : dat fiind că își serba ziua de naștere, îi era permis să plictisească pe oricine cu Schwedenow, după pofta inimii — observație ce produse parcă mai multă veselie decît ar fi justificat poanta.

Prin urmare, explicația era (continuă el, înconjurînd prietenește cu brațul umerii Elkei) că această tînără doamnă provine dintr-un sat, aflat în ținutul Beeskow-Storkow, care se cheamă Schwedenow și, mai mult decît atît, ea personal e născută Schwedenow. Deci, cu alte cuvinte, avea bucuria să spună bun-venit în casa lui unei stră-stră-stră-nepoate a istoricului și poetului — ceea ce, iată, a și făcut.

Aplauzele acoperiră tentativele de protest ale lui Elke, iar Menzel, într-o chemare simpatică la complicitate, îi puse un deget pe buze, făcîndu-se apoi din nou ascultat : omisese să menționeze numele actual al descendentei poetului. Căci, în mod cu totul de neimaginat, ea reușise să-și jertfească ilustrul nume iubirii. În locul ei n-ar fi fost în stare, nici dacă i-ar fi cerut-o un asemenea bărbat, cum era el. Așadar, ea se numește în prezent doamna Pötsch, iar pe soțul ei l-ar considera — în cazul cînd ar putea face abstracție de sine, ceea ce însă nu e cu putință — drept cel mai bun cunoscător al lui Schwedenow din zilele noastre și a pomenit aici acest lucru doar ca să poată adăuga : „Acum ne dăm

seama pe ce cale se ajunge la performanțele științifice — prin amor.“

Menzel n-avu vreme să se delecteze cu ovațiile, căci îndată își făcură apariția alți musafiri : mai întîi o actriță, cunoscută pînă și lui Elke din filme, care, după ce împărți bezele de jur împrejur, se agăță de gîtul lui Menzel în așa fel încît piciorușele ei nu mai atingeau covorul, după ea o femeie mai în vîrstă, nefardată și fără podoabe, care lupta din greu să-și păstreze zîmbetul pe obraz și, în urma ei, un tînăr foarte înalt, cu barbă, blugi și pulover, care îl evită pe Menzel atît de abil, încît sărutul ce-i fusese destinat nimeri în gol. „Prima soție cu fiul“, auzi Elke pe cineva șoptind.

Domnul care gemuse aît de hazliu mai înainte voi să afle dacă părinții lui Elke avuseseră acasă un altar închinat sfîntului Schwedenow și părea că nu se va mai opri din rîs, cînd Elke îi mărturisi că abia soțul ei îi dezvăluise această celebritate. O doamnă planturoasă, care se prezenta cu un nume rusesc, indica Moscova ca loc de origine și îi răpi lui Elke răsuflarea, învăluind-o într-un nor de parfumuri dulci, o informă confidențial că domnul, cu care tocmai stătuse de vorbă, era ministru. O blondină foarte decoltată, purtînd pe trupul de o suplețe tinerească fața unei femei bătrîne, o conjură pe Elke, cu un zîmbet poznaș, să se păzească de profesor :

— Nu numai din pricina numelui de fată sînteți foarte interesantă pentru el, credeți-mă, eu îl cunosc pe Winfried — și încă foarte bine !

Iar Elke suferi foarte, deoarece nu se pricepu să dea nici un răspuns nostim la toate lucrurile nostime ce i se spuneau. Izbuti doar să intro-

ducă unele variații în rîsul ei admirativ. Și, fiindcă dintr-atît nu se putea naște un dialog, nimeni nu rezistă prea mult timp lîngă ea, deci se întoarse curînd în colțul ei, unde își regăsi bărbatul, însă nu singur. Un ins înalt și slab, adus de spate, îl distra cu povestioare despre profesor, pe care îl boteza „șeful“ sau „principele“. Auzind numele de Brattke, știut din relatările lui Pötsch, Elke se uită repede la picioarele lui și fu dezamăgită să constate că nu erau încălțate în pîslari. Lănțișorul de pe piept lipsea, ca și ochelarii. Numai puloverul atîrna pe sub marginea sacoului de un lat de palmă și discuția nu putea ocoli iobăgia, căreia ar fi urmat să-i cadă victimă de bună voie bărbatul lui Elke.

Erau cele dintîi vorbe lipsite de veselie, pe care le auzea în acea seară. Aveau un sunet amar și păreau pornite din dorința de a preveni un eșec. Ele deșteptară în Elke simpatie pentru Brattke, iar pentru viitor, unele speranțe.

— Deci îl sfătuiți să renunțe ?

— Zadarnic, precum văd, răspunse Brattke și arătă spre soțul ei, care de zece minute îl încredința, cu un surîs superior, că nimic nu putea să tulbure oceanul de fericire, în care el înota de cînd Menzel îi suflase în ureche că micul procent de nesiguranță, ce planase asupra postului său în schema institutului, fusese eliminat și că dr. Albin avea nevoie cît mai curînd de hîrtiile lui de angajare.

Menzel se gîndise pînă și la problema locuinței. O persoană cu numele de doamna Unverloren, angajată în sprijinul menajerei Spiessbauch de două ori pe săptămînă și chemată să ajute în bucătărie ori de cîte ori dădeau petreceri, dorea să se mute la țară și ar fi fost eventual dispusă să schimbe cu familia Pötsch.

— Poate stai tu de vorbă cu ea, spuse Pötsch către Elke, iar Elke nu ripostă : „Poate mai întîi mă întrebi dacă vreau să mă mut la Berlin !“, ci tăcu și se întoarse, ca toată lumea, spre profesor, căci el bătu din palme și își invită musafirii la masă.

Aceasta se întindea pe lungimea a două camere mari. La unul din capete, pe un scaun împodobit cu flori, ședea Menzel, iar la celălalt — fapt înregistrat cu înduioșare de asistență — mama lui, o bătrînă cu părul alb, care la început păru că se sfiește, dar mai tîrziu îl asaltă pe Pötsch (care, ocupînd ultimul loc de pe latura lungă a mesei, îi era vecin) cu întîmplări din copilăria lui Winnie. Pe una din ele i-o istorisi de mai multe ori, pentru ca apoi s-o repete încă o dată în auzul tuturor comesenilor. declanșînd o explozie de bună-dispoziție.

Întîmplarea se petrecuse pe vremea cînd Winfried era încă mic, atît de mic, încît nu putea privi pe deasupra mesei, lucru cu deosebire grav duminicile, cînd un mare număr de unchi și mătuși, plus două bunici se adunau ca să tăifăsuiască la o ceașcă de cafea, în vreme ce el stătea singur și mititel pe lîngă ei (frați n-avea) și treptat îl cuprindea deznădejdea și lacrimile i se rostogoleau pe obrajii palizi, pînă cînd în cele din urmă se cățărase pe un scaun, bătuse cu pumnișorul în masă și țipase : „Acuma-i rîndul meu la vorbit !“ și cînd toți au tăcut și tati a zis : „Așa, Winnie, acum e rîndul tău !“, atunci el a rămas în fața lor roșu ca sfecla și gîfîind și înghițind și nu știa rosti nici o vorbă, azi e greu de crezut, dar așa a

fost, nici o vorbă n-a putut scoate, nici o silabă, pînă au început cu toții să rîdă și el a avut o asemenea criză de disperare, încît a trebuit dus la culcare. „Și acum, uite-l, a împlinit cincizeci“, își încheie ea povestirea, pe care cititorul, ca s-o savureze pe deplin, trebuie să și-o imagineze în cel mai curat dialect saxon, „și dacă mai vorbesc mult și mai spun și alte povești, fiindcă știu o mulțime și el numai pe asta singură mi-a îngăduit-o, atunci iar o să lovească în masă cu pumnul și o să țipe. Voi nu vedeți, însă eu văd că ochii au prins să-i sticlească a supărare, de aceea gata, am terminat. Iar apoi, se răcește și mîncarea.“

Ultima ei afirmație nu corespundea adevărului, întrucît pentru început oaspeții urmau să se ocupe de diferitele aperitive, care oricum se serveau și se mîncau reci, cu excepția supei de broască țestoasă, oferită în ceșcuțe mici, care totuși nu se răcea, pentru că nici vorbitul, nici rîsul nu te împiedicau s-o sorbi cu lingurița, ori s-o torni în gură printre buzele delicat rotunjite în acest scop. Dar nu mult după intervenția mamei și după un tir de replici, desfășurat de la un capăt la altul al mesei celei lungi, între mamă și fiu, se deschise parada principalelor feluri de mîncare — noi însă ne vom abține să le enumerăm, pentru ca cititorilor să nu le lase gura apă. Va fi mai bine să încheiem acest capitol, deoarece marea cuvîntare spre gloria lui Menzel merită unul nou. Despre mîncărurile din acea seară vom adăuga numai că erau așa de scumpe și alese, cum la alții rareori se văd pe masă, ori poate niciodată, dar cu toate acestea nu există temei de invidie, fiindcă prea puțin îți folosesc delicatesele din

farfurie, cînd ești obligat să te veselești fără încetare, iar vecinul, pe care-l vezi prima dată, dorește neapărat să poarte o conversație distinsă între două înghițituri. Cele mai puține foloase le-a avut Pötsch, deoarece cadoul sau ne-cadoul său, studiul scris de el, se afla încă în geanta de voiaj depusă la garderobă, ceea ce-l obliga să pîndească un prilej de a dispărea neobservat, ca să așeze dosarul pe masa cu daruri.

Elke, dimpotrivă, se bucură nespus că are în sfîrșit ocazia să mănînce lucruri gătite de alții. O descoperise repede, printre femeile ce serveau, pe doamna Unverloren. Era o blondă slăbuță, care se îmbujora toată, cînd i se adresa vreun cuvînt. Asemeni tuturor celor ce o întîlneau pentru prima oară, Elke se gîndi și ea, fără voie, că numele de Verloren * i s-ar fi potrivit cu mult mai bine.

Capitolul 11
PANEGIRICUL

Cu o insolență hazlie, profesorul Menzel își introduse numărul de atracție, principala sa contribuție la programul serii. Cînd ministrul ciocăni într-un pahar ca să se facă liniște și ceru să i se dea cuvîntul, amfitrionul i-l curmă, cu motivarea că Fritz va spune doar ceea ce toată lumea citise în ziarul de dimineață, în vreme ce el, cunoscătorul cel mai apropiat al

* Joc de cuvinte intraductibil în original : „verloren“ înseamnă „pierdut, dezorientat, zăpăcit“, în vreme ce „unverloren“ are sensul opus.

acestor cincizeci de ani de existență, putea pune la dispoziție unele informații suplimentare.

Fără îndoială că nimeni n-avea de gînd să-l împiedice, astfel că profesorul Menzel își ținu singur cuvîntarea omagială cu prilejul aniversării sale și aceasta dintr-un motiv foarte întemeiat : pentru că pe sărbătoriți și pe morți nu poți decît să-i lauzi, iar în cazul dat, fiind vorba de scos în evidență minunatele însușiri ale propriei persoane, desigur că nimeni nu l-ar fi putut întrece. Toți cei de față fură de părere că binecunoscutul lui farmec rămăsese tînăr. Se lăsară de bunăvoie seduși, rîseră ori de cîte ori li se dădea semnalul, își îngăduiră interpelări (pe care profesorul, parcă dinainte pregătit, le prindea din zbor, improvizînd variațiuni pe tema respectivă), se amuzară de iscusitele lui întorsături de frază și redeveniră serioși în clipa cînd el evocă un dispărut scump inimii sale. Cu discursul lui aparent spontan, în fond minuțios premeditat, Menzel stăpînea după bunul său plac emoțiile, ca și expresiile de pe chipuri. În pofida părului cărunt și a corpolenței, avea un aer tineresc, aproape adolescentin. Vocea lui, exersată în sălile de cursuri și în studiouri, suna puternic și limpede, pronunția impecabilă îi era plăcut nuanțată de resturi dialectale, arhitectura măiestrită a vorbirii abunda în perioade, vocabularul bogat nu se sfia să coboare pînă la vulgarități suculente (întrebuințate cu umor). Ședea pe locul de onoare, lenevos, cu gulerul cămășii descheiat în jurul gîtului robust și cravata desfăcută din nod. O mînă și-o odihnea în buzunar, iar cu cealaltă, care ținea pipa, schița gesturi măsurate. Fiecare poantă, pregătită cu savante amînări sau plasată rapid, și-o anunța cu un surîs ștrengăresc, părînd să spună : eu mă amuz de pe acum de ceea ce vine, voi însă veți rîde îndată în hohote, așteptați numai ! Pe urmă, cînd izbucneau într-adevăr acele hohote, el nu li se alătura, ci le primea cu demnitate, ca pe un omagiu, fără sfieli inutile, ca unul care merită aplauzele și se simte perfect îndreptățit să le savureze.

Franchețea cu care își arăta slăbiciunea pentru aplauze era mișcător de copilăroasă, dar totodată rezulta dintr-un calcul precis. Profesorul întorcea auditorilor săi curtoazia cu care ei îl înconjurau, confirmînd, prin satisfacția sa, justețea reacției lor. El, oratorul de valoare, certifica valoarea ascultătorilor săi. Erau demni de dînsul. Modestia în fața lor n-ar fi fost numai ipocrizie, ci și lipsă de politețe. Întrucît ei îi cunoșteau și-i prețuiau meritele, el nu putea pretinde că nu le-ar cunoaște, și nu le-ar prețui. A se preface ignorant în această privință ar fi însemnat să-și considere ignoranți oaspeții.

Aceleași motive îl determinau să se laude foarte tare. Ceea ce-l detașa din mulțimea colegilor lui erau succesele. Cine îl admira, o făcea din pricina lor, avea deci dreptul să audă vorbindu-se despre ele, într-o formă adecvată acelor momente înseninate de veselie, cînd e de la sine înțeles că nu tonul de la gazetă predomina, ci acela (totdeauna măgulitor) sugerînd : „Sîntem între noi“. Nu ezita să deconspire anumite secrete — cu condiția să fie mai vechi de zece ani. Nici numele răsunătoare nu lipseau, iar profesorul știa să le întrebuințeze astfel încît să dea și mai mare strălucire triumfului său, de pildă amintindu-și cum Walter Ulbricht

(al cărui fel de a vorbi se pricepea de minune să-l imite) enumerase, decernîndu-i premiul național, toate funcțiile deținute de Menzel pe atunci și erau multe, de la cele universitare și din diferite comisii de stat, pînă la postura de redactor-șef a două reviste. Dezlănțuirea de entuziasm ce încheie scena se adresa atît trecutului glorios al amfitrionului, cît și talentului său retoric. În același timp, musafirii se flatau puțin și pe sine, căci în cursul cuvîntării lui, Menzel făcuse uz de un mic truc, cînd adresîndu-se direct unuia, cînd pomenind altuia de un eveniment la care fusese martor cu ani în urmă, astfel dînd tuturor sentimentul că sînt incluși în panegiricul său. Deoarece, firește, cartea despre Schwedenow nu putea fi trecută sub tăcere, ba dimpotrivă, căci se servise adesea de citate din autorul său preferat, fusese implicat de mai multe ori și Pötsch. La început se speriase, apoi rîsese, încuviințase clătinînd din cap, iar în cele din urmă răspunsese cu un citat scurt din Schwedenow. Din clipa aceea, nesiguranța i se risipi. Încetă să se simtă un intrus. Cînd Menzel sfîrși, el fu în stare să se ridice de pe scaun cu cea mai mare naturalețe și să se ducă degajat la garderobă, ca să-și ia dosarul și să-l depună în camera din față. Avu la îndemînă chiar și o vorbă amabilă pentru doamna Spiessbauch, care, trebuie să recunoaștem, nu produse totuși nici un efect.

Bineînțeles că Fritz, ministrul, nu putu renunța să ia cuvîntul. Și nu repetă cele tipărite în ziar, ci își aminti nostimade dintr-o prietenie veche de treizeci de ani, dar, la fel cu alți vorbitori ce urmară (și n-au fost puțini), trebui să lupte din greu pentru a se menține

întrucîtva la nivelul stabilit de Menzel din start, ceea ce nimeni nu izbuti pe deplin. Nu le ajuta la nimic că-și dădeau seama de acest fapt și-l recunoșteau („Sigur că tu, Winfried, ai ști să povestești mai spiritual!“), iar ora ocupată de alocuțiunile, parte improvizate, parte citite pe furiș, ar fi fost foarte fadă, dacă Menzel n-ar fi înviorat-o cu scînteierile spiritului său ironic.

Petrecerea dură încă multă vreme, însă o dată cu ridicarea de la masă apogeul ei se epuizase. Invitații se răspîndiră în grupuri. În camera din față se dansa. O formație compusă din trei instrumentiști (pe care Menzel o prezentă ca fiind „de modă veche, așa cum poți să-ți permiți cînd ai împlinit o jumătate de secol“) cîntă numai muzică de dans din anii '20 pînă în '50. Elke, care dansa bine și cu plăcere, părăsi încăperea doar ca să caute bucătăria, unde doamna Unverloren, roșind întruna fără motiv, îi mărturisi că, fiind născută la țară, dorea mult să se întoarcă acolo și ar fi de acord să schimbe apartamentul ei ultracentral de două camere pe o căsuță, undeva, într-un sat, în cazul cînd ar fi posibil să crească găini pentru ea și iepuri pentru băiețelul ei. Elke îi descrise amănunțit curtea și casa (menționînd în treacăt și pe cumnatul Fritz, neînsurat), la care doamna Unverloren răspunse cu invitația de a i se vizita cît de curînd apartamentul.

Pornind în căutarea toaletei, Pötsch nimerise în bibliotecă și rămăsese acolo, adîncit în lectura „Veștedei cununi de primăvară“. Elke, nerăbdătoare să-i ducă vestea despre schimbul de locuință, nu-l găsi. Însă Menzel îl găsi și se așeză lîngă el.

Capitolul 12

PRIETENI PÎN-LA MOARTE

— Nu vreau să vă tulbur, zise Menzel, citiți cît vă place. Și eu am nevoie de puțină liniște. După o zi ca asta (vorbesc despre ea la trecut, fiindcă rolul meu de-acum s-a încheiat), după o asemenea zi, așadar, mă simt golit. Am dat tot ce se aștepta de la mine și nu mai am nimic. Avantajul acestei stări e acela că golul se poate cuprinde bine cu privirea. De vreme ce te-ai dat, nu-ți mai stai în drum.

Mi-am închipuit că vă găsesc aici. De dragul dumneavoastră am lăsat azi ușa deschisă, altfel încui de fiecare dată. Nu numai din cauza acelei categorii de persoane care nu privesc furtul de cărți ca pe un furt. Însă nu pot suferi bețivi la mine în bibliotecă. Să numim deci pietate sentimentul care mă îndeamnă să încui. Cea de acolo, de afară, și cea de aici înăuntru sînt două lumi diferite. Să le spunem sacralul și profanul. Iar acum vă găsesc aici și am știut că așa va fi.

Nici măcar nu băgați de seamă că v-am făcut un compliment. În loc să-l gustați, vă uitați la mine de parcă biblioteca ar fi o capcană, iar dumneavoastră șoarecele prins.

Credeți desigur că am băut prea mult, dar nu-i adevărat. A fost numai cantitatea necesară ca să dărîm barierele ce mă apărau de mine însumi. Mi-am luat din pahar curajul unei introspecții, dar ce văd înlăuntrul meu, am și spus : vid.

Astăzi am împlinit cincizeci și probabil gîndiți despre mine ceea ce și eu gîndeam la vîrsta dumneavoastră despre oamenii de cincizeci de

ani, anume că sînt deplin maturi, așadar, ajunși la capăt, că știu fără greș ce vor, nu mai încearcă suferința din dragoste și vanitatea și poate chiar încep să devină înțelepți. Ca să realizați cît de absurde sînt aceste presupuneri, gîndiți-vă doar cum am făcut azi pe bufonul în fața musafirilor mei. De ce ? Numai ca să împrospătez buna impresie pe care o au despre mine, ca să nu poată spune : vezi, nici el nu mai e ca altădată. E de plîns, dar adevărat. Depind de impresia pe care o fac, din ea trăiesc.

Nu v-a frapat că poemele pe care le țineți în mînă nu sînt comentate, abia dacă le-am amintit în cele șase sute de pagini ale mele ? Firește că v-a frapat și v-ați gîndit : Menzel e afon la poezie, de aceea preferă să n-o ia la cunoștință. Vă înșelați, cauza e alta : îmi sînt prea scumpe, ca să le masacrez. Nu numai că le cunosc mai bine decît restul operei lui Schwedenow, dar și mai de mult. Cu „Veșteda cunună de primăvară“ a început de altfel totul și mi se pare că a fost acum o veșnicie. Recitiți pe urmă, cînd am să vă las iar în pace, poemul „Acasă“. Ce se spune acolo despre ulmi, în pasajul acela, de la versul : „Cu voioșie, voi, neînfrînții, din vajnic pămînt vă-nălțați“, asta mă fascinează, așa ar trebui să poți fi — să trăiești din tine, nu din alții, odihnind rezemat pe propria ta forță, independent. Schwedenow n-a putut nici el, dar cel puțin a știut s-o spună.

Poemele le-am primit în dar de la un prieten. Unul am avut cîndva, singurul care merita să se cheme astfel. Era pe la sfîrșitul războiului, puțin înainte, puțin după. El nu numai că mi l-a revelat pe Schwedenow, dar ființa lui avea într-adevăr ceva din ulmii poetului, însă suc-

cesele i-au lipsit întotdeauna. Natural — aproape că-ți vine să spui. N-a realizat nimic, acum e mort, așadar, îmi aparține din nou. Acest „așadar“ îl veți înțelege mai tîrziu.) Cum era el de fapt, nu știu nici astăzi. Știu doar că era tot ceea ce eu nu sînt. Dacă ambiția e cheia cifrului meu, a lui era probabil iubirea (dar nu știu pentru cine anume), poate și demnitatea. Uneori mă surprind stînd de vorbă cu el, de pildă după ce fac pe măscăriciul la televiziune. Aveam șaptesprezece ani cînd ne-am întîlnit. Vă mai aduceți aminte de cîntecul acela idiot cu „Doi prieteni pîn-la moarte“ ? Așa simțeam atunci.

Mai tîrziu l-am pierdut. Cum se întîmplă de obicei.

Fiindcă drumul spre vîrf e atît de îngust, încît nu poți urca decît singur. Nu poți lua pe nimeni cu tine. La început mai crezi că nu schimbi altceva decît locul de muncă și treapta de salarizare, dar asta se dovedește a fi o iluzie. Căci prieteniile se bazează pe interese comune, care la un moment dat încetează să existe. Problemele de meserie sînt altele, iar despre mașini și colecții de porțelanuri e dificil să discuți cu unul care economisește din greu ca să-și cumpere un televizor. Și cum să bîrfești celebritățile profesiei tale cu cineva care nu le cunoaște ? În plus, succesul intimidează sau trezește invidie celor fără succes și chiar dacă nu se întîmplă așa, totuși tu presupui la celălalt o atare atitudine, ceea ce duce la același rezultat : o separare, săvîrșită pe neobservate. De altfel, între timp ești ocupat în alte părți. Persoane de care nu îndrăzneai să te apropii te invită în casa lor. E o onoare și o corvoadă. Banii, pe care ascensiunea părea să ți-i asigure

din belșug, rămîn neîndestulători ca și înainte. Fiincă ești tratat cu whisky scoțian, trebuie să tratezi la fel. Cînd la toate cunoștințele noi vezi tablouri originale, nu-ți mai plac reproducerile cu care-ți înfrumusețai pînă acum pereții. Însă nu numai de bani va fi vorba de aci înainte, se cere să cucerești și o nouă prețuire. Dacă la parter ai fost cel dintîi, cînd ai suit o treaptă, vei fi ultimul. Îți poți părăsi la nivelele inferioare prietenii și chiar femeile, doar ambiția e nedezlipită de tine.

Și nu e totdeauna ușor de trăit cu ea. De curînd mi-am petrecut un concediu la munte. Hotelul se ridica pe un versant abrupt, deasupra unei văi. Camera mea era la etajul doisprezece. Uneori culmile împădurite de cealaltă parte a văii se retrăgeau în depărtări inaccesibile, alteori ai fi zis că le poți atinge cu mîna. Trei săptămîni, zi de zi, am stat pe balcon la soare și nici un singur minut n-am scăpat de teama pe care mi-o inspira abisul de dedesubt. Mereu mă străduiam să nu-l văd, să privesc peste el la piscurile din depărtare, dar nu izbuteam niciodată. Iar dacă pe șoseaua ce traversa fundul văii se opreau oameni ca să admire clădirea luxoasă a hotelului, și asta se întîmpla adesea, atunci aveam un impuls straniu : îmi imaginam că trecătorii (care, priviți de sus, păreau mai mici decît bețele de chibrit) mă caută cu ochii anume pe mine și mă simțeam dator să escaladez balustrada balconului, ca să le arăt cum se zboară pe deasupra văii, spre munți. Trebuia să mă încleștez de șezlong, ca să nu cedez tentației.

Dar mă abat de la subiect, iertare. Am vrut să folosesc obsesiile mele ca metaforă, dar nu

se potrivesc, sau poate numai așa : Mereu mi-a reușit zborul, dar niciodată n-am ajuns acolo unde doream. De ce credeți că am scris cartea asta ? Șase sute de pagini, zece ani de muncă, bine, să zicem șase ani. Fiindcă mi-am dat seama de fragilitatea celorlalte succese. O amintire statornică o zidesc numai cărțile.

Nu vă prefaceți mai surprins decît sînteți. Doar m-ați descifrat de mult. Din prima zi vă purtați cu mine de parcă aș fi un bolnav, care trebuie cruțat. Și chiar sînt bolnav ori, mai bine zis, rănit : De bunăvoie m-am lăsat înlănțuit de stînca gloriei, iar vulturul numit ambiție îmi sfîșie măruntaiele.

Vedeți, așa se întîmplă cu mine : abia mi-am dus autoanaliza pînă la capăt și am și făcut din ea un spectacol, de data asta unul patetic. Iar tot ce am povestit trebuia să fie doar introducerea la o întrebare pe care voiam să v-o pun, însă ea se lega de prietenul acela, cu care dumneavoastră de fapt semănați. Și întrebarea este dacă vreți să ciocniți cu mine un pahar și să-mi spuneți pe nume, altminteri o idee trăsnită, despre care nu se știe dacă nu cumva ascunde și altceva în afară de speranță, anume o tentativă de luare în posesie a ceea ce mi-e străin și opus în dumneavoastră, a ceea ce-mi lipsește. Exact așa era și atunci, vreau să spun, cu prietenul meu, care într-o zi a făcut pasul peste balustrada balconului, fără să-și închipuie că ar putea zbura.

Dacă prin urmare îmi veți lua oferta drept ceea ce este și nu ca o cinste și dacă, pe lîngă asta, puteți uita că în cîteva săptămîni voi fi șeful dumneavoastră, mă duc să aduc două pahare, pentru ca totul să fie în ordine, altfel

n-are nici un rost. După cum toată lumea știe, mă numesc Winfried, iar firea mea ți se va dezvălui în întreaga ei splendoare, cînd am să-ți mărturisesc că nu-ți cunosc prenumele.

Ernst ?

Nu-mi plac numele cu o anumită semnificație *, mai ales dacă întîmplător corespund. Aș prefera să te numesc Fred, așa îl chema pe acela care acum e mort. Însă, dacă aș face-o, m-ai acuza iarăși că-mi dau aere aristocratice. Cu asta m-ai jignit prima dată, firește, fiindcă exista în cuvintele tale un sîmbure de adevăr. Dar în clipa aceea s-a și născut acest sentiment : nevoia de a fraterniza cu tine.

Toate acestea le spuse Menzel, fără pauze, noaptea în bibliotecă. Iar Pötsch își adună tot curajul ca să rostească : „Winfried !“, cînd își atinse paharul de al lui.

Capitolul 13

URMĂRILE UNEI PETRECERI

Se lumina de ziuă, cînd Pötsch urca în metrou, ca să prindă primul tren de dimineață. Fiindcă n-avea chef să întîlnească vreun cunoscut, la Königs Wusterhausen se strecură spre capătul din față al trenului, se așeză într-un vagon de nefumători și închise ochii. Dar nu-i folosi la nimic. Un fost elev îl reperă și îl trase după el dincolo, în spate, unde se fuma și se bea bere. Aceiași bărbați, care-l întovărășiseră în drumul spre Berlin, îl întovărășeau acum spre casă. Toată sărbătoarea durase exact un schimb.

---

* Ca adjectiv, „ernst“ are sensul de „serios, grav“.

Pentru întîia oară în viața lui, bău bere înainte de gustarea de dimineață. De somn, nici vorbă nu putea fi. Pentru că Elke nu se afla acolo, trebui să povestească el, mai întîi despre dînsa, bineînțeles, din ce cauză lipsea, lucru destul de complicat, fiindcă nu putu evita menționarea, fie și în subsidiar, a proiectului de mutare în capitală. Aluziile vagi nu mulțumiră pe nimeni, fu încolțit cu întrebări. Era mai lesne de potolit curiozitatea ascultătorilor săi în privința băuturilor servite la masă. Enumeră pur și simplu toate sorturile de vin, bere și alcooluri tari pe care le cunoștea, fiind convins că la Menzel se găsise tot ce s-ar fi putut cumpăra din magazine.

De la gară pînă la Arndtsdorf îl luă un tînăr cu motoreta. Drumul pe jos prin pădure fu o încheiere solemnă a tuturor festivităților trăite în ultimele ceasuri. De muzică se îngrijeau păsărelele, iar efectele de lumină le compunea soarele, care tocmai se ridica la răsărit. Aici vedeai un pîlc de arbori bătrîni, profilați ca un șir de coloane negre pe fundalul roșu, dincolo vîrfurile muiate în lumină ale copacilor aruncau un acoperiș de aur peste luminișul întunecos, ceva mai departe bariere de raze coborîseră de-a curmezișul cărării, iar Pötsch le străpungea în mers și i se agățau de călcîie umbre lungi, pe care le tîra după el.

Cînd fratele Fritz făcu ochi și se dădu jos din pat, cafeaua era gata. Buni apăru, așa cum se deprinsese, numai după ce auzi glasurile copiilor. Ca de obicei dimineața, cu toții erau mahmuri. Excepția de la regulă consta în faptul că fiecare din cei ce veneau în bucătărie întreba de Elke și fiecare primea răspunsul :

— Vă explic mai tîrziu.

Cum să explici dimineața, cînd toți membrii familiei se grăbeau, de ce anume se dusese Elke îndată după petrecere, împreună cu doamna Unverloren, la apartamentul ei din centru ? Tractorul lui Fritz păcănea harnic afară, cînd veniră copiii. Cea mică alergă, cu sandviciul neterminat în mînă, la autobuzul ei de Arndtsdorf. Apoi tatăl și fiul se urcară pe biciclete și porniră spre Liepros. În urma lor rămase o bunică puțin dezorientată, care, lipsită de îndrumările lui Elke, nu prea știa să se descurce. Vremurile cînd comanda întreaga casă i se topiseră de mult din memorie.

Voi să spele vasele, deci trebuia să încălzească apă, dar cu aragazul cel nou încă nu se împrietenise. Cărbunii aprinși în sobă nu dădeau căldură, ci doar fum. În loc să manevreze clapa de tiraj, care era închisă, fu de părere că, fără îndoială, coșul era înfundat, deci procedă la o curățire temeinică a sobei. Ridică plăcile de fontă, scoase capacele de pe fumurile sobei și, după multe opinteli, izbuti chiar să deschidă clapa de la baza coșului, care se înțepenise. Cînd cea mică veni la prînz acasă, abia dacă-și putu zări bunica prin norii de funingine și cenușă, dar apa de spălat vasele tot rece era.

Constatînd dezastrul, Pötsch nu-și strică buna-dispoziție. „Rezolvă Elke“, zise el, își îndestulă mama și copilul cu pîine și cîrnați și se culcă să doarmă puțin. La ora cinci plecă de acasă cu două biciclete, iar la întoarcere, în afară de Elke, mai aduse și niște sticle de bere.

— O-ho, bere ? se miră Fritz la cină.

Băutura îi era destinată lui, ca o slabă compensație pentru vizita obișnuită la cîrciumă, care în seara aceea trebuia contramandată, deoarece fratele i-o cerea, avînd de discutat lucruri importante. Elke drese la repezeală soba, curăță bucătăria și spălă vasele. Apoi începu un consiliu de familie, care se transformă curînd într-o dramă de familie.

Buni plînse imediat, înțelegînd că fiul și nora aveau de gînd s-o lase în voia soartei, Elke puțin mai tîrziu, fără să spună din ce motive. Erau mai multe, care s-ar putea cuprinde rezumativ în noțiunea : anticipare a suferinței produse de despărțire.

Soțul și fiul interpretă — de altfel just — șiroaiele de lacrimi ca pe un repros, la care nu știu să răspundă în alt chip decît cu vehemență, singurul efect obținut fiind acela că lacrimile curseră și ele mai vehement. Pötsch se avîntă pînă acolo, încît își învinovăți familia că îi pizmuiește avansarea, pentru ca îndată să se rușineze de ce fusese în stare să spună. În cele din urmă, zăpăcit cu totul, își întrebă nevasta :

— Doar tu vrei să mergi la Berlin cu mine, nu-i așa ?

Elke îl lăsă, ce-i drept, să aștepte cam mult, însă apoi încuviință din cap, foarte distinct.

Fritz își văzu de berea lui și fu singurul care-și păstră sîngele rece. Cînd veni vorba de posesoarea apartamentului de la Berlin, întrebă :

— Femeia e nemăritată ? Cîți ani are ?

La acest punct, Buni își șterse lacrimile, exclamă că e îngrozitor să-ți bagi o străină în casă, dar se interesă pe loc, dacă e destul de voinică.

Și pe urmă, cînd ea sosi, străina, cea fără bărbat și cu un copil, chiar în duminica următoare, Buni se abținu de la comentarii, dar nu se dădu dusă de lîngă ei cît timp vizitară gospodăria, ținîndu-i necontenit sub observație.

Lîngă statura masivă a lui Fritz, doamna Unverloren părea un copil. Vinișoarele desenate prin pielea străvezie a feței dispăreau ori de cîte ori se îmbujora. Timiditatea nu-i permitea să privească pe cineva în ochi. Dacă îndrăznea vreo întrebare, o adresa lui Elke. Nu-și putură da seama dacă-i plăcea sau nu ce-i arătau, fiindcă ea aplica oricărui lucru din casă și din curte unul și același calificativ : „Frumos, frumos !“ Vădit fu numai interesul ei special pentru adăpostirea găinilor și a iepurilor. Spre surprinderea unanimă a familiei, care-i cunoștea indolența, Fritz se lansă în cele mai fantastice promisiuni referitoare la repararea cotețelor și cuștilor. Îl plimbă în cîrcă pe băiețelul rotofei al musafirei, care, în decurs de o oră, își făcuse tovarăș de joacă din cîinele cel rău, legat în lanț. Apoi Fritz îi duse pe cei doi la gară cu camionul cooperativei.

— S-a aranjat, îi vesti el fratelui la întoarcere. Dacă transformăm camera ta de lucru și instalăm acolo bucătăria, se mută. Pînă la toamnă reușim noi, ce crezi ?

Capitolul 14
CEREREA DE ANGAJARE

Valul timpuriu de căldură, care începu a doua zi, nu-l opri pe Pötsch din lucru. El completă formularul, scrise cererea de angajare, își

scrise autobiografia și exploră tărîmul necunoscut al istoriei istoriografiei. Știa acum cine fuseseră Einhard și Nithard, iar dacă ar fi întîlnit în institut vreun specialist în Sleidan * sau Johannes von Müller, ** ar fi fost deja în măsură să dea avizat din cap, ba chiar să spună cîte un cuvînt despre viața împăratului Carol al V-lea și istoria Confederației helvetice.

Dar specialiști din această categorie sau din alta nu-i ieșiră în cale (sau nu se deconspirară ca atare) în ziua cînd el făcu o nouă vizită în institut, mult mai curînd decît se aștepta. Îl chemase, fără a indica vreo motivare, o telegramă semnată de dr. Albin. Cînd doamna Seegebrecht transpirată din cap pînă în picioare și prost dispusă, îi înmînă mesajul, Pötsch nu fu în stare să-și ascundă dezamăgirea. Sperase într-o telegramă care să-i vestească izbînda: „Felicitări pentru descoperire !" sau cel puțin: „Vino repede, trebuie să vorbim despre cercetările tale !" Din depeșa lui Albin nu reieșea nici măcar dacă Menzel îi citise studiul.

Poștărița comparase canicula, care de cîteva zile făcea ravagii, cu temperatura unui cuptor. Ajungînd în oraș, Pötsch putu să-și dea seama cît de bine fusese aleasă imaginea. Aici căldura izvora și din asfalt, și din zidurile caselor, iar aerul parcă stătea nemișcat. Clădirea institutului era ceva mai răcoroasă, dar pe Pötsch

---

* Johannes Sleidanus (1506—1556) — istoriograf. Principalele sale scrieri: *Commentarii* (prima istorie documentată a reformei) și *Despre cele patru monarhii ale lumii*.

** Johannes von Müller (1752—1809) — istoric și om politic, între 1807—1809 director general al învățămîntului în regatul Westfaliei. La un moment dat s-a afirmat despre el că ar fi cel mai mare istoric german

îl supăra un miros, pe care nu-l putea defini. Abia în clipa cînd doamna Eggenfels își lăsă palma umedă într-a lui, știu a ce miroase: a transpirație.

O întîlnise pe un coridor lung, în timp ce căuta biroul lui Albin. Voi să treacă pe lîngă ea rapid, cu un salut sumar, însă fu prins și rămase lipit de mîna ei pentru cîteva minute, vreme în care află că trupul uriaș din fața lui adăpostea o inimă, iar aceasta, parțial deteriorată ca urmare a unei copilării dificile, nu suporta căldura, totuși continua să bată pentru oricine ar fi avut griji, în consecință și pentru el.

— Dacă aveți nevoie de un sfat colegial, domnule Pötsch, suspină ea și-i strînse mîna încă o dată cu toată puterea, nu veți fi cel dintîi pe care-l învăț de bine.

Pötsch mulțumi pentru generoasa propunere, dar o nesocoti în aceeași clipă, căci n-o rugă pe doamna Eggenfels să-l îndrume spre biroul lui Albin, ci rătăci mai departe pe culoare, și mai neliniștit decît înainte. De unde pînă unde avea el griji ?

Primele vorbe pe care intenționa să i le spună lui Albin le avea, firește, gata pregătite în cap. Speranța într-o convorbire cu Menzel despre studiul său voia s-o treacă sub tăcere, prefăcîndu-se convins că fusese chemat pentru formalitățile de angajare. Dar cînd în sfîrșit găsi biroul lui Albin și, după o mică pauză, necesară ca să se pieptene, intră înăuntru, n-avu decît posibilitatea să rostească un salut, întrucît Albin, prins într-o dezbatere importantă împreună cu patru colegi (printre care și Brattke), îl invită corect și distant — după ce-și consultase ceasul

— să aștepte puțin, arătîndu-i și scaunul unde trebuia să se așeze.

Albin pusese în discuție un plan tematic pentru activitatea institutului în următorii cinci ani, care trebuia definitivat în timpul cel mai scurt, iar lui Pötsch nu-i fu clar dacă se presupunea sau nu din partea lui interes față de această acțiune de șoc (cum o intitula mereu Albin). Pe de-o parte nu se considera încă autorizat să ia cunoștință de probleme de serviciu, pe de alta îi era cu neputință să-și astupe urechile, fiind vorba de o muncă, la care avea să participe în curînd.

Din această dilemă îl slobozi Brattke. Pe caniculă nu era încălțat cu pîslari. În picioarele goale purta saboți, care bubuiră pe parchet, cînd el se sculă de la masă și veni să se așeze lîngă Pötsch, ca să-i spună cîte ceva pe șoptite.

— Ar trebui să ascultați cu atenție, îi zise, ca și cum ar fi observat ce-l frămînta pe Pötsch, ca să știți ce vă așteaptă aici, ca serv prea plecat al seniorului Menzel și nu colaborator, cum în mod eronat sîntem denumiți, iar dumnealui, bineînțeles, ori de cîte ori sînt de rezolvat tîmpenii pleacă din institut și-l lasă pe vătaful lui să plesnească din bici peste spinările încovoiate ale clăcașilor.

Purtarea lui Brattke îi era extrem de penibilă lui Pötsch. Nu îndrăzni nici să zîmbească, nici să răspundă, nu îndrăzni nici să se uite la Albin, care continuă să vorbească un timp, dar își prelungi atît pauza dintre două fraze, încît ea căpătă valoarea unui reproș. Nu-l exprimă însă, așteptă doar ca Brattke să bage de seamă că tăcerea îl viza și, cînd cel admonestat în mod tacit dădu din cap, cu o strîmbătură, Albin reluă, cu pronunția sa fără cusur, exact de unde se întrerupsese, pînă cînd bîzîitul telefonului îl obligă să se oprească din nou. Ridică receptorul, spuse : „Da, Winfried“ și anunță o pauză pentru toată lumea.

Trei bărbați ieșiră, Brattke rămase lîngă Pötsch ca să-i mai șoptească, bineînțeles, diverse erezii despre șef. Menzel nu proceda ca nulitatea aceea de doctor cu telefonul la ureche, din celălalt capăt al încăperii, care se înconjura cu figuri șterse, pentru simplul motiv că le putea stăpîni mai ușor, nu, principele prefera să-și anime curtea cu caractere puternice. Lingușelile unor supuși inteligenți îi făceau mai multă plăcere decît ale celor săraci cu duhul, iar strălucirile de spirit din anturajul său îi întăreau propria strălucire. La el, rebelii puteau amenința toată vremea că-și vor rupe nu știu ce lanțuri, iar bufonul Brattke nu era pedepsit pentru vorbele lui în doi peri, căci și cine îl ocăra pe Menzel de undeva, din adîncuri, îi recunoștea înălțimea.

— Numai bețe în roate n-avem voie să-i punem, înțelegeți, domnule Pötsch ? În acest lăcaș sfînt, noi trudim întru gloria Lui, nu a noastră.

Felul cum îl caracteriza Brattke pe profesor îi displăcu lui Pötsch, fiindcă era unilateral, veninos și avea izul suspect al blasfemiei, care trădează întotdeauna o legătură indestructibilă cu zeul hulit. Pötsch dorea să-și păstreze intactă admirația față de Menzel, admirație în care îl inclusese și pe locțiitorul lui, astfel încît mai tîrziu, pe coridor, se văzu obligat să-l contrazică pe Brattke. Fiindcă dr. Albin, ținînd mereu receptorul lipit de ureche și acoperind

microfonul cu palma, spusese : „Profesorul Menzel vă întreabă, domnule Pötsch, dacă puteți merge la el acasă, astă seară la ora 18,30“, iar Brattke afirma că Albin își ieșise din stil, că în vocea lui, de obicei cu desăvîrșire neutră, vibrase de astă dată o umbră de bucurie răutăcioasă, însă Pötsch nu auzise nimic de acest fel și se simți dator să-i ia apărarea lui Albin.

— Nu vreau să vă sperii, admise Brattke. Desigur că aveți dreptate : Albin a fost corect ca de obicei, totuși din mine vorbește o experiență sumbră, care-mi spune că șeful îl cheamă în beciurile lui doar pe acela, căruia are de gînd să-i frîngă gîtul ori măcar să-i îndoaie șira spinării.

Albin nu întrebase de cererea de angajare. Pötsch își aduse aminte abia după ce reușise să găsească ieșirea. N-avu încotro și riscă o întoarcere în labirint. Ca să nu-l mai deranjeze o dată pe Albin, predă hîrtiile unei secretare.

Capitolul 15

AVERTISMENTUL

În vreme ce zăbovea în bufetul gării, ca să-și ia cina (constînd din două tartine cu brînză și o pungă de lapte), apoi în metroul ce-l ducea spre cartierul de vile de la marginea pădurii, Pötsch nu se putea gîndi, firește, la nimic altceva decît la darul făcut profesorului, studiul său „În căutarea unui mormînt“. Reflectă marginal la extinderea lui (încercînd o aplicare a metodelor stilisticii comparative), dar mai pe larg se întrebă, cum e lesne de înțeles, în ce chip va reacționa Menzel la lucrarea sa. Își imagină circa douăzeci de reacții posibile. Pe cea cu care ulterior fu confruntat n-o prevăzuse.

Interfonul nu-l mai irită. În timp ce suna, își concepu o versiune prescurtată a dorinței de a folosi studiul ca bază a disertației sale. Cînd se auzi bîzîitul, îl cuprinse grija că nu va fi capabil să pronunțe un „tu“ suficient de dezinvolt.

Cu doamna dr. Menzel se purtă mai firesc ca niciodată. Ea tocmai reteza inflorescențele uscate ale primilor trandafiri, iar el fu atît de iscusit, încît o rugă să-i spună motivul, pe care de fapt îl știa. Conversară cîteva minute despre grădinărit, cîini și timpul probabil, apoi despre Elke, ocupată intens în acele zile cu transformarea camerei lui de lucru în bucătărie pentru doamna Unverloren. Pötsch făgădui că-i va transmite salutări. Bernardinul veni și se lăsă dezmierdat, după el veni doamna Spiessbauch, cruntă și inabordabilă, care îl escortă pe Pötsch pînă în Orcus. Cafeaua aștepta pregătită. Spre deosebire de prima dată, profesorul avu nevoie de mult timp ca să-și amestece în ceașcă laptele și zahărul, păstrînd tăcerea. Dar Pötsch își dădu seama de acest amănunt numai după ce totul trecuse.

Eforturile lui Menzel de a lăsa impresia că e liniștit fură eficace, vocea îi suna firesc. Trecu fără întîrziere la subiect, adică la anatemizarea studiului, și, potrivit modelului consacrat, porni de la desființarea formei. „Din păcate, ai un stil mizerabil“, fură primele lui cuvinte. Cu timpurile verbale Pötsch nu se împăca deloc, întrebuințarea conjunctivului îi ieșea anapoda, de adjectivele substantivate făcea de-a dreptul abuz, cît despre predilecția lui pentru derivate cu sufixul — ație, profesorul nu putea s-o ca-

lifice decît ca morbidă, pe fața sa întipărindu-se expresia corespunzătoare (cea a omului sănătos de cînd s-a născut, care disprețuiește boala, ca pe o neputință). Întrucît Menzel aduse exemple în sprijinul tuturor imputărilor făcute, compendiul său de gramatică ocupă mai mult de jumătate din timpul rezervat convorbirii. Apoi, ocolind în continuare conținutul, se opri asupra laturii metodologice, unde găsi impenetrabile etapele investigației, resimți lipsa unor premise clare și deplînse unghiul de abordare negativ.

Deși era tot mai dezolat, Pötsch lupta din răsputeri împotriva seismului ce amenința să-i năruie admirația față de Menzel. Avînd o reprezentare ideală a modului de a reacționa la critică, el se străduia s-o materializeze după puterile lui. Asculta cu interes, dădea uneori din cap, în semn că înțelesese, și-și lua notițe. Îl lăsă pe critic să termine ce avea de spus și se încăpățînă să creadă că era osîndit, dur însă obiectiv, cu unicul scop de a fi ajutat să se îndrepte. Totodată nădăjduia că, după această critică a formei, avea să urmeze o laudă adresată conținutului. Dar nu-i fu dat să se legene prea multă vreme în amăgirea lui consolatoare.

— Ce se înțelege prin unghi negativ? întrebă el, evitînd să-l tutuiască pe Menzel, însă nu fu învrednicit cu vreun răspuns, căci profesorul nu se lăsă deviat de la schema sa prestabilită. Ea prevedea în acel moment să acuze lucrarea lui Pötsch de insignifianță, să înlocuiască noțiunea de „atracție pentru detaliu“ cu aceea, mai drastică, de „mania detaliului“, să arunce expresia „orizont îngust“, să invoce lipsa de concepție, să pronunțe verdictul „pastișă a pozitivismului!“, pentru a încheia cu o recunoaștere a sîrguinței lui Pötsch, cheltuită regretabil într-o producție ce nu prezenta interes pentru nimeni.

Termenul de pozitivism nu-i spuse prea mult lui Pötsch. Fu totuși de părere că acum se impunea un protest, deci profită de mica pauză, introdusă de profesor pentru a marca începutul următorului punct din schema discursului său, și observă că trei persoane interesate existau deja : în afară de Menzel și Pötsch, ar mai fi un domn Lepetit, dispus să tipărească studiul la Hamburg. Profesorul ripostă rîzînd că e adesea mai simplu să găsești un editor decît pe cineva dornic să te citească.

Chiar și într-o discuție banală, lui Pötsch i-ar fi venit nespus de greu să întîmpine o remarcă nostimă cu un răspuns nostim, acum însă îl bloca total tulburarea, sporită încă de Menzel prin sfaturile pe care, iată i le dădea pe un ton plin de bunăvoință. Ele priveau tema disertației lui Pötsch și plecau toate de la considerentul că ar fi un nonsens să te oprești la asemenea bagatele, cum ar fi verificarea datei unui deces. „Condiția de vasalitate a țăranilor din Mittelmark * înainte de reforme, în lumina scrierilor istorice ale lui Schwedenow“ îi părea foarte oportună profesorului, dar găsea recomandabilă și „Analiza surselor la Franz Mehring, cu un accent deosebit asupra lui Max Schwedenow“.

Invitat fiind să se gîndească la aceste propuneri, Pötsch mai avu puterea să dea din cap, fără un cuvînt. Însă cînd Menzel avu aerul că vrea să încheie audiența, nu-și putu reține întrebarea, contrar obiceiului său, nepregătită,

* Partea centrală a mărcii Brandenburg, zonă în jurul Berlinului.

dacă n-ar fi ceva de spus și despre conținutul studiului său.

— Bine, făcu tăios Menzel, uitînd pentru o clipă calmul pe care-l juca. Bine, dacă ții neapărat, eu aș fi dorit să te cruț. Lucrarea conține teze periculoase, emise de un istoric diletant, care e incapabil să le susțină cu probe. Îți ajunge atît ?

Pötsch nu răspunse nici da, nici nu. Era anihilat, inapt să reacționeze. Dimpotrivă, la despărțire Menzel avu încă forța să glumească :

— Studiul a fost un cadou, nu-i așa ? Prin urmare îmi aparține și pot face cu el ce cred că trebuie. Cel mai bun lucru pentru tine, pentru mine și pentru știință va fi să-l așez frumos în bibliotecă și să-l las acolo — pînă la Judecata de Apoi.

Noaptea, Pötsch nu mai știa cum ajunsese în pat, în schimb își amintea fără greș toate frazele lui Menzel, fiindcă i se roteau în cap ca un carusel. Mecanismul acela nu putea fi oprit. Lipsit de apărare, Pötsch trebuie să-l suporte, fie că voia, fie că nu, ca pe o durere fizică.

Capitolul 16
SCRISORI

Doar un bărbat și mai lipsit de scrupule decît Pötsch ar fi putut tulbura somnul adînc al lui Elke. Dimineața ea băgă de seamă schimbarea petrecută cu el și se neliniști. Abia se atingea de mîncare, era ursuz, aproape că nu se uita la copii și n-avea chef să povestească despre călătoria la Berlin. Dar principalul temei de îngrijorare i se păru a fi ochii lui, care nu plu-

teau în gol, încărcați de gînduri, ca adesea, ci oglindeau o anume neliniște. Nervozitate, o numi întîi Elke în sinea ei, mai tîrziu se hotărî : era teamă. Poate din pricina apropiatei lui apariții în public, la teatru ?

Miercuri, Pötsch fusese la Berlin. Noaptea spre joi o trăise ca torturat de febră, în următoarea izbuti să se smulgă din haosul de gînduri, care nu producea decît repetări la infinit. Se dădu jos din pat, citi încă o dată studiul și așternu pe hîrtie primele ciorne de scrisori. Vineri, Elke se îngrozi de soțul ei, care căpătase o înfățișare de ulceros și se purta ca un psihopat. Nu reacționa în nici un fel cînd i se vorbea, el însuși nu scotea un cuvînt, îndată ce veni de la școală se așeză la mașina de scris și, în afară de mari cantități de ceai tare, nu puse nimic în gură. Cînd Elke se deșteptă sîmbătă dimineața, el era încă (sau din nou) treaz. Fu gata duminică la prînz, mîncă în tăcere, apoi se culcă și dormi. Elke se duse cu copiii să înoate. La întoarcere, o surprinse cu rugămintea de a citi scrisorile compuse de el.

Camera lui de lucru fiind în curs de transformare, Pötsch stătea serile în odaia fratelui său, plecat să-și petreacă sfîrșitul de săptămînă la Berlin. Era încăperea cea mai mare, mai rece și mai întunecată a casei, fosta cameră de oaspeți, iar plușul ei verde nu-și pierduse mirosul de mucegai al spațiilor nelocuite. Ca să citească scrisorile, Elke trebui să aprindă lumina. Două din ele (deocamdată fără nici o formulă de adresare) începeau cu fraza : „Îmi permit să vă expediez studiul alăturat, în scopul unei eventuale publicări", însă în textul ce urma, unde se atrăgea mai întîi atenția asupra importanței

lui Max von Schwedenow, pentru ca apoi să se rezume în cîteva fraze stadiul nesatisfăcător al cercetărilor, apăreau unele deosebiri, de fapt neesențiale. În timp ce una din scrisori vorbea despre istoricul Schwedenow și valoarea lui pentru știință, cealaltă îl recomanda numai ca liric și romancier. Încheierea era la amîndouă aceeași : „Sînt convins că publicarea investigațiilor mele va fi în măsură să determine o intensificare a preocupărilor pe marginea acestui capitol al moștenirii culturale."

Prima scrisoare era destinată unui periodic cu profil istoric din Leipzig, cea de-a doua, revistei lunare de istoria literaturii din Berlin, iar a treia, comentă Pötsch, va fi păstrată în rezervă, pentru un caz de nevoie. N-o datase încă.

Elke se alarmă, presupunînd că fusese chemată ca să-și spună părerea în legătură cu cea de-a treia scrisoare. Se înșela însă. Hotărîrile lui Pötsch erau luate. Îi ceru sfatul numai în cîteva chestiuni de protocol. O întrebă pe Elke (care în privința aceasta era, firește, și mai puțin informată decît el) dacă existau anumite reguli pentru corespondența cu redacțiile. Dacă, de pildă, era necesar să te prezinți, indicîndu-ți profesia și vîrsta. Dacă se putea recurge la formule de adresare de genul neutru, aplicabile unor redactori necunoscuți, cărora, pe lîngă nume, nu le știi nici sexul. Dacă se cuvenea să saluți cu stimă, cu prietenie sau tovărășește și dacă trebuia sau nu să-ți complici semnătura cu un grațios „al dumneavoastră".

Elke păstră pentru sine aprecierea că, privite ca rod al unei munci de zile și nopți, cele trei scrisori se prezentau destul de jalnic și se puse cu bravură pe vorbit, fiindcă intuise foarte corect că nu sfatul, ci participarea ei era importantă pentru Pötsch. Sfîrșitul muțeniei lui Ernst o bucură atît de mult, încît descoperi chiar o poziție, pe care se prefăcu că o apără : stilul natural în scrisori. Pînă la urmă se închegă un adevărat dialog, care-i dădu posibilitatea să afle cum stăteau lucrurile între bărbatul ei și Menzel. Nu rosti cuvintele de ocară pe care le găsi pentru profesor, dar le ținu minte, întrucît era sigură că va mai avea cîndva nevoie de ele. Seara aceea rămase de neuitat pentru Elke, deoarece fu ultima dată cînd soțul ei reuși să se elibereze din capcana fixației asupra lui Schwedenow. Șezînd pe canapea, nu tocmai vesel, oricum însă cu împăcarea omului care și-a făcut datoria, asculta ceva despre copii, care, spre îngrijorarea lui Elke, dădeau semne de pubertate. „Într-adevăr ?" întrebă el uimit și socoti anii, prea repede trecuți, apoi își aminti pasaje din „Emil", unde era vorba despre netrăita fericire de părinte.

Răspunsurile la cele două scrisori nu se lăsară prea mult așteptate. Încă înainte să treacă valul de căldură, revistele trimiseră misive prietenești, care-i stricară lui Pötsch vacanța. Redacția literară îl informa că articolul său fusese supus spre avizare unei autorități în domeniu, domnului profesor Menzel, acesta apreciindu-l, pentru o serie de motive perfect întemeiate, ca inadecvat pentru publicare, iar istoricii luaseră aceeași decizie. Doar că din scrisoarea lor lipsea referirea la Menzel, fapt explicabil, pentru că acolo profesorul făcea oficial parte din colegiul de redacție.

O zi mai tîrziu, cea de-a treia scrisoare, datată și prevăzută cu anexa de rigoare, porni la drum, cu ștampila de expediere recomandată și urgentă, spre domnul Lepetit.

Capitolul 17

STEAUA NOROCOASĂ

Campania în jurul lui Schwedenow urma să fie inaugurată într-o duminică. Se tipăriseră și afișe pentru cel dintîi simpozion din seria „Scriitori uitați — readuși în actualitate". Vreme de două săptămîni, de pe turnulețele de afișaj ochii mari ai poetului uitat îi priviseră pe trecători de sus și cu severitate. Numele celui ce avea să prezideze manifestarea stătea scris cu litere groase, al referentului — cu caractere mai mici. La data cînd presa din capitală anunța evenimentul, iar profesorul se lăsa chestionat în interviuri radiodifuzate în legătură cu scopurile și conținutul conferinței, micul teatru vînduse toate biletele.

În ajun, așadar, sîmbătă, un automobil se îndrepta spre Schwedenow. Drumurile uscate nu ridicau dificultăți. Porțiunile nisipoase puteau fi lesne ocolite. Arșița, care dura de săptămîni, secase pînă și băltoacele din preajma lacului cu turbă. Aerul nu se mișca, astfel că vîrtejul de praf stîrnit de mașină se destrăma cu totul abia după cîteva minute.

Copiii lui Pötsch se jucau în uliță. Trebuiră să dea o informație doamnei multicolore de la volan.

— Unde stă domnul Pötsch ?

— Care ? Fritz sau Ernst ?

— Ernst.

— Amîndoi stau aici.

Sandalele cu tocuri înalte ale doamnei se dovediră o încălțăminte greșit aleasă pentru bolovanii de rîu, cu care era pietruită curtea. Poticnindu-se și alunecînd, iritată de cîinele, ce lătra cu furie, vizitatoarea ajunse în sfîrșit la ușă, unde putu reface verticalitatea planturoasei sale făpturi, redîndu-i astfel întreaga demnitate. Izbuti atît de bine, încît Elke, pomenindu-se deodată față în față cu ea, se simți minusculă.

Numele doamnei nu-i spuse nimic lui Elke și, fiindcă nu-și ascunse ignoranța, află chiar acolo, în ușă, unde se întîlnise doamna dr. Eggenfels cu bărbatul ei. La institut, de două ori, înțelegîndu-se pe loc atît de bine, încît se simțise datoare să nu-l ocolească, de vreme ce avusese drum pe aici, prin acest ținut minunat, care unei colaboratoare a profesorului Menzel trebuia să-i fie familiar, desigur, chiar fără să-l fi văzut vreodată, deoarece totul în jur, orice colțișor, ți-l evoca pe Schwedenow.

— Ernst, vino-ncoa, ai o vizită ! strigă Elke, încercînd să scurteze efuziunile doamnei, căci entuziasmul ce strălucea în ochii ei o punea în încurcătură. Din păcate, Ernst nu părea să-i fi auzit chemarea, ceea ce-i dădu musafirei suficient timp să se entuziasmeze de lărgimea și pardoseala roșie de cărămizi a bucătăriei, care îi deșteptau amintiri dintr-o adolescență ce nu fusese ușoară.

— Ei, dar pentru nimeni nu e ușor.

Întrucît era limpede că din această afirmație vor decurge unele explicații suplimentare, Elke luă mîna, pe care doamna o depusese pe brațul ei (probabil pentru a-și transmite și corporal

entuziasmul) și o trase după sine pe doamna Eggenfels, din nou mișcată de acest gest intim, în camera unde Buni stătea în fața televizorului, atît de captivată de o emisiune pentru copii, încît mîrîi primejdios, cînd doamna doctor încercă să-i dea bună ziua.

Fiind un sfîrșit de săptămînă, cînd Fritz, după obiceiul din ultimul timp, pleca întotdeauna de acasă, Pötsch lucra în odaia fratelui său. Elke se duse să-l aducă. Vizita neanunțată îl strămută atît de brusc din veacul anterior în prezent, încît rămase întrucîtva descumpănit. Era evident confuz și, drept răspuns la cuvintele însoțite de o strîngere de mînă prelungită dădea întruna din cap în loc să spună că da, se bucura și el, ca și vizitatoarea.

Ceea ce n-ar fi corespuns nicidecum adevărului, cu toate acestea situația se schimbă pentru Elke în clipa cînd își văzu bărbatul stînd astfel, stingherit, mînă în mînă cu asemenea feminitate impozantă. Nu se mai întoarse la treburile ei, se așeză și se strădui să-și sprijine soțul în încercarea de a afla ce dorea în fond doamna.

Dorea să viziteze vestigiile lui Schwedenow, ar fi spus cineva, care ar fi măsurat greutatea cuvintelor folosite după cantitatea lor. Căci ea vorbea fără încetare despre scriitor și locul lui de baștină și, cînd părăsea provizoriu tema, o făcea doar ca să amintească de întîlnirea ei cu Pötsch pe coridorul institutului și de aceea ce-i făgăduise ea atunci. Pötsch nu arătă că și-ar fi amintit și nu dădu curs nici tonului visător, introdus de ea ori de cîte ori readucea în discuție subiectul, deși în rest se ostenea realmente să fie amabil.

— Azi nu bem cafea ? întrebă Buni, cînd emisiunea ei de la televizor luă sfîrșit. O observă abia acum pe vizitatoare și se văzu îndată că nu-i place. Doamna era fardată și fuma. Bunicii nu-i trebuiau mai multe pricini de antipatie. Și-o manifestă, purtîndu-se ca un copil îmbufnat. Cine-i asta, voi ea să afle de la Elke, și dacă prăjitura ajunge pentru atîta omenire. Se plînse că miroase urît, nepronunțîndu-se asupra sursei mirosului incriminat : fumul de țigară, transpirația sau parfumul. Iar cînd doamna Eggenfels îi primi toate necuviințele cu același surîs drăgălaș, se decise pentru un atac direct la persoană :

— De ce îl deranjați pe băiatul meu cînd lucrează ?

— Ca să-i dau un sfat bun.

— Stricați orzul pe gîște.

În vreme ce doamna Eggenfels, mereu prietenoasă și răbdătoare, lua la cunoștință faptul că fiul (care asista cu chipul întunecat, neîndrăznind să-și reducă mama la tăcere) avusese dintotdeauna capul lui și nu se luase după sfaturile altora, Elke se duse la bucătărie, ca să pună de cafea. Pe cînd tăia prăjitura, apăru doamna doctor și întrebă dacă i se permite să ajute. I se permise să bată frișca și se dovedi îndemînatică. Dac-ar fi fost s-o crezi, se pricepea chiar să facă prăjituri și știa pe dinafară rețete care pentru Elke erau noi și le notă imediat. Dar cel mai bine, fără îndoială, se pricepea doamna doctor să vorbească, mereu emfatică și plină de un entuziasm, despre care niciodată n-ai fi putut spune cu certitudine, dacă se adresa problemei în discuție sau mai curînd ei însăși, care putea vorbi atît de dibaci și de repede cu

oricine despre orice — și cu Elke despre soțul ei, de care era atît, ah, atît de entuziasmată, încît ochii i se umplură de lacrimi pe punctul de a se revărsa, amenințînd să devasteze un machiaj sofisticat. Elke era fascinată de acești ochi mari, rotunzi, care (cafenii la culoare) dominau un chip cu linii prea rotunde și păreau că există numai ca să oglindească sentimentele ce o animau fără încetare pe această femeie. Era surprinzătoare rapiditatea cu care talazurile sufletului îi inundau ochii, pentru ca, absorbite în reflux, să dispară cu totul, astfel încît interlocutorul putea citi, de pildă, o trecere de la înduioșare la maliție mai deslușit în privirile decît în cuvintele ei.

În discuția din bucătărie, capul familiei fu lăudat în lipsă pentru energia și perseverența, de asemenea și pentru sîrguința sa — drept introducere, cum reieși ulterior. Căci după lauda cea mare se făcură auzite grijile foarte, foarte mari, ce o apăsau pe colega lui, doamna Eggenfels. Înrîurit de anume circumstanțe, poate în mare măsură datorită înclinațiilor proprii, Pötsch, cel astfel admirat, se izolase în munca lui, un solitar, aproape un individualist, riscînd să se înstrăineze de viață, să se îndepărteze în orice caz, și pe această cale, privat fiind de termeni de comparație, să se expună pericolului supraaprecierii. Persoana ocupată cu frișca era chinuită de aceste griji, atît de ușor de înlăturat prin integrarea într-un colectiv bun, care, așa cum în genere se știe, este mai înțelept decît orice individ, fie el cît de înțelept, care-și închină viața științei, în turnul său de fildeș.

Folosind noțiuni atît de circulate, precum colectivul și turnul de fildeș, doamna doctor izbutea să le înnobileze cu simțirea în așa fel încît ele își pierdeau orice nuanță de clișeu, părînd noi și neîntrebuințate. De altminteri, Elke era departe de a se formaliza din pricina unor cuvinte. Susceptibilitățile ei nu țineau de domeniul lingvistic. Nu era nici amuzată, ci mai curînd uimită de faptul că cineva poate acorda atîta însemnătate emoțiilor proprii, încît să le ofere în public, fără jenă. Se indignă : Cum îndrăznea această femeie să producă și să consume atîtea sentimente în legătură cu bărbatul ei, al lui Elke ?

— De ce-mi povestiți toate astea ?

— Pentru că părerea mea este că soțul dumneavoastră trebuie să lucreze la noi în institut.

— Nu e un lucru deja stabilit ?

— Da, rosti doamna Eggenfels simplu și scurt, însă pe un tot atît de plutitor, un ton cu puncte-puncte, încît suna ca un „Da, dar...". Prin ochii ei, de data asta uscați, treceau umbrele fricii, iar vocea i se frînse, cînd murmură : „Mă tem...", puse telul deoparte și se dădu mai aproape de Elke, tot mai aproape.

— Trebuie să mă ajutați, șopti ea. De dragul soțului dumneavoastră !

O împinse pe un scaun, luă și ea unul, se așeză în fața lui Elke, atît de aproape, încît genunchii li se atingeau. Cu glasul în surdină și un debit amețitor, îi vorbea acum de la femeie la femeie, transpirînd în același timp foarte tare. După un elogiu al modestiei lui Pötsch, fu vorba insistent despre teamă și frică. Firește, nu de Pötsch se temea, ci pentru el, pentru soarta lui îi era frică. Tendința de a se supraaprecia, pomenită mai înainte, felul lui

nerezonabil, lipsa de suplețe, ele îl puneau în pericol:

— Înțelegeți ?

Elke nu înțelegea și i se comunică, tot în șoaptă, cît de gravă era situația, atît de gravă, încît strivea ca un bolovan inima doamnei Eggenfels. Și anume : Profesorul Menzel scrisese o carte, iar soțul lui Elke redactase un studiu pe aceeași temă. Doamna Eggenfels nu-l citise, știa însă că profesorul îl privește ca pe un contraproiect, o mănușă aruncată operei sale. Acesta era, la urma urmei, un drept al cavalerului singuratic și întreaga afacere se putea clarifica printr-un duel științific. Locul cel mai nimerit ar fi fost institutul lui Menzel, cu pleiada de specialiști și cu atmosfera lui discretă.

— O ceartă în familie, șopti doamna Eggenfels, o rezolvi între patru pereți, nu ieși cu ea în stradă.

— Vă gîndiți la reviste ? Nu-l publică.

— Se uită ! promise vizitatoarea, dovedind că fața ei putea exprima și generozitate. Se uită și amenințarea soțului dumneavoastră că ar intenționa să-și tipărească studiul peste hotare, deși...

Din păcate, Elke nu mai află vreodată partea a doua a frazei, deoarece doamna doctor fu întreruptă și ulterior nu mai avu prilejul s-o ducă la bun sfîrșit. Cu totală lipsă de respect, Buni țipă după cafea, curmînd astfel desfășurările retorice ale doamnei Eggenfels. Întrucît pe micul ecran urma să apară curînd pădurarul Kiekbusch, pînă atunci cafeaua trebuia băută.

— Da, da, îndată ! strigă Elke, se desprinse de musafiră și începu să dea zor. Cu sprijinul neprecupețit al doamnei doctor, în cîteva minute se și așezaseră în jurul mesei, Buni supărăcioasă și încălcînd toate regulile de bună creștere, Pötsch prost dispus, iar doamna Eggenfels entuziasmată de plăcuta reuniune de familie, pe care se socoti datoare s-o întrețină cu vorbăria ei veselă. Elke nu era atît de liniștită cum părea. Ca să-și combată supărarea, își propusese să rîdă în forul ei interior de doamna Eggenfels. Cunoscînd acum mobilul vizitatoarei, putea să guste comicul eforturilor depuse de aceasta, pentru a reînnoda firul rupt.

Astfel gîndi, dar se înșelă. Nu izbuti să se amuze, cu toate că vorbitoarea făcea într-adevăr eforturi considerabile. Nu putu nici măcar să admire performanțele actoricești ce i se ofereau. Întreaga reprezentație o revoltă tot mai mult. După ce, pornind de la florile pictate pe cești, abila oratoare trecuse la cele din grădină și din cimitir, ca să ajungă mai întîi la mormîntul nedescoperit al lui Schwedenow și apoi, ca din întîmplare, la conferința de a doua zi, manifestînd o emoție profundă în fața acestei încununări a unor ani de studiu, Elke scurtă procedura, explicînd :

— Cred că doamna Eggenfels vrea să te prevină să nu spui mîine mai mult decît se poate citi în cartea lui Menzel.

În mod surprinzător, doamna Eggenfels nu-i luă deloc în nume de rău imixtiunea. Dimpotrivă, întoarse către Elke un surîs luminat de recunoștință, rectificînd :

— Nu să previn, doar să dau un sfat.

Pötsch voi să expună și el un punct de vedere, dar deocamdată nu reuși, deoarece fu necesar să asculte încă o dată, că nu era cel dintîi,

pe care ea îl sfătuia de bine. Anumiţi colegi tineri, care într-o primă fază încercaseră să treacă, aşa cum se zice, cu capul prin zid, veniseră pe urmă la ea ca să-i mulţumească pentru pre- şi clarvedere şi pentru răbdare. Unul dintre ei inventase porecla sub care era cunoscută în institut şi în afara lui, o exagerare, bineînţeles, şi ea rîsese în hohote cînd auzise pentru prima oară cum e numită, însă recunoştinţa celui ce o botezase astfel era mai presus de orice îndoială. Iar porecla iat-o : steaua norocoasă a institutului.

— Încă cinci minute, zise Buni. Adică atîta timp mai avea, pînă începea emisiunea cu pădurarul.

— Din partea profesorului Menzel aţi venit aici ? întrebă Pötsch, cînd i se îngădui în sfîrşit să ia cuvîntul.

De astă dată, ochii doamnei Eggenfels avură ocazia să demonstreze că pot radia demnitate.

— Cine se va încumeta, scumpe colega, să delimiteze sarcina de serviciu şi chemarea lăuntrică, atunci cînd datoria şi menirea sînt una ?

Pentru a prelungi ecoul cuvintelor ei, tăcu puţin, dar Elke îi strică această pauză de efect :

— Cred că nu poţi spune decît ceea ce gîndeşti.

— E în joc viitorul soţului dumneavoastră ! o imploră doamna Eggenfels.

— Da' de unde ! făcu Elke, turnă ultimul rest de cafea şi renunţă să lămurească musafirei semnificaţia gestului ei de refuz. Tu ce ai de spus ? întrebă ea apoi, dar nu mai primi vreun răspuns. Căci Pötsch nu mai lua parte la discuţie. Îngreunate de gînduri, privirile lui se

pierduseră undeva, în gol. Se ridică brusc, mormăi ceva despre lucru şi răsfoit şi plecă.

Buni deschise televizorul. Elke începu să adune de pe masă. Doamna Eggenfels se grăbi s-o ajute. În bucătărie întrebă dacă studiul urma într-adevăr să fie tipărit la Hamburg, iar după răspunsul Elkei chipul ei deveni o expresie a durerii. Ce-ar zice Pötsch, voi ea să ştie, dacă soţia lui ar dărui unor vecini duşmănoşi mîncarea pregătită pentru el ? Nu luă notă de protestul Elkei, cum că personal se înţelege bine cu toţi vecinii, preciză că ea are cugetul împăcat şi că-şi încheiase misiunea, luă o atitudine mîndră, păru că vrea să plece, totuşi nu plecă imediat, deoarece consideră necesar să mai strîngă încă o dată mîna lui Pötsch.

— Vă rog, fiţi rezonabil mîine, stărui ea, cînd Pötsch fu din nou adus în faţa ei. M-aş bucura să-i pot transmite profesorului Menzel ceva pozitiv.

— Am făcut o descoperire, spuse Pötsch, o urmă nouă, un unchi din Pomerania. Îi puteţi transmite : Curînd voi avea dovada.

Din nepătrunse adîncuri urcă la suprafaţă suspinul scos de doamna dr. Eggenfels. Apoi îşi rosti alocuţiunea de bun-rămas. Ea care, după cum aflară acum gazdele, îşi începuse existenţa ca orfană în subsoluri, pentru a deveni în cursul unei vieţi vijelioase, marcate de multe surpări sufleteşti, cercetătoare cu trei lucrări publicate, deloc lipsite de importanţă, era ameninţată, fiind vorba de viitorul unui tînăr om de ştiinţă, atît de dotat, să cadă victimă emoţiilor ei, chiar acolo, la uşă — ceea ce nu se mulţumi numai să afirme, ci o şi indică, nelăsînd nici o posibi-

litate de confuzie, cu ajutorul degetelor, care masau panicate locul unde, sub carne și grăsime, presupunea ea că i s-ar afla inima. Vinovată de starea ei îngrijorătoare era bineînțeles tendința lui Pötsch de a se supraaprecia, pe care la despărțire nu pregetă s-o numească fermitate și să-i dăruie o privire tristă :

— Ce atitudine nobilă, exclamă ea, se irosește aici, în beneficiul unei cauze lipsite de noblețe !

Atunci se petrecu inevitabilul : lichidul din ochi i se revărsă. Din fericire totuși, lacrimile nu pricinuiră un dezastru prea mare, căci o batistuță tivită cu dantelă se găsea la îndemînă.

Seara, Pötsch nu scoase nici un cuvînt despre vizita doamnei Eggenfels, iar cînd Elke încercă să-i relateze discuția din bucătărie, nu-i veni decît ideea că musafira se asemăna în unele privințe cu Madame de Staël, despre care el știa multe, pentru că Schwedenow avusese prilejul s-o întîlnească. Baticul viu colorat, în care-și strînsese părul negru, îi amintea de turbanul purtat de Staël în celebrul tablou al lui Gerard. La ambele femei, ochii căprui însuflețeau un chip lipsit de frumusețe. Principala lor calitate era harul vorbirii. Singura deosebire consta în faptul că discursul uneia era de tip celebral, al celeilalte, dimpotrivă, sentimental.

— Mai curînd m-ar interesa, îl opri Elke, dacă mîine ai de gînd să-i urmezi sfaturile.

— Referatul meu e gata de mult.

— Orice vei face, spuse Elke, eu sînt de acord, voiam s-o știi. Nu țin să am un bărbat erou sau unul cu titlul de doctor.

Capitolul 18

FURTUNA

A doua zi, duminică, profesorul Menzel și Ernst Pötsch s-au văzut pentru ultima oară. Cunoștința lor, care în alte condiții ar fi putut deveni o prietenie, luă sfîrșit cu puține cuvinte, în schimb cu tunete și fulgere.

— A fost un teatru, ieri, la teatru, zise Bratke luni de dimineața, comentînd cazul în institut. Tragedie numai pentru inițiați, cu un cadavru invizibil. Principele își poate recăpăta buna-dispoziție : a zvîrlit cît colo cuiul, pe care singur și-l bătuse în pantof. Sărmanul cui !

Era ziua cînd, într-o atmosferă sufocantă, canicula se pregătea să-și ia rămas-bun. Soarele, pe care lumea îl ura de săptămîni, privea ca prin văluri. Încă din zori, vîntul ce adia dinspre sud aduse o căldură umedă. Pînă și copiii dormiseră prost. Doar Elke fu limpede și vioaie de cum deschise ochii. Oricine găsea de cuviință să se văicărească, auzea de la ea :

— Se obișnuiește omul cu toate.

Fritz nu putuse rămîne insensibil la rugămintea de a-și duce fratele și cumnata cu mașina la Berlin. De curînd era posesorul unui automobil vechi, cu care-și făcea călătoriile la sfîrșit de săptămînă. Plecase și de astă dată vineri după masă, dar se întoarse duminică la prînz. Își rezervase cu săptămîni înainte două bilete pentru conferința fratelui său, iar la întrebarea mirată a lui Elke : „Două ?", se mulțumise să zîmbească nătîng. În mașina lui huruia și era curent. Călătorii nu transpirau, dar se înțelegeau numai prin semne și țipete.

La teatru, Fritz fu mai emoționat decît fratele său. Alergă în căutarea persoanei, pe care o anunțase drept însoțitoarea lui, uitînd să-i ureze succes lui Pötsch. Acesta nici nu băgă de seamă. Avea alte probleme, întîi de toate pe aceea de a pătrunde în teatru. Fiind refuzat la intrare pentru că nu avea bilet, nu izbuti să spună : „Eu sînt referentul !" Elke trebui să clarifice situația, iar el se crispă, deoarece ea nu vorbise în șoaptă, ci cu voce normală, astfel încît cei din imediata apropiere auziseră și se întorseseră să-l privească. Elke se interesă și de ușa de acces spre scenă, apoi însă îi respectă dorința și îl lasă singur. Pötsch nu voia ca soția lui să asiste la întîlnirea cu Menzel, pe care și-o imagina glacială.

Ei bine, se înșelase încă o dată în privința profesorului. Aerul său de superioritate nu-l surprinse, în schimb nu se așteptase nicidecum la tonul cordial, pe care Menzel se pricepu să și-l compună, cînd îl prezentă celor din culise. Voi să știe ce cotă atinsese emoția lui Pötsch, îi oferi coniac și nu uită să-l întrebe de prezumtiva stră-stră-stră-nepoată a poetului celebrat.

Alcoolul i se duse lui Pötsch direct la cap. Căldura, încă mai apăsătoare în spațiul strîmt din culise decît pe stradă, îi uscă gura, în vreme ce sudoarea îi țîșnea prin toți porii. Nu fu în stare să urmărească discuția despre iluminarea scenei, manevrarea cortinei și proiecția din final. Din cînd în cînd, aproba absent propunerile profesorului. Într-un tîrziu, personalul din teatru se făcu nevăzut. Timp de cîteva minute, rămaseră singuri.

— Nu e nevoie să-mi spui în ce stare te afli, zise Menzel, tamponîndu-și meticulos fața cu o batistă. Într-o privință, de altfel, întîmpin acum aceeași dificultate ca și tine : Mi se cere — așa cum și ție ți se cere — să creez aparența unei armonii perfecte cu adversarul meu (ceea ce, la urma urmei, e o necesitate cotidiană, începînd cu căsnicia și terminînd cu afacerile de stat). În rest, firește, situația ta e cu mult mai proastă. După ce ostilitățile subterane s-au consumat în defavoarea ta, ai de hotărît dacă vrei să mă ataci public sau nu. O hotărîre ca asta nu se ia ușor. Dacă mi-ai cere sfatul, ți-aș spune : Abandonează, n-ai decît de pierdut. Săracii cu duhul de acolo, din sală, oricum nu te vor înțelege. Dar atunci între noi totul s-a sfîrșit. Sigur că ești furios pe mine. Am fost foarte dur, trebuia să fiu. Nu-ți vreau răul, însă, în ce mă privește, miza acestui joc e mare, e imensă. Pentru tine e vorba de o fantomă, pe care, așa cum te cunosc, o numești adevăr. Pentru mine e vorba de mult mai mult : a fi sau a nu fi, în știință și în posteritate. Asigurîndu-i lui Schwedenow un loc de onoare în istoria istoriografiei, mi-am cucerit și eu unul. Am cheltuit ani din viață, între timp am încărunțit, iar acum vii tu din satul tău și (îmi dau seama : cu cele mai pure intenții) nimicești totul. Trebuie să-ți fie clar că, indiferent cu ce mijloace, am să te împiedic s-o faci.

Ultimele cuvinte profesorul le rostise foarte repede, fiindcă fuseseră chemați prin semne. Cortina se ridicase. Trebuiau să intre în scenă.

Față în față cu sala, în primele minute, Pötsch fu doar pe jumătate conștient de sine. Își simțea tremurul mîinilor, umezeala cămășii lipite

de spate, dar introducerea lui Menzel nu-i ajunse la ureche și nici de primele fraze din propria lui conferință nu-și putu aminti mai tîrziu. Cel dintîi lucru pe care-l observă, fu că citea foarte tare. Apoi, că citea corect și nu prea repede, ceea ce-l liniști treptat, astfel încît, de la o vreme, îndrăzni să ridice din cînd în cînd privirea. Din întuneric începură să se desprindă chipuri. Zări batiste, ce ștergeau frunți ude de transpirație. Atenția, exprimată prin tăcerea ascultătorilor săi, îi făcu bine.

Pentru că lectura referatului se derula mecanic, el avu posibilitatea să se gîndească paralel la alte lucruri — și anume atît de clar și de precis cum nu-i mai fu dat nicicînd după aceea. Înțelese subit de ce încercase profesorul să pună piedici cercetărilor sale : Dacă afirmațiile lui Pötsch se adevereau, cartea lui Menzel era depășită de studiul său nu numai sub raport informațional ; ea lăsa mult de dorit și în ceea ce privește analiza și evaluarea faptelor, dacă mitul unei existențe eroice, exemplare, era pulverizat.

Pötsch fu surprins să constate că acest gînd, care, presupunea el, nu-i trecuse niciodată prin minte, trebuie să fi germinat undeva, în profunzimile conștiinței sale, căci în referatul, pe care îl debita monoton chiar atunci, i se puteau seziza reverberațiile. Se citea printre rînduri descifrarea minciunii privitoare la sfîrșitul lui Schwedenow și, fără vreo referire nominală la Menzel, se puneau sub semnul întrebării unele opinii ale profesorului. Era, poate, primul pas către o poziție deschisă. Pötsch nu l-ar fi îndrăznit însă nicicum pe al doilea. El nu dorea să-l contrazică pe Menzel, ci să-l convingă. Iar

dovada ultimă continua să-i lipsească. Și, din acele clipe, începu să viseze la ea.

Abia cînd glasul lui Menzel îl rechemă la realitate, știu că-și citise referatul pînă la capăt, era eliberat. Menzel, firește, nu se putu reține și-i plasă încă o lovitură, însă, corect ca de obicei, nu pronunță nici un nume. De aceea, în afară de Pötsch, doar cîțiva inițiați știură cine erau acele minți mărginite, acei fetișiști ai detaliului, care, obiectiv vorbind, îl aruncau pe Schwedenow în ghearele reacțiunii — ceea ce totuși, după părerea lui Menzel, era o întreprindere ratată, deoarece, datorită lucrării sale „Un iacobin din marca Brandenburg“, istoricul și scriitorul progresist avea să ocupe în curînd un loc de nezdruncinat în tradițiile culturii socialiste.

După asemenea acorduri grave se cuvenea să urmeze intonațiile vesele, Menzel datora asta reputației sale și publicul îl răsplăti cu hohote de rîs încă de la remarca hazlie cu cantitatea de transpirație vărsată în sală, care se putea măsura în litri. Iar la gluma finală, însuși cerul îi veni în ajutor. Printr-un racord îndrăzneț, profesorul tocmai își exprimase speranța că Schwedenow va ieși din conul de umbră al istoriei, dar că în schimb puțină umbră va coborî și peste cei sufocați de caniculă, cînd afară se dezlănțui realmente o furtună violentă și zgomotoasă. Fu ovaționat, de parcă ar fi organizat personal descărcările atmosferice. Primind aplauzele, Menzel nu uită să sublinieze acordul deplin dintre el și referent.

Elke stătea la garderobă cu Fritz și însoțitoarea lui. Trecuse de surpriza care îl aștepta pe Pötsch. El o zări pe doamna Unverloren abia

în clipa cînd ea se agăță roșind de brațul lui Fritz și-și ceru iertare pentru tot acel mister.

— Ah, așa deci, voi doi..., pricepu în sfîrșit Pötsch și voi să înjghebe un soi de felicitare, dar profesorul Menzel păși între ei și, așezînd prietenește brațul pe umerii lui Pötsch, ceru îngăduința de a răpi pentru cîteva minute pe vedeta serii, imperios solicitată de fotoreporteri.

Cu toate că aceasta era o exagerare, trebuie să recunoaștem că un fotograf exista totuși, invitat de Menzel din ajun, în scopul de a sprijini popularizarea lui Schwedenow. Profesorul fusese deja imortalizat pe peliculă, acum veneau la rînd maestrul și discipolul, cînd pe scenă, cînd jos, în fața ei, serioși, zîmbitori, absorbiți în discuții amicale cu ascultătorii. Încet-încet se umplură două filme. Fotografiile acelea Pötsch nu le văzu niciodată.

Unul din ascultătorii, cu care Pötsch trebui să mimeze o discuție amicală, fu lunganul de Brattke. El însă nu mimă, ci vorbi de-adevăratelea, și anume cu un chip atît de posac, încît fu admonestat de către fotograf.

— Dacă aș fi lipsit de conștiință, spunea Brattke, aplecat deasupra lui Pötsch, m-aș putea lăuda că am participat la un proces educativ, ale cărui rezultate dumneata ni le demonstrezi astăzi. Fiindcă nu sînt, voi trage două învățăminte din toată întîmplarea. Prima concluzie este : Nu-l învăța să aibă atitudine critică pe unul care n-o poate păstra pentru sine, iar a doua : Victoria morală și sinuciderea sînt aproape sinonime. Acum, cînd îmi iau rămas-bun, îți pot spune că aș fi preferat să nu fie nevoie s-o fac, însă pe dumneata te sfătuiesc să te bucuri de deznodămînt. N-ai fi devenit

niciodată un scrib prea plecat și folositor, ca Sleidan, de pildă. Cînd Carol al V-lea (spiritual, cum sînt șefii cîteodată) îl numea pe Sleidan mincinosul lui personal, acela nici nu se gîndea să-l contrazică. Ba mă tem că se și mîndrea.

Profesorul Menzel nu se osteni să țină un discurs atît de lung la despărțire, dar cel puțin obrazul lui nu era posac, ci exprima simpatie, cînd spuse :

— Iartă-mă că n-am să-ți enumăr erorile de fond, care abundă în studiul tău. S-ar putea să mă ocup de ele cîndva, într-o critică severă, la care evident voi fi constrîns, în cazul cînd intenționezi să publici. Mi-ai da o dovadă de prietenie dacă m-ai putea înțelege. Întoarce-te sănătos în satul tău și rămîi cu bine !

Elke aștepta afară, în stradă. Furtuna trecuse. Aerul era umed și răcoros. Fritz trase mașina aproape, împroșcînd apa din băltoace. Elke fu de părere că bărbatului ei i-ar prinde bine să bea ceva tare, dar Pötsch voia acasă. Și doamna Unverloren se simțea foarte obosită.

Ajungînd în fața casei lor, Fritz opri motorul.

— Noi doi, cuvîntă el solemn, cu o pronunție aproape literară și, pentru a lămuri cine era cea de-a doua persoană, la care se referea, privi spre doamna Unverloren, care-și strecurase brațul sub al lui, frecîndu-și încurcată obrazul de mîneca jachetei, noi doi mai avem ceva să vă spunem.

— Felicitări ! se grăbi Elke.

— Mulțumesc, însă mai e ceva. Treaba cu transformarea bucătăriei nu mai are rost. De tractorul ăla, știți, m-am cam săturat. Mă angajez la taxiuri. Adică plec la Berlin, mă mut la ea. Vă fac cumva greutăți ?

— Nu, deloc, îl asigură Elke, iar bărbatul ei găsi fără întîrziere citatul trebuincios. Era din „Veșteda cunună de primăvară“ a lui Schwedenow și suna astfel : „O Doamne, ce divin se-mbină orice lucru într-un tot !“ Apoi, în afară de cuvintele de salut, nu mai avu nimic de zis pînă în zorii zilei următoare, întîi fiindcă automobilul porni iar la drum, făcînd mult zgomot, apoi fiindcă pe Elke o fură somnul îndată ce puse capul pe pernă.

Abia după gustarea de dimineață, zăbovind încă o vreme lîngă Elke, în bucătărie, lăsă să se înțeleagă cu ce se îndeletnicise toată noaptea trecută. La întrebarea lui Elke cu privire la planurile lui de viitor, el răspunse după cum urmează :

— Erorile de fond, de care vorbește profesorul, trebuie să le depistez cît mai curînd posibil. Voi avea grijă să-i telegrafiez lui Lepetit și să-i comunic corecturile necesare. Am să încep imediat o verificare suplimentară a tuturor datelor și evenimentelor. Și la relațiile de rudenie, care sînt foarte încurcate, mi-au putut scăpa greșeli. Bătrînul von Massow, colonelul în retragere, s-a însurat de patru ori și toate nevestele au avut surori și frați, de aceea Schwedenow a fost dăruit cu sumedenie de unchi și mătuși. Nu-i chiar așa de simplu să faci ordine și să-i pui la locul lor, în primul rînd pentru că unele mătuși din partea mamei s-au măritat cu unchi din partea tatei (purtînd deci și ele numele de Massow), apoi, culmea ghinionului, cea de-a doua nevastă, mama lui Max, a fost și născută, și măritată von Massow — fiind, reține te rog, soră cu ministrul justiției din Prusia, al cărui rol în biografia lui Schwedenow e încă necunoscut, dar probabil important. În jurnalele din prima perioadă, el amintește de un unchi, care-l îndeamnă să studieze jurisprudența. Figurează ca „unchiul din Stolp“, probabil după orașul din Pomerania. Dacă viitorul ministru al justiției provine din localitatea respectivă ,ar trebui să-i caut corespondența. Poate în arhivele de stat ale Prusiei ?

Atît de lung și mai lung încă fu răspunsul lui Pötsch, dimineața, în bucătărie, la întrebarea lui Elke în legătură cu viitorul lui. Seara ea încercă să abordeze iarăși subiectul — și află noi amănunte despre ministru. Atunci se dădu bătută. Îi era limpede că în mintea bărbatului ei se repeta la nesfîrșit un singur gînd : „Trebuie să-i dovedesc, trebuie să-i dovedesc.“

Capitolul 19

PACEA UNUI CIMITIR

Cîteva zile mai tîrziu, doamna Seegebrecht preda la Schwedenow o scrisoare sosită din șesul nisipos al Lüneburgului. Ea avea următorul cuprins :

Mult stimate domnule Pötsch,

Pentru faptul că abia astăzi confirm primirea studiului dumneavoastră, „În căutarea unui mormînt“, mă scuză lipsa de timp, pricinuită de editarea unei opere de mare întindere (20 coli), dar asupra caracterului amintitei opere v-am lăsat vreme prea îndelungată în neștiință și în privința aceasta nu poate exista vreo scuză. Vă cer, așadar, iertare pentru prima negli-

jență, pe a doua încerc s-o repar prin scrisoarea de față.

Volumul „Restaurația în Germania“ s-a născut din convingerea că politica Europei în zilele noastre trebuie susținută de pilonii : securitate, echilibru și pace. Mergînd pe firul tradiției unui asemenea umanism politic, m-am oprit la forțele care au guvernat destinul Germaniei în cea mai lungă perioadă de pace din veacul al XIX-lea : așa-numita restaurație, cînd, după aproape trei decenii de conflicte sîngeroase, stîrnite de Revoluția franceză și Napoleon, ordinea a fost restabilită. Este limpede oricui că situația Europei de la acea dată seamănă în multe privințe cu a noastră după războaiele lui Hitler, însă puțini se încumetă să admită că, atunci ca și acum, singura salvare posibilă a fost și rămîne un conservatorism sănătos. Atunci au existat aceste forțe care, dincolo de revoluție și de naționalismul apărut ca o consecință a ei, au păstrat neatinsă ideea vechii Europe. Ele pot fi concentrate într-un nume : Metternich. Blazonul lui ar trebui să fie astăzi al nostru. A-l curăța de noroiul sub care l-au îngropat istoricii vreme de un secol și jumătate — iată unul din scopurile cărții mele. Epoca Biedermeier, un timp spre care noi, fiii prezentului, ne întoarcem cu nostalgie, un timp al echilibrului și liniștii, a fost opera lui. Grandoarea sa a ajuns pînă la noi deformată prin prisma naționalismului germano-prusac, ca și a credinței superstițioase în progres. Întrucît primul s-a compromis prin războiul lui Hitler, iar cea din urmă prin spectrul morții atomice și dezastrul poluării, abia acum sîntem iarăși în măsură

să ne dăm seama de importanța acestui adevărat prinț al păcii.

Atît despre cartea mea, în rest mă voi referi la studiul dumneavoastră care, doresc s-o spun încă de la început, merită tot respectul. Nu numai că l-am citit cu interes, am fost pur și simplu captivat și, pornind de la o cunoaștere aprofundată a epocii, vă pot încredința că, deși ultimele probe vă lipsesc, nu există nici un temei de îndoială în legătură cu rezultatele cercetării dumneavoastră. De azi înainte, oriunde va apărea numele lui Max von Schwedenow, vom ști, datorită contribuției dumneavoastră vrednice de stimă, că el și Maximilian von Massow sînt una și aceeași persoană. Îngăduiți-mi să fiu cel dintîi care vă felicită.

Deci, dacă am de imputat ceva acestei lucrări, nu de lipsa de informații este vorba, ci de poziția pe care o adoptați față de ele. Privirea dumneavoastră, de regulă atît de pătrunzătoare, se lasă întunecată de prejudecăți (în mod inevitabil, aș adăuga, ținînd seama de situația în care vă aflați), ceea ce reiese uneori chiar din opțiunea pentru anumiți termeni (de pildă, din aceea că numiți pacea internă a Germaniei „pacea unui cimitir“) și în general din interpretarea faptelor. Astfel, conferința de la Karlsbad reprezintă pentru dumneavoastră un „apogeu al oprimării spirituale“ și deschide o „eră sumbră“. Bunule domn Pötsch, cît mă îndurerați ! Nu pentru că avem păreri diferite, ci fiindcă nu faceți decît să repetați, silabă cu silabă, ce v-au dictat niște istorici care și-au colorat teoriile în alb-negru, roșu-alb-negru și roșu, uitînd cu desăvîrșire împotriva cui se îndrepta ceea ce dumneavoastră intitulați „despotism“ : a

huliganilor naţionalişti care, dacă nu li s-ar fi ridicat bariere în cale, ar fi putut deveni despoţi autentici, deoarece agitau o dogmă, pe care intenţionau s-o impună tuturor. Privite astfel, oricît de paradoxal ar părea, hotărîrile cenzurii de la Karlsbad au adus un aport esenţial la apărarea libertăţii de spirit, iar un Schwedenow—Massow, care s-a ostenit să transpună în realitate acele decizii, n-a comis, după cum opinaţi dumneavoastră, o trădare a nobilelor sale idealuri, ci abia la vîrsta maturităţii le-a descoperit şi, prin aceasta, ar fi binemeritat un loc de cinste în cartea mea. Condiţia ar fi însă un punct de vedere mai liber de prejudecăţi decît îl aveţi — sau, mai bine zis : îl puteţi avea — dumneavoastră.

Vă restitui deci merituoasa lucrare, însoţind-o cu expresia celui mai sincer regret, fără a vă propune s-o revedeţi în sensul sugerat de mine. Căci n-aţi reuşi, nici dacă aţi vrea. Sînteţi prea prins în mrejele unei credinţe în progres, pe care eu n-o împărtăşesc, dar mă străduiesc s-o stimez.

Cu respectuoase salutări,
al dumneavoastră Alfons Lepetit

Capitolul 20
CĂRĂMIZI

În primăvară, cînd soarele începe să-i ispitească pe orăşeni la iarbă verde, sau toamna, cînd se adună ciupercile, pe drumul dintre Liepros şi Schwedenow se întîmplă să se abată şi străini, umblînd pe jos ori cu maşina. La răspîntia, despre care ei habar n-au că se

cheamă Trei Ulmi, atenţia le e atrasă de un bărbat, care-şi face de lucru pe un deal împădurit, pe panta coborîtoare spre lunca Spreei, în pămîntul străbătut de o reţea de rădăcini. În vreme ce localnicii, deprinşi să-l vadă acolo, îl salută în trecere cu o fluturare de mînă de pe motociclete şi tractoare, pe drumeţii şi bicicliştii veniţi de la Berlin sau Frankfurt curiozitatea îi îndeamnă să urce costişa, fiindcă nu pot pricepe ce are de săpat şi scormonit un om în pădure, aşa, singur cu sine. Unul din doi rosteşte negreşit o glumă despre căutatul de comori, stînd pe ridicătura de pămînt înălţată de bărbatul ce trudeşte din greu, năduşind, ca să facă loc în jurul zidurilor de fundaţie ale unei case şi continuă să sape, fără a se lăsa tulburat de privitori. Cînd hîrleţul i se loveşte de ceva tare, îl pune alături, rîcîie în ţărînă cu mîinile goale şi scoate grijuliu piatra. Bolovanii îi azvîrle în pădure cu nepăsare, cărămizile însă, fie ele şi sparte, le curăţă aproape cu gingăşie, le cercetează pe toate părţile şi le clădeşte stivă. Dacă i se dă bună ziua, răspunde scurt dar prietenos, e gata să ofere lămuriri celor ce-i cer ajutor ca să se orienteze pe teren, dar nu se lasă atras în discuţii care l-ar putea reţine din munca lui.

Are ceva de fiinţă hăituită : în mişcări, ca şi în ochii, parcă scufundaţi în obrazul neras, îi spun călătorii birtaşului din Liepros, întrebîndu-l despre cel ce sapă în pădure. Birtaşul înţelege, dă din cap şi îi asigură că omul, un fost profesor, acum tractorist, nu e defel periculos : ce-i drept, o parte din judecată şi-a stricat-o cu învăţătura, însă cealaltă, care-i trebuie ca să-şi ducă viaţa de toate zilele şi să mun-

cească, i-a rămas neatinsă și, pentru că are o nevastă înțeleaptă, care nu-l lasă să uite de mîncare și băutură ba i le și aduce de acasă, cînd el muncește pe coclauri sîmbăta și duminica, nu sînt motive de îngrijorare pentru soarta lui. La întrebarea ce caută bărbatul acela cu atîta cazna, birtașul ridică numai din umeri. Asta n-o știe nici el, nici clienții de prin partea locului, care de mult au renunțat să-și mai bată capul cu asemenea ghicitoare.

Doar un domn Brattke de la I.C.I.S.M.I. din Berlin, uneori oaspete la Schwedenow, deține secretul și se grăbește să-l dezvăluie celor interesați, în speranța că, făcînd cîndva o plimbare la Trei Ulmi, îl vor bucura puțin pe Pötsch cu o observație avizată, în care cel mai bine ar fi să-l includă și pe unchiul din Stolp, punctul de plecare al cercetărilor lui actuale.

Julius Eberhard Wilhelm Ernst von Massow s-a numit personajul, venea din Stolp, Pomerania, a devenit ministru al justiției la Berlin și, dacă ipotezele lui Pötsch se confirmă, el este, dintre numeroșii unchi ai lui Max, acela care apare în jurnalele poetului. În scrisorile sale, descoperite de Pötsch după îndelungate căutări într-un almanah vechi din Stolp, e de două ori citat un nepot Maximilian, care, spre groaza întregii familii, se încăpățînează s-o facă pe scriitorul, trăiește în pădure ca un sălbatic și s-a scrîntit de inimă rea, fiind respins de o burgheză, pe care o dorește. Nu se menționează localitatea, în schimb se relatează un zvon hazliu, care circulă printre rude : în sărăcăciosul lui adăpost, bolnavul de dragoste ar fi zgîriat numele adoratei în cărămizile din pereți.

Acum, Pötsch caută încrîncenat una din cărămizile care ar demonstra fără putință de tăgadă identitatea dintre Max von Schwedenow și Maximilian von Massow. Știe bine că la Trei Ulmi șansele de succes sînt foarte mici. Acolo nu se mai află decît puținele cărămizi nerecuperate la demolare. Majoritatea au fost, după cum se știe, transportate și folosite în sat. Pötsch a reperat deja casele, magaziile și grajdurile, care s-ar putea să fi înghițit acele cărămizi. La iarnă, cînd va trebui să se lase de săpat, le va inspecta pe rînd. Apoi, astăzi se dărîmă ba ici, ba colo, grajduri rămase fără vite. Cine nu-l găsește pe Pötsch sîmbăta și duminica la Trei Ulmi, îl poate căuta la groapa de gunoi dintre Liepros și Trebatsch. Răscolind în moloz, își visează triumful — în mînă cu cărămida, în care a fost scrijelit, acum o sută șaptezeci de ani, numele Dorettei, va intra la Menzel în Orcus și-i va spune :

— Priviți, domnule profesor, aveți aici dovada !

FEDEZEEN

1

Drumul pînă la bunicul era lung, obositor și adesea nu lipsit de primejdii, biscuiții din cutia de tablă aveau iz de mucegai, iar umbrele serii în casa mare și veche, unde locuia el cu chirie, mă umpleau de neliniște. Totuși îmi plăcea să mă duc la el, ca să-i ascult povestea cu iazurile fermecate.

Întotdeauna cînd ajungeam, îl găseam așezat la fereastră, lîngă mașina de cusut, cu privirea pironită pe calcanul clădirii de dincolo de curtea interioară, un zid cenușiu, al cărui veșmînt de tencuială se sfîșia cu fiecare ploaie tot mai tare, descoperind vederii goliciunea urîtă a unor cărămizi potrivite cam la nimereală. Capul și-l ținea ca un om care s-ar strădui să distingă ceva foarte departe, pe linia orizontului, și abia în clipa cînd întorcea spre mine fața osoasă, cu ochii lăptoși, încețoșați, îmi aduceam aminte că, de fapt, bunicul nu mai vede aproape deloc.

— S'nătate, măi, flăcău, zicea el și se sălta fără grabă din scaunul de nuiele, care scîrțîia încet și prelung, ca un geamăt, își tîrșîia papucii pînă la dulap, lua de sus cutia cu biscuiți și o punea pe mașina de cusut, lîngă mine, căci eu mă și cățărasem acolo și-l așteptam să-și înceapă istorisirea. De cele mai multe ori însă,

dura un timp pînă să iasă din tăcerea lui. Vara, muștele dansau zumzăind pe sticla ferestrei. iarna, pale de vînt rătăcite plesneau geamurile cu vîrtejuri de zăpadă, jos, în pătratul sonor al curții, zăngăneau cazanele de gunoi și de la mare distanță, din strada Yorck sau Belle Alliance, răsunau pînă la urechile noastre ritmuri de marș și claxoane. Șezînd pe lemn, începeam să amorțesc, iar uneori, cu auzul legănat de tic-tac-ul monoton al pendulei, lăsam să mi se în-chidă pleoapele, dar nu-mi amintesc să-mi fi ărut vreodată rău că m-am dus să-l văd.

— Știi înota ?

Cînd îmi punea întrebarea, toropeala mea disărea fără urmă.

— Da, bunicule, știu puțin.

— Așa, așa. Că de nu, apoi multă treabă nu facem.

Bucățica de cer, care se putea vedea dacă-ți rezemai capul de pervaz și te uitai drept în sus, se decolora de obicei într-un cenușiu ca al tencuielii de pe zidurile dimprejur, pînă cînd bunicul se îndemna în sfîrșit la vorbă. Rostea cuvintele cu voce tainică, parcă cine știe ce complot am fi pus la cale noi doi, și o înfiorare plăcută îmi încrețea pielea de pe brațe.

— Adus-ai cevașilea ?

— Da, bunicule, răspundeam și mă grăbeam să înșir pe pervaz banii de un pfenig, de șase și de zece, păstrați vreme de cîteva ceasuri în pumnul strîns. Bunicul pipăia monezile, care mai păstrau căldura mîinii mele, și socotea cu jumătate de glas. La un semn al lui dădeam fuga la pat și dezgropam dintre perne șervetul cu carouri mari, în care el învelea comorile proaspăt agonisite. Socotea iar și buzele îi fre-

mătau de o grabă nervoasă. Eu mă strecuram pînă la ușă, ca să trag zăvorul. Bunicul deschidea sertarul mașinii de cusut. La fund, sub un morman de cîrpe și papiote, sta ascunsă caseta noastră, o cutioară, de tablă pentru tutun, împodobită cu chipul pictat în culori țipătoare al unui Robinson, care-și pufăia preocupat pipa. În ciuda numeroaselor zgîrieturi, se puteau recunoaște încă destul de bine haina, făcută din blana animalelor vînate, umbrela de soare, precum și negrul Vineri, trebăluind undeva, în spatele stăpînului. Banii se rostogoleau înăuntru, izbindu-se de pereții cutiei cu un zgomot trădător. Bunicul umezea cu limba vîrful bont al creionului și mi-l încredința. Tremurînd de emoție, adăugam suma cea nouă pe pagina de caiet pusă alături. Apoi, Robinson se scufunda iarăși sub resturi de pînză, ațe și pernițe cu ace. Descuiam ușa și abia pe urmă mă puteam bucura de-a binelea.

— Cît mai e pînă atunci, bunicule ?

— Vine ea ziua, cînd nici cu gîndul nu gîndești, măi, flăcău !

Economiseam de cîțiva ani. Îmi plictisisem vecinii, propunîndu-le tot soiul de comisioane ; spărgeam lemne și număram brichete pentru negustorul de cărbuni ; cerșeam mărunțiș de la băieții de pe strada noastră, care intraseră ucenici și începuseră să cîștige ; scotoceam în lăzile de gunoi după sticle goale, ca să le vînd ; îl șantajam pe frate-meu cel mare, dacă-l vedeam cu o fată în parc ; contra cost, făceam și pe îngerul păzitor al țîncilor care scurmau în nisip ; coboram un magnet legat cu sfoară printre zăbrelele din ferestruicile pivnițelor, ca să pescuiesc niscai monezi rătăcite acolo ; de Crăciun și de Paști vindeam dulciuri colegilor la școală ; căutam bani pierduți pe lîngă casele de bilete ale cinematografelor, în fața tejghelelor din prăvălii și cîrciumi, ba chiar și în forfota bîlciurilor, iar cîteodată mă străduiam să-i înșel pe brutar sau pe lăptăreasă. Bunicul, în schimb, economisea la mîncare, curent și gaze. Cînd era singur, se culca o dată cu asfințitul, cu mine stătea pe întuneric și, dacă apărea maică-mea cu ceva de-ale gurii, făcea el ce făcea și reușea să demonteze siguranțele, astfel că eram siliți să cinăm cu lumînarea pe masă. Ceaiul și-l fierbea dinainte pentru cîteva zile și îl bea rece. La prînz își pregătea numai lucruri care fierbeau ori se prăjeau repede, supe din plic, fulgi de ovăz, griș, clătite sau cîrnați din cei ieftini. Din cînd în cînd se plîngea că i s-a defectat arzătorul și își gătea mazărea cu carne la o vecină înțelegătoare. Își încercase norocul lîngă cascada artificială din Kreuzberg, pe braț cu o banderolă galbenă cu negru *, spălată cu grijă din ajun, și cu șapca întinsă umil. Sperase pesemne în generozitatea de duminică a trecătorilor, care aveau să i-o umple cu monezi de zece pfenigi, dar aventura nu durase mult și se încheiase la poliție. Însă și fără asemenea idei, tezaurul nostru creștea și clipa visată era mereu mai aproape.

De două ori am fost dezamăgiți, tocmai cînd ne vedeam ca și ajunși la țintă : întîi, cînd bunicul a aflat despre o scumpire a biletelor de tren, petrecută, cine mai știe la ce dată anume, într-unul din anii cenușii ai vieții lui la oraș ; al doilea, cînd eu am împlinit zece ani și din

* Semn distinctiv al mutilaților de război.

cauza asta mi-am pierdut dreptul la preț redus pe calea ferată. Dar noi nu ne-am dat bătuți, am continuat să economisim și ne-am păzit taina.

Mă simțeam ispitit să mărturisesc prietenilor și să-i iau cu mine la bunicul, căci drumul de unul singur mă plictisea și ar fi putut fi și periculos, dacă, mergînd pe străzi lăturalnice, aveam să trec pe lîngă curți interioare, unde stăteau la pîndă bandele de lungani în uniformă. Totuși, deși bunicul nu mi-o interzisese deschis, eu n-am făcut-o niciodată, fiindcă presimțeam că nimeni nu va fi în stare să creadă în vraja iazurilor noastre și mă temeam să nu fiu întîmpinat cu hohote de rîs. Chiar și numele străzii unde locuia bunicul îi distra pe băieți. Fidizin era pentru ei o vorbă caraghioasă. Nu pricepeam de ce, însă am avut multe experiențe neplăcute de acest fel. Îi îndemna la glume proaste : căutau rime în bătaie de joc sau lungeau cuvîntul, agățîndu-i în coadă alte silabe cu i. Pentru mine, el avea o rezonanță minunată : Întocmai așa susurau în zbor libelulele, scînteind în culori schimbătoare, pe deasupra iazurilor. Și în după-amiezele de miercuri, cînd ceilalți aveau „instrucție", iar eu îmi terminasem lecțiile și mă duceam la bunicul, priveam pătratele obositor de multe ale pavajului, ce rămîneau în urmă sub pașii mei tot mai lipsiți de elan ; era ca și cum aș fi visat un șotron nesfîrșit și atunci îmi venea chef să inventez și eu combinații de sunete învecinate cu Fidizin, numai că ale mele erau serioase. Fodozoon însemna soarele revărsat peste cîmpuri, Fadazaan — mireasma trestiilor, plutirea

uliului în văzduh, Fuduzuun — chemarea boului de baltă, păcănitul ciocănitorii, strigătul bufnițelor noaptea. Doar Fedezeen nu-mi inspira încredere, mă trimitea cu gîndul la exclamația de refuz a bunicului — „nee" — la niște sertare goale, fără vreun bănuț răzlețit înăuntru, sau la spinările galbene și triste ale unor dealuri de nisip. Dar și asta i-ar fi făcut să rîdă pe ei, pe ceilalți. Iar după ce ar fi urcat gîfîind scările, ar fi găsit un prilej și mai mare de veselie descifrînd, în lumina strecurată prin ferestrele colorate ale coridorului, ca înlăuntrul unei biserici, numele bunicului, înscris cu măiestrie pe plăcuța sclipitoare de alamă : Wilhelm Rosinchen *. Nu, era absolut cu neputință să le mărturisesc și să-i iau cu mine.

Firește că bunicul păstra secretul. Bunica știuse, însă acum ea stătea culcată în sicriu, într-o cămașă de hîrtie, albă ca neaua, stătea așa de o vreme neînchipuit de lungă și-l aștepta să vină lîngă dînsa, numai că el dorea să-mi arate mai întîi mie iazurile. Dacă vorbea de ele și intra cumva maică-mea în cameră, tăcea pe dată sau bolborosea lucruri fără înțeles. Un timp am bănuit-o pe Kitty, fata cu strungăreață, care-i cumpăra de două ori pe săptămînă pîinea și pliculețele de supă ; dar, cînd gelozia m-a împins să-l întreb, mi-a spus că ea se oferise să-i vîndă mașina de cusut a bunicii, și atunci am înțeles că era nedemnă de taina noastră.

* Joc de cuvinte intraductibil în original : numele reprezintă diminutivul substantivului *Rosinen*, însemnînd, printre altele, și „gărgăuni".

2

Iazurile se găseau în ținutul unde se născuse bunica. N-aveau nici un nume, deoarece nimeni nu le cunoștea ; numai un cărbunar le știuse și, cu limbă de moarte, vorbise de ele bunicului. Poate erau și prea mici ca să primească un nume adevărat. Bunicul le zicea cîteodată „ochii pădurii“, altădată „iazurile norocului“, dar cel mai adesea ne descurcam fără să le numim nicicum.

Se aflau ascunse în inima unei păduri atît de uscate, încît nimeni nu s-ar fi așteptat să le întîlnească acolo. Nu secau nici în verile cele mai fierbinți, în apa lor mișunau peștii, iar de jur împrejur le străjuiau copaci cu frunze căzătoare de un soi nemaiîntîlnit prin acele părți. Toate acestea bunicul izbutea să și le explice cumva ; de nepătruns însă pînă și pentru el rămînea faptul că nu înghețau iarna. Să fi fost din pricina grămezilor de frunziș de toate culorile, care acopereau toamna micuțele ochiuri de apă ? Sau izvoare neștiute aduceau la suprafață, din măruntaiele pămîntului, unde fierbinți ? Nu te puteai lămuri nici după ce aflai cum luaseră naștere iazurile, dar, oricum, povestea îți mai limpezea unele lucruri.

Cu nespus de mulți ani în urmă, încă înainte de bunicul, ba chiar de bunicul lui, se zice că acolo unde astăzi priveau spre cer, prin împletitura de crengi, iazurile noastre, se ridica un munte, și pe munte castelul, de un alb atît de strălucitor, încît putea fi zărit pe o rază de multe mile, și în castel locuia prințesa, care era frumoasă ca stuful tînăr primăvara, dreaptă și mîndră ca trestia uscată cînd dă înghețul. Veneau pețitori de pretutindeni de nu se mai terminau, umpleau străzile și birturile, stăteau la coadă la porțile castelului, tineri arătoși și moșnegi înțelepți de prin vecinătăți și din țări îndepărtate, unii cu pielea neagră sau galbenă, cavaleri și învățați pricepuți într-ale scrisului, clovni și alți artiști, pitici și uriași ; fiecare din ei năzuia să-i devină soț și stăpîn, ea însă nu voia să intre în stăpînirea nici unuia, pentru că era stăpînită de un chip ce i se arătase în vis : un tînăr, care tot întîrzia să vină. Iar în cele din urmă, un vrăjitor cu mare faimă, sosit de dincolo de mare ca s-o pețească, fiind și el respins la fel cu ceilalți, se supără și aruncă asupra ei un blestem. Pămîntul se cutremură din străfunduri, o prăpastie neagră se căscă și muntele și castelul și fata se prăbușiră în adînc. Dar din șuvoaiele de lacrimi vărsate de prințesă, iată că s-au născut lacurile. Și o dată la o sută de ani, în noaptea de Sînziene, ea se ivește din temnița subpămînteană, urmată de un alai de licurici, nuferii galbeni de pe iazuri își pleacă fruntea cu respect în calea ei, fata se așază pe mal, plînge, împletește o cunună de nuferi și așteaptă un tînăr fără prihană și născut într-o duminică, deoarece el singur o poate scăpa de acel blestem.

Ceream să aud întruna legenda iazurilor și bunicul mi-o istorisea și ea era de fiecare dată mai frumoasă și mai lungă. La apariția prințesei în noaptea de Sînziene, la început fusese vorba numai de nuferi, însă nu trecu mult și libelulele, broaștele, păpurișul și rațele intrară și ele în joc. Dar, ca să-mi prevină dezamăgirea, bunicul nu uita niciodată să-mi atragă atenția că fusesem născut într-o sîmbătă, deci

nu eu eram cel ales s-o elibereze pe prințesă. Totuși ea se bucură ori de cîte ori cineva îi descoperă iazurile și se scaldă în ele. Acești oameni vor fi dăruiți cu fericire în viață, iar celor ce pot înota pînă în mijlocul iazului le va fi hărăzită o fericire mai mare.

Și bunicul se scăldase în lacrimile prințesei, numai pe lîngă mal, căci nu știa să înoate. Cu toate acestea, a doua zi chiar, ieșind din pădure, o întîlnise pentru prima dată pe bunica. Ea păzea niște capre pe marginea drumului, iar lui numai faptul că o putea privi i se păruse destulă fericire. Dar vraja prințesei lucrase mai departe : bunica spusese da, cînd îi pusese întrebarea, deși el n-avea un ban în buzunar și căuta de lucru, cu poliția pe urmele lui. I-a dat voie s-o sărute și au plecat împreună la Berlin. Iar lucrurile nu s-au oprit aici. Cînd s-ar fi zis că vor muri de foame în orașul străin și cenușiu, o femeie bătrînă i-a adăpostit la ea, apoi curînd a murit și le-a lăsat moștenire mașina de cusut, care a fost salvarea lor și a maică-mi, pe atunci micuță de tot, ca o jucărie, venită pe lume în strada Fidizin, a doua intrare pe mîna dreaptă. Și cînd te gîndești că bunicul se scăldase aproape de mal și nici măcar nu-și băgase capul în apă.

Pe mine însă, care învățasem să înot și să mă scufund, ceea ce trebuie să fi avut vreo importanță în plus, făgăduielile de fericire mă preocupau surprinzător de puțin. Fericirea, așa cum mi-o închipuiam eu, se lega strîns de însăși călătoria pînă la iazuri ; primul pas pe malurile lor, prima privire spre ulmi, prima clipă cînd trupul meu avea să întîlnească apa erau pînă într-atît pentru mine un țel, pînă într-atît

o împlinire, încît fericirea ce m-ar fi așteptat pe urmă, în viitor, îmi apărea lipsită de orice însemnătate.

I-am spus bunicului gîndul meu și el s-a bucurat, fiindcă simțea la fel ca mine. Fericirea sperată însemna viața pe țărmul iazurilor noastre, departe de orașul pe care nu-l iubeam, de urletul difuzoarelor și fanfarelor lui, de bandele în uniformă, departe de școală, de mirosul de benzină și detașamentele de comando. Bunicul știa că mulți sufereau ca și noi, dar nimeni, în afară de mine și de el, nu cunoștea drumul ascuns către fericire, pădurea, iazurile noastre.

3

Nu numai de banii de tren ne îngrijeam, ci și de bagaje. Întotdeauna porneam de la ce nu ne trebuia, de exemplu mîncare. În timpul călătoriei cu trenul, neastîmpărul și bucuria ne vor face să uităm foamea. Primele ceasuri zboară într-o nerăbdare stăpînită cu greu, citesc bunicului numele gărilor, el dă din cap, iarăși și iarăși, dar deodată, la o haltă mizeră, numai șine și un canton singuratic, înalță fruntea, buzele îi tremură, ca de fiecare dată înainte de a vorbi, își turtește nasul de fereastra vagonului, apoi mormăie :

— Aici își găsise bunica o slujbă, pe vremuri.

Stația următoare e un orășel cu o singură stradă pavată, cu gara la un capăt și cazarma la celălalt, unde bunicul trebuise să intre la artilerie, pentru că se pricepea să umble cu caii. De acum înainte nu mai e nevoie să citesc,

bunicul își aduce singur aminte cum se înșiruie satele. Ne ridicăm, luăm rucsacul în spinare și cutia de pălării a bunicii din plasa de bagaje, cu toate că ne dăm jos abia la o patra stație. Am ajuns, coborîm și rămînem pe peron, noi doi și nimeni prin preajmă, să nădăjduim că nimeni, respirăm adînc și pornim la drum, o tăiem prin rapița înflorită, bunicul mai însuflețit ca oricînd, de-a dreptul spre pădure. Cînd am avea timp să ne gîndim la mîncare ? Și pe urmă, sub pini, unde începe drumeția noastră pînă în inima pădurii, vom găsi ce ne trebuie : boabe de tot soiul, bune la gust, poate și ouă de cioară, dar cu siguranță ciuperci, ele nu lipsesc niciodată, chiar și iarna o să avem ciupercile de zăpadă cu pălăria albă-fumurie, bunicul le știa pe toate.

Deci banii pentru pîine și cîrnați putem să-i punem deoparte, însă de băut vom lua ceva cu noi, cel mai bine ceai, în termosul vechi al bunicului ; căci pădurea, pe care va trebui s-o străbatem cîteva ceasuri, e uscată și împlîntată în nisip ; pădurea din bărăgan, îi spun oamenii din satul bunicului. Un nisip mărunt de culoarea cenușii înfășoară colinele, pașii noștri se afundă în el fără zgomot ; mai încolo, avem de mers printr-un mușchi negricios, care foșnește ca hîrtia cînd calci pe el ; crengi uscate se sfărîmă cu pocnet ușor sub ghetele noastre, gaițele ne taie calea cu fîlfîiri din aripi și strigăte răgușite. Nici o adiere nu clatină aerul fierbinte și nu alungă dogoarea dintre trunchiurile pinilor, scorojite de sete. Chiar și după ploaie, pădurea se usucă din nou, mai înainte ca ultima picătură să se fi scuturat din ramuri. Termosul s-a golit, cînd bunicul se oprește din mers, lungește gîtul și parcă pipăie văzduhul cu nările. Acum simt și eu. Mireasma buruienilor și a mușchiului ud, a frunzelor pline de sevă, mireasma apei vine spre noi ca o răsuflare a zorilor. Un ultim povîrniș mai avem de urcat, mai înalt și mai repede decît cel dinainte, și vom vedea întinzîndu-se sub noi pădurea de foioase, ca un covor.

Problema păturilor ne-a preocupat mult timp Mușchiul și frunzișul căzut sînt și ele călduroase și moi, din papură puteam împleti rogojini, un adăpost de vreme rea nu era prea greu de ridicat la repezeală din cîteva tulpini tinere de fagi. Pînă la urmă ne-am hotărît totuși să luăm păturile. Abia tîrziu după-masă vom coborî, printre tufele mari de ferigă, către iazuri. Eu o iau aproape la fugă spre dîmbul cel mic, fără copaci și cu blocul de piatră, de unde se văd în sfîrșit iazurile, patru oglinzi rotunde ca farfuria și negre, încrustate în verdele înfiorat de umbre din jur. Pufăind greu, cu mustața răvășită și jilavă de sudoare, bunicul se ține după mine cum poate. Mi se face rușine că l-am uitat și alerg îndărăt. Pe urmă stăm alături, strînși unul într-altul, cu ținta călătoriei noastre în fața ochilor. Mîna lui vînoasă, cu unghiile stricate, s-a sprijinit pe umărul meu. Vreau să-i povestesc, dar el scutură din cap. Știe și așa. Pe cînd ne apropiem încet de iazuri, încep să țipe lișițele. Mergem mereu la vale și, cu fiecare pas, culoarea apei se schimbă : din negru trece într-un argintiu orbitor, din argintiu în verde, din verde în albastru ; acum sîntem pe mal, ne aplecăm înainte și o vedem, străvezie și clară, ca niște geamuri proaspăt spălate. Poți zări limpede fiecare spiță de la casa răsucită

în spirală a melcului de apă. Ar fi păcat dacă, în aceste ceasuri dintîi, ar trebui să ne îngrijim de un adăpost pentru noapte. De aceea e bine să avem păturile ; îl învelesc pe bunicul într-a lui, cînd înserarea începe să picure din crengi, eu mă strecor într-a mea și astfel stăm întinși, cotropiți de aroma trestiei mirositoare, care-și înalță frunzele ca pe niște săbii spre cer, și nu ne luăm ochii de la iazurile noastre, care acum s-au colorat în trandafiriu. Un vînt, rătăcit cine știe de unde, cade în vale și face trestia să tremure, susurînd. Bășicuțe, născute în forfotul din adînc, se ridică la suprafață și plesnesc fără sunet. Două rațe ne sperie, bătînd din aripi grăbite, prăbușindu-se și sfîșiind oglinda nemișcată a apei. Întunericul umple valea cu un aer umed și rece.

Negreșit avem nevoie de pături, ca și de sculele noastre de pescuit, pe care le vom despacheta chiar în prima dimineață. Despre această primă dimineață îi plăcea bunicului cel mai mult să vorbească. Încerca să imite glasul pitulicii de stuf și al raței care își cheamă puii, îmi zugrăvea foșnetul din aripi al libelulelor albăstrii, de culoarea oțelului, florile de nufăr și zborul plutit al uliului, care poate că tot în stejarul de demult își face cuibul. În vîrfurile copacilor s-a luminat de ziuă. Pîlcurile de papură stau ca niște gheme de întuneric în fața barierei de stuf. Cete de peștișori prind să salte și dansul lor învolbură vîrtejuri din loc în loc. Fac prima baie aducătoare de fericire. Încă mă furnică răceala apei, iar cînd arunc undița, bunicul se ivește din stuf, pășind greoi ; a cules pentru masa noastră de dimineață o mînă de ouă, albe și stropite cu gri. Peștii dau năvală

la nada noastră, parcă de la surghiunirea prințesei numai asta ar fi așteptat. Ochene alb-argintii, roșioare cu sclipiri de aur, plătici vineții ca plumbul, bibani dungați cu negru și cu înotătoare tăioase ca vîrful de cuțit, lini alunecoși zboară pe mal și se zbat printre firele răzlețe de floarea-cucului, linse de omizi. Apoi apa începe să fiarbă deodată, căci o știucă botoasă, cu pîntec gălbui, o lovește cu coada și rupe firul undiței mele. Eu mă holbez prostit, iar bunicul rîde de uluiala mea și tot rîde, cu picături de scuipat scurse pe bărbia nerasă. Fir de undiță am luat cu noi din belșug. Știuca n-are să ne scape ; într-o bună zi o s-o răsucim deasupra unui foc de vreascuri, trasă în țepușă, cît e ea de lungă. Și de chibrituri era nevoie, de mai multe cutii. Ca să ne ajungă pînă dădea gerul, căci pe urmă, în coliba noastră de bușteni, focul va arde zi și noapte.

Despre iarnă, bunicul nu spunea niciodată mai mult. Pe mine mă lua cîteodată cu frig, cînd mă gîndeam. Și mă întrebam în sinea mea dacă vor fi destule ciuperci de zăpadă. Pe de altă parte, aveam peștii din iazurile care nu îngheață.

Niciodată n-a fost vorba de o întoarcere acasă.

4

În săptămîna dinainte de vacanța de vară, am trăit într-o veșnică hăituială. Soneria de la ușa noastră zbîrnîia aproape zilnic și niște băieți, care luau poziție de drepți în fața maicămii, transmiteau ordine de prezentare la „in-

strucție". Eu mă ascundeam, mama încerca să-i mituiască pe soli cu bomboane, refuzate de ei în chip demn, căuta să mă dezvinovățească și să-mi justifice absența. După ce dirigintele îmi făcuse observație în fața clasei, pînă și prietenii încetaseră să-mi țină partea. Primind pînă la urmă o scrisoare oficială, mama se duse în biroul *Stammführer*-ului, un tînăr simpatic, cu diplomă de bacalaureat. Omul îi făcu o impresie atît de bună, încît, întoarsă de la el, mă supuse pentru prima oară unui interogatoriu sever. M-am simțit trădat și de ea, fiindcă nu mi-a înțeles tăcerea. Însă n-ar fi folosit la nimic să-i spun că n-aveam chef ca, la un simplu semn, să mă azvîrl cu nasul în noroi în fața odraslei zarzavagiului nostru, care, miercuri după-masă, purta un șnur verde cu alb *. Se pare că toți puteau s-o facă, în afară de mine ; nu-mi dădeam seama de ce.

Mama a mers cu mine la un doctor. Tot simpatic și el, plin de înțelegere, dar pe biletul către *Stammführer* scrise că o ședere în tabără era binevenită pentru constituția mea debilă. În biletul acela, mama crezu mai mult decît în tăcerea mea. A doua zi de vacanță trebuia să plec. În cea dintîi am pornit-o spre strada Fidizin, strîngînd în pumn nouăzeci și cinci de pfenigi, dobîndiți cu greu. Și în tot acest timp, nici măcar nu plînsesem. Ce bine că nu povestisem nimănui despre iazurile noastre.

La bunicul tropăiau prin casă doi inși, care arătau de parcă ar fi purtat și ei șnurul verde cu alb și centironul din fragedă copilărie. Bunicul, ziceau ei, trebuia să se mute într-un azil pentru veterani. Își luau unul altuia vorba din gură, se jurau că mîncarea pe acolo e trăsnet, istoriseau despre mai marele azilului, care era mînă de fier, dar la adică știa să aibă și haz în draci, despre camarazi, pe care-i numeau băieți de milioane, despre satisfacția și mîndria, trezite de amintirile de pe front, și încheiau repetînd, de fiecare dată în cor :

— Într-adevăr, frumos sfîrșit pentru o viață de combatant german !

Voiau să-l scoată pe bunicul din casă, deoarece aveau nevoie de camera lui, ca să depoziteze în ea căști, saci de nisip, butoaie cu apă și lopeți.

Bunicul făcea o figură de idiot. Privea nătîng în gol, cu ochii pe jumătate închiși, și-și mesteca necontenit mustața albă, muind-o cu salivă. Ori de cîte ori, după zicala cu viața de combatant, rostită de cei doi într-un glas, intervenea o scurtă pauză, el mormăia ca pentru sine felurite lucruri fără legătură cu discuția, pe care indivizii nu le înțelegeau.

— Amar de capu-ți, deșcă bătrînă, dacă-și sloboade mîrțoaga udul în scăfîrlia ta !

Pînă la urmă se hotărîră să plece, după ce-i răcniră în ureche că a doua zi aveau să vină înapoi, cu un camion pentru bagaje și un taxi, ca să-l ducă la azil.

Am pîndit, pînă cînd bubuitul cizmelor pe scări se stinse cu totul. Abia atunci bunicul își netezi mustața udă și deschise ochii.

— Te iau la noi ! am izbucnit eu.

— Ca să ne-ajute Domnul, ne-om ajuta singuri ! mîrîi el, arătînd spre ușă. Am tras zăvorul, am scos șervetul de sub pernă, dintr-un

* Detaliu al unei uniforme din *Jungvolk*, organizație nazistă de tineret ținînd de *Hitlerjugend*, ai cărei membri erau copii între 10 și 14 ani.

salt am fost sus, pe mașina de cusut, și am rostogolit pe pervaz cei nouăzeci și cinci de pfenigi. Bunicul îi numără pipăind. După care fu dat la iveală Robinson și umezit vîrful creionului. Eu scriam, bunicul socotea în minte. Apoi se lăsă pe spătarul scaunului de nuiele. Buzele nu-i tremurară cîtuși de puțin, cînd îmi spuse :

— Mîine-n zori om pleca, măi, flăcău !

5

Cu o adiere abia simțită de răcoare, dimineața pusese capăt zăpușelii de peste noapte. În vreme ce pășeam pe trotuar, soarele se înălțase numai de un lat de deget peste acoperișul spitalului, dar fierbințeala amiezii îndepărtate se putea bănui încă de pe acum. În ciuda rucsacului, ce sălta și-mi trăgea ghionți în spinare, am alergat o bucată de drum pe lîngă mașina care stropea strada, pînă m-am udat leoarcă pe picioare și apa a început să-mi pleoscăie în pantofi. Abia atunci mi-am adus aminte de mama, aplecată pe fereastră afară, ca să-i mai facă băiatului o dată semn cu mîna. Desigur, că, pe lîngă teamă, se putea citi în ochii ei și puțină mîndrie. Bucuria dimineții de vară și de vacanță, iscată de mașina jucăușă, se spulberă deodată, pentru o clipă mă stăpîni durerea despărțirii și presimțirea dorului de acasă, ce va fi să vină, dar apoi birui din nou indignarea, care îndreptățea prima mare minciună a vieții mele. Ca să-și asigure liniștea, mă trimitea în tabără, ei bine, din partea mea, nimic, niciodată, n-avea să-i mai tulbure liniștea.

Priveam totul cu ochii celui ce-și ia rămas-bun : fațada atît de familiară, cu maică-mea fluturîndu-și mîna, reclama de becuri Osram pe calcanul clădirii, camioanele în drum spre gara de mărfuri, coțofana îmblînzită a vînzătorului de ziare de sub pod și manechinele cu surîsuri tîmpe în vitrină la Kajot, uniforme pentru toate treptele și rangurile partidului.

Le vedeam mai amănunțit ca altădată, însă durerea pierise fără urmă. Aș fi simțit-o, poate, dacă n-aș fi fost silit să port uniforma aceea mirosind a curele și impregnol, care mă făcea să semăn cu manechinele din vitrină. Mama cheltuise o groază de bani, ca să-și trimită fiul în tabără echipat cum prevedea regulamentul. Mă uitasem fără regret la bancnotele și monedele înghițite de casa magazinului universal ; de cînd știam că în cutia de tablă se află atît cît trebuie ca să ne plătim biletele de tren, interesul meu pentru bani încetase.

Nici chiar plecarea din locuința bunicului nu ne-a pricinuit vreo strîngere de inimă, ci mai degrabă un sentiment de ușurare ; parcă nu mai era odaia noastră, de cînd mașina de cusut nu mai stătea acolo, în fața ferestrei. O primise în păstrare Kitty, fata de alături ; eu singur aveam dreptul să i-o cer înapoi, cîndva. Am spus : „Da, bunicule !“, dar m-am gîndit : ce-mi trebuie o mașină de cusut la iazurile noastre ? Doar nu se pot coase cu ea haine din blană de vînat.

Paznicul cimitirului deschise căscînd poarta din Bergmannstrasse și ne întîmpină mirat. Sosiți cu noaptea-n cap, cărînd după noi un rucsac și o cutie de pălării, trecurăm pe lîngă ghereta cu flori și monumentul eroilor căzuți

și cotirăm pe cărarea din spatele numărului 231. Paznicul nu puse întrebări, se mulțumi să mormăie ceva despre caniculă și ne părăsi, ca să-și pregătească, după bunul său obicei, cafeaua de dimineață. La mormîntul bunicii a fost ca întotdeauna, doar că de data asta i-am povestit ceva mai pe scurt ce ni se întîmplase între timp, de la ultima vizită. Pe drum pînă în Gneisennaustrasse, unde aveam de așteptat tramvaiul 2, n-am discutat decît lucruri de toate zilele. Mă apăsa dezamăgirea că, în afară de bagaje și uniformă, nimic nu era neobișnuit, astfel că bucuria mea supraviețuia numai ca un licăr palid. Ea se stinse cu totul, cînd am observat neliniștea, care-l cuprindea treptat pe bunicul.

6

La gară, prinsese să-l chinuie de-a binelea teama de urmăritori. Credea că se țin după el, ca să-l închidă la azil. În compartimentul nostru intră un pădurar cu pălărie verde și loden, iar bunicul începu să tremure. Și, cu cît mă uitam mai mult la noul venit, mi se părea și mie că recunosc sub mustața, bineînțeles falsă, chipul unuia dintre cei doi bărbați din ajun. Abia dacă au mai ajuns pînă la mine frînturi din priveliștile ce treceau în goană pe lîngă fereastra vagonului. N-am rostit nici un cuvînt. Cînd am coborît, pădurarul dormea, iar noi eram convinși că l-am tras pe sfoară.

La plopul cel înalt trebuia să se despartă o cărare din șoseaua ce ducea în sat, fu de părere bunicul, în vreme ce stăteam locului pe peronul plin de nisip și, bănuitori, îi lăsam pe toți cei

ce se dăduseră jos din tren o dată cu noi s-o ia înainte. Dar, cît vedeai în lung și-n lat, nici pomeneală de plop, în schimb mai multe șosele, pornite de la o rampă de descărcare și ramificate în toate direcțiile. Camioanele tîrau după ele trîmbe de praf. Pe cer, nici o scamă de nor, însă căldura desfășura văluri peste globul uriaș al soarelui. Dincolo de satul, din care vedeam doar cîteva acoperișuri scînteietoare și turnul îndrăzneț al bisericii, pădurea se întindea ca un zid scund și negru.

Am făcut înconjurul satului, călcînd în șanțurile săpate de roțile mașinilor. Deși transpiram tare și arșița nemiloasă ne înăbușea, simțeam acum iarăși o undă din bucuria așteptată. Bunicul îmi cerea tot mai rar să mă întorc, ca să-i spionez pe urmăritori. I-am descris ce se putea desluși din casele satului, dar el nu dădu semne de interes. Cînd din peretele întunecat al pădurii începură să se desprindă trunchiuri și creștete de arbori, bunicul se opri din mers, trase aerul în nări și zîmbi. Simțea mirosul pădurii.

Drumul urca pe nesimțite și se îneca în nisip, iar grîul cenușiu-argintat de alături devenea tot mai mărunt și mai rar. În marginea pădurii, urmele de roți o luau la stînga. Am luat-o înaintea bunicului și am alergat spre pădure, peste o pîrloagă presărată cu tiparele unor lăbuțe de pisică. „Fodozoon !“, am strigat victorios, azvîrlind rucsacul în mușchiul foșnitor. Bunicul se apropia cu pași mărunți, rîzînd înfundat.

Nu ne-am odihnit cît avusesem de gînd. Ne chema ca o ispită pămîntul vîrtos al pădurii, iar dorința să vedem iazurile și să respirăm aerul lor răcoros ne alunga oboseala. Bunicul se orienta după șirurile de dealuri cu pante tot

mai iuți, pe care le suiam. I-am cîntat toate cîntecele, învățate de mine vreodată. Spre prînz ne găseam pe o înălțime netedă, de unde îți puteai lăsa privirea să plutească peste văluritele talazuri ale pădurilor fără sfîrșit. Bunicul o ținea morțiș că, dacă văzduhul e destul de limpede, se poate vedea de aici culoarea mai deschisă a foioaselor din valea prințesei. Dar, o dată cu dogoarea amiezii, se îndesise și fumegarea aceea din aer, topind culorile într-o pîlpîire alburie și făcîndu-le să curgă unele într-altele. Norul subțire de praf, care se răsfiră timp de cîteva minute pe deasupra pădurii și se șterse apoi, părea pînă într-atît o născocire, încît nu i-am vorbit de el bunicului și îndată după aceea l-am uitat și eu.

Mi-a venit iar în minte abia cînd, pe neașteptate, ne-am aflat pe un drum tăiat prin pădure, proaspăt brăzdat de roți și mărginit de sîrme prinse pe stîlpi. Bunicul înlemni, simțind sub tălpi adînciturile ce luaseră forma anvelopelor de camion, dar apoi începu să chicotească. Îl înveselea gîndul că alții treceau pe aici cu mașinile, fără a bănui paradisul nostru, ascuns după încă două dealuri. Eu mă străduiam zadarnic să-mi păstrez bucuria, gîtuind spaima ce creștea în mine.

Pădurea era mereu aceeași, uscată, nimic în afară de pini și nisip, ace căzute pe pămînt, moarte, carbonizate parcă, ramuri frînte cu pocnet sec, un aer nemișcat, încins, cu miros de rășină. Amintirea drumului cu dîre de cauciucuri, sîrme și stîlpi se îndepărtă, mă însoți doar ca o teamă surdă, nehotărîtă, care însă apoi, în valea următoare, se năpusti uriașă

asupra mea, îmi muie picioarele și-mi bubui în tîmple ca un ciocan, cînd ne-am pomenit în fața acelui gard.

Stîlpi de beton, mai înalți decît bunicul, întindeau între ei o plasă de sîrmă cu ochiuri mari ; în vîrf, bare de fier îndoite în afară sprijineau cinci fire de sîrmă ghimpată, cinci linii paralele. Pe dinăuntru, în lungul gardului, se strecura o cărare abia zărită, nu mai lată ca o trecătoare de vînat, iar în rest, cît puteam cuprinde cu ochii, pădurea era neatinsă.

Ne rezemasem de gard, cu mîinile încleștate în împletitura de sîrmă, deodată obosiți, sécătuiți de moarte, niște prizonieri flămînzi, păcăliți diavolește. Nu visasem eu oare asta, zăbrelele tăindu-ne calea spre libertate, sau o gîndisem, cînd nu voiam să pronunț „Fedezeen“ ?

Bunicul hîrîia și gemea, parcă și-ar fi pierdut răsuflarea ; atîrna de gard ca electrocutat, pe urmă își făcu vînt înapoi, dar se prăbuși iarăși înainte și zgîlțîi plasa de sîrmă. Cu pași mari și grăbiți, porni în lungul stîlpilor de beton. Am ridicat cutia de pălării a bunicii și am dat fuga după el.

Gardul înainta într-o uniformitate cumplită, urcînd și coborînd povîrnișurile, prin pădurea noastră ; după cîteva sute de metri făcu o cotitură, formînd înăuntru un unghi obtuz. Soarele, care mai înainte stătuse în dreapta noastră, se mută în stînga. Pădurea se schimbă ; smocuri de iarbă, ferigi și tufe de afine acopereau pămîntul, printre pini creșteau stejari pitici. Un luminiș ni se deschise în față. Copacii fuseseră tăiați, iar unul din trunchiuri, în cădere, rup-

sese pe jumătate gardul. Cu chiu, cu vai, ne-am cățărat și am trecut dincolo. Mîna bunicului sîngera, eu îmi julisem genunchii. Am lepădat rucsacul și cutia de pălării. Ultima coastă de deal am urcat-o aproape alergînd. În spatele ei trebuia să fie iazurile noastre. Ajunși sus, am luptat să ne deschidem drum prin tufărișul des și am privit în vale.

Cîțiva dintre aninii, ulmii și stejarii bătrîni erau încă acolo. Coroanele lor falnice întreceau în înălțime un buncăr cu acoperișul teșit, pe care fuseseră plantați arbuști și puieți. Pe cealaltă latură a fostei văi se ridicau două movile de nisip galben. Bunicul căzu la pămînt, fără să scoată un sunet. Am îngenuncheat lîngă el și i-am împins sub ceafă o grămăjoară de frunze uscate. Buzele i se mișcau, neizbutind a alcătui cuvinte.

Nu mi-a fost teamă cînd am văzut lîngă mine cizmele unui soldat. Voia să știe ce naiba căutăm acolo.

— Iazurile noastre, i-am răspuns.

— Băltoacele sînt astupate de mult, zise soldatul. Și voi trebuie să vă cărați de aici !

Atunci bunicul săltă greoi fruntea și spuse :

— 'Stupat ? Au 'stupat-o, mîndrețea de prințes' !

Capul îi căzu din nou. Frunzele uscate foșniră puțin. Închise ochii și nu-i mai deschise, nici cînd soldații îl luară pe sus și îl duseră. La interogatoriul din baracă a tăcut. Soldații au rîs cînd le-am spus numele bunicului. Deși nu vedeam decît cataramele de la centuri, care mă scrutau cu răceală, sînt sigur că rînjeau și cînd am pomenit de strada Fidizin.

Bunicul a mai vorbit o ultimă dată, înainte ca fața să înceapă a-i zvîcni în felul acela groaznic. A murmurat :

— Acușa vin !

Vorbise în șoaptă. Pesemne că bunica, de acolo de unde stătea culcată, în cămașa ei albă de hîrtie, îl putea auzi și așa.

STRADA STALLSCHREIBER 45

Pe cei cîțiva metri pătrați de teren curățat de dărîmături stă Janke, fața lui are o expresie gravă și el ridică mîna, astfel încît își poate vedea palma, aspră și albită de pulberea de var, îndoaie ușor degetele, pînă cînd vîrfurile lor se unesc, pe urmă le depărtează egal, după cîteva corecturi obține ca ele să puncteze un cerc cu diametrul de cinci pînă la șase centimetri și, fără a le schimba poziția, întoarce mîna cu palma în jos, îngenunchează, apasă vîrfurile degetelor în pămînt, nu prea adînc, cam pînă la rădăcina unghiilor, se ridică și caută în buzunar, scoate un pumn de fasole uscată, îngenunchează din nou, așază boabele în gropițele făcute cu degetele în țărîna sfărîmicioasă, cîte unul în fiecare adîncitură, le acoperă cu pămînt, se scoală iar în picioare, examinează critic rezultatul, repetă operația de trei ori, numără boabele rămase, unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șapte, le strînge în pumn, se uită la femeia de pe lotul vecin, întîrzie cu ochii pe bluză, apoi pe buzele ei, și în cele din urmă privirea îi alunecă dincolo de ea, către bărbatul ce se apropie, venind dinspre Friedrichstrasse.

În spatele celor cîteva șiruri suprapuse de pietre de bordură, ce împrejmuiesc straturile

lui Janke, femeia stă ghemuită la pămînt, adună cu amîndouă mîinile blocuri de pavaj și sfărîmături de mortar într-o căldare găurită, uneori răsfiră degetele și greblează cu ele așchiile de cărămidă, nu se preface deloc că n-ar observa privirile lui Janke, înalță îndată fruntea, se uită la el, dă din cap, cînd Janke desface pumnul cu boabele, zîmbește în sus spre el, văzîndu-l că face cîțiva pași către ea și se oprește lîngă îngrăditura cea scundă, care-i desparte, dar în tot acest timp continuă să adune bucăți de lemn, pietre, cioburi de sticlă, capetele de cablu, și nu spune nimic, îl așteaptă pe Janke să se hotărască în sfîrșit să deschidă gura.

Acolo unde a fost cîndva strada Stallschreiber, bărbatul calcă cu băgare de seamă prin deșertul de ziduri năruite, cărînd pe umăr un mănunchi de pari, din cînd în cînd rămîne pe loc, privește în jos, înainte, în urmă și apoi merge mai departe în direcția pieței Moritz, de-a dreptul spre Janke. Dacă toate casele s-ar mai afla la locul lor, n-ai putea să-l vezi ; așa însă, i se zăresc capul și umerii ; ca trase de o sfoară, ele alunecă de-a lungul pereților surpați de la jumătate și brăzdați de crăpături.

Janke joacă boabele de fasole în palmă și începe să vorbească. Cine s-ar fi gîndit, cît pămînt se află dedesubt ! Vreme de cincizeci de ani n-au fost aici decît pietre și asfalt, strada, trotuarul, fațada, prima curte interioară, clădirea din capătul curții, a doua curte interioară, clădirea din spate, peste tot pietre, cărămizi, cuburi mici de pavaj, cuburi mari de pavaj, rigole, asfalt, pe urmă și fier, guri de canal, capace de hidrant, suporturi pentru bătut

covoare, plăci de tablă cu diverse inscripţii, Cerşitul şi comerţul ambulant interzis, Societatea germană pentru stingerea incendiilor. Şi acum, dintr-o dată, bagi de seamă că acolo dedesubt a fost întotdeauna pămînt, pămînt adevărat, în care poţi să-ţi îngropi nevasta şi copiii, unde pot creşte bălării şi scaieţi şi mesteceni şi pătlăgele roşii, chiar şi pomi fructiferi, aceia chiar bine, fiindcă le place varul, iar var e destul, de la dărîmături. Pentru la toamnă se gîndise la un Boskoop. Dar soiul ăsta de măr, plantat stingher, n-aduce prea mult folos. Are nevoie de altele în apropiere, fiindcă nu se poate poleniza de unul singur. Însă, din fericire, au fost bombardate şi cartierele mărginaşe cu grădini, în Hohenschönhausen, Lichtenrade sau Baumschulenweg. Se poate conta pe recolte mulţumitoare, în zece pînă la doisprezece ani, cel tîrziu.

Atunci femeia spune pentru prima oară ceva. Doamne-dumnezeule, spune ea şi se ridică.

Bărbatul cu parii mormăie un salut şi vrea să ştie cine a dislocat aici pietrele din rigolă. Pesemne că n-a auzit în viaţa lui de bombe brizante. Reazemă parii de un rest de zid, dă la iveală din buzunar o ruletă, îi aşază capătul pe o piatră din rigolă rămasă la locul ei, pune deasupra o sfărîmătură de zid în chip de greutate şi se duce spre colţul cu Alexandrinenstrasse, unde traseul străzii se poate recunoaşte din nou. Panglica de oţel se desfăşoară şerpuind printre mormane de moloz şi rămăşiţe de scări, printre grinzi metalice, piese de instalaţii sanitare şi, de-a curmezişul, prin straturile de fasole ale lui Janke.

Cu un grătar din astea de la metrou se poate cerne bine pămîntul, spune Janke. El are unul în subsolul unde stă, chiar vizavi, unde hornul e încă întreg. L-a folosit cînd subsolul era plin de apă. Acum e uscat la el, uscat de tot. Şi subsolul e mare, mult prea mare pentru un om singur. De altfel, toate subsolurile de pe-aici sînt în ordine, pînă dincolo, în Charlottenstrasse şi Schützenstrasse. Dac-ar face rost de nişte bălegar de cal, s-ar putea creşte ciuperci. Asta ar fi o afacere. Să sperăm că nu dă frigul prea devreme, ca să apuce fasolea să se facă aşa cum trebuie. Iar lemn zace destul peste tot, slavă domnului.

Femeia întreabă dacă subsolul se poate încălzi mulţumitor şi trece peste îngrăditura de pietre în grădina lui Janke, să vadă locul ales pentru Boskoop. Ceilalţi meri ar putea fi plantaţi aici, la ea, şi aici şi aici. Cam atît de mare creşte un Boskoop. Poate chiar puţin mai mare. Da, e acela cu coaja aspră. Fructele ţin pînă în primăvară, dacă sînt păstrate ca lumea.

Bărbatul a tras ruleta exact pînă la colţul cu Alexandrinenstrasse şi se întoarce pe lîngă bandă la parii lui, alege unul, pune mîna pe o cărămidă şi bate parul în stratul lui Janke.

Asta nu-i fasole de arac !

Rămîne unde l-am pus eu !

De ce, dacă e voie să întreb ?

Ca să se ştie că avem cartofii în Mitte şi guliile în Kreuzberg *.

Janke dă din umeri. Ce griji au unii ! Grozavă treabă, dacă s-ar găsi pe undeva meri din soiul Gravenstein şi parmen auriu. Sau Ontario, sau

* Cartiere din Berlin.

un Borsdorf înnobilat. Iar fasolea ar fi mai bine s-o lăsăm toată laolaltă.

Și în vreme ce femeia zgîrie puțin pămîntul de pe sfecle, ca să vadă cît de mari s-au făcut, Janke ridică mîna, îndoaie degetele, pînă cînd vîrfurile lor punctează un cerc, le apasă în țărînă, așază boabele netede și lucioase în adînciturile făcute și le acoperă cu pămînt.

VIKTORIA

Ziua cînd s-a sfîrșit războiul era senină și caldă. Soarele se uita la noi prin ferestrele deschise și pentru că difuzoarele, care de obicei făceau gălăgie din zori pînă seara, amuțiseră de patru zile, lumea ne părea prietenoasă și pașnică.

N-aveam de unde ști că, într-adevăr, era pace. Pe lîngă pistoale, baionete și stilete, comitetul insurecției cehe, care controla orașul R. de la data de 4 mai, confiscase și singurul aparat de radio existent, astfel că infirmeria noastră, înjghebată în pripă, în clădirea unei școli, rămăsese lipsită de informații. În loc de știri, circulau din oră în oră zvonuri proaspete. Se șoptea stăruitor despre o intrare a americanilor în oraș, pe foarte curînd, dar de capitulare nu se pomenise încă nimic.

Puțin după vizita de dimineață, liniștea fu alungată de vestea că se face o percheziție pentru arme ascunse. În sălile de clasă de la parter se și auzeau tropăind invadatorii. În timp ce Bartureit camufla cutii cu sardele în ulei după calorifere, Zeitler își împingea ceasul și inelele sub bandaje, iar eu turteam cîteva pachete de țigări, marca Viktoria, sub saltea, vecinul meu de pat, subofițerul Bauer, care de două săptă-

mîni nu mai avea decît un picior, se deșteptă brusc din letargie. Trase rucsacul de sub pat, îl răscoli cu mîini tremurătoare, azvîrli afară cravate, ciorapi și scrisori, găsi în cele din urmă ce căuta și așeză cu luare aminte pe cearșaf trei grenade, de care pînă în acea clipă uitase, ceea ce, spunea el, avea să-l coste acum viața, dacă unul din posesorii a două picioare cît de cît sănătoase n-avea să le ia în buzunar, să le ducă la toaleta băieților și, dacă se poate, să le dea drumul înăuntru și să tragă apa după ele. Pentru acest serviciu oferi cu voce sugrumată 300 — coroane, adică, niște hîrtii colorate, purtînd pe ele, în afară de o vedere din Hradčany, inscripția „Protectoratul Boemiei și Moraviei“, în limbile germană și cehă. Nici chiar cei încrezători în victoria finală nu le mai priveau ca pe o monedă stabilă, drept care, după încasarea fiecărei solde, erau schimbate imediat pe țigări, conserve și bere.

Zeitler, care de cîteva zile istorisea tuturor că fusese silit să devină candidat la gradul de ofițer, se declară dispus să-l salveze pe Bauer pentru 500 de coroane. Fiindcă pijamaua lui de spital, albă cu dungi albastre, avea două buzunare la jachetă dar nici unul la pantaloni, el luă a treia grenadă în mînă. Însă nu ajunse departe, căci pe coridor răsunară pași. Cînd ușa se dădu în lături, era din nou în pat. Pe masa din mijlocul încăperii sclipeau întunecat în soare grenadele : pradă de la unguri sau de la ruși, cum ne declarase Bauer pe un ton, de parcă asta i-ar fi scuzat neglijența.

Întrebarea așteptată de noi toți, cui aparțineau acele unelte criminale, nu fu pusă defel. Gura rotundă a unui automat se îndreptă către

Springs, care ședea lîngă fereastră, iar el se sculă disciplinat, întinse palmele, ca să i se așeze pe ele ouăle de oțel și le purtă așa, însoțit de paznicul lui înarmat, pînă jos, în curtea școlii, unde castanii înfloriseră.

După aceea, se lăudară cu toții cît de bine s-au distrat. Zeitler povestea că le rînjise obraznic în fața acelor nătărăi, cu armele lor furate. Bartureit, sub al cărui nume, pe plăcuța de la pat, gradul SS fusese de curînd șters și înlocuit cu „plutonier“, era gata să parieze că ageamii, pe jumătate civili, n-ar fi putut deosebi un 98 K de o perie de spălat closetul, iar Bauer găsi înțelept din partea Führer-ului că nu-i socotise niciodată pe indivizii ăștia demni să poarte uniforme germane, deși, pe de altă parte, observă că nu distruseseră portretul lui Hitler, ci doar îl coborîseră din cui, ceea ce nu era urît din partea lor. Acestea fiind zise, Springs, fără să dea vreun semn de enervare, se duse de ridică portretul și îl lasă să cadă cu zgomot pe podea. Mi se păru un gest de mare curaj.

Eu mă temusem cumplit de automatul german cu piedica trasă, a cărui țeavă se legănase foarte aproape de obrazul meu, pe cînd cehul îmi percheziționa patul. Nu era mai în vîrstă ca mine, să fi avut șaptesprezece sau optsprezece ani și purta un costum prea strîmt, peste care încinsese un centiron cu mai multe cartușiere. Nu arăta ca și cum ar fi cunoscut năravurile acelei arme, despre care umbla vorba că pornea uneori netam-nesam, chiar și fără să te atingi de trăgaci. El însă ținea mereu arătătorul drept în locul acela primejdios, în vreme ce mîna stîngă

o bagă sub saltea și trase afară țigările. „Nix Viktoria“, îmi zise.

De la o rană căpătată la cap cu șase săptămîni în urmă îmi permiteam luxul să fiu mut și nu era tocmai prilejul nimerit să-mi schimb punctul de vedere. Nici nu m-ar fi înțeles, desigur dacă i-aș fi spus că nu mă simțeam înfrînt, fiindcă între timp îmi formasem convingerea că învingători în războaie sînt de fiecare dată supraviețuitorii, ceea ce nu era un motiv de bucurie, dacă te gîndeai la frații și prietenii morți și la unii ca Bartureit, rămași în viață.

Amintirile te trădează cîteodată, de aceea nu pot garanta pentru toate amănuntele din povestirea de față (de pildă pentru nume). Știu însă cu certitudine că în clipa aceea nu cugetam la libertate și tiranie, dreptate și nedreptate, și că singurul lucru cu adevărat important pentru mine era să văd automatul îndepărtîndu-se de nasul meu fără incidente, iar țigările dispărînd în buzunarele costumului prea strîmt. Bauer care, pînă tîrziu în noaptea albă a sărbătoririi victoriei, se certă cu Zeitler pentru cele 500 de coroane și, la fel cu toți ceilalți, n-avea nici o pierdere de deplîns, comentă întîmplarea în felul lui :

— Știu bine ăștia cu cine pot să-și facă mendrele !

NUNTĂ LA WELTZOW

1

Gras am fost de copil și mai sînt încă și astăzi, cu tot războiul, munca și necazurile. Din pricina asta, niciodată n-am dus lipsă de batjocură sau de milă, în schimb adesea de pîine și de supă, care se capătă greu, cînd arăți prea bine hrănit. Și pot spune că mi-a mers destul de rău în acele vremuri tulburi, înainte să fi ajuns la Weltzow.

Weltzow e un sat din ținutul Havelland, așezat cam în mijloc, la depărtare aproape egală de Rathenow, Brandenburg și Nauen, acolo unde se termină mlaștinile, iar eu sînt Willi Wälter din Berlin, care, abătut prin acele părți, și-a sărbătorit nunta în împrejurări oarecum neobișnuite. Voi povesti pe scurt cum s-a întîmplat să nimeresc la Weltzow, pentru ca pe urmă să trec cît mai repede la descrierea pomenitelor festivități.

Am venit pe lume într-o clădire din fundul unei curți întunecoase, la etajul patru. Tata avea o slujbă de căruțaș la o fabrică de bere și era — nu știu dacă din cauza asta — cam gras și el. Lucra pentru fabrica Kindl din Kreuzberg și îmi aduc aminte cu toate amănuntele de zilele frumoase de vară, cînd stăteam împreună cu mama, ținîndu-ne de mînă, pe scara neacoperită din parcul Viktoria și așteptam să

vedem poarta fabricii deschizîndu-se și pe tata scoțînd în stradă căruța încărcată, cu dii-hoo și pocnete din bici. Copitele cailor vînjoși, cu coama îngrijit țesălată, loveau pietrele rotunjite ale pavajului de țîșneau scîntei, tata ne saluta, fluturînd biciul pe deasupra capului, iar eu răcneam de încîntare alo și ura și nu-mi doream nimic cu mai multă aprindere decît să stau cîndva pe capra unei asemenea căruțe cu bere.

Dar n-a fost să fie. Puțin înainte să plece la război, de unde nu s-a mai întors, tata m-a trimis ucenic la un cizmar. Asta nu s-a potrivit cu ce voiam eu și cu ce-mi pria. Uram pielea, sula și ciocanul și, ghemuit pe scăunașul meu, am început să mă tot îngraș. Mi-era dor de aer curat și mișcare și, dat fiind că tatăl meu, care în ruptul capului n-ar fi îngăduit una ca asta, nu se mai afla printre noi, m-am înscris, în naivitatea mea copilărească de cizmar ucenic, voluntar la tancuri. M-au primit pe loc și recunosc că altceva nici nu meritam. Despre întîmplările mele de pe front n-am de gînd să istorisesc nimic ; au făcut-o prea mulți înaintea mea. Important e că am ieșit din război ceva mai înțelept decît intrasem ; de slăbit însă nu izbutisem prea mult să slăbesc. Datorită acestui fapt, în prizonierat am avut onoarea să fiu scos în față, ori de cîte ori era nevoie, ca dovadă că în lagăr ni se dădea mîncare bună, iar mai tîrziu, în pribegia mea prin sate, am întîmpinat necazul că nu puteam trezi milă adevărată în sufletele țăranilor. În vara anului patruzeci și cinci, am dobîndit în cele din urmă ceea ce-mi dorisem neîncetat pe scăunașul meu de cizmar : aer curat și mișcare. Poarta din gardul de sîrmă ghimpată s-a deschis și de-acum, a mea era libertatea. Altceva, ce-i drept, nu mai aveam și, ca fericirea să-mi fie deplină, mărturisesc că nu mi-ar fi trebuit decît o bucată de pîine pe zi, nu prea mică. Asta însă neapărat îmi trebuia, prin urmare m-am văzut silit s-o cerșesc. Au fost primele mele experiențe cu oamenii de la țară, înainte să ajung la Weltzow.

Am început cu Paul Koppel, care în lagăr se întovărășise cu mine, poate fiindcă semănam la statură, și astfel mărșăluirăm împreună pe șoselele bavareze spre o țintă îndepărtată, satul lui de baștină din Franconia. În viața civilă era țăran cu gospodărie mare, avea de două ori și jumătate vîrsta mea și de două ori greutatea și numai printr-o înlănțuire nenorocoasă de împrejurări ajunsese la cătănie. Folosind forța de convingere a unor cîrnați, mai plecase o dată în permisie, în luna aprilie. Aducînd cu sine o provizie însemnată de conserve și hălci de slănină, sosise la unitate tocmai cînd ea se preda inamicului, după toate regulile militare. În prizonierat, nimeni n-a luat seama la bagajul lui. Pentru că se pricepea să spună înfometaților cuvinte de mîngîiere în clipa morții, fără să se atingă însă de merindele lui prețioase, și avea adînc înrădăcinate deprinderea economiei, sfîrșitul prizonieratului îl găsi înzestrat cu o raniță și doi saci pentru efecte, doldora de slănină și cîrnați, de cutii cu lebăr, carne de porc și untură. Bineînțeles că, o dată ieșiți pe poarta lagărului, l-am ajutat să le care și, drept răsplată, mi-a dat voie să-mi ung pîinea cerșită cu un strat de untură, străveziu de subțire. Aluziile mele la cîrnați și la hălcile de slănină

nu-l clintiră, mă lămuri că vremurile erau grele, fără îndoială, dar puteau deveni mult mai grele, însă, după ce vom ajunge la el acasă și dacă totul va fi în ordine, atunci se schimbă treaba, aveam s-o ducem ca-n rai. La el acasă am ajuns și totul era în ordine, dar eu dormeam în magazie, mă speteam muncind și de mîncare n-am primit decît pîine cu untură — și azi așa, mîine așa, pînă cînd într-o noapte am pornit-o la drum împreună cu o șuncă pe cinste, fără să-mi iau rămas-bun.

Pribegind și cerșind, mi-am îmbogățit experiența în legătură cu oamenii de la țară. Cei bogați se plîngeau că n-au de nici unele, te puneau să le spargi lemne ceasuri în șir, iar la urmă te plăteau cu un colțuc de pîine uscată, pe care altfel ar fi zvîrlit-o în hîrdăul porcului, cei săraci însă și lucrătorii tocmiți cu ziua rîcîiau ultimul rest de untură de pe fundul oalei, prăjeau cîțiva cartofi și-ți mai dădeau și niște lapte de capră. Iar cînd mă îndreptam spre Berlin, după ce reușisem să mă strecor peste graniță, am întîlnit în sala de așteptare a unei gări de prin Magdeburg un nou tovarăș de drumeție, tot unul de la țară, anume dintr-un sat Weltzow din Havelland. Îl chema Hans Gräber și mi-a făcut porție din ultimele lui firimituri de tutun. Înainte de a fi soldat, nu fusese țăran înavuțit, ci căruțaș la un țăran înavuțit, ceea ce, ținînd seama de ce pățisem pînă atunci cu unii și cu alții, mi-a plăcut mai mult, încă de la început. La urma urmei, tata, la fabrica lui de bere, fusese și el căruțaș, nu patron.

Am rămas împreună doar cîteva zile. În orășelul Brandenburg ne-am despărțit, fiindcă el se ducea la nevastă-sa, la Weltzow, iar eu la maică-mea, la Berlin. Însă cînd am ajuns acolo, pe locul unde fusese casa noastră nu se mai afla decît un morman de dărîmături. Pe o bucată dintr-un perete sta scris : „Fritz, sîntem în Turingia, la tanti Emma !“ Dar înștiințarea nu mie mi-era adresată, căci pe mine mă cheamă Willi.

Despre soarta mamei n-am putut afla nimic. Mi-am înghițit lacrimile, umblînd de colo-colo pe străzile pline de praf care, din pricina ruinelor, îmi păreau dintr-o dată străine. Mai tîrziu, căutînd adăpost pentru noapte în gara din Görlitz, alături de mulți alți oameni, la fel de zdrențăroși dar mai slabi decît mine, mi-am dat seama că eram acum un orfan de douăzeci de ani și am plîns pînă am adormit. În zori însă, am pornit-o spre Weltzow, satul din Havelland, deoarece la despărțire Gräber apucase să-mi mai zică :

— Willi, dacă nu-i găsești pe ai tăi la Berlin, vino la Weltzow, la noi nu moare nimeni de foame !

Și deocamdată, ăsta era lucrul principal.

2

Fiindcă se spunea că în fiecare zi circulă un tren de la Wannsee la Brandenburg și mai departe, am petrecut acolo noaptea următoare, apoi încă una, căci spre ghinionul meu, fiind duminică, din motivul acela sau poate altul, trenul cel de toate zilele nu se ivi. Asta mi-a prilejuit alte experiențe, care aveau să-mi fie de folos mai tîrziu, la Weltzow.

Și anume, pe cînd eu, neavînd alt bagaj decît libertatea, mă plimbam printre oameni așezați pe ranițe, cărucioare și covoare făcute sul, mă chemă în ajutor o femeie, rugîndu-mă să-i montez un aspirator, moștenit sub forma unui morman de piese, și pe care ea nădăjduia să-l schimbe contra ceapă, cartofi sau slănină. L-am adunat eu cumva, în așa fel încît n-au mai rămas răzlețite decît două-trei piese mititele, pe care le-am făcut să dispară în buzunarul de la pantaloni, și pentru asta am primit de la ea o pîine albă de-a aliaților, nemaipomenită. Am stat de vorbă pe îndelete și în noaptea a doua m-a învățat, în cel mai întunecat ungher al adăpostului gării, o seamă întreagă de lucruri, pe care bărbatu-său la anii mei, zicea ea ca un fel de reproș, le știa de mult. Am ajutat-o să-și ducă aspiratorul pe peron, dar cînd se lumină de ziuă, iar trenul intră în gară, m-am pierdut în gloată. Aveam impresia că nu fusese prea mulțumită de mine.

Mi-am făcut rost de un loc bun, la aer, pe scara vagonului, chiar la capăt, iar după-masă am și coborît la Brandenburg, de unde, împreună cu sute de oameni purtînd ranițe în spinare, am început îndată un marș către nord. Am urcat dealuri împădurite, am lăsat în urmă lacuri și, dacă n-aș fi fost cumplit de flămînd, cu siguranță că excursia mi-ar fi făcut plăcere. În fiecare sat prin care treceam, se mai desprindeau din pluton cîțiva și în curînd m-am pomenit drumețind de unul singur printr-o cîmpie mlăștinoasă, acoperită cu iarbă și brăzdată de șanțuri. La dreapta mea și în față șesul era neted ca tăblia mesei, doar copaci singuratici sau pîlcuri de copaci întrerupeau monotonia priveliștii. Chiar pe direcția mea de mers se zărea turla ascuțită a unei biserici ; pînă la ea trebuia să ajung, pe o șosea parcă trasă cu rigla. În stînga, soarele coborîse și se ascunsese în spatele pădurilor de pe dealuri, dînd o lumină palidă, ciudată, astfel că merii costelivi din marginea șoselei nu mai aruncau umbre pe pămînt. În burta mea încăpătoare nu se afla nimic, îmi rănisem picioarele, Weltzow, cu turla lui ascuțită, era încă departe, iar eu rătăceam singur, părăsit și uitat de semenii mei pe lumea asta largă, turtită ca farfuria ; nu mai lipsea mult și m-aș fi trîntit în șanțul drumului, ca să-mi descarc amarul în hohote și suspine. Dar deodată în spatele meu răsună tropot de copite și, cînd m-am întors să mă uit înapoi, am văzut venind spre mine o trăsură cu un cal de rasă în ham. Fără să mai stau pe gînduri, am ridicat mîna și am făcut semn. Trăsura se opri, iar bărbatul mărunt și vînos de pe capră întrebă :

— Încotro ?

— La Weltzow ! am strigat eu și, cum omul arătă în spate numai cu un deget, am sărit în trăsură, cît de sprinten mai eram în stare, și călătoria își urmă cursul.

Banchetele erau capitonate ca-n vis. Pe cea din fața mea ședeau două doamne corpolente, cu taioare elegante de culoare deschisă și pălării albe. Cea bătrînă era mare si cu cărnuri revărsate, tînăra, nici ea mai mică, dar zdravănă ca un hamal. Amîndouă aveau buzele groase, vopsite cu roșu, umbrite de niște mustăți mai dese ca ale mele.

Am spus cuviincios „Bună seara“ și mi-aș fi scos și șapca, dacă aș fi avut. Pentru că nu era

cazul, mi-am trecut doar degetele răsfirate prin părul cam de mult nedus la frizer, apoi, ca să scap de ochii stăruitori ai femeilor, am întors privirea spre merii și stîlpii de telegraf ce alergau pe lîngă noi.

Trăsura n-avea cauciucuri la roți, în schimb niște arcuri grozave, care transformau denivelările șoselei într-o legănare blîndă, așa încît, pe acele banchete moi, luate probabil din vreun automobil, ți se părea că te afli într-un tren accelerat, la clasa întîi. Era un fel mai plăcut de a călători decît cel cunoscut mie pînă atunci și, dacă n-ar fi fost cucoanele, m-aș fi simțit grozav de bine, cum rareori mi se întîmplase în viață, și sînt sigur că, de bucurie, aș fi început să fluier.

Cele două femei mă fixau fără pic de jenă și, fiindcă mă sîcîiau cu asta, m-am hotărît să mă uit și eu la ele tot așa. Bătrînei nu-i păsă, dar privirea celei tinere alunecă pe lîngă mine. Totuși am observat că, ori de cîte ori mă uitam în altă parte, își pironea din nou ochii asupra mea. Atunci iar o priveam și ea mă ocolea iar. Și așa mereu, în cîteva rînduri, pînă mi s-a făcut lehamite și o bucată de vreme m-am interesat numai de pajiștile verzi și șanțurile cu apă. Însă la un moment dat mi-a venit ideea că ele poate ar fi vrut să stea de vorbă cu mine, dar erau prea bine crescute ca să deschidă discuția și așteptau s-o fac eu, ca bărbat, deci am făcut-o, zicînd :

— Frumoasă seară, nu credeți ?

Cu asta, convorbirea a și luat sfîrșit. Bătrîna încuviință numai din cap, fără un cuvînt, iar tînăra se puse pe chicotit. Scoase din poșetă o batistuță împodobită cu un tiv de dantelă, lucrat cu iglița, prefăcîndu-se că vrea să-și sufle nasul, cam prea cărnos și el, dar mie mi-era clar că încerca să-și acopere chicotitul acela prostesc. Și în fond, nici nu mai era chiar atît de tînără, avea pe puțin douăzeci și patru de ani sau douăzeci și trei.

Călătorirăm un timp fără conversație, ceea ce, pînă la urmă, mi-era și mie mai comod. Dar pe nepusă masă bărbatul de pe capră se aplecă spre mine și mă iscodi :

— Veniși să te-ncarci cu de-ale gurii ?

— Nu ! i-am strigat eu, de jos în sus. Unde ? Gîndești că-n buzunare ?

Tînăra începu iarăși să chicotească, iar bărbatul rîse, dar numai pînă băgă de seamă că bătrîna își păstra neschimbat obrazul ursuz. Atunci tăcu și el, își îndreptă spinarea și privi iar înainte, pe șosea. Cu toate acestea, curiozitatea nu-i dădea pace, așa că se aplecă din nou spre mine și întrebă :

— Ai rude la Weltzow ?

— Da, i-am răspuns, niște copii din flori !

La asta, pînă și bătrîna își strîmbă gura într-un zîmbet neprietenos, așadar, bărbatul îndrăzni să rîdă.

Apoi însă le-am povestit ce vînt mă aducea și că plănuiam să rămîn cîtva timp la Weltzow, dacă mi-o place pe aici, și ei se aplecară spre mine cu toții, părînd să-mi asculte mărturisirile cu deosebit interes. Astfel am avut posibilitatea să examinez puțin decolteele doamnelor, ceea ce a fost și pentru mine, cel puțin la cea mai tînără, deosebit de interesant, astfel încît în următoarele zile gîndul mi-a revenit întruna la ce văzusem. Ea dori să afle numele prietenului meu, iar cînd i l-am divulgat, bătrîna a

pufăit nemulțumită și și-a schimonosit gura. Asta m-a călcat pe nervi, dar mi-am ținut părerile pentru mine și m-am mulțumit să-i zic vreo două în sinea mea.

— Te-ai descurcat bine cu războiul, constată în încheiere bărbatul. Dacă vrei s-o duci tot așa bine și de acum înainte, vino să lucrezi la noi, avem nevoie de oameni voinici în gospodărie.

Deși tînăra îmi pîndea răspunsul, m-am abținut să spun da sau nu, deoarece nu voiam să promit nimic, înainte să mă sfătuiesc cu Hans Gräber și să mă informez cum stau lucrurile.

Roțile trăsurii se învîrteau acum pe ulița pietruită din Weltzow, băgînd spaima în gîște și găini. Prichindeii care scormoneau în mîlul iazului, ne salutară cu plecăciuni, femeile se opriră în loc și rămaseră privind după noi, iar bărbații își pipăiră cozorocul șepcilor ponosite, în chip de binețe. Cele două doamne ședeau iar neclintite, ca păpușile în vitrină, fără o privire la dreapta sau la stînga, în schimb eu îmi ieșeam din piele de bucurie, mă ridicasem în picioare, făceam semne cu mîna la toată lumea și speram ca prietenul meu, Hans, să mă vadă cum îmi fac intrarea în satul lui de baștină, ca un prinț.

Ulița era largă și curată încă după măturatul de duminică, de-o parte și de alta se înșirau o mîndrețe de tei bătrîni, iar drept în fața noastră turla bisericii sălta peste coroanele copacilor ce umbreau cimitirul. Casele stăteau așezate cu latura lungă spre uliță, avînd în mijloc uși înălțate pe cîteva trepte de piatră, frecate lună.

Aerul, cu miros de fîn și de grajd, era mai călduț decît afară, în mlaștini.

Vizitiul frînă fără veste. M-am prăbușit înainte, cu capul în sînul moale al bătrînei, care mormăi ceva, semănînd cu „păduchios". Tînăra chicoti din nou, dar bărbatul spuse :

— Aici e primăria, poți merge să te înregistrezi chiar acum. Mîine rezolvăm și problema cealaltă !

Fără să piardă vremea, plesni din bici și trăsura se urni brusc. Am sărit jos, căzînd cît eram de lung și de lat în praful uliței, încălzit de soare, la picioarele unor flăcăi, care izbucniră în rîs.

— Cine erau ăștia ? am întrebat și, pentru că flăcăii nu mai terminau cu hohotitul pe seama mea, am fost nevoit să aștept destul de mult pînă să aflu că șezusem în trăsură cu gospodarul Dickopp, consoarta dumnealui și fiica.

Am zis numai : „Aha !", căci nu puteam bănui atunci ce rol avea să joace acea familie, într-o bună zi, în viața mea.

3

Toate celelalte păreau să decurgă la fel de bine ca și sosirea mea la Weltzow. Pe prietenul meu Hans Gräber cu soția i-am găsit veseli și sănătoși, într-o locuință mai mult decît încăpătoare. El era acum învățător în sat, căci cel vechi se spînzurase în mai, iar unul nou nu se arătase încă. Așa că Hans, care întotdeauna îndrăgise cartea, putea citi și învăța după pofta inimii, împărtășind copiilor din cugetările lui. Și fiindcă îi făcea plăcere să mă dăscălească și

pe mine, stăteam cuminte și-l ascultam în toate serile cînd treceam pe la el. Asta se întîmpla cu deosebire iarna, cînd în șanțurile din mlaștini apa încremenea de ger pînă la fund, vulpile dădeau cîte o raită prin sat, chiar pe uliță, ziua în amiaza mare, iar în odaia familiei Gräber focul de turbă împrăștia o căldură care te moleșea. Nevastă-sa, așezată lîngă soba de teracotă, împletea șosete și pulovere dintr-un fir răsucit pentru legat pachete, vîntul înghețat, învîrtejit pe deasupra mlaștinilor, vuia în jurul casei și zgîlțîia obloanele de la ferestre; Hans lua una din nenumăratele lui cărți și ne citea cu glas tare, iar eu, tolănit pe canapea, îmi închipuiam tot felul de mîncăruri gustoase și mă pătrundeam temeinic de ideea că pacea e o treabă bună.

Ziua munceam, bineînțeles, dar nu la Dickopp, unde Hans nu fusese de părere să mă angajez, ci la Brunzel, care era puțin agricultor și puțin crescător de cai, dar înainte de toate cîrciumar. Purta mustața ca împăratul Wilhelm, călca fălos, dar începuseră să-i cam scapete genunchii și nu mai vorbea decît de două lucruri : de vremurile bune de altă dată și de rușii care-i luaseră un armăsar de prăsilă din rasa Trakehnen și-i lăsaseră în schimb un căluț neisprăvit. Era văduv de mulți ani. De casă și de cîrciumă se îngrijea fiică-sa, care prin căsătorie dobîndise numele de Leidenfrost și puteai să juri că altul nu i s-ar fi potrivit mai bine *. Era uscată ca moartea cu coasa, arăta tuturor de

* În original joc de cuvinte intraductibil : numele personajului reunește cuvintele *Leiden* (chin, suferință) și *Frost*. *(germ).*

dimineață pînă seara, vara ca și iarna, un chip îndurerat, se înfășura mereu în șaluri groase de lînă și era atît de înfrigurată, încît chiar și în toiul verii clienților li se părea berea prea rece. Bărbatul ei fusese dat dispărut pe front, însă, deși o compătimeam pentru asta, nu mă puteam împiedica să cuget că, dacă bietul om s-ar întoarce, tovărășia ei nu i-ar însenina prea mult traiul.

Apoi, din inventarul gospodăriei mai făcea parte un băiat de zece ani. Îl chema Hadlaub și venise de la Berlin. Cu trei ani în urmă, fusese adus acolo să ia aer și nimeni nu-l mai luase înapoi. O vreme, cineva trimisese niște bani, pe urmă asistența socială național-socialistă plătise o sumă din fondurile ei, iar, de cînd ea încetase să existe, musafirul împovăra bugetul familiei Brunzel-Leidenfrost. Ziua. Hadlaub era un copil liniștit, însă noaptea devenea o adevărată năpastă, se zvîrcolea neîncetat și lovea cu picioarele, încît niciodată nu mă puteam odihni ca lumea lîngă el, în patul înalt, sub pilota îndesată și țeapănă. Dar nici lui nu-i era prea ușor, căci corpul meu ocupa aproape tot patul și uneori, cînd mă răsturnam în somn de pe o coastă pe spate, se trezea pe podeaua care, nimic de zis, strălucea de curățenie totdeauna.

Prin urmare, nu aveam nopți prea plăcute și, de cîte ori mă deșteptam dimineața ca bătut cu ciomagul, îmi luam avînt să-i fac stăpînei propunerea de a-l transfera pe Hadlaub în patul gol, ocupat înainte vreme de soțul ei, dar nu m-am încumetat niciodată, pentru că la patul acela sfînt n-avea nimeni acces. Însuși Brunzel, de cînd cealaltă încăpere fusese repartizată

strămutaților, trebuia să doarmă pe canapeaua desfundată din cîrciumă. Alt lucru plictisitor era și acela că nu puteam ajunge în cămăruța noastră, înghețată iarna, decît trecînd prin dormitorul doamnei Leidenfrost. Deseori, cînd mă întorceam de la Gräber sau stătusem la palavre cu băieții, lîngă zidul cimitirului, picam la țanc, tocmai cînd doamna Leidenfrost își lepăda echipamentul de lînă, purtat peste zi, și se strecura în îmbrăcămintea de lînă pentru noapte, iar în asemenea cazuri se iscau regulat țipete cumplite, încît clienții de jos, din cîrciumă, se îngrozeau crezînd, fără îndoială, că voiam să-i fac femeii cine știe ce. Iar dacă stătusem pînă mai tîrziu la tejghea și o găseam pe doamna Leidenfrost dormind dusă, cu boneta ei de noapte vătuită trasă peste urechi, negreșit că mă împiedicam în întuneric de niscai șaluri, papuci sau oale de noapte, doboram scaune, într-un fel sau altul reușeam eu să fac zgomot. Ziua, în schimb, aveam o muncă destul de ușoară, primeam mîncare bună și leafa la atît și-atît ale lunii, ceea ce nu se întîmpla în multe gospodării de la țară. Brunzel și doamna Leidenfrost mă tratau într-adevăr ca pe un om, iar nu ca pe un cîine de pripas, ținut pe lîngă casă din milă.

În serile cînd eram liber și nu mă duceam la Gräber, tăifăsuiam cu băieții din sat. Ne întîlneam cînd ieșeam de la lucru, lîngă zidul cimitirului, stăteam acolo cu ceasurile ori ne vînturam în sus și-n jos pe ulița mare, istorisindu-ne caraghioslîncurile și necazurile zilei, făcînd glume, căutînd sămînță de vorbă cu fetele și, firește, discutînd bîrfele din sat. Fără nici o exagerare, am devenit în scurt timp sufletul grupului, fiindcă aproape toți ceilalți erau mai tineri, eu trăisem mai multe și mă pricepeam mai bine să le povestesc. Mie-mi plăcea, băieții se distrau de minune, iar eu aflam despre fiecare din sat cîte ceva, căci oricine se întîmpla să treacă pe lîngă noi sau era amintit într-un fel oarecare beneficia apoi de un comentariu pe larg, bineînțeles în primul rînd femeile și fetele.

Am observat curînd că băieții gospodarilor se rătăceau rareori în ceata noastră. Cîte unul apărea întîmplător într-o seară, dar pe urmă nu mai venea, fiindcă se simțea de prisos. Erau printre ei și flăcăi cumsecade, însă, dacă stăteau cu noi, atunci ceilalți, care lucrau aproape toți ca argați în gospodăriile din sat, nu mai puteau povesti cum le venea la gură, pentru că de cele mai multe ori era vorba de necazurile cu stăpînii lor.

Ce aflasem despre lumea din Weltzow îmi prindea foarte bine cînd trebuia să rămîn seara de ajutor în cîrciumă, de obicei vinerea, sîmbăta și duminica. Dacă-mi făcea careva cinste cu o bere blondă și mă așezam lîngă clienți la masă, puteam să strecor cîte un cuvințel despre munca de cîine la Dickopp, gîlcevile dintre soții Wenzel sau inima prea largă a fetei lui Müller. Nu trecu mult și mă dumirisem cine cu cine era în dușmănie și de ce și, stînd de vorbă, țineam seama de ce știam. Nu căutam nimănui ceartă, eram întotdeauna pașnic, doar două lucruri mă scoteau din fire : cînd îi găseau cusururi lui Gräber sau cînd stăpînii își puneau greau argații. Asta nu puteam îndura, pentru că Hans Gräber era prietenul meu, iar argații primeau prin bancă bani atît de puțini și cote

de grîu atît de măsurate, încît, pentru asemenea plată, ar fi fost prea de ajuns, dacă ar fi muncit numai de dimineață pînă la prînz.

De altfel, mai tîrziu, cînd politica începu să joace un rol tot mai mare în sat, gospodarii nu se mai arătară atît de des în cîrciuma lui Brunzel. Erau pe atunci la noi două partide, UCD * și P.S.U.G. **, iar Brunzel nu se putea hotărî în care să se înscrie. L-am sfătuit să-și încerce norocul cu P.S.U.G., căci mai întîi i-o datoram lui Hans, care făcea parte acolo din comitet, și al doilea, după reforma agrară — care totuși la Weltzow nu schimbase nimic, deoarece Dickopp, proprietarul cu gospodăria cea mai mare, avea exact 399 de pogoane și astfel nu intra în prevederile legii — îmi devenise clar că acela era partidul care avea un cuvînt mai greu de spus ; și cine are mai mult de spus, face mai multe adunări, iar cine face mai multe adunări, bea mai mult. Așa a intrat deci Brunzel în P.S.U.G., ceea ce a avut două urmări : că mi-a mărit leafa, care oricum rămăsese toată vremea sub tarif, și că de atunci mare parte din gospodari l-au ocolit și au mers la birtașul Hase, care intrase în U.C.D.

Dar acestea se petreceau abia în patruzeci și șase, un an cu evenimente palpitante pentru mine, pe care vreau să le istorisesc în capitolele următoare. Deocamdată însă trebuie să mă întorc la niște lucruri întîmplate înainte, anume în prima zi după sosirea mea în sat.

În seara cînd am căzut din trăsura lui Dickopp, făcînd cunoștință cu praful uliței din

* Uniunea Creștin-Democrat.
** Partidul Socialist Unit din Germania.

Weltzow, m-am dus deîndată la Hans Gräber și abia în dimineața următoare m-am prezentat să mă înregistrez. La primărie, în fața intrării, un preot catolic și o călugăriță, învelită din creștet pînă la călcîie în veșminte negre, tocmai coborau de pe bicicletele lor încărcate cu bagaje. Fiindcă, ori de cîte ori sînt binedispus — și așa eram în acea dimineață, după o gustare minunată, cum de mult nu mai pomenisem — nu mă dau în lături să fac o plăcere cuiva, i-am salutat voios pe cei doi, urîndu-le „Ziua bună, cu voia Domnului !“, cum învățasem pe vremea cînd umblam cu cerșitul prin Bavaria. Ei mi-au răspuns la salut, după care i-am făcut loc preotului să intre înaintea mea.

Înăuntru, doi gospodari se ciorovăiau cu secretara comunei și cu primarul pentru niște dări de grîu. După ce țăranii părăsiră încăperea trîntind ușa cu zgomot, secretara se uită la mine. Eu însă am arătat către preot, care dorea să se informeze dacă între timp mai sosiseră în sat și alți strămutați de confesiune catolică, pentru ca, pe lîngă cuvenitul reazem sufletesc, să le poată da și unul din pachetele cu alimente, distribuite de asociația Caritas *.

În timp ce secretara îi nota pe un bilețel numele cîtorva familii, eu i-am povestit primarului ce vînt mă aduce și el îmi dădu un formular de luare în evidență, cu care m-am așezat la o măsuță în colț. Atunci preotul, care auzise tot, mă întrebă dacă eram și eu catolic. Cu gîndul

* Înființată în 1897, cu sediul central la Freiburg, „Asociația germană Caritas“ este o instituție a bisericii catolice, îndeplinind mai ales funcții de asistență socială.

la pachetul milosteniei creștine, nici n-am clipit și i-am răspuns că da. A trebuit să merg imediat cu ei afară, călugărița a luat unul din pachetele de pe bicicletă și mi l-a întins, eu am spus : „Domnul să vă răsplătească !“, am promis să vin la biserică duminică, la ora trei după-masă, și înapoindu-mă în primărie la măsuța mea, am scris în formular, cu toată hotărîrea, că sînt de religie catolică.

Astfel, într-o frumoasă dimineață de vară, m-am făcut catolic fără să mă botez. În pachet erau numai bunătăți și le-am dăruit cu bucurie soților Gräber, care mă hrăniseră în primele zile. Bineînțeles că, din recunoștință, m-am dus și la biserică. Preotul ținea slujbă la patru săptămîni o dată și din cînd în cînd aducea conserve americane, ciocolată, fulgi de ovăz și alte minunății. Le primeau numai cei ce se aflau atunci în biserică. Uneori, cînd făceam duminica o plimbare cu băieții prin satul vecin sau aveam întîlnire cu fetele, trăgeam și eu chiulul, însă după aceea aveam mustrări de conștiință și sentimentul că pierdusem ceva.

Așa s-au scurs o toamnă blîndă și o iarnă aspră și a început primăvara, care avea să-mi îndrepte viața pe cu totul alte făgașuri.

4

Într-una din duminicile mele libere de pe la sfîrșitul lui martie — nu trebuia nici să mulg, nici să dau de mîncare la vite — dormisem mai mult, căci în seara dinainte fusese dans. M-a deșteptat Hadlaub, izbind cu sete ușa cînd ieșea

din cameră : noaptea, căzuse iarăși de două ori din pat.

Am strigat în urma lui : „Ia-o-ncet !“ și, rămas singur, m-am culcat la loc, tolănindu-mă după pofta inimii. Afară sclipea o dimineață însorită, cu ciripit de păsărele și cotcodăcit de găini. Din pat puteam vedea, peste acoperișul magaziei, o bucățică de cer. Priveam în urma norilor și mă gîndeam la mama, de care încă nu aflasem nimic, la pribegiile mele de anul trecut, la ceea ce-mi dorisem atunci în fiecare zi : o plapumă de puf, destulă mîncare și o viață liniștită. Le aveam acum, dar de prea mult timp și nu-mi mai plăceau ca la început. Voiam să am o dată pentru totdeauna un pat și o cameră numai pentru mine, să fiu scutit de țipetele doamnei Leidenfrost, să muncesc printre alți oameni, pe scurt, voiam într-un fel o schimbare. Pe de altă parte, nu voiam să mă angajez la vreunul dintre țăranii chivernisiți, care mi-ar fi stors toată vlaga din oase. Iar pentru un drum zilnic pînă în fabrică, la Rathenow sau Brandenburg, mi-ar fi trebuit o bicicletă și, ca să spun cinstit, nu mă prea trăgea inima, fiindcă tot aerul curat și mișcarea socoteam eu că-mi fac mai bine. Apoi îmi veniră în gînd fetele. Ar fi fost frumos să am una, de care să mă bucur ziua întreagă, cu care să ies la plimbare duminica și care să-mi coasă nasturii fără să se strîmbe, parcă ar fi luat sare amară, ca doamna Leidenfrost. Și la căsătorie mă gîndeam : la urma urmei, împlinisem douăzeci și unu de ani și colindasem de-ajuns prin lume. Aș fi făcut rost de o locuință, aș fi fost stăpîn în casa mea, doamna Leidenfrost și-ar fi rupt din suflet cîțiva pui de găină și de gîscă,

poate și o capră lîngă ei, ceva bănuți pusesem eu deoparte și niște mobilă veche puteam să-mi cumpăr, plătind-o cu cartofi. Nu lipsea decît mireasa și nu mi se părea atît de simplu să găsesc una, cu care să mă potrivesc. Erau în sat cîteva care-mi plăceau, dar fie că aveau logodnici, fie că țineau pe toată lumea la distanță. Fetele gospodarilor nu-și plecau ochii la de-alde noi și trebuie să recunosc că eu nici n-aș fi avut cu ce le încînta privirea. Din păcate, nici o prietenie nu scăpa neobservată în sat. Băieții se adunau mereu în cete, fetele mergeau în pîlcuri chicotind, iar cînd unuia i se aprindeau călcîiele după una, se despărțea de noi și „umbla cu ea". Dacă nu se termina cu nuntă, se termina cu bîrfă, ceea ce o fată nu putea să-și permită. Erau nu-i vorbă, cîteva care umblau azi cu unul, mîine cu altul, dar așa ceva nu voiam nici eu.

Ulla Müller era una din ele. O întîlnisem într-o zi la gară, cînd predam grîul, și întorcîndu-mă cu căruța goală la Weltzow, o luasem cu mine. Pentru că nu-mi dădea pace și tot zicea că sînt sfios, am sărutat-o, după care m-a invitat să trec pe la ea sîmbătă noaptea. Trebuia să mă furișez din cîmp în hambar și de acolo, peste curte, de-a dreptul în casă. Dar vineri seara, cum eram de serviciu la cîrciumă, niște flăcăi, care se întrecuseră cu băutura, începură să mă ia peste picior din pricina apropiatei mele fericiri. Căci Ulla se și grăbise să-și trîmbițeze cucerirea. Cînd, pe deasupra, mi s-a adus la cunoștință că aproape toți bărbații din sat se înfruptaseră înaintea mea din fericirea aceea, mi-am mutat gîndul. Alt sfîrșit avusese povestea cu Gudrun cea blondă din satul vecin.

O cunoscusem la dans și o condusesem acasă, fără să mă încumet s-o ating. Era un frig de crăpau pietrele și peste cîmpia acoperită cu zăpadă fluiera un vînt tăios. Cu picioarele înghețate bocnă, am stat încă mult timp în poarta ei și i-am mărturisit cît de tare o iubeam. Ea nu scoase o vorbă, ci începu să plîngă. Apoi mă sărută repede și fugi în curte. Înăuntru, cîinii se puseseră pe lătrat. Pe urmă mi-am făcut deseori drum prin satul ei duminica, dar n-am zărit-o vreodată, și abia peste cîteva săptămîni a apărut la Brunzel, la o petrecere, însă nu singură. Eu serveam și ea mă privea tristă, cu milă parcă. Se logodise de curînd cu un învățător. În noaptea aceea am urlat ca un cîine fără stăpîn, pînă cînd Hadlaub s-a trezit și a încercat să mă mîngîie. Dar asta mi-a fost de prea puțin ajutor, firește, ca și visările la nemurirea sufletului, duminică dimineața, în pat. Așa încît m-am ridicat fără cine știe ce chef, am sărit în pantalonii mei de uniformă, pentru că alții deocamdată nu-mi agonisisem, am luat sub braț o cămașă nouă, tîrguită de doamna Leidenfrost pe cîteva kilograme de cartofi de la un mușteriu venit de la Berlin, și am coborît să mă spăl la pompă.

Cînd m-am ivit în curte, gol pînă la brîu, stăpîna se porni să mă blagoslovească cu țipete de la fereastra bucătăriei. Susținea că i se face pielea de găină, dacă vede carne bărbătească dezgolită. Eram obișnuit cu năravul ei și nu-i dădeam atenție, ba dimpotrivă, știam că scandalul se încheie de fiecare dată cu un supliment la porție. Și chiar așa a fost. Îmi puse în tăcere trei ouă fierte pe un fund de lemn și se așeză să se uite la mine cum mănînc. Cu fața cea mai

fioroasă din lume, constată că, în cămașa cea nouă, arătam ca un domn de la oraș. Toate astea și strălucirea binevoitoare a soarelui pe masă, care făcea să scînteieze cuțitele și farfuriile, m-au înveselit iarăși și m-am apucat atunci să-i povestesc femeii, cu gura plină, noutățile de la petrecerea din ajun. Bineînțeles că o interesau în special ultimele amoruri și, după cum am mai spus, eu nu povesteam rău.

Deodată se deschise ușa, intră Gräber și se așeză lîngă mine. Doamna Leidenfrost, căreia orice bărbat tînăr îi trezea o anume înclinație spre generozitate, îi turnă și lui o ceașcă de cafea de orz, se înfășură mai strîns în șalurile ei de lînă și dispăru în bucătărie, de unde se și răspîndea mirosul îmbietor al fripturii gătite pentru prînz.

— Ascultă, Willi, am nevoie de tine, zise Hans.

Lucrurile stăteau astfel : După Paști, urma să vină în sat un al doilea învățător. Însă școala avusese dintotdeauna o singură sală de clasă. Pentru înființarea celei de-a doua, Hans cedase cea mai mare cameră din locuința lui cu chirie la stat. Dar încăperea trebuia mai întîi renovată, apoi mobilată cu mese și scaune donate de săteni. Afișul pus la primărie nu avusese vreun rezultat, apelul din adunarea cu țăranii, asemenea. Acum trebuia să meargă cîțiva la gospodari acasă, practica dovedise că era metoda cea mai bună.

— Sîntem treii, preia tu al patrulea sector. Îi știi pe toți și oamenii te simpatizează. Dacă nu-ți pasă de școală, fă-o măcar pentru mine.

Cu toate că afacerea nu-mi era foarte pe plac, m-am învoit. I-am cerut să-mi mai explice o dată

cu de-amănuntul de ce are nevoie și îndată după prînz am luat-o din loc. Treaba mea era să-i prelucrez pe cei cinci țărani, ale căror gospodării se întindeau între biserică și șoseaua spre Rathenow. Ultimul, chiar lîngă șosea, avea să fie Dickopp.

La Lehmann nu l-am găsit decît pe băiat, care mi-a spus că părinții plecaseră în vizită la rudele lor de la Berlin. Ce fel de vizită era aceea, știam și eu, și jumătate satul : Lehmann cumpăra și vindea la negru în stil mare și cu siguranță că se dusese la Berlin pentru aranjamentele lui. La Gatz nu era acasă decît bunica. Mă pofti la o cafea și-mi dezvălui că noră-sa se afla la Rathenow, unde avea un drăguț, însă astăzi băiatul o pîndește și, fără doar și poate, are s-o prindă. Mi-am manifestat indignarea cu atîta convingere, încît bătrîna îmi făgădui trei scaune și un jilț pentru învățător. Brüggemann, abia sculat din somn, era și mai morocănos ca de obicei și mă dădu scurt pe ușă afară. Dar se vede că-și luă apoi seama, fiindcă scoase capul pe fereastră și strigă în urma mea că de ce-i trimite lui învățătorul gînsaci îndopați din ăștia, să vină personal și atunci or să stea de vorbă. Hase era nou venit în sat, însurat numai de cîteva luni cu fata unui gospodar din Weltzow. Mă lăsă să-i explic pe larg situația, întrebă de ce nu ajungea un învățător și mă încîlci într-o discuție despre rostul sau lipsa de rost a unei mai bune pregătiri școlare a populației rurale, cum spunea el întruna. Pînă la urmă ne-am înfierbîntat și am dezlănțuit o dezbatere care ne-a făcut la amîndoi mare plăcere, atît că la sfîrșit uitasem ce poziție apăra fiecare. În con-

cluzie, s-a angajat să ne procure prin schimb tapet sau vopsea pentru pereți, iar, după ce va avea o idee clară asupra inventarului gospodăriei, să dăruiască școlii toată mobila de prisos.

Fiindcă mi se părea că am făcut față onorabil în tratative mă pregăteam acum ceva mai puțin intimidat pentru întîlnirea cu Dickopp. Mă lămurisem de mult că sînt bogați într-adevăr, însă oricum, neam de țărani, iar nu persoane de familie bună, cum crezusem eu atunci la început, în trăsură, cu toate astea nu-mi era la îndemînă, deoarece le refuzasem oferta de angajare. Dickopp fusese supărat pe mine tot timpul, îmi răspunsese morocănos la salut și mă vorbise de rău cu diferite prilejuri, după cum aflasem de la unul și de la altul. Pe flăcăul care lucra la el — Arthur îl chema și locuia împreună cu maică-sa acolo, în gospodărie — îl sfătuise să se ferească de mine, dar băiatul firește că nu se sinchisise de părerea lui. Aveam în orice caz un simțămînt ciudat la gîndul să-i trec pragul și să-l rog ceva.

Între timp, ajunsesem la ușă — căci duminica nu intri în casa cuiva prin spate, luînd-o prin curte, ci urci treptele și bați de-a dreptul la ușa din față — iar de pervazul ferestrei sta rezemată și se uita afară Elvira, fata lui Dickopp, pe care, de la faimoasa plimbare cu trăsura, eu o ocolisem cu mare grijă.

— Ei, Willi, te-ai gîndit să ne faci o vizită ? întrebă ea roșind toată, ceea ce mie nu-mi atrase atenția pentru moment, ci abia mult mai tîrziu, cînd mă aflam din nou în uliță, pe înserate, și-mi recapitulam întîmplarea de-a fir a păr.

— Chiar așa m-am gîndit, am declarat eu, dîndu-mi ifose. Pentru niște probleme cu școala.

Fără să mai pierd vremea, am pus o mînă pe clanță, cu cealaltă mi-am netezit la repezeală părul și am pășit înăuntru. Sălița întunecoasă mai păstra încă răceala iernii. La dreapta se deschise o ușă, Elvira mă apucă de braț și-mi zise :

— Hai, vino, pe-aici e intrarea !

Stătea de una singură în camera de oaspeți. Ne-am așezat la o masă neagră, pe scaune legate în piele, și i-am spus pentru ce venisem la tatăl ei. Pe cînd vorbeam, ea se sculă, închise fereastra și trase jaluzelele, astfel că în odaie se făcu aproape seară. În timp ce se îndeletnicea cu treaba asta, iar eu povesteam, am cercetat-o mai bine cu privirea. Purta o bluză albă cu mîneci scurte și o fustă bleumarin în cute, nu mai lungă de genunchi. Ca și fața ei, mîinile și picioarele îi erau croite din topor, dar fără să fie grase. Pesemne că mă întrecea în înălțime cu un cap. Toate la ea se nimeriseră nițel cam mari, și nasul, și gura, și pieptul, și șoldurile, însă tocmai de aceea se potriveau împreună, alcătuind o apariție impunătoare.

Se așeză din nou, de astădată punînd picior peste picior, pe canapeaua verde de sub tablou și mă înștiință că părinții ei se duseseră la Brandenburg, la niște rude, iar ea era singură acasă. Mă întrebă apoi, cum îmi plăcea la Weltzow, dacă la oraș nu era mai interesant, printre altele și din pricina fetelor, și așa mai departe. Pe urmă am sporovăit puțin despre cei din sat și i-am istorisit o serie de lucruri, pe care nu le aflase încă. După asta am vrut să plec, însă ea se împotrivi, zicînd că pune de

cafea și că are prăjiturele cu untură făcute de mîna ei și trebuia să le gust. În vreme ce trebăluia în bucătărie, mi-am plimbat ochii peste cristalurile, porțelanul și argintăria din vitrină, peste tablourile de pe pereți, în ramele lor grele, aurite, și inima mi s-a încălzit la gîndul că și eu aș putea fi odată proprietarul unei asemenea camere de oaspeți, unde să-mi primesc musafirii duminică după-amiaza, tăifăsuind cu ei la o cafea cu prăjituri.

Nu trecu mult și în odaie mirosea de mai mare dragul a cafea bună și prăjiturele cu untură. M-am înfruptat pe cinste și am lăudat prăjiturile, iar Elvira se bucură.

— În viața mea n-am mîncat ceva atît de bun — am spus, fără să mă abat de la adevăr cu o centimă — însă, dacă le-aș avea mereu, m-aș îngrășa și mai și.

Nu era chiar așa de gravă situația, fu ea de părere, dimpotrivă, mă găsea mai chipeș și mai bărbat decît pe uscățivii la care n-ai ce vedea, parc-ar fi aracii din grădină. Zicînd acestea. mă măsură atît de amănunțit de sus pînă jos, încît mi se strecură o neliniște în trup. Ea, în schimb, putea să mănînce prăjituri cîte poftea, nici un pericol să pună grăsime.

— Sînt toată numai oase și carne tare, mă încredință Elvira. Poftim, pipăie !

Întinse către mine brațul gol. M-am ridicat, m-am apropiat de ea și i-am strîns puțin brațul, care, nimic de zis, era pietros. După asta m-am dus înapoi la scaunul meu, dincolo de masa cea lată.

— Da, am recunoscut, într-adevăr, numai carne tare. Frumos,

— Altele au carnea moale ca piftia, eu nu, pe tot corpul, nicăieri !

— Da, te cred, am încuviințat și a trebuit să tușesc, ca să-mi dreg glasul.

— Poți să pui mîna și aici, dacă nu crezi, propuse ea, mîndră și dornică să-mi alunge orice îndoială. Nu-i nimica rău, numai ca să vezi că e tare peste tot și nu tremură ca piftia, așa ca la altele.

Își trase în sus fusta plisată, pînă unde se ivi o bucățică din portjartier. Așadar m-am ridicat încă o dată, ca să verific că nu mințea, și acolo carnea era tare și nu treumra ca piftia. Fiindcă am presupus că vor mai fi expertize de făcut, am rămas în vecinătatea ei, pe canapea. Însă acum Elvira voia să știe cum se prezintă lucrurile la mine, iar eu am lăsat-o să inspecteze ce dorea și ea găsi totul minunat, deci a trebuit să rostesc și eu cîteva cuvinte curtenitoare despre culoarea ochilor ei. Apoi am sărutat-o, ea s-a culcat pe spate și, în minutele ce au urmat, am putut să-mi dau seama că într-adevăr avea pe tot corpul pielea netedă și carnea tare, la fel ca pe brațe și pulpe. Dacă n-ar fi fost aroma pătrunzătoare a prăjiturelelor cu untură, precis că s-ar fi întîmplat mai multe.

Deci am făcut o pauză ca să mîncăm și Elvira spuse :

— Și ție-ți place să te drăgostești, nu-i așa ? Și te pricepi să dezmierzi o fată. Nătărăul de Hans-Jürgen al lui Lehmann, cu care trebuie să mă mărit, e țeapăn ca o momîie. Cred că așa sînt toți uscățivii.

Firește că m-a măgulit ce auzeam și am luat-o iar în brațe. Ea însă mă întrebă în șoaptă :

— Nu vrei să-mi vezi camera ?

Voiam, bineînțeles. Am urcat înlănțuiți scara îngustă pînă în cămăruța de fată a Elvirei, unde se aflau doar un scaun, un dulap și un pat, pe care ne-am prăbușit îndată. Elvira m-a strivit la piept cu brațele ei puternice, încît mi-am pierdut răsuflarea, iar ea gîfîia cumplit. M-a cam luat frica.

Deodată am auzit tropot de copite și uruit de roți. Elvira îmi dădu drumul. Ne-am repezit la fereastră și ne-am uitat afară, în curte, unde bătrînii coborau din trăsură.

Elvira mă înșfăcă de braț și mă smuci pe scară în jos. Prin sălița întunecoasă, am ajuns în stradă.

— Mîine, după ce se-ntunecă, la groapa cu bălegar din grădina de trandafiri, mai șopti ea, apoi închise ușa.

Slavă domnului, se lăsase seara și nu se vedea țipenie de om prin apropiere. Am putut să-mi vin în fire și să-mi bag cămașa la loc în pantaloni, înainte s-o pornesc spre cîrciuma lui Brunzel. Se făcuse vremea de cină.

5

N-aduce anul ce-aduce ceasul, se zice, și așa devenisem și eu, de pe o zi pe alta, iubitul celei mai bogate fete de țăran din Weltzow.

Bineînțeles că amîndoi am păstrat taina : ea, din teamă de părinții ei, eu, ca să nu fiu luat în rîs de băieți din pricina iubitei cu trei ani

mai în vîrstă și cu un cap mai înaltă ca mine. De ce nu i-am povestit nimic lui Hans Gräber, mi-e mai greu să explic. Aveam, nu știu cum, un simțămînt, pe care l-ar fi avut probabil tatăl meu, dacă tovarășii lui de la fabrica de bere l-ar fi văzut făcînd ochi dulci fetei patronului.

Pe de altă parte, se-nțelege că numai din pricina acestui simțămînt nu puteam să rup cu Elvira. Fiindcă totul era prea frumos și prea cu folos. De fiecare dată cînd ne întîlneam, de două-trei ori pe săptămînă, îmi aducea cîte ceva : părjiturele cu untură, o pungă plină, țigări americane, căpătate pe cartofi, un pantalon purtat dar încă în stare bună și altele, o sumedenie.

Din păcate, timpul era întotdeauna scurt, pentru că Elvira nu putea lipsi mult de acasă, apoi n-aveam și noi un acoperiș deasupra capului, iar vremea, mereu rece și ploioasă, făcea ca pășunea pentru cai, botezată cu un nume înșelător, grădina de trandafiri, să nu fie un loc prea plăcut de popas. Niciodată n-a fost chip să ne întindem pe iarbă și cine are cît de cît experiență în privința gardurilor din jurul unei pășuni, știe că rezultate strălucite nu se pot obține pe ele.

Așa nu erai lăsat nici să mori, nici să trăiești, și după un timp, am început să-mi doresc iar viața liniștită dinainte. Cîteodată mă bătea chiar gîndul să pun capăt, într-un fel sau altul, jocului de-a baba oarba cu secretele.

Pe deasupra, mă rodea gelozia. Elvira era ca și logodită cu lunganul de Hans-Jürgen Lehmann. Pentru părinți și pentru întreg satul, era un fapt hotărît că ei doi aveau să se căsă-

torească. Elvira, ce-i drept, mi se jura că nu se petrece între ei nimic demn de luat în seamă, dar mai întîi nu credeam și oricum mă sîcîia să-i văd pe ei umblînd împreună oficial, pe cînd eu stăteam în ceata flăcăilor încă nerostuiți și mă uitam cu jind în urma lor, cu toate că eu eram acela, care se pricepea s-o mulțumească mai bine. Nu, n-a fost cu desăvîrșire lipsită de nori vremea acelei iubiri abia înmugurite, dar, în comparație cu ce avea să vină mai tîrziu, n-o putem numi altfel decît trandafirie.

De întîi mai, la Weltzow s-a făcut o demonstrație și a luat parte tot satul, în afară de pastorul Johannes Hurtig. Țăranii au scos în uliță cai și căruțe împodobite cu flori, în care stăteau fetele lor, îmbrăcate în alb, iar în capul alaiului mergea Hans Gräber cu o bucată de carton, purtînd pictată lozinca : „Toată pîinea poporului — jos cu escrocii și speculanții !“

Căci, cu o zi înainte, fusese arestat Lehmann bătrînul, din cauza învîrtelilor lui murdare. Gospodarii trăseseră o spaimă soră cu moartea, însă argații prinseseră curaj să-și înfrunte stăpînii, cerîndu-le mărirea salariilor și a cotelor de grîu. Seara, înainte de deschiderea balului la Brunzel în cîrciumă, cineva de la Rathenow trebuia să vorbească despre arestarea lui Lehmann.

Era o zi cu soare. Deasupra cîmpiei mlăștinoase, aerul tremura de căldură. Fetele îmbrăcaseră rochii de vară, bărbații purtau hainele pe braț și își suflecaseră mînecile de la cămăși. Îndată după prînz a început serbarea copiilor, cu spartul oalelor, alergatul cu oul în lingură și cursa în saci și pe urmă au venit la rînd popicele cu premii și întrecerea de călărie cu lovitul cocoșului, la care de fapt s-au folosit

biciclete, deoarece în grajdurile gospodarilor caii se împuținaseră foarte. Eu nu m-am băgat, ca să nu mă fac de batjocura oamenilor. O vreme am privit cum se chinuiau flăcăii în goana bicicletei să atingă cocoșul de lemn din vîrful parului și să-l învîrtă pe șurubul lui, însă cînd am zărit-o pe Elvira venind cu Lehmann al ei, am șters-o acasă și l-am ajutat pe Brunzel la tejghea, deși intram de serviciu abia la opt seara. Doamna Leidenfrost, înfășurată în șaluri de lînă, ca de obicei, și scuturată de friguri la vederea atîtor brațe bărbătești dezgolite, mă chemă în bucătărie, unde îmi pregătise o cină ca pentru doi.

— Sînt sigură că azi multă lume o să-ți facă cinste, trebuie să ai peste ce turna băutura ! zise ea, uitîndu-se cum goleam farfuriile.

Măsurile de prevedere ale doamnei Leidenfrost erau necesare, întrucît ne așteptam să apară toată suflarea satului, ca să-l audă vorbind pe bărbatul de la tribunal. Și cine apuca să ne deschidă ușa, nu mai pleca atît de repede. Țăranii din Weltzow nu erau prieteni cu paharul și nu intrau zilnic în cîrciumă, dar la ocazii festive, cînd își dădeau drumul, nu mai isprăveau. E adevărat că pe atunci în ținutul nostru o sticlă de rachiu costa vreo sută de mărci, însă cei mai mulți, chiar și argații sau meseriașii, o puteau căpăta destul de ieftin pe cartofi sau pe ouă, lăsînd la o parte faptul că numeroase familii își distilau singure rachiul, pe ascuns. La dans mușteriii veneau cu sticlele lor sau cumpărau de la Brunzel, care turna harnic de sub tejghea, la prețuri de speculă. Și la asemenea ocazii, erau cu toții darnici.

Cît timp a cuvîntat bărbatul din Rathenow, în sala ticsită puteai auzi musca. Fireşte că la sfîrşit am aplaudat de m-au durut palmele. După asta, primarul rosti cîteva fraze căznite, le dori tuturor „distracţie plăcută pentru restul serii", pe urmă scaunele fură aliniate la perete pe trei şiruri şi orchestra începu să cînte. La început, clienţii şi-au potolit setea cu berea noastră apoasă şi eu a trebuit să alerg în toate părţile, scăldat în sudoare. Dar pe măsură ce se scurgeau ceasurile, cei de faţă găseau pe dedesubt tot mai multe sticle de rachiu, iar eu îmi găseam liniştea.

— Hei, Willi, grasule, bea un păhărel cu noi ! îmi striga acum, ba unul, ba altul. Nu trecu mult şi eram plin pînă-n gît, băutura proastă şi tare îmi gîlgîia în maţe.

Elvira şedea la o masă lîngă intrarea în sala de dans, vizavi de băiatul fierarului cu logodnica, şi lîngă ea Lehmann, care în timpul cuvîntării fusese galben ca ceara, iar acum se făcuse roşu-stacojiu de atîta băut. Cînd stăteam la tejghea, ea furişa cîte o privire spre mine şi cînd treceam pe lîngă masa lor, se aşeza în aşa fel, ca să-mi pot freca mîna de braţul ei.

— Cum îţi place mititica lui Dickopp ? mă întrebă doamna Leidenfrost cu o figură nevinovată. Dacă te atingi de dînsa cumva, bătrîna te îneacă în groapa cu bălegar. E promisă lui Lehmann, pentru nişte hectare de fineaţă la Buckow, în cîmpie.

Stăpîna era de nerecunoscut. Părul, întotdeauna ascuns sub o basma de lînă, astăzi îl purta despletit. Băuse şi ea multişor şi se îmbujorase.

— Uită-te numai ! Mă luă de braţ şi arătă cu degetul spre masa Elvirei. Acuma o pipăie, ca să vadă dacă toate sînt la locul lor !

Elvira şi Hans-Jürgen îşi apropiaseră capetele, iar el îi înconjurase umerii cu braţul astfel încît mîna lui se afla pe pieptul ei. Vorbeau în şoaptă. Pe urmă, ea rîse răsunător. În mine fierbea gelozia.

— Doamnă Leidenfrost, am întrebat, nu mai avem cine ştie ce treabă, pot să dansez şi eu ?

— Da, încuviinţă ea şovăind. Dansezi şi cu mine ?

— Sigur că da, am răspuns uimit.

— Serveşte tu un moment, Willi, mă întorc imediat !

Îşi croi drum prin îmbulzeala zgomotoasă şi în cinci minute fu înapoi. Pentru prima dată de cînd o ştiam, se desfăşurase din şalurile ei de lînă şi pusese o bluză albă. Sub privirea mea zîmbi stînjenită şi se făcu, de la bărbie pînă la frunte, roşie ca o căpşună.

Însă lunganul îşi ţinea mîna tot acolo, unde s-ar fi cuvenit să fie a mea. Deci m-am dus bătăios la Elvira şi am invitat-o la dans.

— Eşti nebun ? suflă fata, după ce dansasem primele tacte. Părinţii mei sînt acolo, în colţ !

Am strîns-o tare, i-am simţit pieptul lipit de umerii mei şi am vorbit în sus, spre ea :

— Puţin îmi pasă. Nu pot să văd cum te giugiuleşte mîrţoaga aia deşirată !

— Eşti gelos ! rîse Elvira, mă strînse de braţ şi-şi trecu buzele peste fruntea mea. În vîrtejul perechilor care cîntau şi rîdeau, nu ne observă nimeni. Băusem mult amîndoi şi am uitat cu totul că n-aveam voie să ne cunoaştem. Dansul şi corpul fetei îmi dădeau ameţeală.

— O să mă duc pîn-afară, am spus, în vreme ce o conduceam la locul ei. Ea aprobă din cap, rîse și mă ciupi de braț.

Nu mai eram sigur pe picioare și — fiind destul de lat — mă ciocneam întruna de muchiile meselor, de scaune ori de doamna Leidenfrost. Ea chicotea cu o înfățișare năucă, iar eu aveam un rîs tîmp, fără motiv. Cînd luptam să trec cu paharele în mînă printre dansatori, cîntam după orchestră cît mă ținea gura și strigam tuturor cîte ceva. Cum îmi ardea de joacă, mi-am luat stăpîna de mijloc și am învîrtit-o, iar doamna Leidenfrost se lăsă în brațele mele moale ca o cîrpă, încît nu mai știam cum să scap de ea.

— Și cu mine cînd dansezi ?

— Îndată, am promis, i-am făcut Elvirei un semn din cap, neobservat de nimeni, și m-am îndreptat spre ușă. Dar acolo am dat de Dickopp, care mă îmbrățișă și mă încredință cu limba încleiată că nu mai era supărat pe mine, că pînă la urmă alcătuiam cu toții o familie mare și trebuia să strîngem rîndurile. Din fericire, nevastă-sa îl smulse de lîngă mine și îl luă înapoi la masă, astfel încît am putut ieși în coridorul întunecos. M-am lipit de perete în dreapta ușii, în fața scării ce ducea spre camerele de sus, și am așteptat. Oamenii intrau și ieșeau mereu, dar nu mă puteau zări.

În sfîrșit, veni și Elvira. Am apucat-o de braț și am tras-o în colț. Ea scoase un țipăt ușor, pe urmă își află culcușul în brațele mele. Dar curînd i se făcu frică.

— Dacă ne vede cineva ?

— Hai să stăm pe trepte !

Abia ne așezasem, cînd din sală ieși cineva și se apropie de scară. L-am recunoscut pe Brunzel, după cum își tîra picioarele. Ne-am refugiat pe scară în sus, iar cînd Brunzel urcă și el după noi, ne-am căutat salvarea în dormitorul doamnei Leidenfrost. Aici întunericul era mai puțin des decît pe coridor și pe scară, cu toate astea m-am împiedicat de un șal de lînă părăsit pe podea, însă am avut norocul să cad peste un morman de haine, aruncate probabil de doamna Leidenfrost din dulap, cînd se schimbase. Brunzel își tîrî picioarele mai departe, spre debara. M-am sculat grijuliu, ca să nu fac zgomot, și m-am așezat pe patul stăpînei împreună cu Elvira, care tremura de frică. Am mîngîiat-o, pînă i-a trecut tremuratul. Nu peste mult timp, Brunzel se întoarse și se duse în treaba lui, dar locul era prea bun, ca să mai renunțăm la el. Cu siguranță că Hadlaub dormea adînc, de vreme ce nu trebuia să împartă patul cu nimeni.

— Îmi rupi rochia, șopti Elvira. Așteaptă, s-o dezbrac.

— Ce pat afurisit, cum scîrțîie, am bombănit eu. Vino mai bine pe grămada de haine, ca să nu facem gălăgie !

Tocmai deslușisem mecanismul unei închizători importante, cînd deodată se aprinse lumina din tavan și un țipăt sfîșietor îmi sparse urechile. Am văzut-o pe doamna Leidenfrost făcînd un pas către pat, luînd repede ceva și ieșind în fugă. Ușa se trînti. Cheia se răsuci în broască pe dinafară. Apoi se auziră pașii grăbiți ai femeii, pe scară în jos.

Am alergat la fereastră și m-am uitat în uliță. Să sar de unde mă aflam, ar fi însemnat sinu-

cidere curată. M-am întors şi am dat fuga înspre camera mea. Dar acolo apăru în uşă Hadlaub, frecîndu-se la ochi. Îmbrăcat cu o cămaşă de noapte mult prea mare, stătea nemişcat şi nu-şi lua ochii de la fata în combinezon roz, aciuată pe un munte de rufărie. Elvira începu să suspine.

În sala de sub noi se dezlănţuise o hărmălaie îngrozitoare. Orchestra, care cîntase tot timpul de zguduise pereţii, tăcu brusc, apoi se porni o alergătură cu răcnete, tropote şi bufnete în coridor şi pe scară. I-am aruncat Elvirei un şal de lînă, iar eu m-am rezemat de fereastră, într-o poziţie pe care o voiam nepăsătoare, cu mîinile în buzunarele pantalonilor. Dar de tremurat tot tremuram niţel. Uşa se izbi de perete şi înăuntru se năpusti doamna Leidenfrost, cu obrajii arzînd de mînie, fluturînd rochia Elvirei ca pe un drapel, iar după ea domnul şi doamna Dickopp. În spatele lor se înghesuiau nenumăratele capete ale mulţimii setoase de scandal.

Cîteva clipe, toate privirile căzură asupra Elvirei care, cu genunchii strînşi la piept, ascunsă în şalul de lînă, stătea în cuibarul ei de rufe, cu fruntea plecată. Apoi, aceleaşi priviri mă arseră pe mine cu fierul roşu şi, în cele din urmă, se mutară la Hadlaub, căruia tot i se mai părea că visează.

Eu însă m-am uitat drept la bătrînul Dickopp şi i-am spus :

— Aflaţi că m-am logodit cu Elvira.

Nevastă-sa rămăsese ca împietrită. M-am dus la dînsa, i-am aruncat braţele pe după gîtul gras şi am strigat :

— Ce fericit sînt, mamă soacră !

6

Vreo opt săptămîni mai tîrziu, într-o după-amiază de duminică, fierbinte de ţi se coceau creierii, stam întins pe patul din camera Elvirei şi lîncezeam. Un roi de muşte bîzîiau împrejurul lămpii, de afară intra cînd şi cînd pe fereastră grohăitul leneş al unui porc, iar jos, în bucătărie, se auzea Elvira umblînd cu farfuriile. Tocmai mă lăsase singur, pentru că dragostea îi făcuse poftă de prăjiturele cu untură. Curînd avea să strige de pe scară :

— Willi, e gata cafeaua !

Pe urmă aveam să ne aşezăm în camera de oaspeţi şi să vorbim despre nuntă. De şase săptămîni eram logodiţi şi nunta fusese fixată pentru 7 august. Ceea ce şi ea şi eu şi oricare altul ar fi socotit cu neputinţă, înfăptuise doamna Leidenfrost, în turbarea ei. Deoarece jumătate din consăteni văzuseră cu ochii lor că Elvira călcase greşit, părinţii trebuiseră să tacă şi să înghită. La asta se adăuga şi faptul că tocmeala de însurătoare cu lunganul de Lehmann devenise o afacere cam nesigură, după arestarea bătrînului nefiind exclusă o confiscare de bunuri.

Dickopp se împăcă repede cu gîndul că aveam să-i fiu ginere, pentru că privea toată tărăşenia din punct de vedere practic. Logodna şi mutarea mea la ei le aducea în gospodărie două braţe în plus. În ultimele luni mă făcusem vînjos, la Brunzel învăţasem ceva agricultură şi, de vreme ce acum făceam parte din familie, munceam fără leafă. Dickopp trudise din greu toată viaţa lui şi se bucura să aibă în sfîrşit pe unul de la care să poată cere, cu depline drepturi, acelaşi lucru. De aceea era prietenos cu mine şi,

ori de cîte ori își aducea aminte de pățania noastră scandaloasă din dormitorul doamnei Leidenfrost, găsea doar un motiv de rîs. Veselia lui o înfuria însă pe nevastă-sa, din care pricină își primea și el de fiecare dată porția din bombănelile disprețuitoare ce-mi erau adresate mie.

— Dacă Elvira s-a încurcat cu un golan, pufnea mama soacră, străpungîndu-mă cu o căutătură piezișă, asta de la tine a moștenit-o. Și nechezatul tău prostesc, cînd e vorba de asemenea procărie și rușine, arată că ești de o teapă cu el.

Căci Dickopp fusese ani de zile mai marele argaților în gospodăria viitorului său socru și se căpătuise proprietar numai fiindcă nimeni altul nu se înghesuise s-o ia de nevastă pe fata mustăcioasă și cam coaptă. Traiul cu ea nu era ușor, femeia îl conducea cu mînă de fier, totuși se chema că e gospodar și, pe deasupra, cel mai bogat din sat.

În seara logodnei, la care benchetuiau treizeci și patru de invitați, mă luă deoparte și-mi zise :

— Ori c-ai vrut-o, ori că nu, de întîmplat s-a întîmplat, și cînd ți se întîmplă ceva, înseamnă că așa a fost să fie. Dragostea se duce repede și, dacă o să vină clipa cînd ai să gîndești că ți-ar place să ai o nevestică fără mustăți și mai micuță și mai gingașă și mai puțin sîcîitoare, atunci să-ți spui : nurlie nu e, drăgăstoasă nici atît, dar îmi aduce de zestre o gospodărie. Frumos lucru dragostea, așa să-ți spui atunci, însă 399 de pogoane și cai și vaci și porci și casă și acareturi sînt și mai frumoase. Iar în ziua de azi, domn e țăranul. Pentru că

el are bucate și ceilalți nu, și cine nu duce lipsă, acela încă mai primește cu vîrf, și cine are mai mult, e stăpîn în țară. Ei, apoi sănătate și noroc !

Da, la toate astea mă gîndeam, stînd întins și privind în sus, la muște, și mă întrebam dacă lucrurile s-ar fi petrecut la fel cu Gudrun din satul vecin, ca acum cu Elvira — căci, după ce treceau minutele furtunoase ale îmbrățișărilor, nu puteam s-o mai văd în ochi. Îmi făcea puțin silă, cînd trăgea combinezonul pe ea și alerga iute în bucătărie, fiindcă o apucase foamea și voia să se îndoape cu prăjiturelele ei cu untură.

Iar bătrînul nu se înșelase nici în privința cealaltă : viitoarea mea consoartă avea să mă facă mereu să simt că ea era stăpîna, în casă și în gospodărie. Începuse de pe acum, cîteodată cînd voiam să fiu lăsat în pace, ori îmi îngăduiam altă părere decît ea, de pildă despre felul cum se purtau cu Arthur. Atunci îmi trîntea cîte ceva, semănînd ca două picături de apă cu drăgălășeniile maică-sii. Puțin mă dezgustase și bătrînul Dickopp, în seara logodnei, cînd îmi explicase principiile lui despre căsnicie, iar dacă îl vedeam în casă gudurîndu-se pe lîngă nevastă-sa, iar în curte făcînd pe grozavul și sumețindu-se la Arthur, simțeam cum îmi crește scîrba. Și mai rău era însă că descopeream la mine unele porniri asemănătoare. E drept că nu făceam încă pe grozavul și nu mă sumețeam, dimpotrivă, îi săream în ajutor lui Arthur pe cît se putea, dar primeam răbdător dăscălelile bătrînei și ale iubitei mele logodnice, într-un fel care al naibii mai aducea cu supușenia lui Dickopp.

— Willi, e gata cafeaua ! ţipă Elvira de pe scară.

M-am ridicat leneş, mi-am îmbrăcat pantalonul de duminică, proaspăt călcat, şi cămaşa albă de mătase şi am coborît scara, fără să mă grăbesc. În camera de oaspeţi domnea o răcoare plăcută. Aerul stătut din încăperea folosită numai duminica era mai puţin neplăcut, datorită mirosului de cafea şi a prăjiturilor cu untură. Elvira se aşezase pe canapea, numai în combinezon, şi înghiţea pe nemestecate.

— Ştii ce idee mi-a venit ?

— Nu sînt scamator, ca să citesc gîndurile oamenilor, am răspuns fără chef.

— De toate am comandat cetăţeanului ăla de la Berlin pentru tine : costum negru, cravată, pantofi, însă de ţilindru am uitat. Al lui tăticu' nu ţi se potriveşte, te-ai înfunda în el pînă la urechi.

— Mai spune o dată ! Am auzit bine, ţilindru ?

— Bineînţeles că ţilindru ! Îţi trebuie ţilindru, dacă eu am să port rochie albă, cununiţă şi văl !

— Scoate-ţi gărgăunii din cap, inimioară ! Decît să merg la altar cu un ţilindru, pe care aţi dat voi douăzeci sau treizeci de ouă, mai bine le mănînc pe toate crude, dintr-un foc !

— Ba ai să-ţi pui ţilindru ! porunci ea şi bătu din picior, ceea ce totuşi nu produse efectul dorit, pentru că era desculţă. Fiindcă îşi umpluse gura cu prăjiturele, se înecă şi începu să tuşească. I-am dat cîţiva ghionţi în spatele pe jumătate gol, i-am spus că nu-i permit să răcnească la mine şi am ieşit.

Combinezonul ei mă călca pe nervi, de aceea m-am bucurat că găsisem un motiv ca să fug de ea. Mi-era dor de băieţii adunaţi la zidul cimitirului, pe care în ultimul timp nu-i mai văzusem. Seara trebuia să muncesc pînă se făcea vremea de culcare, iar duminicile le petreceam mai toate împreună cu Elvira, pentru că de cele mai multe ori părinţii ei se urcau în trăsură şi plecau. Nici la familia Gräber nu mă mai dusesem. Nu îndrăzneam. Hans era singurul din sat care nu ne trimisese o felicitare scrisă la logodnă. (Elvira aşezase felicitările în ordine, după numerele caselor, ţinînd astfel o evidenţă fără greş).

Flăcăii şedeau pe zidul cimitirului, la umbră. Amuţiră, cînd mă văzură venind.

— Arthur, ia poziţie de drepţi, îţi vine şeful, glumi unul.

Cîţiva rîseră, dar nu era o primire prea călduroasă. M-am apropiat vitejeşte şi am dat mîna cu fiecare. Apoi m-am oprit în faţa lor, în pantalonii călcaţi cu dungă şi cămaşa cea nouă, şi n-am ştiut ce să le spun. Nici ei nu spuneau nimic.

— Vrea cineva o ţigară ? am întrebat.

Dar cînd am băgat mîna în buzunar şi am scos pachetul de Lucky Strike, mi-am dat seama îndată că greşisem şi că oferta mea prietenească sunase a fanfaronadă. Luară cu toţii cîte una, chiar şi cei care nu fumau, căci o ţigară americană valora zece mărci. Numai unul şi-o aprinse, ceilalţi se mulţumiră s-o miroasă, pe urmă o ascunseră cu grijă în podul palmei.

— Aveţi ceva contra mea ? i-am întrebat.

— Da' de unde, ne-ai lăsat cu gura căscată de admiraţie. Ce iscusit ai brodit-o de întîi mai !

— Şi ce înţolit umbli !

Apoi, unul din băieţi sări jos de pe zid, îşi scutură pantalonii de praf şi spuse că trebuia să se întoarcă acasă. Altul spuse că merge la şanţul cel mare, să se scalde, şi întrebă cine mai vine cu el. Îmi spuseră : „Cu bine, Willi !“ şi „Ne vedem, cînd o să-ţi facem urările !“ şi se îndepărtară agale, prin văpaia nemiloasă a soarelui. Doar Atrhur mai rămase o clipă cu mine şi-mi mărturisi :

— Nu ştiu de ce, dar acum totul e altfel decît înainte.

Apoi se duse şi el după ceilalţi. Stăteam singur lîngă zidul cimitirului, la locul întîlnirilor noastre, am aruncat ţigara nefumată şi m-am lepădat de ei în sinea mea :

— Bine, dacă aşa vreţi, mocofanilor !

Dar, de fapt, îmi venea să plîng.

Nu voiam să mă duc înapoi la Elvira, pe canapea. Mi-am luat inima în dinţi şi am plecat spre casa învăţătorului.

Gräber pusese pe el un halat mînjit de vopsea şi, pe cap cu o pălărie fără boruri, zugrăvea pereţii clasei celei noi.

— Frumos din partea ta că te mai arăţi, Willi ! Vezi să nu-ţi pătezi cămaşa !

Stăteam în spatele lui, musafir nepoftit şi de prisos, şi o vreme am pălăvrăgit despre tot soiul de lucruri fără importanţă. Pentru că începusem să mă simt caraghios şi totuşi nu voiam încă să mă despart de el, mi-am scos cămaşa, am agăţat-o de clanţa uşii, m-am legat cu un sac peste pantaloni, am pus mîna pe o bidinea şi l-am ajutat la zugrăvit. Am lucrat în tăcere două ceasuri şi am isprăvit treaba.

— Mă bucur că ai mai păstrat ceva din vechiul meu Willi, făcu Hans, aşezîndu-se obosit pe scara lui de zugrav.

— De ce te miri ?

— Ştii doar !

— Poate crezi că ăsta mi-a fost scopul, de la bun început ?

— Important e că ai reuşit.

— Mă invidiezi ? l-am întrebat cu obrăznicie.

— La revedere, Willi, poate treci altădată, cînd am mai mult timp.

Cu alte cuvinte, m-a dat afară. Mi-am îmbrăcat cămaşa şi am pornit prin satul adumbrit de amurg. Oamenii se odihneau în faţa caselor, pe bănci. Cei care nu-mi erau dragi mă salutau cu prietenie, ceilalţi, parcă în silă sau deloc. Tot mergînd pe drumul mărginit de şirurile prunilor, am ieşit din sat şi am ajuns la crîngul cu aluni, o pădurice aşezată puţin mai sus de cîmpie. Acolo am făcut popas şi am privit soarele cum cobora dincolo de şoseaua spre Rathenow. Mă gîndeam la fabrica de bere din Kreuzberg, la tatăl meu, un bărbat totdeauna plin de voie bună, şi la soţia blondă a învăţătorului din satul vecin. Cînd i-am văzut pe băieţi întorcîndu-se de la scăldat, mi-am zis că ar trebui să plec, uite-aşa, de-a dreptul peste cîmp, după soare, prin pădurile de pini, peste Havel, pînă în alt sat, unde nu mă ştie nimeni şi unde flăcăii se adună seara tot lîngă zidul cimitirului. Dar apoi m-a prins răcoarea serii în cămaşa mea de mătase, mi s-a făcut sete şi m-au străbătut fiori de teamă în cîmpia împresurată de amurg, peste care pluteau strigăte ciudate de păsări. M-am dus acasă, mi-am băut

cana cu lapte, am îndurat o grindină de mustrări fiindcă nu hrănisem vitele și m-am băgat în pat.

Iar a doua zi în zori, m-am înhămat iar la povara muncii, care nu-mi lăsa răgaz pentru durerile sufletești.

7

Pe zidul primăriei atîrna un avizier special pentru anunțuri de căsătorie. Săptămîni întregi stătea gol, prăfuit și nimeni nu-i dădea atenție, dar îndată ce vreo pereche își anunța acolo nunta, prietenele miresei îl înconjurau cu o ghirlandă de flori și trecătorii se opreau să cerceteze numele și datele.

În iulie 1946, cînd fu prins cu pioneze la avizier anunțul mirilor Elvira Alwine Dickopp, născută în 1922 la Weltzow (raionul West-Havelland) și Willi Franz Wälter, născut în 1925 la Berlin-Neukölln, s-a întîmplat rușinea că el a rămas neîmpodobit sub geamul murdar timp de trei zile — și din păcate nu se poate spune că lumea nu-i dădea atenție — pînă m-am furișat ca un hoț, noaptea, și am pus împrejurul avizierului ghirlanda împletită de Elvira cu maică-sa. Cauza acestei jigniri publice n-avea nici o legătură cu felul imoral cum se ajunsese la logodna noastră, ea trebuia căutată mai adînc sau, de fapt, mai sus, în resortul bisericesc. Împodobirea avizierului cădea în sarcina cercului de fete, care de două ori pe săptămînă se aduna sub ochiul neadormit al pastorului Johannes Hurtig, respectiv al soției sale, Johanna Hurtig, cerc a cărui membră era și Elvira. După

scandalul din cîrciuma lui Brunzel, ea nu se mai arătase pe acolo, pe de-o parte, fiindcă se temea de zeflemele și reproșuri, iar pe de alta, pentru că în timpul liber era foarte ocupată cu mine. Asta îi stîrnise contra noastră, însă dispoziția să nu se pună ghirlanda pastorul Hurtig o dăduse abia după ce se răspîndise vestea că aveam de gînd să ne cununăm catolic.

Deoarece, într-o bună zi, mă întîlnisem cu preotul catolic pe șoseaua spre Rathenow. Eram cu căruța goală, în drum spre un petec de pășune, la zece kilometri depărtare, de unde strîngeam ultimul fîn. Lăsasem caii în voia lor, la trap lin, bucurîndu-mă de plimbarea liniștită pe sub ramurile umbroase ale teilor și dîndu-le o pauză neplanificată lui Arthur și mamei lui, care între timp încărcau cealaltă căruță la pășune. Atît eram de adîncit în gînduri, că nu l-am recunoscut pe preot decît în clipa cînd a frînat drept în fața mea și a coborît de pe bicicletă.

— Ziua bună, cu voia Domnului, tinere agricultor ! îmi strigă el prietenos.

— Ziua bună, cu voia Domnului, părinte ! am răspuns și am tras de hățuri, oprind caii.

Întîlnirea mă punea puțin în încurcătură, fiindcă de luni de zile nu mai dădusem pe la biserică și mă așteptam la vreo mustrare.

— Quo vadis, domine ? * întrebă preotul zîmbind, după ce-și rezemase bicicleta de un copac.

Vorbind astfel, îmi întinse mîna în semn de salut. I-am strîns-o — era moale, albă și delicată ca a unei femei nemuncite — și am rostit „Amin“, presupunînd că neînțelesele lui cu-

* Unde mergi, Doamne ? *(lat.)*

vinte fuseseră scoase din rugăciunile latinești, atît de multe, pe care le știa pe de rost.

Rîse în hohote și, fiindcă nu voiam să-i stric cheful, am rîs și eu cît puteam de tare. Se interesă ca un cunoscător de recolta de fîn din acel an, voi să-mi afle părerea despre folosul adus de tractoare într-o asemenea regiune mlăștinoasă și-mi povesti despre greutățile pășunatului în ținutul său de baștină, Rhön. Apoi deodată sări de la una la alta și mă întrebă de data nunții.

— Șapte august.

— Minunat, se bucură preotul, după ce răsfoi într-un carnețel. Atunci avem, oricum, slujbă la Weltzow. Va fi o zi istorică pentru sat : prima cununie catolică de la reformă. Mireasa va îmbrățișa credința noastră ?

— Nu, nu cred.

Am îndrugat ceva încîlcit, din care reieșea că mama soacră n-ar prea fi fost de acord cu o nuntă catolică.

— Nu-i nimic, îmi întrerupse el bîlbîiala. Ne descurcăm noi. Cel mai tîrziu la sfîrșitul lui iulie trec pe aici și o rezolvăm. Cu bine să dea Dumnezeu !

Dispăru pe bicicleta lui și mă lăsă cu tulburarea, cu îndoielile, grijile și temerile mele. Seara am înștiințat familia că voiam să mă cunun catolic și nu m-am înduplecat cu nici un chip să mă răzgîndesc („Sau catolic, sau deloc !“, fu lozinca mea de acum înainte), dar asta nu din entuziasm pentru însemnătatea istorică a faptului în sine, ci ca s-o contrazic pe soacră-mea, care încerca să mă tiranizeze. Cînd am deschis vorba despre planurile mele, nu mă hotărîsem încă, dar pentru că zgripțuroaica avu un acces

de furie și îmi insultă preferințele religioase, a trebuit, nu-i așa, să rămîn pe poziție.

Am rămas — și de vreme ce întregul sat aștepta nunta noastră cu sufletul la gură, spiritele s-au liniștit din nou. Cînd Elvira și-a dat consimțămîntul, am fost atît de mișcat, încît, ca să mă revanșez, i-am acceptat și eu țilindrul. Dacă aș fi știut ce mă aștepta, aș fi promis să port și două, unul peste altul, numai ca să scap de cununia catolică.

Dar toate la timpul lor. Mai întîi a venit necazul cu avizierul văduvit de ghirlandă, apoi a venit preotul și, cîteva zile mai tîrziu, pastorul Hurtig.

Preotul, un „bărbat frumos“, cum îl judecă mai apoi Elvira, înalt și lat în umeri, cu vocea unui bariton de operă, știa cît de greu trebuie să le fie țăranilor din acest ținut, protestanți pînă în măduva oaselor, să-și înfrîngă neîncrederea față de orice e catolic. De aceea se purtă cu multă diplomație, îngădui să i se arate gospodăria și vitele, împărți laude la dreapta și la stînga, făcu Elvirei complimente ce-și atinseră ținta, îi afurisi pe comuniști, impresionă prin statură și autoritate și obținu tot ce dorea. Întrucît se-nțelegea că pentru el cununia religioasă era mai importantă decît cea civilă, trebuia să mergem mai întîi la biserică și abia pe urmă la primărie. Clopotele aveau să sune un sfert de oră. De asta avea să se îngrijească paracliserul din Weltzow. Pe organist însă, preotul voia să-l aducă de la Rathenow. Omul costa scump, în schimb era deprins să cînte împreună cu corul bisericii, care de asemenea nu putea lipsi și n-avea alte pretenții decît banii de drum și o cină îndestulată. Cu împodobirea bisericii

fusese însărcinat un grădinar din Rathenow, un bun catolic.

— Pentru fericirea fiicei lor, niște părinți cu adevărat creștini nu se dau înapoi de la strădanii și cheltuieli, zise preotul cu o privire mustrătoare spre Dickopp, care se scărpina în creștet, cuprins de îngrijorare.

Eu n-am avut nici un rol în discuție, pînă la sfîrșit cînd, întrebat fiind de certificatul de botez și confirmațiune, m-am văzut silit s-o năpăstuiesc pe maică-mea cea dispărută în lume cu o minciună, pe care sînt sigur că ea mi-o va ierta.

— Și nu uitați că, înainte de ceremonie, trebuie să vă spovediți și să vă împărtășiți ! La ora treisprezece treizeci vom începe spovedania, la paisprezece treizeci liturghia, după aceea mergeți și aduceți mireasa, în jur de cincisprezece și cincisprezece puteam săvîrși unirea pe viață !

Eu am dat numai din cap și mi-am ascuns spaima cît puteam mai bine.

De altfel, Elvira se speriase și ea. În clipele noastre cele mai dulci, rămînea uneori nemișcată și mă ruga cu cerul și pămîntul, nu care cumva să-i povestesc preotului despre legătura noastră în păcat dinainte de logodnă. Dar eu am avut grijă să nu-i promit, căci ar fi fost o ușurință din partea mea să dau din mînă asemenea atu.

Cîteva zile mai tîrziu, cînd pastorul Hurtig veni să-l convingă pe Dickopp să renunțe la proiectul unei cununii catolice, se osteni degeaba, toată familia era surdă de urechea aia. Cînd începu cu amenințările, fu trimis la plimbare fără multă vorbă și n-avu alt cîștig decît o pungă cu ouă, pe care Elvira i-o îndesă în mînă la plecare.

Cu munca noastră grea și cu pregătirile de nuntă, care ne toceau nervii, timpul trecea în zbor. Elvira nu mai ieșea la cîmp, pentru că trebuia să-i ajute maică-sii la curățenie și gătit, la măcelărirea feluritelor animale, mutarea mobilelor și înfrumusețarea încăperilor. Eram cu toții scoși din fire, astfel că izbucneau regulat certuri dimineața, la prînz și seara. Pe deasupra, am mai avut și necazul cu hainele mele de nuntă. Speculantul de la Berlin, care acum nu mai venea în sat cu un cărucior, ci cu o mașinuță veche de curse, storcea din afacerea asta cît putea mai mult. Ne aducea lucrurile cu țîrîita, unul cîte unul, pantofii, cravata, cămașa, țilindrul, și născocea mereu alte povești, care se încheiau cu aceeași concluzie : că avea nevoie de cantități și mai mari de unt, ouă, slănină, grîu sau cartofi, ca să procure ceea ce ne mai lipsea. De fiecare dată bătrîna făcea scandal, zadarnic însă, trebuia să scoată ce i se cerea, amenințată fiind de primejdia să-și vadă fata măritîndu-se cu un individ care n-ar fi fost îmbrăcat după toate regulile.

Abia sîmbătă, cînd seara primeam urările, șmecherul de la Berlin aduse costumul, refuză invitația la masă, încarcă în mașină douăzeci și cinci de kilograme de rapiță, majorarea de preț la costum, și se făcu nevăzut. Motivul grabei lui l-am aflat după prînz, cînd am probat costumul : nu era măsura mea !

Pe picioarele mele grăsulii, pantalonii stăteau strînși ca niște izmene, de șliț trebuia să trag cu toată puterea ca să-l închei, surtucul se întindea pe mine ca un sac cu zahăr, plin și

îndesat. Cînd, fulgerat de groază, am căzut pe un scaun, mi-a plesnit cu zgomot cusătura de pe fund. Picioarele trebuia să le țin întinse, fiindcă la cea mai mică mișcare stofa amenința să crape la genunchi. Un nasture de la haină se duse de-a dura pe dușumea, cînd am tras aer în piept, ca să oftez.

— Nu-mi vine chiar perfect ! am observat eu.

Elvira rămăsese înțepenită lîngă masa din bucătărie, Dickopp izbucni în rîs, nevastă-sa răcni : „Mama lui de porc !“, însă de data asta nu de mine era vorba, ci de speculantul cu pricina. Își goni afară cu urlete bărbatul, care nu mai termina cu chicotitul, și începu să mă pipăie cu de-amănuntul, ca să vadă ce s-ar fi putut salva. Descoperi că mînecile erau destul de lungi, că nasturele sărit putea fi mutat mai în față și că, dînd drumul la manșeta pantalonilor, se va obține o oarecare îmbunătățire.

— În spate punem o înnăditură, o să meargă.

— Și cum am să mă mișc în nădragii ăștia ?

— La cununie nu saltă nimeni ca un țap în călduri și dacă plesnesc pe urmă, la dans, puțin importă, oricum nu mai vede nimeni nimic, sînt beți cu toții !

— Mai bine mă îmbrac cu pantalonii cei vechi de la armată, decît să calc ca un cocostîrc pînă la biserică !

— Și cine plătește ? țipă ea. După ce se strecoară într-o familie respectată, unde găsește totul de-a gata, nici nu-și cunoaște lungul nasului. Îmbraci costumul și cu asta basta !

— N-am de ce să mă bucur că am nimerit în familia voastră de speculanți ! i-am întors-o, țipînd și eu.

Elvira stătea tot lîngă masă. Începuse să plîngă, nu știu dacă din cauza mea sau a costumului.

— Încetează cu văicăreala, oaie bleagă ! o repezi maică-sa.

În acea clipă, ușa bucătăriei se deschise încet, șovăind, iar în ea se ivi o fetiță de patru ani și în spatele ei una de șapte și în spatele aceleia o femeie cu o fetiță mai mare. Toate trei copilele aveau părul negru, obrajii palizi, brațele și picioarele subțiri ca niște bețe. Cu burțile lor umflate de foame, arătau ca niște gravide mititele. Își pironiseră ochii în podea și-și făceau de lucru cu șnururile de la codițe.

— Iertați-mă, vorbi femeia. Primarul m-a trimis la dumneavoastră. Fiți așa de buni și dați-mi cîțiva cartofi pentru duminică, luni se îngrijește dumnealui de ce trebuie. Am sosit azi de dimineață cu transportul din Prusia Orientală.

— Nici nouă nu ne dă nimeni fără muncă, rosti aspru Dickopp. Iar primarului duceți-i de la mine vorba asta : să vă miluiască el din cartofii lui cei noi.

— Dar nu trebuie să fie cartofi noi. Poate se mai găsesc la dumneavoastră doi-trei vechi ?

— Afară ! Avem alte griji pe cap !

Am înghețat de mînie și rușine. Dar n-am strigat. N-am scos nici un cuvînt. Am intrat în cameră, am luat un cuțit, am tăiat trei bucăți mari de prăjitură și am coborît din cui un cîrnat. Neluînd în seamă urletele bătrînei, am pășit pînă la ușă fără să îndoi genunchii, i-am dat femeii cîrnatul, copiilor cîte o bucată de prăjitură și am întrebat :

— Aveți un sac la dumneavoastră ?

Aveau numai o plasă. Le-am împins afară pe toate patru și m-am dus cu ele la magazia unde țineam cartofii noi. Fetițele își purtau bucățile de prăjitură parcă s-ar fi temut să nu le spargă, se strînseseră aproape de mine și din cînd în cînd se întorceau speriate înapoi, către bătrîna care ieșise din bucătărie și se oprise pe trepte. În curte stătea Dickopp, privind în urma noastră ca lovit în creștet. Am umplut plasa cu cartofi. Datorită acestei îndeletniciri, cusătura de la pantaloni mi-a plesnit și mai tare. Copiii se uitau la prăjitură și nu îndrăzneau să muște.

Am cărat plasa pînă la poartă. Apoi am arătat spre costumul meu :

— V-aș însoți bucuros, dar cu hainele astea nu pot. Stați departe ?

— La cîrciuma lui Brunzel.

— În cămăruța din spatele dormitorului ? Toate patru ?

— Da, și încă un băiețel.

— Nu vă fie teamă, cînd se termină cartofii, mai veniți, le-am spus. De mîine, eu sînt stăpîn aici.

— Cum să vă mulțumim ? Sînteți atît de bun. Iar noi n-avem nimic să vă dăm !

— N-am putea să-i cîntăm unchiului un cîntec ? întrebă cea mai mică.

Așa au și făcut, deși mai întîi mama se împotrivise. Au cîntat pe trei voci cîntecul „Dă-mi, mamă, în dar un căluț, un căluț coborît ca din rai", iar mie îmi curgeau lacrimile pînă în bărbie, căci costumul meu n-avea batistă.

Cînd m-am întors, Dickopp mă aștepta. Avea o față gînditoare, ceea ce lui i se întîmpla rar. Am vrut să trec pe lîngă el și să intru în casă, ca să scot în sfîrșit de pe mine costumul acela

strîmt ca un corset, dar bătrînul mă apucă de braț și-mi spuse :

— E un simțămînt plăcut să dăruiești, Willi, totuși trebuie să te poți lipsi de el. Ești un băiat bun, iar nevastă-mea a fost întotdeauna o scorpie, însă dreptate are ! Nu-ți poți permite să fii bun, dacă vrei să fii un bun gospodar. Bun înseamnă pentru un țăran numai ce e bun pentru gospodăria lui. Și eu a trebuit să învăț lecția asta.

M-am smuls din mîna lui, n-am învrednicit-o nici cu o privire pe bătrîna care țipa ca din gură de șarpe și m-am dus înăuntru, în camera mea. M-am eliberat din strînsoarea costumului, m-am trîntit pe pat, am murmurat numai pentru mine cîntecul despre mama al cărei copil își dorea atît de mult un căluț și am încercat să pun în ordine tot ce-mi năvălise în suflet, pînă cînd m-a furat somnul.

8

Elvira mă deșteptă zgîlțîindu-mă și încercă zadarnic să mă grăbească ; mie, sosirea unchiului August și a mătușii Trude din Lietzow nu mi se părea un motiv destul de întemeiat.

Stăteau în camera de oaspeți și aproape goliseră o sticlă de rachiu. Unchiul August era un bărbat potolit, de aproape șaizeci de ani, nevastă-sa, durdulie și mustăcioasă, mult mai tînără, cred că nu împlinise patruzeci. Cum mă văzu, se repezi la mine, mă sărută cu zgomot pe frunte și pe obraji, mă apucă de mîini împingîndu-mă cît colo, mă inspectă de sus pînă jos și strigă :

— Gras numiţi voi asta ? E bine clădit, ascultaţi-mă pe mine ! Unul ca el ne pregăteşte fără doar şi poate altă sărbătoare la Weltzow, peste nouă luni.

— Numai la fleacuri îi zboară gîndul nevestii-mii, mormăi unchiul August. Are vreo idee de agricultură ?

Mă simţeam ca un taur la tîrgul de vite, tras de funie şi dus în faţa preţuitorilor.

— Bună seara, le-am spus morocănos.

— Bună seara, Willichen, se însufleţi mătuşa Trude şi folosi ocazia ca să mă sărute din nou. apoi îmi făcu loc pe canapea, între ea şi Elvira, unde îndată am şi început să năduşesc.

— Spune-mi Trude, Willi, încă nu sînt destul de bătrînă ca să-ţi fiu mătuşă. Hai să bem un pahar şi să ne tutuim !

Fiindcă îmi era teamă de sărutul ei umed, i-am spus că trebuie să merg puţin pînă afară şi — intimidat de furtunoasa mătuşă — chiar m-am închis în toaletă. Am stat acolo o mulţime, gîndindu-mă fără bucurie la ziua următoare, la spovedanie, la săptămînile, lunile şi anii ce aveau să vină, pe urmă l-am auzit pe Arthur în grajd cîntînd „Pescarii din Capri". Am traversat curtea fără grabă, ca să mă uit la el din uşă.

— Mai tîrziu venim cu băieţii să-ţi facem urările, zise Arthur.

— Ce noroc pe tine, am oftat.

— Cum adică ?

— Mi-e greaţă de toate, am spus, dar el dădu numai din umeri şi cîntă mai departe.

Am ieşit în poartă. Începea să se însereze şi copiii satului se adunaseră în faţa casei lui Dickopp. Aduseseră cu ei farfurii ciobite, sticle, cratiţe vechi, cutii goale de conserve şi nu-şi luau ochii de la uşă. În frunte stătea Hadlaub, cu un sifon în braţe. Îl ştiam, avea gîtul rupt şi zăcea de o veşnicie la Brunzel în curte. Niciodată nu ne făcusem timp să-l ducem la groapa cu gunoi. Şi cele trei fetiţe din Prusia Orientală erau acolo, în gloată.

Hadlaub comandă : „Unu, doi, trei !", după care sticlele, farfuriile, oalele şi castroanele zburară spre uşă, sfărîmîndu-se pe trepte *.

Mulţi copii s-aveţi în casă —
Prăjitura să ne iasă !

cereau toţi în cor, la început cu glasuri mici, vorbind care încotro, apoi mai tare şi mai hotărît. Atunci uşa se deschise, iar Elvira şi maică-sa apărură, purtînd un morman de prăjituri cu marmeladă. Copiii încetară să strige, dădură fuga la ele şi întinseră mîinile.

— Gata, ajunge ! se răsti bătrîna, cînd farfuria se goli.

Pentru copii copseseră trei tăvi mai din economie, căci şi mîine va fi nevoie de prăjituri pentru cei ce vor veni cu felicitări scrise. Copiii îşi mai strigară versul de cîteva ori, apoi se duseră.

— Unde ai dispărut, Willi ? În spatele meu răsărise Elvira. Mătuşica Trude crede că fugi de ea !

— Vrei să stau să mă mozolească ?

---

* Potrivit unei tradiţii ce supravieţuieşte şi astăzi, în seara din ajunul nunţii, prietenii şi cunoscuţii aruncă şi distrug la pragul mirilor o serie de obiecte vechi, tînăra pereche avînd obligaţia să adune resturile, pentru a-şi dovedi astfel virtuţile gospodăreşti.

— Fii bucuros că-i placi ! N-au copii și gospodăria lor din Lietzow e un giuvaer. Fii drăguț cu ea !

— Poate să ne petrecem noaptea nunții împreună !

— Hoțomanule !

Elvira mă ciupi de spinare ; era unul din gesturile ei cele mai drăgăstoase.

Familia se ospăta. Salata de cartofi, afumătura și friptura de porc îmi ridicară din nou moralul, cu atît mai mult cu cît mătușa Trude nu băuse între timp, prin urmare era mai rezervată.

Cina încă nu se terminase, cînd se porni iar bombardamentul, de data asta cu muniție grea. Flăcăii își descărcau la noi în fața ușii toate vechiturile strînse în ultimii ani. Le aduceau cu sacii, panerele și roabele. Găleți, coșuri de sîrmă, brațe de pompă, capcane de șoareci, burlane, căzi, lopeți, galerii clădiră un munte în fața casei noastre. Bubuiau și zăngăneau, băieții scăpau de ele, iar în dimineața nunții mirii trebuiau să le care de acolo.

Mulți copii s-aveți în casă —
Băutura să ne iasă !

Bătrînul luă sticla și paharul și-mi făcu semn să vin după el. Am scuturat din cap.

— Lasă-l, nu vrea să mă părăsească, gînguri mătușica Trude, care începuse iarăși să bea.

— Întocmai, am adeverit eu, căci preferam să fiu înghesuit de mătușa cea durdulie, decît luat în derîdere de flăcăi. M-am așezat pe canapeaua, de la care mi se trăsese de fapt nenorocirea, m-am lăsat sărutat și am băut un rachiu după altul, ca să uit de băieții din fața casei.

Însă ei se făceau auziți tot mai răspicat. Rachiul li se urcase la cap și se transforma în versuri.

Ghinion s-aveți în casă,
Dacă Willi n-o să iasă !

Dar Willi nu ieși, nu voia, se luptă cu Dickopp, care trăgea de el, cu Elvira și Trude, care îl împingeau, alergă în lungul coridorului, în sus pe scară și se încuie în camera lui.

Femeile bătură ca turbate cu pumnii în ușă, pe uliță flăcăii își rupeau plămînii strigînd, dar eu m-am întins în pat și am privit pe fereastră cerul negru al nopții, pînă cînd, după mult, mult timp, s-a făcut liniște.

9

Prima rază de soare m-a și dat jos din așternut. Voiam să urc troacele în căruță, înainte să se trezească satul.

De dulapul cu haine atîrna costumul meu de nuntă, reparat. La pantaloni înnădiseră în spate o bucată de stofă și dăduseră drumul la manșetă. Am reușit să-i îmbrac, însă genunchii tot nu puteam cuteza să-i îndoi.

În timp ce mă chinuiam să-mi leg cravata la oglindă, mătușica Trude se furișă la mine în cameră. Era într-un capot, numai petrecut și ținut cu mîna peste piept.

— Bună dimineața, nepoate dragă. Vreau să fiu prima care-ți urează fericire de ziua nunții.

Cu mîna pe care mi-o întinse, își ținuse pînă atunci capotul. M-am salvat cu fuga.

Era o muncă de cîine să ridici în căruță calabalîcul din fața casei, cu picioarele țepene. Măruntișurile, la care ar fi trebuit să mă aplec,

n-am avut încotro și le-am lăsat Elvirei. În schimb i-am povestit cum mă încolțise de dimineață mătușica — și am obținut un rezultat la care nu mă așteptam. Ea izbucni în rîs. Era mîndră de bărbatul ei, atît de dorit de altele, ori se gîndea la moștenire ?

Dickopp veni cu caii. Voia să ducă încărcătura la groapa cu gunoi. Cînd căruța se puse în mișcare, din ea căzu o greblă veche de cimitir și sfîșie un triunghi în pantalonul meu cel bun.

Elvira se așternu pe plîns, iar bătrîna fu cuprinsă de o furie, ce mă molipsi și pe mine. Am scos pantalonul, i l-am zvîrlit la picioare și, așa cum mă aflam, numai în chiloți, am fugit la mine în cameră și am încuiat ușa, aruncîndu-mă pe pat.

— Asta n-o mai înghit, strigam cu fața în pernă, imediat plec de-aici, imediat !

Dar nu pusesem încă nimic în gură și muncisem din greu. În spatele ușii auzeam sughițurile de plîns ale Elvirei. Cînd i-am deschis, după vreun ceas, îmi căzu de gît și mă rugă fierbinte s-o iau cu mine, dacă am vreun gînd de ducă.

— Fără tine nu pot să trăiesc, Willi ! Însoară-te cu mine și pe urmă fugim !

Mi-era milă de ea.

— Veniți repede, dragi copii, au sosit primele felicitări ! ne chemă de jos mătușa Trude.

Am intrat în pantalonul meu vechi. Apoi am coborît în grabă scara, am primit cartonașele de felicitare din mîinile celor doi copii care așteptau și le-am predat cuvenitele bucăți de prăjitură. Abia ne așezasem în sfîrșit să mîncăm și veniră următorii. Așa o ținură lanț toată

dimineața. În pauze, Elvira îmi cîrpi pantalonii, eu am mai mîrîit din cînd în cînd la bătrînă și bătrîna la mine, dar în jur de unsprezece, cînd au apărut primii musafiri, nu mai licărea între noi decît un rest de mînie ascunsă.

Cînd mă gîndesc la prînzul acela, îmi lasă gura apă și astăzi. S-au lăfăit pe masă cărnuri de tot soiul, de pui, de rață, de curcan, de porc și de vițel, lîngă ele mai multe feluri de legume, iar la urmă compot de piersici cu înghețată. Am mîncat mult dar fără plăcere, deoarece spovedania, care mă aștepta la ora unu și jumătate, a fost principala temă de discuție.

— Nu cumva să povestești despre diversele tale femei, îmi strigă de la celălalt capăt al mesei lunganul de Lehmann, care își dădea aere, căutînd să-și ascundă invidia, altfel are să se dezguste popa de asceza lui !

Umblase la liceu și se credea obligat să folosească multe cuvinte de prin străinătăți, pe care nu le înțelegea nimeni.

Grosolănia lui m-a supărat rău, m-am simțit brusc obligat să apăr credința catolică și am văzut în preot un aliat împotriva acestor fățarnici, care-și ziceau creștini și erau, toți pînă la unul, niște zgîrie-brînză și profitori. Turnau și îndesau în ei toate bunătățile, își ștergeau cu dosul palmei grăsimea din bărbie, făceau glume proaste și îmi urau fericire și viață lungă, pentru că acum eram și eu de-al lor.

Puțin înainte de unu și jumătate, m-am pregătit de plecare. Elvira mi-a legat cravata sub gulerul scrobit al cămășii. După ce am încăput cu chiu cu vai în pantaloni și în haină, am probat la oglindă poziția cea mai convenabilă a țilindrului. Eu am găsit că îmi stă cel

mai bine împins îndrăzneţ pe o parte, însă Elvira şi ceilalţi fură împotrivă. Ne-am învoit să mi-l pun după gustul meu cînd mă duc singur la spovedanie şi după al lor cînd merg în alai solemn la cununie. Soacră-mea plesnea de indignare, dar trebui să amuţească, auzind-o pe mătuşica Trude că mă găseşte „delicios de obraznic“ cu ţilindrul povîrnit pe o ureche.

Tocmai voiam să plec, cînd se năpusti înăuntru un băiat şi ne înştiinţă că autobuzul cu preotul şi corul avea pană de cauciuc, deci urma să înceapă cu oarecare întîrziere. Elvira îngăimă ceva despre un semn rău, în vreme ce eu încercam să cuget în linişte la spovedania mea.

De abia reuşisem să-mi adun gîndurile şi strigară iar după mine. Mi se cerea să admir găteala de nuntă a Elvirei. Eu eram de părere că mireasa mea cea trupeşă arăta caraghioasă în rochia feciorelnică şi cu vălul ei gingaş, însă n-am obiectat nimic, ci m-am retras pe tăcute, cu intenţia să mă duc la biserică şi să-mi chibzuiesc acolo spovedania. Dar, deschizînd uşa din faţă, m-am tras înapoi îngrozit. Uliţa, de la poartă pînă la biserică, era înţesată de lume. Am trîntit uşa şi am dat fuga la ceilalţi.

— Gloate de gură-cască stau în faţa casei ! am strigat.

— Bineînţeles, mă puse la punct soacra-mea cu mîndrie, de vreme ce e nuntă la familia Dickopp !

— Micuţului i-e frică singur ! se înduioşă mătuşica Trude, iar eu i-am fost recunoscător pentru milă şi înţelegere. Am să merg cu el ! Însă nu singură, altfel te pomeneşti că mă confundă lumea cu mireasa. Hai şi tu, Else !

Aşa am ieşit din casă, peste cîteva minute, flancat la dreapta şi la stînga de femeile în rochii lungi şi negre, îndreptîndu-mă spre biserică, la început cu pas grăbit, printre două şiruri dese de privitori. În timp ce dolofana mătuşă Trude şi uscăţiva Else Müller priveau cu demnitate drept înainte, eu mă străduiam să par cît mai voios şi mai natural cu putinţă. Dădeam din cap, salutînd pe unii şi pe alţii, zîmbeam silit şi-mi potriveam întruna ţilindrul.

Oamenii se distrau nevoie mare. Cîţiva chicoteau înveseliţi, cei mai mulţi încercau să rămînă serioşi, dar flăcăii, adunaţi la intrarea în biserică, rîdeau cu toată gura.

— Asta-i curată poligamie, cu două deodată la însurătoare !

— A plecat să-şi caute mireasa !

— Îţi trebuie două martore la spovedanie, Willi ?

Era ca o fugă printre nuiele care mă şfichiuiau. Şi, pe deasupra, trebuia să-mi încetinesc mereu mersul, fiindcă, datorită paşilor mei vitejeşti, cusătura pantalonului începuse să cedeze între picioare. Am ajuns în biserica răcoroasă, pe jumătate cufundată în întuneric, ca un biet om care, aflat în pericol să se înece, simte în sfîrşit sub tălpi pămîntul salvator.

— Te aşteptăm aici, îmi şopti mătuşa Trude.

M-am dus singur în faţă.

Biserica împodobită cu flori era încă goală, cu excepţia cîtorva persoane venite să se spovedească, mai ales femei bătrîne şi fete, care îngenuncheaseră în primul rînd de bănci şi strecurau spre mine priviri furişe. În capătul şirului era un loc liber. Mi-am atîrnat ţilindrul de cîrligul pentru genţi şi perne, m-am lăsat

în genunchi și am împreunat mîinile, ca toți ceilalți.

Îmi propusesem să vorbesc cît mai puțin posibil despre fete. Voiam să încep cu faptul că uneori nu puteam crede în Dumnezeu așa cum ar fi trebuit, pentru ca apoi să-l întreb pe preot, dacă n-ar fi fost mai bine să renunț la căsătorie, din lipsă de dragoste și pentru păstrarea curățeniei lăuntrice.

În spate am auzit șoapte și pași tîrșiți. Biserica se umplea. În afară de catolici, care doreau să asiste la slujbă, se grăbiseră și băbuțele satului, ca să-și asigure un loc bun pentru mai tîrziu. Cei mai mulți spectatori așteptau afară ; aveau să dea năvală în biserică o dată cu mirii. Simțeam neîntrerupt privirile pironite pe ceafa mea plecată. Trecu un timp care mi se păru lung, pînă sosi corul și se urcă la galerie. Preotul sosi și dispăru în sacristie. După el intră prima dintre cele dornice să se curețe de păcate, o bătrînă gîrbovită. Se întoarse repede, iar următorii fură rezolvați la fel de operativ. În nici douăzeci de minute mi-ar fi venit rîndul. Dar m-am întors și le-am făcut semn păcătoșilor din spatele meu, că pot să mi-o ia liniștiți înainte. Cînd în sfîrșit nu mai rămăsese altcineva în afară de mine, era ora trei. Puteam să jur că Elvira stătea în dosul ușii, complet echipată, așteptînd să se arate mulțimii la brațul meu.

Mi-am amintit cu îngrijorare de cusurul pantalonilor mei. Îndată va trebui să mă scol. Nu îndrăzneam să duc mîna la locul suspect. Cînd ultimul izbăvit de păcate ieși pe ușița sacristiei, m-am așezat mai întîi pe bancă și mi-am examinat pe furiș pantalonii. Cusătura plesnise mai jos de șliț, dar m-am liniștit, constatînd că în mers n-are să se vadă. Sculîndu-mă, am lovit țilindrul, care se rostogoli de-a lungul băncilor, pe culoarul de trecere, însoțit de pufnete de rîs, stăpînite cuviincios. N-am avut curajul să-l ridic. Mișcarea ar fi fost prea periculoasă. Am s-o pot face, venind înapoi de la spovedanie, cu fundul pantalonilor întors de la public.

În sacristie era beznă. O tuse ușoară sună dintr-un colț, indicîndu-mi drumul. Înaintam pe bîjbîite, cu mîinile întinse.

— Îngenunchează, fiule ! am auzit deodată, chiar lîngă mine, vocea plăcută a preotului.

Am căzut în genunchi pe lemnul tare al băncuței de rugăciune.

— Bună ziua, părinte, am spus, punînd cît mai multă prietenie în glas.

— N-ai fost la catehizare, înainte de prima comuniune ? întrebă preotul cu severitate.

— Ba da i-am răspuns intimidat, însă pe vremea aceea eram adesea bolnav și nici cu ținerea de minte nu stau prea bine.

A rostit cuvintele de introducere și eu le-am repetat după el. A urmat o tăcere. Nu spuneam nimic, deoarece credeam că trebuie să-i respect concentrarea.

— Vorbește !

Părea nerăbdător. Aveam gîtlejul uscat de emoție. A trebuit să tușesc și să înghit, ca să pot vorbi. După aceea, conform planului dinainte stabilit, mi-am exprimat cu modestie îndoielile referitoare la existența bunului Dumnezeu. Dar asta nu păru să-l intereseze cine știe ce.

— Cînd te-ai spovedit ultima dată ?

— Mai de multicel, am zis. Eram oarecum jignit că dădea atît de puţină importanţă mărturisirii mele.

— Ce înseamnă multicel ? Cinci luni, sau cinci ani ?

Contrar aşteptărilor mele, îşi păstrase calmul şi voi îndată să afle dacă m-am lăsat ispitit spre desfrîu. Întrucît nu m-am dumirit dacă întrebarea lui avea sau nu vreo legătură cu tema pe care mă hotărîsem s-o evit, am făcut pe prostul, însă el îmi ceru amănunte, şi anume atît de precise, că am simţit cum îmi ard obrajii. Dar lucrul cel mai rău era că solemnitatea aceea nedeslușită mă impresiona atît de tare, încît trebuia să iau bine seama, ca să nu-mi scape tot adevărul.

— Iar acum, păinte, i-am spus în clipa cînd el, presupunînd că-mi cunoaște în întregime abaterile de la porunca a șasea, făcu în cele din urmă o pauză, trebuie să vă mărturisesc de asemenea că mă îndoiesc nu numai de Domnul, dar și de planurile mele de căsătorie.

Aici el mă înțelese greșit, crezu că-i reproșez Elvirei credinţa ei protestantă, îmi atrase atenţia că și ea e creștină, mă preveni contra ateismului, îmi puse răbdarea la încercare cu povești despre convertiri minunate, înălță un imn de slavă în cinstea unei bune căsnicii creștine și, în încheiere, îmi dori mulţi copii. Zadarnic am încercat de cîteva ori să-l întrerup, iar după ce sfîrşise şi mormăia rugăciuni latineşti, n-am mai îndrăznit. Mi-am dat seama că fusese o prostie să aștept un sfat din partea lui. La urma urmei, în afară de Elvira, nimeni nu era mai interesat ca el de cununia noastră.

— Mulţumesc frumos și la revedere! am spus și m-am sculat.

Bucuros că scăpasem, m-am ridicat prea repede. Cu un pîrîit înfiorător, spărtura din pantalonii mei se lărgi. Am simţit un curent de aer printre picioare. Amețit de spaimă, am făcut cîţiva pași, m-am poticnit de o băncuță și am tras jos o draperie. Lumina soarelui căzu prin fereastră și mă orbi. Am zărit neclar o ușă în faţa mea, am deschis-o — și m-am aflat dintr-o dată sub cerul liber.

În primul moment m-am speriat. Cu mîna încă pe clanță, mă gîndeam la ţilindru, la mătușica Trude și lumea din biserică, apoi însă, pipăindu-mi pantalonii, am înţeles că zăpăceala cu ușile fusese un ajutor al proniei cerești : cusătura plesnise de la șliț pînă în spate. Îmi amintea de cămășuța cu chilot dintr-o bucată, pe care o purtasem cînd eram copil.

M-am uitat repede împrejur. Deasupra mea, un tei își legăna crengile în vîntul verii. De trunchiul lui scrijelit se rezemau cîteva cruci ruginite, luate de pe mormintele ale căror movilițe de pămînt fuseseră nivelate. Mă găseam în colțul cel mai vechi al cimitirului, chiar în spatele bisericii.

Între oameni nu mai puteam să mă arăt, pe jumătate dezbrăcat, cum eram. Hotărîrea am luat-o în două secunde. Înainte ca preotul să aibă timp să-și recupereze oița rătăcită trebuia să mă fac nevăzut. M-am ascuns iute după trunchiul teiului și mi-am cercetat calea de retragere. Zidul cimitirului, nereparat de zeci de ani, nu reprezenta o piedică. Pe urmă venea ulița, pustie ca în miez de noapte, pe urmă două curţi și, dincolo de ele, începeau pășunile.

Din cîteva salturi am fost lîngă zid și, cît ai clipi, eram de partea cealaltă. Am alergat ghemuit pînă la colț, de unde puteam vedea în lungul uliței. Tot satul se înghesuia între biserică și casa lui Dickopp.

Deasupra mulțimii se înălța un perete de nori negri. Am fugit pe uliță, trecînd pe lîngă case, pînă la capătul ultimei curți, m-am strecurat prin gardul ce împrejmuia pășunea și m-am culcat pe iarbă, răsuflînd greu. Cusăturile crăpaseră și la genunchi, dar acum nu-mi mai păsa. Un vînt răcoros adia dinspre cîmp către sat și mie mi se părea că-mi ia cu el toate grijile.

Din fericire, grădinile din dosul curților nu erau îngrădite. Am sărit peste straturile de morcovi și varză, mi-am încurcat pașii în tufele de cartofi și am reușit să ajung în magazia din spatele casei învățătorului, tocmai cînd începea furtuna.

— Nu te-a interesat nunta mea ? am întrebat, intrînd în camera lui Gräber.

El nu putu să-mi răspundă, pentru că se îneca de rîs.

— Sînt pe punctul să-mi schimb domiciliul.

— Nu cumva îmbrăcat așa cum ești ?

— Nu, costumul de ginere ai să-l înapoiezi tu proprietarilor !

Mi-am smuls de pe trup surtucul și am dezbrăcat ce mai rămăsese din pantaloni. Hans înveli totul într-un ziar.

— Unde sînt hainele tale vechi ? mai întrebă el, înainte să plece.

M-am așezat în chiloți la masa lui de scris și, găsind tutun și foiță, mi-am răsucit o țigară. Aproape că uitasem meșteșugul răsucitului.

Țigara a ieșit groasă și strîmbă, dar gustul ei mi s-a părut minunat.

Mă gîndeam la Elvira. Precis că s-au adunat acum cu toții în camera de oaspeți. Bătrîna blestemă. Dickopp își înghite rîsul. Elvira bocește, mătușa Trude lăcrimează, ca să-i țină tovărășie. Lunganul de Lehmann încearcă s-o consoleze cu vocea lui pițigăiată : „Tot n-ar fi ieșit din el un gospodar de nădejde". Elvira dă din cap printre lacrimi și treptat se obișnuiește cu gîndul că în curînd se va numi doamna Lehmann.

De acolo de unde stăteam, de la masă, puteam vedea pe fereastră. Hans venea alergînd prin ploaie, cu umerii strînși. Pînă m-am îmbrăcat cu vechiturile mele, a trecut și furtuna. Doar în depărtare mai bubuia stins.

Gräber rămăsese în ușă, uitîndu-se după mine cum trec ulița. M-am întors să-i mai fac o dată semn cu mîna și am luat-o pe drumul cu pruni pînă la marginea satului. Cînd m-am aflat în cîmp deschis, am început să cînt cît puteam de tare.

SECHESTRARE DE PERSOANĂ

Anumite motive tendențioase ce-au îndemnat să alegem, din cele o sută de mii și chiar mai multe întîmplări, petrecute zi de zi la Berlin, tocmai pe aceea pe care o povestim acum. Personajul principal se numește Anita Paschke, are treizeci și doi de ani, e blondă, zveltă, necăsătorită și mamă a trei copii. Ca personaje secundare apar : Ströhler, chelner, Shälicke, sublocotenent în Poliția populară, și Siegfried Böttger, director al întreprinderii de stat Cutare. Momentul acțiunii : o noapte a anului trecut.

Povestirea începe cu personajul secundar Ströhler. Întorcîndu-se de la lucru, adică de la restaurantul familial „Peștera ursului", obosit, firește, și ușor alcoolizat, el intră puțin după miezul nopții în casa cu numărul 263 din Linienstrasse, unde locuiește, în fundul curții, etajul patru, scara din mijloc, iese din nou după cinci minute, se duce la cabina telefonică de la Oranienburger Tor, pe care însă o găsește defectă, apoi, cu mersul lui ușor săltat, se întoarce în mare grabă la „Peștera ursului", de acolo telefonează la circă și roagă pe polițistul de serviciu să ia urgent legătura prin radio și să dirijeze o echipă de pe traseu în Linienstrasse, unde, în corpul din spate al unei clădiri, la eajul

patru, intrarea din stînga, o persoană, mai precis un bărbat, bate cu pumnii într-o ușă, din toate puterile, afirmă urlînd că a fost sechestrat și cere insistent ca autoritățile să fie puse în cunoștință de cauză. Nu, nu e nimeni beat, nici el personal, deși a băut, cum aproape se poate spune că-i cere meseria, fiind chelner, și nici sechestratul, căci, dacă i se vorbește cu judecată, răspunde și el cu judecată, în treacăt fie zis, în dialect saxon, dacă e îngăduită precizarea. Nu, ușa de jos nu se încuie, de altminteri, el, Ströhler, va merge acasă îndată ce închide telefonul și va aștepta mașina în stradă, pentru ca tovarășii să nu-și piardă vremea cu căutatul, întrucît ceea ce numise el corpul din spate este de fapt aripa dreaptă a imobilului, a cărei intrare poate scăpa ușor neobservată, deoarece atrage atenția trecerea spre a doua curte interioară, pentru că e mai mare decît intrarea în casa scării, mult mai mare, practic o trecere pentru mașini, dar nu mai poate fi folosită în acest scop, la fel ca și trecerea în prima curte, fiindcă sub amîndouă stau la pîndă pivnițe mustind de apă, ce manifestă din cînd în cînd tendințe de surpare, așa încît două generații de chiriași s-au văzut obligate să plătească suprapreț oamenilor care aduc cărbunii, ca să-i care de la mașină pînă la beci. Da, cui aparține locuința, asta poate spune, desigur, căci e lipită de a lui, etajul patru, pe stînga, el stă în mijloc și o cunoaște pe femeie destul de bine, cum te cunoști cu o vecină, fără să fii prieten cu ea ; o cheamă Paschke și e de fapt domnișoară, însă una cu trei copii, în vîrstă de doi, patru și șase ani, pentru care n-a putut niciodată să obțină locuri la grădiniță și la cămin în același timp,

de aceea lucrează acum în schimbul de noapte ca portăreasă într-un mic hotel din Friedrichstrasse, de la zece seara pînă la șase dimineața, sărmana de ea, o ființă la locul ei, de altfel, abstracție făcînd de amănuntul că-și schimbă întruna prietenii, cel cu bătăile în ușă fiind, bineînțeles, unul dintre ei, dacă nu cumva el, Ströhler, confundă vocea, pe care a auzit-o destul de des în ultimele luni, de pe scară, nu prin pereți, pentru că pereții sînt groși și izolează bine fonic, acesta este singurul avantaj al clădirii, dar realmente singurul. Nu, cum se numește bărbatul, el n-are de unde ști.

Fără a-și irosi prețiosul timp, chelnerul mai deșartă la repezeală un pahar și, însoțit de cuvintele încurajatoare ale colegilor, pornește la drum spre casa din Linienstrasse 263, construită — fapt însă necunoscut lui Ströhler — exact în urmă cu o sută de ani, din banii unui ins ai cărui strănepoți locuiesc în prezent la Hamburg și și-au încredințat proprietatea administrației comunale. Ströhler știe doar că ultima renovare s-a făcut în 1930 și administrația nu intenționează s-o repete, deoarece, încă din 1950, imobilul e prevăzut pentru demolare, iar termenul ei a fost întotdeauna ferm stabilit : 1960, 1963, 1968, 1972. Actualmente se menționează ca an al speranței nu viitorul, ci celălalt, dar numai chiriașii noi, cu insuficientă experiență, își mai fac unele iluzii.

Cînd Ströhler ajunge la locul faptei, a și coborît din mașină cel de-al doilea personaj secundar : un sublocotenent voinic, care omite să-și spună numele, în schimb Ströhler o face, după care i se cere să relateze de la început tot ce a aflat deja cititorul nostru. În vreme ce traversează împreună curtea cufundată în întuneric și urcă scara, chelnerul țopăind și mai tare ca de obicei, din cauza emoției, iar polițistul calm, chibzuit, se mai ivesc unele întrebări, mai întîi cu privire la copiii, de care Ströhler a uitat între timp cu totul, însă își amintește pe loc ceva, o reflecție a tinerei mame : multe lucruri vor fi moștenit ei de la tații lor, dar însușirea de a dormi uimitor de adînc, aceea cu siguranță că de la ea o au.

La următoarea întrebare, Ströhler se oprește, ca să exprime prin gesturi o negație violentă : pentru numele lui Dumnezeu, în nici un caz, nici pomeneală, nu la așa ceva se gîndise, cînd spunea că femeia își schimbă întruna prietenii, ba dimpotrivă, dacă își aduce bine aminte, el vorbise despre o persoană la locul ei, mai curînd demnă de compătimire, care-și pierde prietenii după niște luni sau ani, cine știe, poate și din pricina locuinței, ale cărei neajunsuri nimeni nu le poate îndura vreme mai îndelungată.

La fiece avalanșă de cuvinte din partea chelnerului, sublocotenentul reacționează doar cu un mormăit, nu formulează păreri, nu dă în vileag sentimente, nici chiar în fața ușii de la intrarea în locuința Anitei Paschke, unde se aud bubuind lovituri de pumni în ușa unei camere și răsunînd strigăte de ajutor. Așteaptă liniștit ca bărbatul cu loviturile de pumni să facă o pauză, atunci se apleacă și strigă cu glas puternic prin deschizătura cutiei de scrisori în vestibulul întunecos că Poliția populară s-a deplasat la fața locului și cere să i se dea explicații.

Comunicarea e dificilă. Prin două uși nu poate fi înțeles decît cine vorbește foarte tare și rar.

Ceea ce prizonierul reușește, abia după ce a fost chemat la ordine de mai multe ori. În final, rezultă următoarea stare de fapt : bărbatul a fost sechestrat, cu intenții dușmănoase, de doamna Paschke ; el pretinde să fie pus în libertate fără întîrziere, eventual prin pătrunderea forțată în spațiul locativ al numitei, dacă va fi necesar.

Sublocotenentul ia la cunoștință în tăcere pretențiile sechestratului, îl întrebă pe Ströhler, care se frămîntă neîncetat de emoție, unde lucrează femeia, ordonă prizonierului liniște și răbdare, îi dorește lui Ströhler noapte bună și părăsește clădirea.

În tot acest timp, Anita Paschke își îndeplinește în mod conștiincios îndatoririle de serviciu, constînd în proporție de patru cincimi din sus-amintitul somn adînc, din care n-o poate smulge, în caz de nevoie, decît o sonerie extrem de viguroasă, pe care proprietarul pensiunii, domnul Eisenpeter (care nu va apărea aici, întrucît se retrage regulat, ca să se odihnească, între douăzeci și două treizeci și cinci treizeci) a trebuit s-o instaleze pentru ea, în scopul de a-i feri pe clienții sosiți după orele douăsprezece să-și petreacă restul nopții, pînă în zori, poate nu chiar pe stradă, dar oricum în casa scării ; căci modestul hotel al domnului Eisenpeter, purtînd numele infatuat de „Orașul Frankfurt“, ocupă numai etajul doi al unei case de locuit.

Pînă pe la miezul nopții, Anita se mai ține trează cu tricotatul și cu atracțiile televiziunii, pe urmă, dacă vreun client dorește să fie trezit înainte de ieșirea ei din schimb, întoarce deșteptătorul, își pune la îndemînă cheile de la

camerele rătăcitoarelor păsări de noapte, ia o pătură și se înfășoară în ea, se face ghem într-unul din fotoliile largi, de club, și adoarme instantaneu — cu rare excepții, cum e noaptea aceasta, cînd rămîne încă în stare de veghe cinci sau zece minute, din cauza unor gînduri supărătoare, ce nu se adresează propriu-zis sechestratului, el fiind totuși punctul lor de pornire. Anita cugetă la șobolani, foruri sanitare și alte autorități.

Acestea toate i se rotesc în cap într-un vîrtej amețitor, dar în cele din urmă, din haosul general se desprinde ceva semănînd cu un plan pentru a doua zi, cînd va lua diferite inițiative de luptă, ca să-și înmormînteze disperarea. Tîrînd după ea copiii, va merge să-i plictisească pe unii și alții cu rugăminți, va vărsa șiroaie de lacrimi, va da glas deznădejdii, va blestema, va huli, va povesti cîteva din nenumăratele ei anecdote cu șobolani, va vorbi despre frig, caniculă, umezeală, murdărie și mirosuri pestilențiale, va face pomelnicul bolilor de copii, va folosi expresii tehnice, învățate de la constructori, mecanici și instalatori, și astfel, dacă totul va merge bine, la sfîrșit i se va înmîna un pachet de hîrtii oficiale, prin care policlinica, inspecția sanitară, asigurările sociale și autoritatea tutelară îi vor confirma, o dată în plus, că locuiește în condiții intolerabile. Înarmată cu pachetul de hîrtii, se va duce, mereu însoțită de copiii ei cei năbădăioși, la spațiul locativ, unde o vor primi fără chef, iar actele le vor lua în păstrare, alături de teancul, voluminos, din dosarul ei. Dacă la ghișeu va fi grăsana, o va expedia pe scurt, cu observația că nu poate da alte locuințe decît are, dar, dacă va nimeri

peste cea bătrînă, atunci se schimbă treaba, căci aceea se va tîngui într-un fel cum ea, Anita, nu va fi în stare vreodată, va lăcrima de jalea familiilor multe-multe, care o duc mult-mult mai prost decît ea, trăiesc șase persoane într-o cameră, nu ca ea, patru în două, au closetul nu ca al ei, pe scară, ci în curte, și o conductă de apă potabilă care nu îngheață, ca în Linienstasse 263, ori de cîte ori termometrul coboară sub zero, pentru simplul fapt că nu funcționează nicicînd și nu mai poate fi reparată. Bătrîna va zugrăvi toate acestea atît de cutremurător, încît Anita va avea remușcări și se va rușina de egoismul ei (reclamase pînă și lipsa unei căzi de baie !), la sfîrșit, fiind plină de compasiune pentru sărmanii care o duc mai rău ca ea și pentru bătrîna ce suferă din pricina mizeriei, pe care nu poate s-o aline. Va renunța, copleșită de căință, și abia pe stradă își va aminti de familiile multe-multe, care o duc mult-mult mai bine ca ea, și va găsi iarăși, cu întîrziere, cuvintele potrivite ca să acuze nedreptatea, căci cum altfel se poate numi faptul că acela care a deschis ochii într-o hrubă împuțită nu mai iese din ea cîte zile are, decît dacă șandramaua e demolată, ori locatarul izbutește să-și facă relații acolo unde se distribuie apartamente noi unei categorii de persoane, pe care nu ți le poți imagina mergînd în audiență la spațiul locativ.

Însă cuvîntul „relații" o trimite pe doamna Paschke înapoi de unde plecase, la bărbatul care bate de zor cu pumnii în ușă, dar, pentru că nu dorește să se tulbure fără rost, nu-i va mai dărui alte gînduri. Așadar, fuge de el în somn. E un refugiu de scurtă durată, fiindcă îi pune capăt zbîrnîitul soneriei.

Ceea ce nu făcuse cu Ströhler, sublocotenentul Schälicke face aici : Se prezintă, își spune gradul și numele, apoi lămurește ce l-a adus la „Orașul Frankfurt". Nu-și închipuise neapărat că o va vedea pe femeie înfricoșîndu-se, însă și amuzamentul ei îl surprinde. Colegii îl așteaptă jos, în mașină, se grăbește, ar prefera să lichideze afacerea asta fără importanță chiar la ușă, dar, împotriva voinței lui, intră totuși în holul mai mult lung decît lat, pășește în urma femeii pînă la recepție și, acceptîndu-i invitația drăgălașă, împovărează un fotoliu cu greutatea trupului său masiv, fumează, își scoate pînă și chipiul, și, spre propria lui uimire, aude cum îi ies din gură, în loc de reproșuri și puneri la punct, întrebări pătrunse de înțelegere omenească, după ce mai întîi trebuise să răspundă personal la trei : „Copiii dorm ? El mai face gălăgie ? Cît e ceasul ?"

Desigur că, oricît s-ar mira de sine, el se miră și mai mult de femeia care, după ce a scos la iveală de sub pătură niște rotunjimi gingașe, demne de toată atenția, își piaptănă părul lung sub ochii lui, în timp ce vorbește, dar mai ales nu-l tratează deloc ca pe un slujbaș de stat și, neluîndu-i în seamă autoritatea, îl dezarmează, îi face confidențe, îl transformă în complicele ei.

Cel ce țipă zadarnic după libertate în dormitorul care servește totodată drept cameră de zi, bubuind în ușă cu niște labe atît de albe, încît se vede îndată cît sînt de nemuncite, află acum sublocotenentul, e un anume Siegfried Böttger, chemat de prieteni și prietene Sigi, director al întreprinderii de stat Cutare, cunoscut și pre-

țuit de Anita, în urmă cu patru luni, aici, în acest hotel, unde îl aruncase întîmplarea, deoarece (din cauza postului de director) trebuise să-și părăsească locuința din Leipzig, precum și nevasta, împreună cu doi copii, iar construcția confortabilului apartament de pe strada Leipzig din Berlin nu era încă terminată. În schimb, terminat era el, cu nervii la pămînt, căci despărțirea de familie și munca în proaspăta funcție îl solicitau amîndouă cumplit, avea nevoie de consolare, iar pe ea, cînd întîlnește un om în asemenea situație, n-o mai reține nimic, nici experiențele cu gust amar ale trecutului, care se poate spune că nu-i lipsesc. A fost bun cu ea, cu copiii, iar ea se îndrăgostise ; i se întîmplă același lucru, de fiecare dată cînd are o legătură, din păcate, istoria se repetă prea des. În cazul lui însă, nu-și pierduse capul chiar de la început, și anume fiindcă pentru el cocina puturoasă unde stă ea nu era puturoasă, ci delicioasă, pe cuvînt, oricît de greu ar fi de crezut. „Uite-așa, întocmai așa era la noi acasă, pe vremuri !", se extazia el în dialect saxon, ceea ce, în pofida simpatiei pe care omul i-o inspira, devenise pur și simplu de nesuportat. Aproape că-i venea să-l alunge înapoi la hotel. Individul avusese nevoie de trei săptămîni, ca să înțeleagă cît o călca pe nervi entuziasmul lui pentru țevi înfundate, sifoane roase de rugină, tencuieli căzute și infiltrații. Și în cele din urmă, nu ea îi schimbase punctul de vedere, ci șobolanul găsit într-o duminică dimineața în closet, care-i tăiase pofta de mîncare, înainte de micul dejun.

Anita expune întîmplarea pe larg, noi însă îl vom cruța pe cititor. O descriere sumară a scenei va fi suficientă : bărbatul în pijama ridică somnoros capacul de la closet, vrea să se așeze, cînd, ce să vezi, fiara udă, năclăită de murdărie, se holbează la el, saltă din apă, vîslește cu labele, ține botul deasupra, ca să răsufle, omul trage de lanț, bestia dispare, apare din nou, se agață, escaladează scaunul de porțelan, iar apa nu se poate trage decît peste trei sau patru minute, pentru că trebuie să se umple mai întîi rezervorul. Cine are tăria să zdrobească șobolanul cu cîrligul pentru cărbuni ? Pe de altă parte, se poate sparge closetul.

Anita are o mulțime de povești cu șobolani. De regulă, se silește să le treacă sub tăcere, dar uneori trebuie să le dea drumul, ca să nu se înăbușe cu ele, de dezgust și spaimă. În copilărie a mușcat-o un șobolan, pe care călcase, seara, în curte. Odată, dimineața, găsise unul mort în pantof, la începutul iernii descoperise un cuib întreg în sobă. E obișnuită ca lumea să strige : „Încetează !", cînd începe cu poveștile ei. Nimeni, niciodată, n-a ascultat-o ca acest sublocotenent. E uluită de atitudinea lui. El îi recomandă ca instrument pentru șobolanul din toaletă nu cîrligul, ci cleștele de la sobă : apuci zdravăn animalul, pe urmă îl îneci. Se pricepe, fiindcă locuiește într-o casă asemănătoare, ce-i drept, nu pentru mult timp de aci încolo.

Bloc nou ? întrebă doamna Paschke, interesată. Uite, la poliție ar trebui să lucrezi, sau la o întreprindere care construiește locuințe prin sindicat. Dar cum te descurci cu copiii ? Și de unde scoți cele cîteva mii ? A trăit în Linienstrasse treizeci și doi de ani, pe toți adică, suferind mereu din pricina locuinței, existența ei a cunoscut un singur țel : plecarea de acolo. Se

poate spune că tot ce înfăptuise, gîndise și chiar simțise în viață a fost îndreptat spre acest scop, chiar și dragostea, n-are decît s-o privească de sus cine poftește.

Cu siguranță că o femeie cu preocupări spirituale va alege un bărbat de care alta ar fugi, dacă se va convinge că acel cap slut adăpostește destule idei, iar una care vrea să atragă toate privirile se va îndrăgosti de frumusețea și eleganța masculină ; ea însă, Anita, va cădea negreșit în brațele aceluia care, precum tovarășul director în dimineața cu șobolanul, îi va striga : „Trebuie să pleci de-aici !", în același timp fiind în măsură să-i creeze această posibilitate. Căci el are relații și, după cîte știm, ele cîntăresc mai greu decît banii, cînd e vorba de lucruri atît de importante cum sînt locuințele sau autoturismele, care se repartizează cu respectarea severă a tuturor regulilor, pînă ajungem la excepțiile acelea, care au rolul de a confirma regula, și dintre excepții trebuie să faci parte, într-un fel sau altul, dacă vrei să scapi dintr-o mizerie nemeritată.

Deși n-ar fi de așteptat ca sublocotenentul, mai ales în exercițiul funcțiunii, să încurajeze asemenea afirmații, el se pomenește mormăind aprobativ, deoarece, la urma urmei, face el însuși parte dintre cei născuți în slums, care, uitîndu-se la noii veniți, ce populează blocurile recent înălțate, se simt ca indigenii unei țări cucerite, goniți în ținuturi mărginașe. Cine se face apreciat de organele care construiesc locuințe cu confort, va primi una, mai curînd sau mai tîrziu, obișnuiește el să spună. Dar aici nu i se pare cadrul nimerit pentru cugetări de acest tip, astfel încît, fără a deveni prea oficial,

se întoarce totuși pe ocolite la ceea ce prilejuise cunoștința lui cu doamna Paschke, întrebînd, cu economie de cuvinte ca întotdeauna, despre motivele faptei ei, care ar putea fi lesne interpretată ca o infracțiune.

Amuzamentul, arătat iarăși de Anita, pare suspendat într-un echilibru precar, gata să se prăbușească într-o disperare înlăcrimată. Termenul de infracțiune, spune ea, îi dă ideea de a comite într-adevăr una, ca să aibă prilejul să-i prezinte judecătorului problema ei. Poate că pe urmă n-ar fi trimisă la închisoare, ci într-o locuință luminoasă, cu țevi etanșe indiferent de anotimp (ca să nu mai vorbim de o baie cu cadă), ca femeia din Kleine-Auguststrasse, care a demonstrat împotriva spațiului locativ, cu o pancartă scrisă de mîna ei, singură în Alexanderplatz, ce-i drept, foarte puțin timp singură, căci poliția s-a ocupat de ea imediat și toate s-au încheiat cu bine. Însă ideea era, după cum spusese, absolut nouă, abia născută, înainte nu existase practic nici un gînd. Doar fapta ca atare. Așa simte ea nevoia să facă, atunci cînd se află la capătul puterilor. Refuză să joace un rol impus. Iar, în întîmplarea aceea, ea fusese cea învinsă, așadar, nu voise să se poarte ca și cum și-ar fi recunoscut înfrîngerea.

Probabil în momentul cînd încuia ușa camerei nu luase lucrurile încă atît de serios. Dar el exclamase, zgîlțîind ușa : „Lasă glumele proaste, Anita !". Atunci ea trăsese cheia din broască și plecase lăsîndu-l acolo, din pricina tonului care o înverșunase vreme de patru ceasuri, acel ton superior, ca de la catedră, sugerînd, dincolo de orice ți se spune : „Degeaba, eu știu totul mai bine !", acel ton de comandă,

cu subtextul : „Eu am întotdeauna dreptate !“, acel ton de director, care face ca un adevăr simplu, de pildă : „Pa, iubito, m-am săturat de tine !“, să sune așa : „Am avut realmente o răbdare îngerească în ce te privește, fetițo, însă pentru că, în ciuda intențiilor mele, care, îndrăznesc să afirm, au fost dintre cele mai bune, tu tot nu te poți schimba, drumurile noastre vor trebui, cu părere de rău, să se despartă, și vreau să sper că n-ai să-mi faci greutăți.“

Ce greutăți serioase ar putea să-i facă ea lui ? Sublocotenentul care, din cauza mașinii și a echipei în așteptare, începe să dea unele semne de neliniște, încearcă să-i scurteze povestirea cu întrebări : în concluzie, sechestrarea trebuie înțeleasă ca o pedeapsă pentru infidelitate ? Însă Anita insistă că nu s-a gîndit la nimic în momentul faptei, ci numai ulterior. Și ce ar însemna aici infidelitate ? În fond, e vorba de nerespectarea unei promisiuni. Căsătoria n-a fost pusă vreodată în discuție, nici măcar în pat, locul unde se iau îndeobște asemenea angajamente, fiindcă trebuie spus că (avînd destulă experiență, dar asta nu e totul), ea descoperise foarte repede cum trebuie să-l ia.

Experiența nu e totul, repetă ea, privindu-l lung și gînditor pe sublocotenent, e mai curînd un talent pe care-l ai sau nu, degeaba te strădui să-l înveți. După cum nu va învăța ea niciodată să se dezbare de iluzii. Doamne ferește, nu că ar fi sperat s-o ia de nevastă, nicidecum, dar vreme de un sfert de an crezuse cu toată convingerea în locuința, pe care el avea să i-o obțină. Seară de seară îi spusese același lucru și făgăduielile lui i se urcau la cap, ca alcoolul.

Atîta încredere avusese într-însul, încît uneori se lăsase furată de un fel de nostalgie a despărțirii. Își imaginase ce frumos are să fie să-ți poți permite o mică emoție, cîndva, mai tîrziu, după zece ani petrecuți într-o casă curată și însorită, cînd ai să revezi hruba asta plină de mucegai.

Apoi, dintr-o dată, sfîrșitul. I-a explicat timp de patru ceasuri că nu-l iubește așa cum ar trebui. Și despre apartamentul ei n-a mai fost vorba, ci numai, în treacăt, despre al lui, cel nou, cinci camere la bloc. Primise cheile. Urma să se mute în ziua următoare, cea care tocmai începe. La cinci dimineața trebuia să fie la Leipzig, ca să-și ajute nevasta. Chemase mașina pentru orele douăzeci și trei.

— Cît e acum, domnule Schälicke ?

— Unu trecute.

— Ajunge. Aveți aici cheile locuinței, asta-i cea de la cameră. Dar aș fi de părere că n-are rost să vă grăbiți. Iar eu mai am o cheie. Poate treceți să mi le aduceți pe celelalte înapoi. Să zicem, mîine seară ? Așa, pe la șapte sau opt ? Și nu uitați să tropăiți puțin cînd intrați în prima curte, ca să dați de veste șobolanilor. Cam atunci își iau ei cina la gunoi, în tomberoane. Fac un zgomot oribil, cînd aleargă pe capacele de tablă. De cînd îmi aduc aminte, sînt otrăviți din șase în șase luni, dar nu se împuținează niciodată. Înțelegeți cum vine asta ?

Sublocotenentul își ia rămas-bun. Ce să fie, o afacere personală, răzbunarea celui mic și nedreptățit, spune el în mașină și încearcă, de altfel cu rezultate îndoielnice, să imprime vocii lui o nuanță de dispreț. După ce potolesc niște bețivi gălăgioși în Brunnenstrasse și transportă

o gravidă la spital, își găsesc în cele din urmă timp să-l elibereze pe domnul director, care-i amenință cu o reclamație. În schimb, nici nu vrea să audă de plîngerea contra doamnei Paschke, pe care i-o propune apăsat sublocotenentul.

Schälicke mai aruncă o privire în camera copiilor, ca să se asigure că dorm. Pe cînd încuie ușa locuinței, apare din nou Ströhler, de astă dată în pijama, și se oferă să ia în păstrare cheile. Dar sublocotenentul procedează strict după regulament și bagă cheile în buzunar.

NU-MĂ-UITA

Vînzarea începuse tocmai să meargă cum trebuie, cînd tînăra femeie, care-l necăjise atît de tare mai înainte, se întoarse. Seiffert o văzu venind pe aleea principală a cimitirului, cu pasul parcă mai leneș decît s-ar fi cuvenit în asemenea împrejurări, palidă, îmbrăcată în negru, aducînd pe braț coșul împrumutat — și se miră că isprăvise așa de repede cu răsăditul florilor pe mormîntul cel proaspăt.

Era ora zece și se stîrnise aglomerația obișnuită din primele duminici cu soare ale anului. Oamenii — cel mai adesea femei, rareori cu bărbat și copil, niciodată bărbați singuri — se înghesuiau la poartă și, după ce ieșeau din umbra zidului, imitau pe dată pasul acela demn, impus de regulile bunei purtări la cimitir, aruncau o privire la stînga, spre ghivecele și lădițele aranjate în suprafețe pătrate și dreptunghiulare, se opreau, stăteau puțin pe gînduri, își reluau mersul, se apropiau, măsurau din ochi marfa, comparau prețurile și, cam la fiecare minut, o altă persoană se așeza în șirul cumpărătorilor, în lungul căruia Seiffert se grăbea de colo-colo, ajuta la alesul florilor, ambala și primea banii. Rar era vreuna care să știe din capul locului ce vrea, de cele mai multe

ori, la început îl înnebuneau cu întrebările, ce-i asta, cum și cînd înflorește, cît costă, rezistă peste iarnă, trebuie udată des, dați-mi zece bucăți, nu, cinci, și cinci de dincolo, credeți că se potrivesc împreună, da' flori tăiate de ce n-aveți, ce se cheamă „încă nu", pentru ce mai există sere, și la sfîrșit suma nu merita osteneala, și celelalte, care aveau de așteptat, bombăneau între ele, dar cînd le venea rîndul făceau la fel, iar bătrînul Seiffert amuțea de mînie în fața acestor ființe rămase în viață, neînstare să se dea jos din pat cu o oră mai curînd, pentru morții lor, ca să cumpere ce aveau de cumpărat fără îmbulzeală.

Tînăra femeie sosise mai devreme. Timp părea să aibă destul pentru mortul ei, însă bani mai puțini. Studiase îndelung marfa cam slăbuță și făcuse calcule pe tăcute, pînă cînd Seiffert intervenise, ca s-o convingă să renunțe la pansele, care costau doar 16 pfenigi și se bucurau de mare trecere și, fiindcă era clar că de trandafiri nu poate fi vorba, nu-i rămăsese decît s-o îndrume spre uriașele cantități de nu-mă-uita (14 pfenigi bucata) ori spre produsele din categoria cu prețuri medii. Ea înclinase mai întîi către erica măruntă (61 pfenigi), dar nu-i ajunseseră banii. Apoi trebuise să-i explice pe larg din ce cauză nu se găsesc primule. Pe urmă, femeia se hotărîse pentru pansele, însă, pe cînd el se dusese șchiopătînd și mîrîind în gheretă, să i le aducă pe ultimele, ea se răzgîndise, căci panselele erau prea viu colorate pentru soțul ei, care fusese un bărbat sobru. Așadar, totuși nu-mă-uita ! Cîte ? Patruzeci ? Tînăra făcuse o figură îngrozită, de parcă el ar fi avut vreun

motiv să-i bage pe gît mai mult decît îi trebuia ei.

Și acum, uite-o că vine înapoi. Încearcă să treacă pe lîngă clienții care așteptau, dar cineva aruncă un protest, iar ea se dădu bătută fără luptă și-și luă locul la coadă, în tăcere, cu toate că avea numai de predat coșul. Seiffert voi s-o cheme în față, însă își schimbă gîndul, pentru că-și zise că atîta timiditate merita pedepsită. Plănui ca, atunci cînd va fi rîndul ei, să-i ia coșul din mînă fără a-i adresa vreun cuvînt și, azvîrlindu-l în spatele ghivecelor cu trandafiri, s-o întrebe pe următoarea ce dorește. Dar în clipa cînd ajunse în dreptul lui, nu se putu apăra de privirea ei neajutorată și nici nu pricepu imediat ce vorbea ea acolo, cu jumătate de glas.

— Fiți bun, luați florile înapoi, îl rugă tînăra femeie.

El apucase coșul, îi simțise greutatea, dar abia în momentul acela observă că era plin și că răsadurile de nu-mă-uita stăteau încă așa cum le potrivise el. Rădăcinile, cu pămînt cu tot, le îndesase unele într-altele, ca să încapă, iar ultimele trei fire le culcase deasupra.

— Florile nu se schimbă, răspunse el sever și-i întinse coșul. Următorul, vă rog !

Îi răpise și înainte o grămadă de timp, pentru cîteva mărci. Acum avea să ia circul de la început și, în vremea asta, coada o să crească.

— Nu vreau să le schimb, vreau să le dau înapoi.

— Și mai bine ! mormăi el, băgînd sub nasul următoarei cliente un întreg tufiș de trandafiri, pe care persoana se porni să-l inspecteze pe toate părțile, ca și cum s-ar fi priceput

într-adevăr. Ce-aţi cumpărat, e bun cumpărat ! Şi dacă v-aţi rătăcit cumva aici la cimitir, nu vă interzice nimeni să vă duceţi să plantaţi nu-mă-uita la cimitirul de alături. Sînt trandafiri altoiţi, doamnă dragă, la preţul ăsta nu-i căpătaţi nicăieri !

— Nu m-am rătăcit, stărui tînăra femeie, aproape în şoaptă, dar pe mormînt sînt sădite alte flori.

— Nu mă priveşte ! făcu Seiffert.

Adusese prea multe nu-mă-uita, n-avea cum să scape de ele duminica. Nu se desfăcuseră încă, iar cei ce vin rar la cimitir vor să-şi aibă mormintele înfrumuseţate imediat, nu mai tîrziu, cînd nu le văd ei. Bobocii de nu-mă-uita sînt o marfă pentru restul săptămînii, pentru femeile bătrîne, cărora el le ştie şi numele, fiindcă vin aproape zi de zi, cimitirul le ţine loc şi de parc, şi de grădiniţă de zarzavaturi.

— Şi eu ce să fac ?

— Răsădiţi-le în grădină.

— N-am grădină.

— Pe balcon.

— Nici balcon n-am.

— Cereţi-vă banii înapoi de la cea care va făcut figura asta.

— Nu ştiu cine poate fi.

— Soacra, probabil.

— N-avem rude aici.

— Pesemne una de la el, de la birou.

— Imposibil.

— Smulgeţi florile celelalte şi puneţi-le pe-ale dumneavoastră.

— Ar fi păcat. E mult mai frumos aşa. Erica înflorită, cu tulpina înaltă.

Ea căută cu privirea împrejur, ca să-i arate florile, însă nu le găsi. Pentru că soiul înalt el nu-l primise în anul acela, cooperativa încă nu i-l livrase, cine ştie de ce. Ochii tinerei femei se umplură de lacrimi. Seiffert nu mai putu s-o privească ; vîndu mai departe şi, pe cînd socotea, alegea şi împacheta, mereu cu suspinele ei în urechi, se supără de încăpăţînarea cu care ea se pironise la doi paşi de el şi smiorcăia în faţa clienţilor, doar de dragul celor cîteva mărci. Apoi, dintr-o dată, îşi dădu seama că el vorbise tot timpul, ca şi cum ar fi fost de la sine înţeles că numai o femeie putuse pune florile acelea pe mormînt. O făcuse fără nici o intenţie şi fără să se gîndească, fiindcă bărbaţii treceau rar pe acolo, fiindcă femeile sînt de regulă mai îndărătnice şi trăiesc mai mult, fiindcă bărbaţii nu rămîn niciodată singuri pe lume şi uită mai repede şi fiindcă nu li se face dor de morţi şi de flori şi fiindcă, în general, ei cîştigă mai bine şi pot să-l angajeze pe grădinarul cimitirului ca să îngrijească un mormînt, iar nu să stea ei să răsădească şi să grebleze şi să ude.

Astfel că, în vreme ce ambala trandafirii, el rosti :

— Erica înaltă, parc-aţi spus ? Tot mormîntul ? Atît de mult am dat unei singure persoane în ultimele zile, un bărbat, pentru un prieten vechi, aşa zicea.

Femeia se linişti, îşi suflă nasul, aşteptă pînă cînd Sieffert luă banii pe trandafiri, apoi întrebă :

— Aşa, unul înalt ?

— Da, înalt.

— Cu părul negru ?

— Da, înalt şi cu părul negru.
— Vorbea puţin cu accent saxon ?
— Da, puţin.

Ea zîmbi şi lăsă coşul la pămînt. „Alfred, sigur că-i Alfred“, murmură pentru sine, apoi plecă. Bătrînul Seiffert îşi văzu de treabă mai departe, o zări pe tînăra femeie dispărînd pe poarta cimitirului şi propuse următoarei cliente, pentru care era clar că nu poate fi vorba de trandafiri :

— Nu-mă-uita, patruzeci de bucăţi, gata ambalate, numai patru mărci, fără coş, bineînţeles.

PERMISIE

Intrînd în cel de-al treilea local din care se auzea muzică, soldatul îşi compuse o figură plictisită. Restaurantul era o încăpere lungă şi îngustă, cu mesele ocupate numai în parte, însă pe latura opusă intrării clienţii se înghesuiau, ca să ajungă la bar.

Din prag li se vedeau gurile deschizîndu-se ca să strige ori să rîdă, dar strigătele şi rîsul nu le puteai auzi, pentru că zgomotul revărsat din sala de dans de alături acoperea totul. Sala se afla imediat în stînga, n-aveai de făcut mai mult de trei-patru paşi prin resturant pînă la uşa deschisă, de unde se vedeau ghirlandele, feţele transpirate, cîteva coifuri de hîrtie şi, în fundul sălii, gălăgioasa orchestră.

Soldatul se aşeză la masa cea mai apropiată de intrare, îşi puse capela şi centironul pe un scaun liber, se uită cercetător împrejur, apoi privi atent, prin uşa deschisă, în sala de dans. Cînd chelnerul se întoarse din sală cu paharele goale, el ridică o mînă, ca să-i atragă atenţia, dar chelnerul îşi văzu de drum mai departe, făcîndu-şi loc prin aglomeraţie cu braţul liber, depuse tava pe tejghea, aşteptă pînă cînd femeia de la bar îi turnă berea şi o porni iar în goană. „Don'şef !“, chemă soldatul, dar chemase prea

încet. Pătrunzînd în sală, chelnerul strigă : „Păzea !" și dansatorii, care băteau din palme, cerînd un bis, se dădură la o parte din calea lui.

Orchestra începu să cînte din nou, iar soldatul urmări concentrat perechile ce treceau prin dreptul ușii, pînă cînd un bărbat, care transpira abundent și își ștergea mereu chelia cu o batistă, îl bătu pe umăr și-i zise :

— Locul e ocupat, generale !

Soldatul încercă un zîmbet, se sculă în picioare, se duse lîngă perete, între ușa de la intrare și cea a sălii de dans, și-i măsură din ochi pe toți cei ce, ieșind de la dans, veneau să se așeze în restaurant. De la masa unde stătuse mai înainte, o femeie cu părul platinat și obrazul veșted îl fixa provocator. El îi ocoli privirea, se desprinse de perete și păși fără grabă în sala de dans, înaintînd pînă la mică distanță de marginea ringului. Și atunci o văzu.

Ședea la o masă în colț, era îmbrăcată în rochia de tafta neagră, iar un bărbat îi punea șalul pe umerii goi. Mîinile lui îi atinseră gîtul timp de o secundă. Ea își aplecă fața înainte, pînă foarte aproape de paharele cu vin de pe masă, iar bărbatul o sărută în ceafă, necruțător de lung, și cînd ridică din nou capul, ochii ei se îngustară ca două tăișuri de cuțit și gura i se desfăcu puțin, ca de o durere. Astfel îl privi pe bărbat și nici o urmă de surîs nu îmblînzea privirea aceea.

Curînd începu următorul dans și soldatul fu împins într-o parte. El nu mai lua seama la nimeni, rămăsese lîngă perete cu privirea golită, apoi, după o vreme destul de îndelungată, se întoarse în restaurant și se duse la bar, unde

clienții se împrăștiaseră. Comandă bere și ceva tare alături și bău cu atîta înverșunare, încît, după al treilea pahar, femeia care-l servea îi zîmbi ca o mamă și găsi nimerit să-l dăscălească :

— Eu nu mi-aș strica permisia cu atîta băutură.

Soldatul tăcu, împinse paharele, ca să i le umple din nou, și se trase în lături, pentru că bărbatul cel transpirat venise și el la bar.

— Frig afară, spuse bărbatul și-și șterse chelia udă cu batista.

— Ninge precis în noaptea asta, răspunse femeia de la bar și se îndepărtă, ca să se ocupe de alții.

— Permisie ? întrebă bărbatul și, fiindcă soldatul făcuse un semn de încuviințare, vorbi mai departe. O deziluzie, firește. Cum ar putea fi altfel ? Prea mult aștepți clipa asta și te bucuri.

Soldatul bău, bărbatul se uită spre sala de dans și vorbi iar :

— Voiai adică să fie o surpriză ? Proastă treabă, asta înseamnă să-ți bați singur cuie în pantofi. Și încă poți fi mulțumit, dacă nu-și face de cap acasă.

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți, zise soldatul.

— Am fost și eu șase ani cătană, cunosc problema. La început am simțit ca tine, dar vremea le vindecă pe toate. Și, la urma urmei, te doare numai dacă știi. Tocmai de-aia : nu uita niciodată să dai o telegramă înainte ! Bărbatul se trase mai aproape de urechea soldatului. Apoi, nici eu n-am fost ușă de biserică. Doi ani la

Paris ! Crezi că pe ea n-o fi dus-o gîndul ? Dar întrebări nu mi-a pus, și nici eu ei.

— Atunci era război !

— Ei și ? Cu siguranță că azi e mult mai rău. Mănîncă pe săturate, dorm cît le trebuie și cu cine să se înhaite găsesc peste tot.

Bărbatul mirosea a transpirație și pe chip i se citea, în afară de curiozitate, și satisfacția de a-l chinui pe tînărul soldat.

— Ticăloșia cea mare e că sînt și cu alții cum au fost cu tine, întocmai așa.

— Nu ! țipă soldatul.

— Ba cum îți spun. Pesemne crezi că le schimbă rușinea, ori vreun simțămînt de vinovăție, ori sila. Nici pomeneală. Sînt ca și cu tine, întocmai. Cu tine au învățat ce face impresie, și, de vreme ce au învățat, aplică. Mereu. Nu numai pielea, sînul și toate celelalte sînt la fel, dar și rîsul, și geamătul, și mișcările, chiar și cuvintele sînt aceleași, cuvintele pe care le-ați născocit pentru voi doi.

Înfricoșat și scîrbit, soldatul nu-și putea desprinde privirea de pe buzele moi ca piftia ale bărbatului, care vorbea nemilos întruna :

— Ar trebui să-l omori, îți spui tu, însă nu ți-ar ajuta la nimic. Dacă nu e acela, e altul. Sînt prea mulți și au un avantaj important față de tine, pentru că tu pleci, iar ei rămîn acasă. Mai deștept ar fi s-o omori pe ea. Dar cel mai bun lucru e să te prefaci că nu știi nimic, să te distrezi și tu și să uiți toată tărășenia, firește, pe cît poți.

— Acum ajunge ! rosti răspicat femeia de la bar, dar nu era limpede, cui se adresase.

Soldatul întoarse în sfîrșit spatele bărbatului și întîlni privirea femeii platinate. Ea îi făcu

semn cu mîna. Călcînd nesigur, merse pînă la masă și văzu că ea avea pe genunchi capela lui și centironul. O apucă de braț, o trase în sus și o tîrî după el în sala de dans. Părea mereu că-și va pierde echilibrul, în timp ce dansa.

— Ai băut nițel cam mult, micuțule, spuse platinata.

El privea încremenit peste umărul ei și o împinse tot mai departe, pînă cînd perechile se răriră și astfel putu vedea că masa din colț era goală. Atunci se smulse și luptă să ajungă la ușă, alergă prin restaurant și afară, în stradă. Îi zări, pe ea și pe bărbat, de cealaltă parte a străzii, urcîndu-se într-un taxi și plecînd.

— Uite-ți lucrurile, spuse platinata.

El rămăsese rezemat de perete, nu se mișca și arăta acum, din cap pînă în picioare, ca unul pe care femeia de la bar ar fi avut toate motivele să-l dojenească precum o mamă. Platinata așteptă cîtăva vreme lîngă el, înfiorată de frig. Pe urmă îi puse capela pe creștet, atîrnă centironul de clanță și intră înapoi în restaurant. Și atunci începu într-adevăr să ningă. Din hăul întunecat al nopții, zăpada se cernea printre case, ca un praf mărunt.

BRÎNDUŞĂ

1

Tînărul ieşi din pădure. Trecînd pe lîngă chioşcurile deschise numai vara, ajunse la tramvai, urcă, spuse „Bună dimineaţa", îşi aruncă banii în cutia de autotaxare şi se aşeză.

Salutul fusese adresat vatmanului, care însă nu răspunse. Şi nu pîinea, pe care tocmai o mesteca, îl împiedicase, ci o antipatie hotărîtă împotriva noului venit. În vreme ce sorbea cafeaua din termos, fuma o ţigară şi-şi lăsa privirea să alunece peste resturile dejunurilor la iarbă verde, care urîţeau marginea pădurii, gîndurile lui, lipsite de logică, se înlănţuiau cam aşa : „Am lucrat de noapte, sînt rupt de oboseală şi maimuţoiul ăsta, după ce a dormit zdravăn, pofteşte să se bată pe burtă cu mine."

Simţea nevoia să dea frîu liber enervării. Înainte de a porni, pretinse tînărului să plătească încă o dată preţul cursei. Din păcate, nu izbucni nici o ceartă, căci pasagerul se conformă pe loc, fără să-l contrazică. Ba spuse chiar :

— De ce nu, cu plăcere.

Urmară trei staţii, ştrandul, teatrul de vară şi uzina de apă, unde, în sezonul şi la ceasul acela, tramvaiul n-avea nici un motiv să oprească. Mai încolo însă, începură să urce muncitorii care intrau în schimbul de dimineaţă. Deocamdată se auzeau numai vorbe cu haz şi

rîsete. Dar la gară vagonul se umplu, călătorii ocupară fiece colţişor, înghesuindu-se mai ales la uşi. Acum trebuia să se işte sfada.

Cea dintîi exclamaţie arţăgoasă îi dădu vatmanului siguranţa că mulţimea e de partea lui. Sări în picioare şi strigă, peste capetele celorlalţi, omului cu care avea el ce-avea :

— Jos cu drăcia aia, ori, dacă nu, afară !

Surîzînd încurcat, tînărul dădu din umeri şi-şi făcu loc cu greutate pînă la uşă. Se mai afla încă pe scară, cînd vatmanul apăsă pe buton. Zvîcnind scurt, uşa îi prinse borul pălăriei şi-l strivi. Vatmanul izbucni în rîs. Dar fu singurul care rîse. Cu toţii auziseră ţipătul înăbuşit.

2

Fără să se sinchisească de stopuri şi trecerile pentru pietoni, tînărul (care, în aceeaşi seară, avea să mi se prezinte sub numele de Brînduşă) o luă prin mijlocul pieţei, mergînd de-a dreptul către fată. N-o vedea decît pe ea şi nesocotea cu desăvîrşire primejdiile din jur. Cu scrîşnete de frînă, maşinile trebuiră să-l ocolească.

Fata — Anna, fiica mea — îndată ce se găsi la adăpost sigur, strînsă de braţul lui şi ocrotită sub borul pălăriei, îşi uită îngrijorarea, ba chiar şi necazul celor două ore de aşteptare în frig şi umezeală. Acum, ploaia n-o mai putea atinge. N-ar fi vrut să se mai dezlipească de el. Cînd îl întrebă, dacă va rămîne cu ea pentru totdeauna, glasul îi suna încă drăgăstos, iar în vreme ce desfăşura în faţa lui planuri pentru

ziua respectivă, pentru seară și întreaga lor viață împreună, tonul marii fericiri era încă sincer, dar cîteva minute mai tîrziu se rușina deja din pricina iubitului ei, mai bine zis, al interesului trezit de el fără voie. Tînărul n-o vedea decît pe ea, însă ea îi vedea și pe trecătorii ce se opreau din mers și se întorceau, ca să-l vadă mai bine. Fata se rușina de rușinea ei și ura lipsa de stăpînire a oamenilor, dar, în același timp, o putea înțelege. Fiindcă pălăria era într-adevăr făcută să stîrnească interesul. Stătea dreaptă pe capul tînărului, plantată solid, de parcă acolo crescuse, o pălărie colorată nebătător la ochi, cenușie, verde-gri sau gri-albăstrie, potrivindu-se cu orice culoare acceptabilă de costum sau palton, nebătătoare la ochi și ca formă, neavînd nici înălțimea calabrezei, a pălăriei de cercetaș ori, doamne ferește, a jobenului, nici linia plată a unei pălărioare de pai, rigiditatea melonului, panglica ripsată a tirolezei, cu atît mai puțin pene, ori vreun smoc smuls din barba țapului sălbatic, o pălărie de fapt simplă — cu o singură excepție : lățimea borului, pentru care nu exista altă comparație decît un sombrero, sau poate florentina cucoanelor.

Așadar, o pălărie uriașă, cu care Brîndușă izbuti să intre fără incidente pe ușa serviciului personal, numai fiindcă avu grijă să treacă exact prin mijlocul ei. Salută prietenos, apoi o lăsă pe Anna să vorbească și ea o convinse ușor pe secretara, brusc înveselită, să-i anunțe.

Șeful serviciului personal le făcu o asemenea primire, de parcă ar fi fost dinainte prevenit de sosirea lor. Părea că-i e greu să renunțe la gestul de a desface brațele, în semn de bun-venit. Exersase adesea acest rol, numit de el

„Așteptare plină de speranță", mai mult decît pe celălalt — „N-avem posturi" — în care apărea doar arareori. Se pricepea la oameni, la chipuri, la atitudini și avea înțelegere pentru orice. Nici o nuanță de comportament uman nu-l intimida. Știa să-și testeze interlocutorii, fără ca ei să bage de seamă. Pentru fiecare își compunea un alt personaj, putînd fi, după necesitățile momentului, sfătuitor al tinerilor aflați în căutarea profesiei ideale, prieten iubitor ca un tată, camarad, profesor, vindecător de suflete, bărbat galant, plutonier major, specialist sigur de sine, ori subaltern obidit. Cîteodată lucrurile se cereau abordate direct, deseori însă țelul nu se putea atinge decît pe căi ocolite, cum ar fi timbrele sau fotbalul ; în cazul lui Brîndușă, îi era limpede că va trebui să ajungă cumva la ideea de acoperămînt pentru cap, cu precauțiuni, firește, căci și rănile purtate la vedere trebuie tratate cu blîndețe.

Pentru început tatonă terenul, măsurînd pălăria cu o privire ostentativă, care pe Brîndușă nu-l deranjă, în schimb păru s-o rănească pe Anna. Reacțiile se repetară, ori de cîte ori el folosi în treacăt cuvinte ca „acoperiș" sau „decopertare". Cu siguranță că ar avea în Anna o aliată, dacă ar putea-o determina să-și manifeste deschis opoziția.

Fără a da semne de plictiseală, suportă numeroasele întrebări despre uzină și eventualele posibilități de angajare, fu sfătuitor și nimic altceva, obiectiv, calm, lipsit de interes personal, dar îndrumă pe neobservate convorbirea în direcția dorită de el, îl obligă pe Brîndușă să iasă din tăcerea în care se retrăsese, urmări

fiecare privire schimbată între cei doi, simți neliniștea Annei, seninătatea lui Brîndușă, își dădu repede seama că tînărul din fața lui nu era numai viguros și echilibrat, ci și inteligent și conștiincios, un cîștig pentru uzină, un lucrător pe care merita să-l calífici, dacă reușeai să faci din el o persoană normală, să-l vindeci de visarea aceea, căreia Anna îi dădea ocol cu atîta teamă. Desigur, ea trebuie să fi știut cît de sensibil era purtătorul pălăriei. Însă oamenii sensibili se lasă conduși cu ușurință, de aceea șeful crezu mai nimerit să intre abrupt în subiect, spunînd pe nume acelui ceva, ce plutea în aer.

Punctul de pornire fu întrebarea despre numărul angajaților. Aici, el cită procente de tot felul : femei și bărbați, familiști și celibatari, cu studii și fără, media lunară a zilelor de concediu medical, mame necăsătorite, oameni cu antecedente judiciare, posesori de autoturisme și motociclete, membri ai corului, cititori ai bibliotecii de întreprindere și, în sfîrșit, persoane care obișnuiau să poarte diverse acoperăminte pentru cap.

— Șaizeci și cinci pînă la optzeci și șapte la sută din colegele și colegii noștri — zise el, trimițînd spre Anna un zîmbet de presupusă alianță — au obiceiul să-și acopere capul, purtînd cu precădere căciuli, de diferite forme și culori ; însă întîlnim și pălării, bonete, șepci, bascuri, capișoane și fesuri, la femei chiar unele variante de turban. Toate acestea servesc ca apărare contra frigului, căldurii și prafului, ori au numai rostul să satisfacă nevoia legitimă a

omului de a se înfrumuseța. Abstracție făcînd de casca de protecție, impusă de regulamentul de prevenire a accidentelor în anumite locuri de muncă, alegerea acoperămîntului pentru cap rămîne la latitudinea fiecăruia. Căci nimic nu ne e mai nesuferit ca egalitarismul.

Introduse o pauză, pentru a sublinia importanța ultimei propoziții. Din păcate, numai Anna fu impresionată. Brîndușă părea că nici nu-l ascultase. Privirea lui întîrzia cu plăcere asupra Annei, ai cărei obraji se îmbujoraseră de emoție.

— Pe de altă parte, continuă șeful serviciului personal, cîteodată ne vedem constrînsi ca, din motive de ordine și securitate, să luăm măsuri, adesea chiar în contradicție cu ceea ce dorim și simțim, împotriva unor lucruri ieșite din comun. Dacă de pildă dumneavoastră, domnule Brîndușă, zise el și zîmbi a rîde de acest exemplu complet absurd, o pură invenție, ați veni la lucru cu remarcabila dumneavoastră pălărie, ar trebui să insistăm ca această piesă rară să rămînă la vestiar pe tot timpul programului.

Anna dăduse de cîteva ori din cap, adică înțelesese și era de acord, acum însă îl privea îngrijorată pe Brîndușă, pe al cărui chip se așternuse o umbră de regret. Tînărul se ridică și-și ceru scuze pentru deranj. Șeful serviciului personal încercă deîndată o retragere strategică : nu știuse că atinge un punct sensibil, n-avusese intenția să jignească pe nimeni, chestiunea mai putea fi discutată, instrucțiunile aveau portițele lor, compromisurile fiind oricînd posibile. Dar

nu se mai putu salva nimic. Șeful personalului fu dezamăgit de Anna, care, în loc să-l ajute, lupta cu lacrimile.

3

Ieșind pe poarta celei de a treia întreprinderi, Brîndușă avea surîsul melancolic al învinsului. Anna, care-l așteptase afară, se abținu de la orice reproșuri, îl luă de mînă și încercă să înfrunte cu mîndrie zîmbetul strîmb al trecătorilor. Însă cînd el fu de părere că ar trebui să meargă undeva să mănînce, ea căută din nou să se agațe de un pretext.

Din fericire, localul era aproape gol, iar ospătarul își văzu de treabă corect. Poate că rîsetele din bucătărie n-aveau neapărat legătură cu ei. Mîncarea era ieftină, coniacul le topi o parte din griji, iar femeia de la bufet goni copiii care, adunați pe trotuar, începuseră să ciocănească în geam. Cînd voiră să plătească, ospătarul îi refuză, spuse că nota merge în contul casei și-i rugă pe clienți să mai întîrzie un moment.

Din bucătărie ieși un domn bine îmbrăcat, se prezentă drept responsabilul unității, oferi Annei un buchet de flori și se așeză lîngă ei, în vreme ce ospătarul turna șampanie :

— Pentru ideea salvatoare, pe care ne-ați dat-o ! le mulțumi responsabilul.

Trustul alimentației publice deschisese localul, fără a-i fi găsit vreun nume și clienții fuseseră rugați să colaboreze. În consecință, primiseră peste o sută cincizeci de propuneri, toate la fel de inacceptabile, de la „Izvorul cu

bere“, și „Ca la mama acasă“, pînă la „Clopotul bătrînului Schiller“ *. Apariția lui Brîndușă le înaripase însă imaginația :

— „Pază bună“ **, așa se va numi localul nostru. Noroc și să fiți sănătoși !

Ciocniră și băură. Anna îi invită pe ospătar și pe bucătăreasă la masa lor. Se bucura să-și vadă iubitul înconjurat de lume și acceptat. Povesti chiar despre dezamăgirile ei cu unii șefi de personal, ceea ce ospătarului îi aminti de fetele fără piept, iar bucătăreasa relată, în aluzii cețoase, experiența ei cu un cocoșat. Șeful însă cuvîntă, deschizînd a doua sticlă, despre valoarea simbolică a obiectului numit pălărie, ce rimează în mod semnificativ cu datorie, deoarece datoria îndeplinită îți dă un sentiment de siguranță, te pune la adăpost, te păzește de neplăceri, ceea ce e un fapt pozitiv, iar păzitorii sînt persoane demne de laudă, căci există diferite lucruri ce trebuie păzite, cum ar fi secretele, limba, ordinea, ba chiar și în pat, în clipele cele mai fericite, uneori e bine să te păzești, el însă nu s-ar păzi să-l angajeze în localul său pe domnul Brîndușă, nu în ciuda, ci dimpotrivă, de dragul pălăriei, căci o mai bună reclamă nu i-ar putea inventa nici cel mai ingenios specialist în publicitate.

---

* Joc de cuvinte intraductibil în original, asociind aluzii literare și gastronomice : pe lîngă trimiterea la poemul lui Schiller „Clopotul“ („Die Glocke“), trebuie remarcată apropierea, la distanță de o consoană, de cuvîntul *Schillerlocke*, însemnînd *ruladă cu frișcă*. Totodată, Schiller este și denumirea unui vin roze.

** Calambur intraductibil : în original, termenul *Hut* semnifică atît *pază* cît și *pălărie*.

Anna dori să-l vadă pe Brîndușă mînios. El însă își păstră netulburată buna-dispoziție, iar la despărțire dădu mîna cu toți cei de față.

4

Tînărul arăta foarte obosit cînd, împreună cu Anna, trecu pragul micului nostru apartament și se prezentă. N-am înțeles cum puteau unii să rîdă de el. Dar nu-mi inspira nici milă, mai degrabă un fel de admirație, pe care, din cauza Annei, trebuia s-o ascund.

N-am prea izbutit să închegăm o atmosferă plăcută la cină. Brîndușă se uita la Anna. Ochii Annei se pironiseră în farfurie. Eu am renunțat curînd la vorbele de duh, care-mi ieșeau foarte neconvingătoare.

Singur Hans, canarul meu, se simțea în largul lui. Îl întîmpinase pe Brîndușă cu o familiaritate pe care nu mi-o arăta nici chiar mie și nu părăsi pălăria musafirului, decît ca să zboare fericit în jurul ei.

Discuția se urnea greu. Răspunzîndu-mi la întrebare, Brîndușă își istorisi insuccesele zilei. Anna tăcea. Cred că o chinuia mai ales faptul că nu-i putea reproșa nimic : știuse de la bun început cu cine are de-a face. Eu, în schimb, puteam. Am promis să vorbesc pentru el la întreprinderea patronată de școala noastră.

— Firește însă că...

El se apără imediat, scuturînd din cap cu atîta putere, încît borul pălăriei mătură de pe raft două din piesele cele mai frumoase ale colecției mele de vaze, în vreme ce Hans, piuind înfricoșat, se refugiase în adîncitura calotei.

— Vedeți ! am făcut eu.

El adună cioburile cu o expresie de vinovăție pe chip și voi să le scoată din cameră, dar eu am preferat să le duc personal în bucătărie, fiindcă mă temeam pentru soarta lustrelor mele.

Îmi părea rău de Anna. Tot ce puteam face pentru ea, era s-o ajut să realizeze că se află într-o situație fără ieșire.

— Gîndiți-vă la arbori — i-am propus, urmărindu-mi gîndul ascuns și pornind metodic de la noțiunile cunoscute, ei pot crește cum vor, cît timp sînt singuri ; în pădure, direcția le e dată și sînt obligați să se supună.

El reacționă așa cum mă așteptam : respinse comparația ca argument.

— Oamenii nu sînt arbori, observă, zîmbindu-i lui Hans, care-și sucise capul pe după borul pălăriei, ca să poată vedea fața lui Brîndușă.

— Oamenii și arborii nu sînt niciodată singuri, am mai spus și m-am simțit stupid, deși aveam dreptate. Era lipsit de sens să-i vorbesc astfel. Chiar dacă pînă la urmă aș fi reușit să-l conving, pe Anna tot n-aș fi ajutat-o. Pur și simplu n-aveai cum s-o ajuți. Însușirile, de care el ar fi trebuit să se lepede, din dragoste pentru ea, erau tocmai acelea care o făcuseră pe ea să-l iubească.

— Ar trebui să ascultați de noi, cunoaștem viața mai bine, am spus eu.

El țuguie buzele și-i fluieră lui Hans o melodie, pe care canarul o prinse și ne asurzi, improvizîndu-i variații, în timp ce obrazul Annei se întuneca definitiv. Era dureros și totuși liniștitor. Niciodată n-a fost ea cu adevărat tînără, gîndeam eu învinovățind-o și totodată mă bucuram că lucrurile stăteau așa.

Cînd Brîndușă se ridică să plece, trebui să-l prindem pe Hans și să-l închidem în colivie, unde el se zbătu atît de furios, încît își pierdu cîteva pene. Iar cînd pălăria îmi dărîmă și globul lampei din vestibul, am mai spus o dată : „Vedeți !“, m-am uitat la Anna, ea la mine și ne-am confirmat din priviri că aveam dreptate.

I-am auzit hăulind pe băieții strînși, ca în fiecare seară, la intrarea blocului, însă nu ne-am apropiat de fereastră. N-am mai vorbit despre Brîndușă, dar sînt sigur că, în gîndurile ei, Anna îl vedea mergînd de acum ceasuri întregi de-a lungul șinelor, pentru ca, la capătul ultimului tramvai, să intre cu pași hotărîți în pădure.

ARGUMENT

Cred că nu există o mai precisă punere sub lupă a unui text decît traducerea, și ceea ce m-a frapat la primul contact cu proza lui Günter der Bruyn a fost abundența de conjuncții adversative. Realitatea, pe care acest scriitor izbutește s-o redea cu o concizie și o forță expresivă rar întîlnite, se înfățișează ochiului său ca o multitudine de contraste. Discrepanțele îl atrag mai mult decît similitudinile.

Acest mod particular de a privi se reflectă, printre altele, în personajul său predilect. I-am constatat existența treptat, pornind de la „Cercetări în marca Brandenburg“, în cursul anevoiosului travaliu de selecție, presupus de nașterea cărții de față, care încearcă să deschidă publicului cititor din România noi căi de acces spre o operă importantă, dincolo de cele două romane traduse anterior de Editura Univers : „Măgarul lui Buridan“ și „Premiul“. Într-un anume moment m-am aflat în fața unei coincidențe, pe care astăzi aș socoti-o mai curînd firească : acelea dintre lucrările lui de Bruyn care m-au cucerit în perspectiva unei traduceri purtau totodată amprenta mai mult sau mai puțin distinctă a unuia și aceluiași tip de personaj, astfel încît, în final, cu două excepții numai — „Strada Stallschreiber 45“ și „Nuntă la Weltzow“ — volumul s-a constituit de la sine într-un panoptic al diverselor lui ipostaze, fie ele compuse meticulos, ca Pötsch („Cercetări în marca Brandenburg“) sau Brîndușă din povestirea cu același titlu,

fie creionate sumar, însă cu o asemenea vigoare, încît lasă o impresie de neșters.

Reconfirmînd atracția scriitorului pentru opoziții, prototipul său literar este un outsider, fără a avea totuși vocația singurătății, ci fiind doar fundamental altfel decît semenii săi agresivi și eficienți. I s-ar putea aplica fără rezerve pledoaria rostită de Bulat Okudjava în favoarea eroilor săi din „Călătoria diletanților" : „Noi nu trebuie să fim prigoniți, noi sîntem din alte păduri, noi nu sîntem străini, noi sîntem *alții*." Intransigenta sa candoare devine un pericol pentru cei din jur, căci, contrariindu-i pe participanții la jocul aparențelor unanim acceptate, el își îngăduie să acționeze în virtutea adevărurilor sale lăuntrice, riscînd să producă perturbări în mecanismul bine uns al convențiilor profitabile. Prezența sa antrenează, într-un fel sau altul, un mic seism local. Dascălul de țară Pötsch amenință să năruie reputația științifică a unui foarte apreciat profesor universitar, Anita Paschke din „Sechestrare de persoană" tulbură liniștea publică, încuind în locuința ei pe un ins în plină ascensiune socială, un proaspăt director, obligîndu-l să alarmeze vecinii, după miezul nopții, ca să-și recapete libertatea, Brîndușă încalcă regulile de circulație, decepționează cîțiva șefi de personal, sparge porțelanuri de preț, înveselește secretarele și trecătorii, în schimb își întristează și își pierde iubita. Bineînțeles că deznodămîntul nu poate fi decît unul singur : ordinea se va restabili, prin eliminarea intrusului. El e un învins predestinat, din start lipsit de șansă, iluziile sale nu vor rezista impactului cu realitatea *celorlalți* : va eșua în încercarea de evadare către un univers al purității infantile („Fedezeen"), va fi zguduit de revelația postumă a minciunii unei conviețuiri, ca tînăra văduvă din „Nu-mă-uita", va fi confruntat cu infidelitatea femeii iubite („Permisie") sau, dacă

întîmplător va fi scutit de alte dezamăgiri, cel puțin pierderea cîtorva pachete de țigări îl va pune într-o postură de inferioritate în raport cu camarazii, ca pe tînărul soldat din „Viktoria", oferindu-i, pe de altă parte, ocazia unor reflecții cvasi-filozofice. Trebuie să observăm însă că, pe un plan superior, această înfrîngere reprezintă o victorie, întrucît, spre deosebire de adversarii săi, eroul a reușit să-și apere integritatea, și-a rămas credincios sieși, nu a aderat la compromis.

În ce măsură i se poate atribui personajului de care ne ocupăm o semnificație autobiografică ? Într-o conferință din 1980, publicată ulterior sub titlul „Cum se naște o narațiune", scriitorul își introduce cititorii în laboratorul său de creație, făcîndu-le unele confesiuni în legătură cu drumul parcurs de la experiența de viață la ficțiunea artistică. Mărturisea cu acest prilej că profesorul Menzel din „Cercetări în marca Brandenburg" a avut un model real și că întîlnirea cu el „a declanșat șocul, din care se naște adesea literatura", Sîntem oare îndreptățiți să presupunem în consecință că Pötsch ar fi o proiecție retușată a creatorului său ? Întrebarea e riscată și indiscretă. Important mi se pare că el se bucură de adeziunea totală a autorului și că această adeziune are nu o simplă valoare sentimentală, ci pe aceea, mai înaltă, a unei opțiuni etice.

Deschizînd cartea cu piesa de rezistență „Cercetări în marca Brandenburg", mi s-a părut oportun să ordonez restul materialului în funcție de cronologia evenimentelor relatate. Am așezat însă povestirea „Brîndușă" la sfîrșitul volumului nu numai din considerente cronologice, ci mai ales pentru a stabili o anumită simetrie cu „Cercetări în marca Brandenburg" — și o nouă opoziție. În „Cercetări", Pötsch își face apariția pășind anevoie prin noroi, în cizme

de cauciuc, pentru ca în final să fie înghițit de noroi, de marasmul moral. Dimpotrivă, Brîndușă, plimbînd pe străzile marelui oraș o pălărie gigantică, semn distinctiv al acelui *altceva* din adîncul ființei sale, se păstrează senin, parcă intangibil, un tînăr zeu al pădurii. Mărturisesc că mi-a făcut plăcere să mă despart astfel de personajul îndrăgit al lui Günter de Bruyn : întorcînd spatele orașului, el pleacă într-o lume a lui, în care va fi ocrotit și inviolabil, iar această retragere are luminozitatea unei apoteoze, a unei pătrunderi în mit.

Traducătoarea

CUPRINS

Lector : ONDINE CRISTINA DĂSCĂLIȚA
Tehnoredactor : ELENA DINULESCU

Bun de tipar : 30.XI.1989
Coli de tipar : 9,5

Tipărit sub cd. 5278/989 la
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ BACĂU
Strada Mioriței nr. 27
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

